

Oláh István
Zsebregeány



Pallas-Akadémia Kiadó

OLÁH ISTVÁN

Zsebrege

A fedőlapon Sárosi Csaba grafikája

Pallas-Akadémia Kiadó
Csíkszereda, 2006

A szerző a Zsebregeányról

Egy-egy ötvenlappos iskolai irkát hosszában kettévágok már vagy harminc éve, papírcsíkjai pedig ki nem kopnak a zsebemből. Ilyesmiket jegyezgettem rájuk: honnan tudja a harangozó ott fönn, a toronyban, hogy mikor kondítson, ha már a pap a cinteremben kimondta az utolsó szót (és tudja!). Vagy: mi történt a Telekikkel, Bánffykkal, Keményekkel Erdélyben, s mi Orfeusszal a marosvásárhelyi alvilágban. Hogyan kerültek más-más járdára a baszkok és baszmegek, e két igen figyelemre méltó náció Európában. S mond-e valamit önnek a marcona férfinév: Hari Batasuna, legalább annyit, mint a Petőfié a sosemvolt szabadságban, és a mindig-lesz szerelemben. De ugyanbiza ki az ördög ez a Hari Batasuna, mert hogy Petőfi ki s mi volt, nagyon jól tudjuk még több mint másfélszáz esztendő teltén is, Fehéregyházaink örökös veszedelmeiben. Továbbá, hogyan került vidékeinkre egy, a távol-keleti ölelkezéstechnikákban módfelett jártas leányzó Nyugat-Európából, egy protestáns szeretetszolgálat révén. Az erdélyi nációk és felekezetek, a késő középkori, olykor azt hiszem, örökösen középkori erdélyi társadalom egyként megjelentek előbb az ötszázszor csonkolt füzetben, és aztán a Zsebregeányban. Mindamellet regény, és nem szín-, főleg pedig nem vígjáték, de nem is tragédia ez a könyv, ez a szándékos torzó.

Az első napon megteremté a fény és a sötétség, a következőkön a föld és a vizek, az állatok és a füvek történeteit, utána pedig az embert, hogy általa megtörténjenek ezek a történetek. Mi másért vagyunk e földön?

Ez egy.

A ház, ahol lakunk, nem mindennapi. Ha nyugatról fúj a szél, napkeleti szobáiban elviselhetetlen huzat tombol. Ha keletről: a nyugati épületszárny lakói szipákolnak és szédelegnek naphosszat felkötött állal. Amikor majd egy délután megérkezik a semleges északi szél, senkinek sem lesz bántódása, jól tudom.

Ez kettő.

Toszogatás a lépcsőházban. Merő rutinból ma is megkérdezem a cingár hadnagyot: miért viszik? – Kollaborésen – válaszolja a tiszt egy patagóniai bennszülött tökéletes angolságával – kollaborésen a hatalommal.

Egy férfit fognak közre, csuklóját hátul nagykockás gyapjúsállal kötözték össze. A katonabakancsok ütemes dobogását, a hatalommal együttműködő civil ellenpontosozásos mókuslépteit elnyeli az itatóspapír-utca.

A földszint-kettőben lakik a szép fegyverkovácslány. Az ablakok sarkig tárva, ő pedig anyaszült meztelen áll a tükör előtt, zokog. Hová lett szépívű lábam, gyöngye derekam, a gyöngyház fényét villogtató, sötét ölem? Mellem iker-hava, hajam, fogaim, frissen mosott juhocskák?

A szép fegyverkovácslányról mindenki tudja, hogy szegénnyel baj van. Elítélték ötvenhat után, leülte. Amikor szabadult hatvanötben, senkinek sem kellett *az gyászos öregségben*.

A zokogás erősödik. Hová lett, hová – faggatja magát sírva a tükörben. Vagy mást? Ha három nap egy esztendő, akkor ő egész pontosan 1094 évet és négy hónapot ült, ezalatt csak megöregszik, hát nem?

Sicc úr zseniális lakóháztervező. Szinte hetente megszerkeszt egy magas-földszintes épületet a monitoron. A szabálytalanra tervezett homlokzat egyik ablakán kinéz az asszony, a bukszusokkal dúsan meghintett udvar gyepén három, máskor négy gyermek játszadozik – ha Sicc úr jó hangulatban van. Alapmélység, tartószerkezet, teherbírás, a tető alatt manzárd, lehetőleg Svájc-ból vagy a franciáktól hozassanak rétegkezelt alumínium nyílászárót, az annyi mint... Kikapcsolja a tervezőkomputert, lehúzza a könyökvédőket. Sicc úr egy másfél-szer-három méteres helyiségben lakik, ami félig illem és egészen kényszer. Itt élek, másként nem tehetek. A reformáció hatalmas csarnokában álló nagymestert idézi ülve. Ha este lesz, faltól falig elheveredik.

A harmadik emeleti ablakban egy nő fésüli aranyhaját. Kiszedegeti a fésüből a szálakat, szélnek ereszti. Egy dzsekis fiatal férfi a járda szélén áll. Cigarettazik. – A fene egye meg, már megint a dohányban felejtettek egy nejlon-harisnyát! – Vállán fölfedezi a szélfúttá, ragyogó hajszájakat. Felnéz, fütttyent. Te ki vagy? Loreley vagyok, válaszolja a nő, és te? Én Jászón, és általában a kaland kockázata nélkül szerzem meg az aranygyapjút. Fölmehetek?

Gyere.

Az öregember éppen most csapja fel napóleonosan az ország egyik legnépszerűbb napilapjából kihajtogatott csákót. Mi minden van a fején! Egy vajhegy az Európai Közösség nagyraktárából. Egy japán kiskocsi kamatmentes részlettörlesztéssel. A főváros, továbbá öt vidéki nagyváros füstölő szemétdögerei. A pihekönnyű kohóipar és a könnyűipar neheze. Az óvszerbotlasztó AIDS vagy az AIDS-botlasztó óvszer, folytatásosan. Neki ugyan mindegy. Három látványtalan és két annál látványosabb panama, természetesen jó távol a Panama-csatornától.

Az öreg lassan szájába vesz egy piros, aztán egy fehér, végül egy zöld cukorkát. Lassan olvad. Ledől az ágyra, a csákót arcára teszi.

Malacka a másodikon almát eszik. Egy falás a torkán akad, és neki hirtelen eszébe jut, Hófehérkével is ez történt, ha már héttörpe van elég. Hófehérkét üvegkoporsóba teszik, jön a királyfi, a paccer kistörpék leejtik a gyászzenére, én a tied, te az enyém, ásó, kapa, nagyharang. Hófehér Malacka boldogan fuldoklik. A halála előtti pillanatban átvillan agyán az utolsó s tán legnagyobb felismerés: hogy a fenébe jöhetne az a királyfi, amikor megszülettünk (és együtt nőttünk) a nép köztársaságával, és egyszer majd a polgárok állama áll itt sziklaszilárdan, királyság kizárva. Nem menti meg senki és semmi Malackát, itt a vége, fuss el véle.

Öcsike törpiszörpít iszik. Amióta a tévében látta, mint vadássza Hókuszpók a törpikéket, és ha hupikékül, akkor se eszik törppörköltet, ő pedig annyi törpiszörpít kap, amennyit csak akar, veszettül boldog. Egy liter pontosan harminchárom málna-, maracuja- vagy narancsízű törpi főzete. – Mi a pénzünkért azt is megkapjuk, amit Hókuszpók soha! Öcsike mesterien kezeli a számítógépet, bár a szó gutenbergi értelmében írni-olvasni nem tud. Betáplálja a gépbe: írja ki, hány liter törpiszörpire elég mondjuk egymillió törp? Válasz: harmincezerháromszázhárom liter-három decire. Kétmillió? Hatvanezer-hatszázhat literhat decire. Tízmillió? Húszmillió? Öcsike elájul az örömtől: nekem és a családnak az idők végezetéig elég a törpiszörpi, még akkor is, ha ettől a pillanattól kezdve a törpök nem szaporodnak. Ám egyszer csak kinyitja valaki a sötét gyerekszoba ajtaját, a világos keretben árnyék: üdv, kistörpe, így mondja, mert az vagy te is, bármi kéjjel káromkodik – és gyakran! – apuka.

A mosókonyha örökös lakója Töppedtzseni. Hogy honnan vették Töppedtét az Özsenit, tán Balzactól, és ráadásul megfogták a szarva közt a tőgyét, mert a fiút leánykanévvvel keresztelték. Így legalább nincs ki, nincs hogyan átforgassa az államilag helyes írás szabványai szerint. A hivatalban sem vette észre senki!

Töppedtzseni egy eredeti versén dolgozik, a pénz leértékelését próbálja a fogyó hold térképével összehozni, és lévén született optimista, így kezdi (vagy végzi): *Ne félj nagyon Nagy, és te se, piciny Kiss / Lesz a Hold tele, és az erszény iss.*

– Én nem ajánlom, hogy cápauszonylevesre, amit a hongkongiak küldtek segélybe' a forradalomkor, és a forradalom után, prézliben kirántott puskaagyat

rendeljen – majmolja a kapualjban rögtönzött kocsmá vendége a Maros vagy az Olt, a Szamos főpincérét. – A puskaagyas paszulykonzervet nem enni küldték, hanem a zönnvédelemre.

Röhög a banda. De ha kikötötték, hallgat benne a sötétség.

A félemeleten nyüzsögnek, Lilluka, anyuka, apuka, nagytatuci, és a már csak emléken élő nagymamuci. A nagy út előtt. – Mi most elmegyünk Svébországba vagy Svégországba, és nem jövünk vissza, de ez titok – üvölti Lilluka, és a világítóudvar visszhangja megötszörözi a titkot. – Ha visszajövünk látogatóba, svégül vagy svébül azt mondjuk majd mindenkinek, hogy le vagytok ejtve!

Azzal leejti a kiszúrt szemű, hajatépett babát. A baba egy kóbor kandúrra esik. Elvágatnak. És te mégis bízva bízzál, mert ember vagy, és mondtam néked.

*

Ki kellene találni már egyszer Kús Róka Józsit vagy Kalamár Béci Jánost, Csató Vijola Pistát. És írni róluk valami szépet. De már mindegyiket kitalálta az Isten. Számomra nem is maradt más, mint hogy megtaláljam őket. Az egyik Bukarestben jeges, pont hetven évvel ezelőtt, amikor már megvolt a jégszekrény, de nem volt meg a szárazjég, vajon Amerikában már megvolt?

Igen vagy nem, ez a bukaresti jeget hidegen hagyta. A másik Budapesten ugyancsak vendéglátóipari, kidobófiú egy józsefvárosi sörözőben. A harmadikat ebben a pillanatban köpték le Konstancán. (Százötven évvel ezelőtt: Kusz-tendzse). Haladó török hagyományok: – Nektek nincs tengeretek, nekünk van – mondja ebben a percben Ibrahim, a török kávé. – S honnan tudod, hogy nincs? – Hát, mert magyar vagy.

E nyakatekert logikára mi jöhetett még, egy jó kis szóváltás, hogy voltunk mi is nagyok, igaz, ez Mohács előtt történt meg velünk, s Mohácsnál történetesen ti vágatok be nekünk, hogy nem süle a bőr a képetekről. Erre jött a köpdösés. Ivo Andrić, Híd a Drinán. Néhány kilométerrel lennebb. Bosnyákok. Szerbek. Albánok. Balkán.

*

Azzal édesdeden kacagva felemelte a métaütőhöz hasonló botot, csak ez persze jóval zömökebb volt, olyan odareccsentős, és ugyan-ugyan, maga selma, mondom a tegnap is kegyelmednek, hogy ne bomoljon! felkiáltással az öregedő férfiú homlokára csapott. Ha netán említett férfiú csap a homlokára, akkor rögtön tudjuk, hogy megtalálta a kulcsot, amit pontosan két héttel ezelőtt elveszített, vagy hirtelen eszébe jutott a dollár meg az euró múlt karácsonyi keresztárfolyama. A csapást követően valósággal szétnyílt a férfi homloka, álla felé megindult a páros vérpatak, az orrot megkerülve. Magácska olykor kemé-

nyebben játszik, mint akár én is, és ezért szeretem – mondhatta volna a férfi, mert az ilyen s ehhez hasonló szövegek úgy simulnak a helyzethez, mint a kesztyű a kézhez. De mégsem mondta, és semmit se mondott, na, vajon miért?

*

Már a találkozás első pillanatában eldől a rang kérdése. Hogy melyik a főkutya, és melyik a fakutya. Ha ez utóbbit egyik sem vállalja (mert az első vállalása érdem, a másodiké szégyen még az állatoknál is), akkor kezdődik a verekedés, ami eldönti a kétszemélyes értékrendet. Ez (a verekedés, értékrend), meglehet, csak öt percre szól, és érvényét veszti, amikor a jövevény odébbáll. Az is lehet, a következő reggelig tart, amikor a másodhegedűs föllázad, hogy megszerezze a fő helyet. Am az sem kizárt, hogy sokáig, mert mindketten tudják: nincs mit s nincs hogyan változtatni.

*

Nem a szavakat, sem a szavak értelmét, a betűket felejttem. Szent isten, elfelejtetek írni! Minden érhetelenem. Eligenedett heyeseben igedennyé lészen magyor hunor megrott rovas sss ezek után himnusz himen sincsen.

*

XIII. Kovács Alfréd (ezentúl: Frédi), kezében egy vajaskenyérrel, eléggé elővigyázatlanul befordult a sarkon, és nekiment egy – egészen biztos, nem rá – várakozó pasasnak. Bocsánat, mondta mosolyogva, azzal ment tovább. Frédit legközelebb egy zömök bringán látjuk, az anyatermészetben tekeri, hegynék fölfelé megy. A kanyarban szekérrel koccan. Vagy az ökrök ökrök, vagy én – mondja mosolyogva, azzal megy tovább.

Frédi kamionsofőr. A Brassó-Fogaraszakaszon belehajtott egy szabályosan guruló buszba. Két halott, nyolc sebesült. Bocsánat, mondja mosolyogva, azzal megy tovább.

*

Én igazából az alvó történeteket szeretem. A kifejezést éppen most találtam ki. Hogy mi az alvó történet? Hát például, hogy baktat az úton egy ácsmester, és börtáskájából kisuttyan egy szeg. Két évig, ötig ott ül elkeveredve az út porában, mintha nem is volna. És akkor arra kocsizik a világ most már egyetlen nagyhatalmának elnöke, aki hivatalos látogatáson tartózkodik hazánkban, és az utcát, ahol a szeg kallódik, a vendéglátók kötelezően belerajzolták a trasszéba. Az is lehet, megkerülhetetlen, mint Ferenc Ferdinándnak Szarajevó vagy J. F. Kennedynak Dallas. A történet akkor kezd ébredni, amikor az elnök

és kísérete, a zászlócskákkal össze-visszatűzdelt gépkocsisor bevágtat az utcába. Amikor pedig a szeget felkapja a firstmobil, és megpördül tengelye körül, akkor már azt is tudni lehet: felrobbant a történet! Még jó, ha csak az, mert az elnöki kocsí – a legmaibb biztonsági technikák teszt példányá – továbbhajtott, sem sofőre (aki tábornok a különleges egységnél), sem pedig utasa nem vett észre semmit.

*

Mindmáig nem tudom egy több mint rejtélyes egyidejűség magyarázatát. Amikor a pap a cinteremben kimondja az utolsó szót, és megjelennek a gyászhuszárok, helyére csavarozzák a fedelet, majd megindul a menet, abban a pillanatban megkondul a vártemplom öregharangja. Az egyidejűség rejtélye azért izgat, mert a toronyból nem látni a cintermet, hallani főleg nincs hogyan a papot, a harangozó mégis csaknem mindig abban a pillanatban kondít, amikor már mindent elmondtak, amit ilyenkor el szokás mondani. Már gyerekként is foglalkoztatott ez a megmagyarázhatatlan dolog. Sokáig azt hittem, hogy a pap a szószéktől a templom tornyáig egy vékony, szinte láthatatlan cérnát feszített ki, és amikor befejezte, diszkéten, de érezhetően jól rántott a fonalon. Mire a toronyban ülő, még ha el is szundított (ha nyár volt éppen), fölrezzent, tette a dolgát. A találmány (mint minden, ami nincs túlbonyolítva) megbízhatóan működik azóta is. Ezt onnan sejtem, hogy úgy még nem vittek ki senkit arra az utolsó útra, hogy ne kondult volna meg a harang.

*

Csak egyszer téveszd össze a Viagrát a Niagarával, és meglásd, mi lesz belőle. Tényleg meglátod, hogy mi lett belőle?

*

A nyugati rendszám táblájú mentőkocsi megérkezett a hegy oldalában megbúvó faluba. Hogy megbúvik a falu a hegy oldalában, egyebütt, csak a megszokás mondatja velem. Errefelé nem bujkálnak sem a falvak, sem az emberek. Ezzel nem azt akarom mondani, hogy csupa Toldi Miklós meg Kinizsi Pál lakik vidékünkön, inkább csak hogy hágyász kodnak, s e tájszó a kivagyiság és az indulatoskodás állapotát fejezi ki. Szóval bedöccent a mentő, mindenki ott állt a lefüggönyözött ablak mögött, mert a főutca néptelen volt. Most hozták haza Mihók Pétert, akinek, úgy látszik, Amerikában sikerült leélnie életét, mert haza csak meghalni jött. Mihókék, az itthoniak, már előtte való nap megfőzték a finom tyúkhúsleves t, káposztalapira tett házikenyérrel várták a hazatérőt, „az majd jót tesz neki, vagy ha nem, hát egyék még egyszer a hazaiból, amit annyira szeretett”.

– Áj dont vánt – mondta a tisztaszobában felpárnázott beteg, majd, mint aki rájön, hol van, magyarra váltott. – Mit mond? – kérdezték az ajtóban álló távolibb rokonok, mert a szoba tele volt a közeliakkal. – Valamit nem akar, és angolul mondta – szólalt meg a legifjabb unokahúg. De vajon mit nem akar? – Inkább azt kérdeznétek meg tőle, hogy mit akar – reccsent e pillanatban Gyula, aki a hazahozott édestestvére volt. – Mit akar, mit akar – kárpált a felesége –, hát ő már csak meghalni akar itthon, hát nem ezért jött haza?

A nagybeteg e pillanatban kinyitotta szemét, és mintha szemernyi gúny lett volna pillantásában: mi lesz, ha történetesen mást akarok? – Megváltoztatja a végakaratot – kommentáltak az ajtókönyékiek, akikhez így, torzulva jutott el a bejelentés. Úgy is lett, Mihók Péter egészen mást akart, mint amiért hazahozatta magát a mentővel. Harmadik nap az ágy szélén ült, összefente lábát: hol van a dzsínszem, akarom mondani, gúnyám, mert ki akarok menni a Nagyoldalba. A menés nehezen ment, de ment. Lesz ez még jobb is holnap-holnapután. Elég az hozzá, hogy két hét múlva már fütyörészve járt reggeltől estig az amerikai Mihók, este pedig a bodega maró füstjében és pálinkabűzében politizált. A falubeliek rendszerint így indítottak: Te, aki olyan sokat éltél az amerikaiak között... – És most hazajöttél meghalni – kottyant közbe a félrészeg határpásztor, amit Mihók nemcsak hogy rangon alulinak, egyenesen sértőnek érzett. – Én nem fogok meghalni sem itthon, sem máshol – tromfolta le jól látható dühvel a közbeszólót.

Úgy is történt. Az utcát már az időközben felnőtt harmadik generáció kapta kézhez, aztán a negyedik, s Mihók pont úgy járja a Nagyoldalt, mint megérkezésének harmadik napján. Dehogy, sokkal jobb kondiban. Háta mögött – ezt ugyan nem hallja – összesúgnak a fiatalok, a legújabb népi-nemzeti óvoda: ő az, aki hazajött meghalni, de ehelyett a tiszta forrásból, csak abból ivott. Hát nem csodálatos a szülőföld megtartó ereje? Mi is felnövünk, megöregszünk, és amikor ideje jön, meghalunk, ő pedig szépen eltemet bennünket. S e megnyugtató érzéstől üzve hazarohant a társaság.

*

Az ember számára az idő teszi izgalmassá a világot. Az ókor a múlhatatlanság ígézetében telt, ami nonszensz, mert ami múlhatatlan, az örök. Halhatatlan, ha szabad így mondanom, drága asszonyom. Nem az időben, hanem az időtlenségben hinni, ez is szép, bár hadd tegyem hozzá gyorsan, az idő nem párt, sem eszme vagy ideológia, ami kihozná vagy kikényszerítené belőlünk, hogy higgyünk benne. Engem például most inkább az izgat, hogyan lehet eltüntetni egy hullát egy magasépület tizedik emeleti lakásából. Némi gondolkodás után rájöttem a legegyszerűbb megoldásra: minden feltűnés nélkül megrendelsz egy gőzmozdonyt, a futárszolgálat legfőbb harminc percen belül házhoz szállítja neked, mint a pizzát vagy a bort. Átveszed a mozdonyt, borralalót adsz a

futárnak, azután pedig az égéstérben elhamvasztod a tetemet, na ugye, megmondtam, nem nagy ügy.

*

Hát arra emlékszel, amikor együtt énekeltük a göröngyös úton, sötét éjjelen-t? S közben be voltunk egy kicsit, hogy mikor jönnek a milíciák. Nézd, én határozottan emlékszem a világ legcsodálatosabb vonósnégyeseire és – ötöseire, a zongora- és hegedűkettősökre, sőt, a legsajátosabb előadásra is, amit azóta se felejték. Akkor tényleg ott volt a milícia. Amikor egy Bach-toccatát orgonán adott elő egy sok évvel ezelőtt Németországba kivándorolt szász orgonista, kísérte egy azóta is a szülőföldhöz hű ezredes (akkor alhadnagy). Kérdésedre visszatérve, hogy emlékszem-e arra, amit evidenciaként tálalsz (göröngyös út, sötét éjjel), csak annyit mondhatok, hogy nem. Márpedig én (szerencsémre vagy sajnos) mindenre emlékszem, ami megtörtént, sőt, még arra is, ami megtörténhetett volna.

*

Amikor ledobnak egy marha nagy gerendát a szemközti házról, amit tán bontanak, az is lehet, hogy csak porhintés az egész, s e porba néha gerenda is vegyül, egyszóval amikor lebuffintanak egy marha nagy gerendát a tetőről, mintha itt történne valami. Pedig itt az égvilágon nem történik semmi, s ha mégis, az a történet némafilm-korszaka.

*

Ragadd meg a hatalmat! Kezdetben nyivákolni fog, fűt-fát megígér neked, csak hogy elengedd. Országgyűlési képviselő akarsz lenni? Nő, ha férfi vagy, esetleg meleg? Változzék békává a királyfi? Akarod, hogy lakásod legyen Tokióban és egyúttal perfekt beszélj japánusul? Vagy vidéki palotát akarsz Mucsán, mert ott is kinőheti magát a magyar? Nő kell neked, apukám, vagy hogy főrézsvényes legyél egy svájci banknál? Így nyekereg-tekereg a hatalom, ha már elcsípted a grabancát, de te semmi pénzért ne engedd el, mert csak akkor lesz fű és fa, ha körömszakadtáig ragaszkodsz hozzá. A hatalom és a dicsőség együtt jelenik meg a Miatyánkban, s ha elvész, akkor az ország is, mint Mohácsnál.

*

Nemcsak Buridán számará, hanem maga Buridán is kész éhen döglenni dilemmájának egyforma halmai között. Buridán meghívót kapott a Vigadósok és Fogadósok Zárt Klubjától (ami tulajdonképpen zártkörű klub akar lenni, cím:

B-dul Regele Carol nr. 14-16). A meghívó szövegében tisztelettel arra kéri, fajtájának ősi vagy újabb népviseletében jelenjék meg, „mert ez a sokszínűség a nyíltság és demokrácia huszonegyedik századi spektruma, ami pazar fénnel sugárzik Romániára”. Már elnézést a mondatért, az Európai Unió közelségében ilyen s ehhez hasonló stílbravúrokat találunk tonnaszám, útszélre vetve! Buridán lelki szemei előtt legalább hat köteg népviseleti szalma rajzolódik ki (történeti források által szavatolt élességgel), s ezért szamarához hasonlóan ő is éhen fog halni. Anyja magyar volt, helyesebben anyaországi magyar – a bécsi döntéskor jött át hivatalnoknak. Édes Erdély, újból itt vagyunk. Apjának nem is távoli cipszer felmenői a Felvidék bányáinak aranyát dolgozták be mesteri kelyhekbe és ékszerekbe még a XVIII. században is, de a nagymama anyai ágon régi székely családból származott, még ha nemesi levelüket viszonylag későn kapták is kézhez, I. Lipót kancelláriájából, 1699-ben. Hadd ne untassam az olvasót, hogy mit s kit ábrázol a címerpajzs, a kék mezőben álló, skarlátruhas katona baljában lándzsa, jobbában kard. Esetleg azt is izgalmas lenne tudni, kit nem ábrázol (most az általános családi genealógiára gondolok). Említetteken kívül ugyanis bejön még egy lengyel ős is (II. Rákóczi György szerencsétlennek mondott lengyelországi hadjárata előtt, után?), sőt, egy bácskai sváb fiatalasszony, akiről ennél többet most már nincs is hogyan tudni. Román (ortodox, de még inkább görög katolikus) nincs, nem is volt, amit nem sokan mondhatnak el magukról vagy családjukról Erdélyben. Ami nem érdem s nem szégyen, csak annyi, hogy Buridánnak eggyel kevesebb halomból kell választania, így is marad elég, hogy biztosra vegye: anyaszült meztelenül jelenik meg a szerencsére zártkörű estélyen.

*

Tévéműsor. A szerelem nem szégyen. Jókedvvel, bőséggel. De a nem magyarok még többen. Ezek szerint még jókedvűbben és bőségebben. Hát ez tragédia. Ha eszkimó férfi akarsz lenni, azt mondod az első, feleségedbe tolakodónak: uram, jó lenne, ha együtt nevetnének egy nagyot, sőt kettőt is, mert itt, a Kárpát-medencében sajna, fogyunk. Tessék kacagni! Ne tessék kihajolni! Az ajtót menet közben kinyitni tilos! Tessék betartani, s közben egyfolytában kitartunk. Hol a végső győzelem? Nem, nem, soha! Kérjük revideózni revizionista szövegeiket! Mennyit ártott a jobboldal, és legalább a deáki kiegyezés óta, tessék újból kikérni Szekfű Gyulát, a Három nemzedéket. Csakhogy a könyvtárat felszámolták, a könyvvvel leszámoltak, éljen az új kor!

*

Saul, Paul, tarsusi. Milyen sokan hivatkoztak rá, s főleg a damaszkuszi útra, ami megbánás és felismerés, egyszóval új világkép. Nem ilyen egyszerű! Nincs a gyorsított filmekhez hasonlóan gyorsított átfutás a tűzön; ahogyan

büszkén és boldogan, mint egy városi futóbajnokságon, elkiáltozták a főtéren: átmentem a tűzön, megtisztultam! Tényleg van, aki azt hiszi, hogy olyasmi ez, mint egy villámgyors átállás, ahol a gyorsaságon és nem az újból megtapasztalt erkölcsön a hangsúly? Ezzel kínlódom, a mindmáig fel nem fejtett gondolattal, most már több mint másfél évtizede, ezért nem írtam legfőbb tíz verset és így tovább, katasztrófáim sorozata még folytatható. Eddig eljutottam (ami természetesen nem megérkezés): hogy belássam, mire voltam, s mire nem leszek képes ezentúl.

*

Elmebeteg filozófus. Elmebeteg, de filozófus. Elmebeteg, bár filozófus. Elmebeteg, mégis filozófus. A költőszók cinizmusa.

*

Úgy képzem, az öngyilkosjelöltek nagyon muris népség. Elfog a kacagás, ha arra gondolok, ott állok a híd karfáján, nyakamban egy betontéglával, bármivel, hogy annál jobban sikerüljön. Vagy a kádban üldögélek (mint Szókratész), és egyszerre több, igen figyelemre méltó dologgal foglalkozom: a fogam zománcán próbálom ki, milyen a penge éle, amivel csuklómat nemsokára átvágom. Eközben elég ügyes vagyok, hogy egy érdekességeket sugárzó tévécsatornán látott módszerrel megcsapoljak egy kígyót, azaz méregtelenítsem, s a mérget rögtön össze is vegyítem a borral, amit a sarki vegyesüzletben vásároltam, és meglehet, csupán címkéje szerint bor. Hiába, már csak ilyen időket élünk: a víz (amibe kétszer nem csobbanhatunk bele) elfolyik alólam, a hídról is megvan a véleményem, a többi szintén mellékes, amelyik pillanatban az öngyilkosjelöltek eleve úgy állnak fel élet s halál pengeél vékonyságú választóvonalán, hogy tudják, ez a hely s a helyzet komikuma.

*

A lélekvandorlással vagy mivel eléggé nem magyarázhatóan a Költő belelapozhatott abba az 1948-as Összesbe, ami a Cserépfalvinál jelent meg. Mi több, jól ismerte a szárszói vonat gépészét, a mozdonyvezetőt, aki 1937 december harmadikán szolgálatban volt. Amikor valaki az ő két vagonja közé belépett. A gépész mindezt nem láthatta, mert éppen a fűtővel veszekedett, különben sincs szem a tarkóján, és az akkori mozdonyok olyanok voltak, mint egy-egy kokszoskatulya, nem olyan csupaüveg izé, mint ma. Amit a gépész százszázalékosan láthatott – az állomásfőnök irodájába becipelt, és a térképpel sebtében letakart testet. Azt láthatta, sőt egészen biztos, hogy látta, és reszketni kezdett a felindulástól.

Pedig nem szemfedő ez az ország, sem lakodalmi terítő, mint hol így, hol úgy mondják. Az Országnak nincs metaforája, az Országnak nincs szinonimája, az Ország magát mindig magával magyarázza.

Miközben a magas hajnali ég. Miközben seregek csillognak érceiben. A halott Hektorként a győző harciszekeréhez kötözött, s a kontinens frontjainak nyugati és keleti vonaltérképén összevissza vonszolt seregtettek, igen, azok csillognak az ércekben.

Olykor megisznak egy kisfröccsöt, dumálnak erről-arról. Hosszasan bámulnak a nők után. Űznél poloskát lámpával s a kéjjel? Természetesen, sőt, hogyne. Akár most is. Rajtam igazán nem múlik. Azzal a bronzvörössel, ott ni.

A mozdonyvezető barátján olykor kitör a mélabú. – Igyál meg még egy kisfröccsöt, az tán felhossa a kedved! A mozdonyvezető barátja Kis János. (Ez a név is irodalmi, emlékezzünk csak a Sarudi-lány nyögvenyelős lakodalmára.) Kis János belenézett a Cserépfalviba, ebbe az 1948-as évszámú Összesbe. Ő sem emlékszik már, hogy jutott hozzá.

Lehet, hogy örökölte valamelyik nagybácsijától.

Lehet, hogy a fölső lakó hagyta rá költözéskor.

Lehet, hogy Erzsí hozta magával, és aztán nem vitte el, a rádiót bezzeg igen.

Lehet, hogy az öreg Taubék adták neki, amikor kimentek Izraelbe.

Lehet, hogy Kósék, akik kimentek az Államokba.

Lehet, hogy Borosék, akik kimentek Ausztriába.

Lehet, hogy Fejérék, akik kimentek Ausztráliába.

Lehet, hogy Istókék, akik kimentek Angliába, lehet, hogy Pityuék, akik kimentek, hova mentek ki? Hát lehet azt tudni, hogy hova mentek ki, lehet azt tudni a nagy össze(és nem vissza-)futkosásban?

Most viszont azért mozgatta el otthonról a könyvet, mert az antikváriumban mégis jobban mutat, mint az összevissza hasadozott konyhakredencen.

Kis János két kortyintás között beleolvass az áruba: Csak egy pillanatra martak ki, csak, zúgj, erdő elvtárs. – Mi mindent ki nem találhatnak ezek a költők – mondja barátjának, a mozdonyvezetőnek – te érted ezt? Mert én nem. Ez olyan, mintha valaki arabul beszélne.

Csukjuk be a könyvet, és bumm, be vele az antikváriumba. Egy biztos: volt, ki bár költő volt, arabusul is tudott. Megérte vagy sem, hogy emez egzotikus nyelvet megtanulja, ezt most ne firtassuk.

*

Egy valamivel fiatalabb férfi mint én, akivel már nem emlékszem, hogyan kerültem köszönőviszonyba, képtelen agyoncsapni egy legyet. Szinte csak annyit tudok róla, hogy kedveli a tibeti misztikumot. Lélekvandorlás, Buddha. Olykor, ha megrendelése van, kora éjszaka indul, és általában el is végzi munká-

ját. Az illető bérgyilkos, azt mondja: a légyről nem tudom, hogy ki volt s ki lesz, de akit végrehajtok, arról igen, hogy hívják, és mi juttatta oda, ahova került.

*

Csigabiga, gyere ki, éneklj egy gyerek az ajtó előtt. Kimegyek, na mi van? A gyerek megszeppen, eddig még úgy adta elő a csigabigát, hogy nem volt semmilyen, a mostanihoz hasonló következménye. Ha azt akarod mondani, hogy ég a házam ideki, elkéstél, mert tudtam, még mielőtt megszólaltál. Azzal magamra húztam az ajtót.

*

Kazánház. A fűtőnek valami könyveket hoztak le az emeletről, tegyen velük belátása szerint. De mit tehet egy fűtő egy halom könyvvel? Marx Összes, Engels Válogatott. A kép olyan egyértelmű (minden belátható és beláthatatlan következményével együtt), hogy hülyeség lenne magyarázni.

*

Üveghintó, tán a magyar szecesszió emléke, az is lehet, magyar népmese-kellék. A hintóban két összefolyt homokzsák. Ezek után se szabad rögtön a legrosszabbra gondolni: hogy éppen most lefitymáltam kettőt, ki szemre igen, nemre nem. Az üveghintóban tényleg két homokzsák folyt össze, s ha mindez a nagy magyar fővárosban történik, s a főváros az ország szíve, akkor szívünk csücskében látjuk mindezt. Ennyiben érzelmes csupán a történet, azt is mondhatom, egyéniségünk rejtett, de nem lényegtelen darabja, még ha történetesen nem üveghintóban, hanem üveghutában utaznak is a homokzsákok.

*

Az utolsó, tél előtti melegek. Ugyanaz, mint a lakásban. Kinyitod az ajtót, és a legtávolabbi zugban egyszerre fölforrósodik a levegő, odamenekül és reszket a beáramló hidegtől. Az utolsó tél előtti melegek, ugyanaz, mint. Kinyitod az ajtót. A legtávolabbi zugban. Egyszerre fölforrósodik, a levegő odamene-kül. Az utolsó melegek tél előtt. Legtávolabbi zugában levegő, odamenekül.

*

Ez egy dodonai szöveg. Értsd, ahogy akarod, barátom. Oly apró nyomatékok – a nyelvi damilra szerelt ólomnehezékek – taszítják egyik vagy másik irányba az értelmezés lehetőségeit, mint egy vessző. Vagy mint egy pont. Vagy pontosvessző. Ettől függ, mit értesz meg a közlésből, illetve mit tartanál

fontosnak megérteni holnap, feltéve, ha még eszedbe jutok holnap. Ha igen: miért? Ha nem: miért?

*

A vaddisznókolbász mindig a végére marad. Sajátságos, amivel persze nem árultuk el, hogy sajátságosan jó vagy sajátságosan rossz. A sajátságok uralmára (sőt, mindenhatóságára) manapság sokat adnak, az Unióban a sajátosságot a nemzetihez kapcsolják, de tényleg így van ez? Hungarikum. Bulgarikum. Szlovákium. Lettikum és voltikum, végül pedig az erdélyikum. A székely a vicceit tudja bevinni az Unióba. Ez sem rossz. Az írek a kocsmáikat vitték be.

*

Krimi: a bérnyilkos lelövi a feleséget. Az elvált férj a bérnyilkost. A szerető az elvált férjet. Egy részeg matróz a szeretőt. Egy pedofil a részeg tengerészt. Egy kilencéves kamasz a pedofilt. És így tovább. Ilyen agyalágyult sorozatok a valóságban nincsenek (vagy nem kellene legyenek), s azért, mert a rossz a világban nem ok-okozatként van jelen, tehát nem folyamat, hanem egyidejűség.

*

A hóhérnak egy filozófust kellett felkötnie éppen, s ez megrendítette az addig nyugodt ítéletvégrehajtót. Összekuszálta azt az egyértelmű és egyáltalán nem konfliktuózus világképet, amit a mester pályájának húsz-huszonkét éve alatt önmagában kialakított. Pedig a filozófus meg se szólalt, akkor se, amikor pedig még szólhatott volna, mert nem volt nyakán a kötél. Miközben ott ténykedett körülötte, a halálra ítélt filozófus mindvégig pillantásába mélyedt, fanyar és mindentudó tekintetét nem kapcsolta ki az övéből. Enyhén fölfelé nézett a jobb válla fölött ráhajló hóhérra, így is halt meg, s a megüvegesedő tekintet azután se engedte el a hóhér lángoló pillantását.

Lehetséges interferenciák: a hóhér mestersége intellektualizálódik a sokk következtében, vagy a filozófus válik hóhérrá, ha netán túléli a kivégzést. Belátom, ennek nincs is valószínűsége.

*

Mostanában leveleket kapok, a borítékon nevem, és apróbb, de jól olvasható betűkkel alatta: elvtárs. Vagy egy régi barát, vagy egy új ellenség a feladó, állapítom meg, még mielőtt fölbontanám a postát.

*

A vonat folyosóján álldogált, ragyogó nő. Elment mögötte, érezte, ahogy az ablakhoz húzódik, arca csaknem teljesen rásimult az undok barna vasúti függönyre a nagy igyekezetben, nehogy egymáshoz érjenek. Elment a kocsi végébe, majd hirtelen visszafordult. Megfogta a kezét, és anélkül, hogy egy szót szolt volna, bementek a vécébe.

*

Ismered Aloé Verát? Ha nem, hát föltétlenül. Sietned kell, amikor készakarva ütközik vele a járdán, és kiütöd kezéből a kalaposdobozt vagy a papagáj-jos kalitkát. Kiváló alkalom az ismerkedésre, még akkor is, ha a papagáj kiszabadul és elrepül Rio de Plata irányába. Aztán még azt is meg akartam kérdezni tőled, ismered-e Mioritza Vasconit? Őt sem? És Hari Batasunát, aki rendszerint két lánnyal sétál a korzón, ahová behajtani tilos. Gyalognépség lödörög le-fel, a járdák, persze, felosztva: egyik a baszkoké, másik a baszmegeké, e szabályt nem hágják meg, és ameddig a szabályt nem hágják meg, addig nyugodt a hely, nincs bandaháború. Meg kéne ismerni biza legalább hármukat, hogy senki ne zaklasson azontúl a hülye megjegyzéseivel – hogy ha őket se, akkor ki a fenét. Ha végre itt a nyár és meleg az idő – énekeljük együtt, csoporttréning –, esetleg még a formalinnal színültig telt medencében is viszontláthatjuk és szívélyesen üdvözljük egymást.

*

A kannibálok azért pusztulnak ki ugyebár, mert fiatal korukban pont úgy hajtja őket a vérük, mint a nem kannibálok. Az utazók szerint pont úgy megszerelmesednek, mint mi, akik tiszta kultúrtörténeti véletlenből nem tartunk emberhúst a frizsiderben. S akkor meg úgy sóhajtoznak, olyan étvágytalanok, mint mi, ha ránkjön a hopparé. E ponton új irányt vesz a történet. Találkozik a kannibál szépség a fiújával. Nézik szerelemtől párás pillantással egymást, aztán megszólal az egyik: úgy szeretlek, hogy most rögtön megeszlek! Úgy is történik, s a magára maradt kannibál fiút vagy szűzlányt csakhamar elpusztítja a hön szeretett társ elvesztése, illetve a magány fájdalma. A Szigeteken, ahol ez gyakran előfordul, 1932 óta demokrácia van és, természetesen, egyenjogúság. Ez a magyarázata, hogy nagyjából ugyanannyi férfival, amennyi nővel is végez a primér ösok, és viszont: nagyjából ugyanannyi férfi, mint nő hal bele szerelmi bánatába.

*

Különben a szenvtelennek, tárgyilagosnak mondott történelem (Mommsen? Fichte? Max Weber?) pont ellenkezőleg, csupa hátborzongató erotómánia.

A meglett korú várúrnő, aki úgy emlegeti ötszáz, sőt, hétszáz évvel ezelőtti felmenőit, mintha egy héttel ezelőtt futottak volna össze, noha egyikük sem akarta, a Moszkva téren, azt mondja Friderikáról, aki Thököly hadjárata idején feltűnő szépség: a mi kicsi Friderikánknak szemlátomást még akkor se történt nagyobb baja, amikor kinézett éppen ezen az ablakon (a kastély restitúciója után vagyunk éppen, a romok között sétálunk jó hangulatban), és látta, hogy jönnek a kurucok szép, csontos kalabérjukkal. Ez persze csak azután, hogy a labancok a távozás hímes ízére vizeltek.

*

E pillanatban megszólalt az órás. Teljesen lesötétített szoba közepén ült ragyogó munkaasztalánál. Körös-körül papírellenzők fekete kartonból, a fény, mint egy örökösen nyugvó szarvasbogár, feje fölött kapaszkodott a sötét s a csend indáján. – Én úgy élek itt, hogy a szomszédomat akár Ferenc Ferdinándnak hívhatnák, és ha lepuffintják egy Szarajevó vagy egy még hülyébb nevű helyen, meg se hallom, mi történt vele. Az én kozmogóniám egy tökéletesen zárt rendszert modellez, ahol nincs el- s beszivárgás. A teremtés története makulátlan, és az lesz az utolsó ítélet napján is. Az emberiség örökös büntudatát a kétely kritikája, máskor ellenkezőleg, a kritika kétkedése kapcsolja a bűnbeesés felkavaró mítoszához. E ponton akár a filozófusok is megszülethettek, ha ki akartak nyomulni a pillanat örvényéből.

*

A levéltár bejáratán ki- s befutkosnak az emberek. Egyiknél húszlitres benzinkanna. Perc múlva lángok csapnak fel az egyik irodában. A levéltárral átellenben, a ház harmadik emeletén, megjelenik egy férfi feje. A tanú. Mi az ördög, forradalom van már megint? A mi forradalmaink, sőt, zsebforradalmaink szabadalma: ha történik valami, a tömeg első dolga, hogy rohan és leszámol a hatalommal, s aztán fél óra, óra múlva már a levéltárat gyújtogatja. Halomba dobja az anyakönyveket, benzint rá! Mindent és mindenkit meg nem történtté tenne, családját, saját magát is. Szerencsére jönnek a tűzoltók. Marad utánuk a penész, de legalább nem ég el minden, ami két-háromszáz évnyi időben történt, és csak a legutóbbi időszakban kibírt két világháborút. A pasast, aki a benzinkannával futkorászik az irodákban, Sobolánusznak hívják, az égő anyakönyv szerint legalábbis.

*

Ginzeng-Tempust, noha alkatra-arcra tökéletesen európai, olykor ázsiai-nak mondják. Hogy hát a neve ugyebár. Amire ő diszkréten elmosolyodik, és ezt kérdezi: no és a Tempus?

Ginzeng-Tempus foglalkozása: szoborlefejező.

Igen, jól hallották. A szerszám, amelyet a ház oldalához ragasztott, garázsszerű építményben tart, lényegében egy vízszintesen mozgó nyaktiló.

A metafora jó és pontos, a hasonlat elnagyolt; tehát nem olyan (szinte vagy megszólalásig) mint egy vízszintes nyaktiló, hanem egész pontosan az.

Nem kevesebb, inkább több vagy két tonnával. Szemre idomtalan és durva, de a belseje! Egyszer valami pakolás meglazult, és Ginzeng-Tempus leemelte a zöldessárga borítólemezt a szerkezeetről. Az első nürnbergi órák lehettek ilyenek: egyetlen pillantással átlátod a mechanika főbb összefüggéseit, hogy melyik kerék mit mozgat s miért. Egyetlen fogazott tengely járásából az összes többi helyére és elmozdulására következtetsz.

Egészen elképesztett az ok- és célszerűségek e világos rajzolata, amely ebben is a bolygókat, a bolygórendszereket, a Tejutat és a Tejutakat mozgató égi mechanizmus mása. Mindamellett nagyon is földi dolgok mozgatják.

Nem akarom azt mondani, hogy az értelem vagy az eszmék ciklikus rövidzárlatai. Egy tökéletes gépezettől elvárnánk (éppen mert tökéletes), hogy a pillanat nagyságával vagy kicsinyességével nem magyarázhatóan működjenek.

A pillanattól teljesen függetlenül.

Egyszer megkértem Ginzeng-Tempust, vigyen magával, hadd lássam őt, de főleg gépezetét működés közben.

– Akkor húzd fel a vekkert, barátocskám, éjjeli kettőre – mondta –, mert ha megfigyelted, nappal soha nem dolgozom. A nappal csak arra való, hogy kialudjam magam, s közben a szenátus vagy a képviselőház (vagy az együttes ülés) kimondja a halálos ítéletet egyik vagy másik szoborra. Estefelé megébredek, bekapcsolom a rádiót, a hírekben eddig még mindig elmondták, mi a dolgom. Akkor megint szundizom egyet, a vekkerem pedig felkölt kettőkor. Kitolatok a garázsból, s mire a büntetésvégrehajtás színhelyére érek, fél, esetleg háromnegyed három. Az időpont megválasztása, hogy úgy mondjam, tudományos; az élettanászok szerint éjjeli három és öt között a legmélyebb az ember álma. Márpedig a parkok, a közterek körül, ahol a szobrok utolsó pillanatukig állnak, emberek élnek. Illetve a kérdéses időpontban a lehető legmélyebb álmuk alusszák.

Az élettani részt leszámítva nem értettem a művelet logikáját. A honatyák eddig még mindig a népakaratot, a nép érdekeit hozták fel fő érvként a szobortalanításban.

Amire Ginzeng-Tempus rábólint: legalább Hippiasz és Hipparkhosz, legalább Néró óta... – És akkor? – sétálok bele a mesterien felállított csapdába.

– A népakarat a kötelező emotív faktor ebben az egészben – mondja tudálékosan. – Ha csak egyszer kifejejtenék az illetékesek, előfordul, hogy másnap ugyanott áll a szobor, mintha le se fejeztem volna. Visszaállítja, s ha kell, százszor is a kollektív részvét vagy valami paradox igazságtudat, mondjuk ahogy akarjuk. Így viszont a nép ellenségével könnyedén, és minden feltűnés – minden

visszhang! – nélkül elbánhatnak. Nekem pedig kettőkor szól a vekker, falok valamit, közben rápillantok a várostérképre, és máris megyek.

– Jó-jó, de miért nem nappal? – kérdeztem újból, mert Ginzeng-Tempus véletlenül vagy készakarva csak fél választ adott.

– Ha arra gondolsz, hogy ezeket a jó ideje nem kedvelt, de nem is gyűlölt, tehát a levegő törésmutatójával mért szobrokat a hirtelen gyűlölet elidegeníti, igazad van. De gondolj arra is, kinek használ egy nyilvános kivégzés, olyasfajta, mint amilyet a középkori városkák főterén rendeztek déli tizenkettőkor? A jómadarat kerékbe törték, esetleg felnégyelték, és ez tanmese volt a többi törvénszegőnek. Eddig még egyetlen szobor sem tanult a másik sorsából, legalábbis nem vettem észre – kacag Ginzeng-Tempus, és hatalmasat ásít: most alszom egyet, mert éjszaka melózom.

Pontban kettőkor kitolatott a zsebhagárból, én pedig menet közben felugrottam a hágcsóra. A szerkezet száznyolcvan fokban fordult láncalpain, és már a Victoria sugárúton haladtunk, a Diadalív végtelen dicsőségében, onnét át a Kiseleffre, az Aviatorilorra.

– Ritka földfémekből, az is lehet, holdközvetekből öntötték a pengét – kiáltja Ginzeng-Tempus, bár láncaink, a láncalpak csörgését leszámítva semmi más zaj. – És tudod-e, miért a nyakat, akár él az ember, akár pedig szobor?

Makogtam valamit arról, hogy hát az amúgy is halandó test kétszeresen, százszorosán, végzetesen halandóvá válik, máris azzá vált, amelyik pillanatban arasznaira távolítják tőle a káros, veszélyes, esetleg a világot felforgató értelmet.

A rés, ha csupán pengevékony is a ráció és a test törésvonalán: legalább egy világ elmúlása a nem boldogtalan és nem boldog tudattalanban.

– Látnod, ez engem soha nem érdekelt. Engem csak az érdekel, hogy a legvékonyabb – tehát a legkisebb anyag- és közegellenállásra képes testrész a nyak. Úgyhogy a műhiba kockázata még akkora se, mint egy banális vakbélműtétnél.

Ezek után olcsó hatásvadászat azt hinni, hogy a Ginzeng-Tempus csak azért jár a szoboravatásokra, hogy máris kaján pillantásokkal méregesse a Frissen Leleplezett kő vagy bronz nyakicáját. Dehogy! Ott ül kifogástalanul vasalt fehér öltönyében, nyakkendősen, kajánságnak nyoma sincs az arcán. Nem suttogja konfidensen a szomszédja fülébe, hogy láttunk mi már karón varjút, vagy jön még a kutyára dér, esetleg nyugtával dicsérd a napot. Igaz, nem is hatódik meg. Tárgyilagosan tudomásul veszi, hogy ilyen az élet, ilyen a világ. Hogy a szobrok, az ideológiák, az ideológusok. S ha ez iszonyúan nagy közhely, akkora, mint a hegymagas szobor, aminek csizmáihoz éppen most kötötte oda gépét, s amelynek oly vastag a nyaka, hogy egy újabb, a Guinness-rekordok könyvébe illő guillotint kell majd tervezni – akkor is.

*

Ha például a galamb nem számol azzal, hogy a madártávlat madaranként változik, akkor e nagyvonalúság akár életveszélyes is lehet. A vércsék madártávlatára például a galambok fölötti légifolyosó, s e ragadozók fölött azt hiszem, már nincs semmi. Ők viszont levadászhatják az alattuk röpdösőket. A differenciált madártávlatból nézve pont úgy égnék le a régebbi és újabb betörésekben városaink, mint Nagyvárad az Úrnak 1660. évében, amikor a török elfoglalta a várat, felprédálta a helyet. A szemtanúk szerint (akik nem biztos, hogy madártávlatban helyezkedtek el), mikor már mindenkit megöltek, aki nem tudott elmenekülni, a város zárt főteréről nagy felleg emelkedett a még füstölő romok fölé. Olyan volt, mint egy napszélbe kapaszkodó, vakító fényben ragyogó vászonlepedő a sötét és kietlen űrben. Ugyancsak ők, a szemtanúk a „fénikssel” azonosították a tűneményt, bár korábban senki se látta, csodálatos történetekből viszont annál jobban ismerték a főnixmadarat. Igen, hamvaiból mindannyiszor újraéled.

*

– A drágakövek és a fajkutyák eredettörténetét és bolyongását ismerik és számon tartják. Az ólomét nem – bölcselkedett Spiritus R. A varrógép-ábécé emez egyetlen R betűje azt jelenti: a szabadegyetem időnként szabad rektora Spiritus, ez a legalább negyvenfokos szellem, aki, ha töményebb lenne, ölné, butítana és nyomorba döntene; így viszont feltámaszt, megokosít és jólétet hoz a népre még a mi vidékünkön is. – Pedig ennek az ólomputykének nagy múltja van. Négyszázötven évvel ezelőtt, amikor a portugálok kikötöttek Teneghasima szigetén, az is velük volt. Hét esztendővel korábban, hogy Xavér Ferenc a hit fegyverét, a kereszténységet bevitte Japánba. Megérkezett tehát az első fegyverrakomány Európából, és az is természetes, hogy huszonhat évvel később, amikor a daimyo elfoglalta Kiotót, a császárvárost, a portugál ólmok röpdösnek a megbuktatott Ashikaga shogun fejénél. Ezzel véget ért egy korszak, de szokjunk hozzá, hogy csupa végből meg kezdetből áll az ember élete, amely egyébként is olyan, mint egy rőfösüzlet. Amikor pedig magát a korszakot kezdik emlegetni, nem elejét és nem a végét, hanem a Korszakot, ez fölöttébb gyanús, mert a hozsannázás legalább egy puccsot takar. Egy ember, egy csoport megpróbálja megállítani az időt. Tulajdonképpen végtelen hosszúra nyújtana egy pillanatot, amely természetszerűen a kezdetet követi, tehát szükségszerűen a véget előzi meg.

A pillanat megáll és nem mozdul. A pillanat halottnak tettet magát. A pillanat a tetszhalál viaszmaszkja mögé rejtezik, és amikor kettéhasítja, pontosan úgy, ahogy az atombomba is az álcáját. A pillanat lánggolyóvá, tűzgombává puffad, és mint a láncreakció: újrakezdődnek János Jelenései.

Az ólom és az atombomba csak véletlenül közös helyszíne Japán. Ne kavarjunk! Tény, hogy ez a golyóbis visszakerült Európába anélkül, hogy Tenegashimán vagy Kiotóban eldurrintották volna. A portugálok átlőtték a

spanyol térfélre, és onnan az ólomnehéz pingponglabda hol ide, hol oda röpdösött a legalább ezer, de inkább ezeröttszáz éve tartó Európa-bajnokságon. És egyszer sem akadt fönn a hálóban! S a világbajnokság, ahol a nagyhatalmak ütögetik a labdát a vízfejű kicsik gőzös feje fölött? Amerikát akkor már fölfedezték, az újkor kétpólusú világát. Ám egyelőre még így mutatnak a dolgok: Montejo nem ezt az ólomgolyót röpítette egy indián arcába; pontosabban egy kokalevélbe – az már a véletlenek mezőnyjátéka, hogy az álműző levélke történetesen Rézbőrű Nevesincs ajkai között volt abban a pillanatban. Három nap és három éjjel védtek világuk, azt a rongyos régít, s ha nincs a kokacserje, akkor: 1. nincs félezer évvel később Coca-cola sem, azokkal a végletes jelentésváltozatokkal, ahogyan emlegették Rákosiék Magyarországon, Ulbrichték majd Honeckerék Endékájában, Ceaușescuék Romániájában, és így tovább, az egész bűbajos Keleten. 2. de ott volt a koka, ezért aztán három nap és három éjszaka késéssel kezdődött az újvilág.

Az indián pedig abban a pillanatban szörnyethalt, amikor ajkait átverte a golyó, és jókora sebet szakítva a Foramen Magnum magasságában elhagyta a testet.

Sikerült tisztáznunk akármit is? Esetleg csak azt, hogy hol nem röpdösött ez a darab ólom. S hogy valójában hol – hát ha már a nagyhatalmi politika nem jó, akkor maradjunk a regionális bugyrok valamelyikében. Mondjuk a karlócai béke törökös, ámde osztrák fegyverekkel strázsált sátránál, ahol az nímet teszi rá kezét az addig szultáni ingatlanra, Magyarországra. Bár ez még nem Mucsá; a végvidék kapuja akkoriban Erdély, a bölcs Bethlen Gábor után, s a kapunyitogató: II. Rákóczi György, aki hol Moldvát, hol Lengyelországot akarja megfogni, kettőből, sőt háromból akar egyet csinálni, de a madárcák nem hagyják megfogatni maguk. Az ólom golyóbist bizonyíthatóan Szucsáva ostrománál lőtték ki, meg is akadt egy szejmen alkarjában, akinek csapatteste az egyesült lengyel, erdélyi és moldvai hadakkal együtt szerencsésen visszafoglalta Hmelnickij kozákjaitól a várat. Ő viszont kevésbé volt szerencsés: a golyó még a karjában van, amikor a többi zsoldos föllázadt. Őt is elfogták, századmagával lefejezték. Az ólom pedig a lefejezéstől számított negyedik napon kiszabadult a testből – a madarak lecsipegették a bűzös és lilára száradt húst a sík mezőn aszalódó tetemről. Erre már csak a lengyelországi hadjárat következhet, ez az erdélyi nemzet által önként és idegenben választott Mohács. Nemde mi dugtuk fejünk a polyák hurokjába, és amikor visszahúztuk volna, nem lehetett, mert a tatár csokrozta meg ádámcsutkánk. Az addig is bolygó lövedéket Várad falairól lőtték ki a tornyot ostromló tatárookra, de a földbe fúródott anélkül, hogy embert ért volna. Még szerencse, hogy a város nyomdásza, az Elzevir-tanítvány Szenczi Kertész Ábrahám néhány nappal azelőtt szekerre rakta a félig kész bibliát, az Új-testamentum kész íveit, és kisuttyant a vasas kapun. Ez is erdélyi különlegesség: a Váradi Bibliát végül is Kolozsvárott fejezik be, s úgy, hogy az Apokalipszis Könyvével kezdődik a könyv genezise, és a Teremtés tesz pontot a bolyongásra.

Vitézek, mi lehet a Japántól Indiáig széles föld felett szebb dolog az végeknél? – De mi nem a végre rendezkedtünk be, legfőnnebb az állandó újrakezdésre – most már toporzékol Spiritus –, ha fel is támad halottaiból ez a darab ólom, és a mellembe – a szellembe? – száll, akkor is csak azt mondom, úgy szeresd felebarátod, mint tenmagadat – még ha versailles-i békemaron is volt a világon, Trianon; s az új, a minden addiginál tökéletesebb háborúk rendszerint az előzőt lezáró, egyáltalán nem tökéletes békeszerződésekből nőik ki maguk. Azt mondom továbbá, ne kívánd el a más szamarát, feleségét, a földet, ahol ő él és nem te; viszont véd a magadét, ha akárki más a hamarjában nem is tudom, hányadik parancsolat s a hamarjában nem is tudom, hányadik helsinki vagy párizsi cikkely ellen vét.

Korszerűen gondolkodik ez a Spiritus R., ezt minden további nélkül megállapíthatjuk. Időtávlata oly biztonságos, mint a madárnak a madártávlat és az emlékezet teljes hiánya. Ugyanakkor az ellenkezője is igaz; mert akinek az óraláncán az első felvonásban ott fityeg a darabka ólom, annak a negyedikben elviheti a legközelebb álló (olykor nagyon is álló) nemesebb testrészét a durranás. De Spiritus szerencséje, hogy nem gondol a holnap övön aluli lövéseivel, s a holnapot is egészen másnak képzei, mint amilyennek a tegnap és a ma jelzéseiből megrajzolnánk.

*

A megértésről. Murovec, a kandúr mondja: hogyne, akár meg is érthetnénk egymást, ha ezen a földön csak mi élnénk, macskák, vagy csak ti, egerek! De a helyzet első dobantásra komplikáltabb, mint ahogy én szeretném, mert említett földön vannak macskák is, meg egerek is, s még mi nem... Ami pedig az iménti kijelentést illeti: ha mind macskák lennénk vagy mind egerek, s főleg vagy-vagy, hát ez sem biztos; mert akkor meg a kandúrok verekednének meg egymással, ősi ok a féltékenység... És hol vannak még a törzsbe, utca- esetleg nemzetközösségbe, államba, államszövetségbe beleszületett macskák vagy egerek, akik egy másik törzs, állam vagy államszövetség!

*

A gyermek Hasfelmetsző Jack kedvenc képeskönyve egy bába kézikönyve, rettenetesen sok és izgalmas keresztmetszettel.

*

A férfi huszonkét éves volt, amikor meghalt. A napokban találkoztam fiaival, az egyik tizenhat, a másik tizenhét éves. Hogy lehet, hogy ötévesen valakinek gyermeke legyen, és aztán amikor hatéves, ismét apa! A feleség négy évvel fiatalabb, mint a férj. Ezek szerint egyévesen szülte a kisebbiket, illetve

saját születése pillanatában a nagyobbikat. Egyszerre született a fiával. Akkor hogyhogy nem ikertestvére annak, hogyhogy anyja mégis? Elhatároztam, hogy addig nem öregszem meg, míg meg nem fejtem ezt az élettanilag és másként sem magyarázható esetet.

*

Azért vagytok olyan műveltek, mert a múlt két vállra fektetett benneteket. Áthevertétek és olvastatok. Mi most egy álszent és finoman kommunikáló korba érkezünk, itt társalogni kell, nem folyton olvasni.

*

Az örült fahaját simogatja minduntalan. Levert vagy. Ki vert le? És a néninek mije van? Hát a bácsinak? Ez a gyerekkor homokozóiból előbújt, a tűzifahalmok mögé rejtőzött médiainfantilitás mire nem képes az első oldalon! Apropos, mi akarsz lenni, ha nagy leszel: hangszerimitátor vagy nőimitátor?

*

Demagógosz szónokol: mert én most azt mondom, hogy az ősi föld. S ha én azt mondom, akkor mindenki csak azt kiáltsa, hogy igen, és álljon fel egy percre. Mert ha én azt hallom a szátokból, hogy igen, és látom, hogy fölemelkedtek, akkor arra gondolok, hogy az ősi föld. És ez erőt ad nekem a további harcban, erőt ad, hogy kimondjam fennhangon azt, hogy ősi föld. Mire ti felálltok, és azt kiáltjátok, hogy igen, és így álltok egy percig. Hallottam az igent, és láttam fölemelkedéseket, erről az ősi föld jut eszembe, semmi más.

*

Csiklóra sikló? Siklóval tisztára becsikló. Sikoltozó éjjel, ha kéjjel. Erről ennyit, most aludni térünk.

*

Happening. Félbevágott lovak nem hullnak ugyan ránk, egyszerűen mert nem ez a vándorútra kelt, feldarabolt lovak pihenőhelye. Azt mondják, süllyedt el már hajó a madarak jóindulatától.

*

Demagógosz mellett megjelenik Dermatológosz. Két, nehezen körülírható figura. Mindkettejüket a vörös izgatja. Az egyiket a bolsi posztó (így mondja), a

másikat a nyálkahártyák vöröse. Nagyon? Nagyon. Ingömet meg a vöröses-szőkék, míg formában voltam, s ez a forma: hosszú műszak vasutasládával, le nem álltam a szárnyvonalon! Dermatológosz ebben a pillanatban elővesz cilindereből egy augusztus 23-i, dísztribünös riportképet. A második sorban, ez itt, maga?

*

A ház fala. Sárga. Kapuja deszka. A középső deszkán szemmagasságban vízszintes vágás. Postának. Jönnek a levelek. A hónap első dekádjában Ausztráliából, tizedike után Kanadából, tizenötödike tájt Svájcban, huszonkettő-huszonharmadikán Magyarországról, végül a hónap utolsó napjaiban meglehet, éppen Patagóniából. Nagy a család, hál'istennek, és ami a lényeg: nem reménytelen.

*

Utolsó vacsora, avagy Zeste a székeleyeknél. Itt az emberek leginkább attól reszketnek, nehogy nevetségessé váljanak. Előbb lágy, dallamos kuncogás, egyre erősebb nevetés, ami kegyetlenül agresszív röhögéssé torzul. Kész tragédia, ha nevetségessé válunk! Ez a kisvárosi műfajelmélet, vegyétek és egyétek, mondom. Most nincs idő foglalkozni a kéziratoddal. Amióta bevásárlották a magyar írószövetség szűkebb vezetésébe (van tágabb, kürtöszerű is), azóta egyfolytában pendlizik. Mit ér az írószövetség, ha magyar? De most tényleg, szépen kérlek, hagyd az ilyet meg a hasonlókat. Meg se próbáld belopni magad az irodalomba ezekkel a pitiáner és irodalmon kívüli eszközökkel. Te egy tehetséges autszájder vagy, barátom, mondta az akkori román írószövetség akkori magyar alelnöke nekem a múlt időszámítás hetvenes éveiben. Én pedig azóta is tehetségesen kívülállok, és ebből a természetes kívülállásból nincs hogyan létrehoznom az irodalmat. Végterméket.

*

Szt. Isten, én tag akarok lenni mindenáron! Nemitag, Isvány, vagy, pláné, Pistám, a tag, államszövetségi tag (ha az állam én vagyok), érdekvédelmi szövetség tagja. Tagló a tablón. Ennél többet, ha akarna se tudna adni ez a fájin romániai magyar irodalom a maga rendes kívüliségében.

*

Scholastica nővér szerint az emberek megöregszenek, és elkezdenek mászni fölfelé. Egyensúlyérzékük romokban, a szék is velük öregedett, kész. Ott

hevernek a konyha kövén, ritka csontjuk combnyakban törik. A törés okát tudjuk. Hogy miért kapaszkodnak fölfelé, azt is, mondja Scholastica.

Milyenek lesznek a meszek. A falak. A freskók a csontban. A térd a kalácsban.

*

Kitört a Hargita (ez egy vulkán a Keleti-Kárpátokban). A kráterből csaknem súlytalanul kiszálló bombák embereket ütöttek agyon. A hamuról az első pillanatban azt gondoltuk, hogy hó, de a mérsékelt égövön ez – enyhén szólva – túlzás, júliusban.

*

A férfit rendszerint pénteken kora este hét és negyed nyolc között látták elmenni a falu utolsó háza előtt. Maguk az utolsó házban lakók látták, akik tél volt vagy nyár, mindegy, ott ültek, álltak vagy éppen feküdtek a kapu közelében. Ezeknek sincs jobb dolguk, nem is volt soha. Egy kis kóst az állatoknak, hetente egyszer be a városi piacra, havonta egyszer a posta (nyugdíj), negyedévenként egyszer az orvoshoz, aztán már csak a kutat kell megásni egyszer az életben. Ha már megvolt, akkor a következőben.

A férfi sarkára ereszkedve fújja a tüzet. A házban, ahol péntektől hétfő reggelig egészen jól megvan, még akkor is, ha mostanság esősek a nyarak, mint Indiában: reggel a nagy ragyogás égen-földön, délben elborul, zuhog, villámlik, dörög, nem látod a verandáról az erdőt, az örökös robbanásra kész vulkáni krátert. Hát igen, én tulajdonképpen nagyon szerencsés vagyok. Először, mert olyan boronaházam van, amilyenben már csak egy finn vadász lakik a tundrán, közelebb mint gondolnánk, s ő maga is gondolná az Északi-sarkkörhöz. Másodszor, mert az én boronaházam verandájáról egy igazi vulkánra látok, amikor nem esik, nem havazik. Ki mondhatja el ugyanezt a nápolyiakat, a Fülöp-szigetekieket, az Andok magassíkjainak zuzmóin és démonain lebegő törzseket leszámítva? Én még csak e szörnyeket se kell kitaláljam, benépesítve velük a földet, a levegőt csak mert egy vulkánom van a láthatáron. Boldog semmittevés!

Vigyázat, a vulkán nem az enyém, hanem a miénk. Nem a kifejezésnek abban az értelmében, amit alaposan lejárattak az utolsó hatvan évben. Nem, nem az egyformára nyírt, osztálytalanul boldog társadalom előképe lóg az ily módon államosított vulkán oldalán. A miénk: inkább közösségi kiszólás. A miénk, mondják elsősorban azok, akik a telekkönyv megfelelő bejegyzésére helyezve ujjuk, egyértelművé teszik a tulajdonos és a tulajdon, ők és a föld különben sem bonyolult kapcsolatát. A vulkán azé, aki megműveli. Valóságosan vagy gondolatban. Ez a vulkán olyasmi, mint az örmények címerében az Ararát. Ők maguk a nagyvilágban, az egyik az Aznavourian nevű francia, a másik egy Arachelian

nevű román vagy egy Bodurian nevű magyar. A helyzetet csak bonyolítja a kettős, a hármas, az is igaz, nem túl gyors, csak épp a végén felgyorsuló identitáscsere: úgy olvadni bele a magyarságba, hogy az illető egy nyolcvanöt éves kifejezéssel felcímkézve romániai magyar azontúl. Illetve most már Kanadában élő kanadai, mert az Újvilág konzervatív vagy korszerűbb polgári demokráciái elég nagyvonalúak, hogy füttyüljenek rá, ki honnan, melyik népből vagy felekezetből, ilyen, olyan vagy amolyan csoportból vált ki és jött át. De minek közhelyeket mondogatni, közhelyes helyzeteket a Hargita közelségében? Aki menni akart, eddig már elment, és különben sincs ellenszenvesebb, mint a maradók kijátszása az elmenőkkel szemben. A szülőföld elhagyása tény, érv vagy fájdalom, és nem hűtlenség, a nemzetség, a nyelv, a múlt, a sokgenerációs létezés helyföldrajzának elárulása, most már ezt is tudjuk.

A tűz erőre kapott, a főzőlap ügyetlenül megtapasztalt két szélén egyre gyéribben jött a füst. Mi lenne, ha mondjuk. S ha nem mondjuk? A magmakamrában már vagy húszezer éve egyre csak nő a nyomás, ami aztán a leggyengébb pontján átszakítja a krátert, leghamarabb a humusz robban fel, ami korábban fű volt, cserje, törött gerincű őz. Mégsem. Túl vagyunk már a látványos ki-, be-, fel- s lerobbanásokon. Egy pityókatokány szebben beszél, mint a legszerelmesebb levél. Országom egy pityókatokányért. De szűz legyen, mert régi mániám, s pont olyan régi Stefániám a *ius primae noctis*. Egyetlen ősd se volt jobbágy? Nem, mi kivétel nélkül balágyok voltunk, szabad, de szegény székelyek. Olvasni kell egy kicsit Böződi Gyurka bácsi könyvét. Székely bánja. Így monologizál a férfi, és minden monológját a regionális (konkrétan és aspektuózan a csíki és udvarhelyi) földtörténet, a lótarás és fajfenntartás tízparancsolata, a kabuki színház második háromszáz évének leírása, a szivárvány hét színe, a kisebbségi sorsok és kérdések Közép-Európában, a csehek és magyarok a Monarchiában, a libanoni cédrus mint etikai öskép Csontvárynál, a magányos fenyő élete és a megtöretés képtelenségei, székely cselédek Bukarestben, a késő római kor vértanúi, a népi építészet stíluselemei, a kulcsos órák legjobb európai műhelyei Nürnberg után, az első, majd a második világháború története című fejezetekből szinte mondatonként válogatja össze. Van, hogy csak egy fél mondatot, egy utalást csupán, a magas (és természetesen magvas) cét az áriából. Sem a dallam, sem a lineáris szöveg nem érdekes, a cét viszont átveszem kiskegyedtől, attól még nem lesz szegényebb az eklézsia.

Valahol a boronafalon túl fellobban a tűz. Nem túl közel, nem túl távol, pontosan ott, ahonnan ők üzenhetnek, ha akarnak, de én már nem nekik. Mielőtt a félelem szertefolya az éjszakába merülő világban – bonyolult fizikai és főleg metafizikai mozgások, transzcendens árapály –, fellobban a tűz, és olyankor a törzs megbabonázva nézi Altamirában, a medencékben és fennsíkokon, észak vagy dél hatalmas ívű csillagrendszerei alatt. A tűzkörre rátapadó kör a törzs, az élők köre, a harmadik az éjszaka szellemeié és ragadozóié, amint a lemaradót lesik, hogy elkapják. De nincs elmaradó ilyenkor, a törzs ezen az éjszakán érzi,

hogyan az embert eredendően a jó erők védelmezik a rossztól a kétpólusú világban.

Aztán megvirrad és elalszanak a tüzek, a férfiak vadászni indulnak, az asszonyok pedig gyűjtögetnek, porontyaikat csucsujgatják az első nagy munkamegosztás hajnalán.

Már csak ilyenek ezek a falusiak. Nekiesnek a mogyoróbokrokra, vágják, darabolják, utána meg felgyújtják. Megtöltik rőzsével meg korhadékkal az ágak közét, és gyufát neki!

Égő mogyoróbokrok fénye a falon, nem több. Valamikor büntettek. Nem a fénnel, csak vesszőjükkel.

*

Nem sokkal éjfél előtt becsengetett a szomszéd. Vámpírfogai halványan, de jól láthatóan világítottak. Rózsaszín fényben. Megkérdezte, hogy vagyok. Csak mert hallott valamit a fal túlsó oldaláról s aggódott.

*

Következnek a visszaérzelmesedés fázisai. Megírom, meg én! A bármikor letéphető álarc teóriájával is adósod vagyok, kedves olvasóm. Tél. Só vagy hó hull Sófálván? Hó van a határban Hófálván? A téridő-ábrázolás Kant óta azt jelenti, hogy testi tapasztalatokat csak térben és időben tudunk szerezni és kifejezni a jelenségekről. Már nem tudom, hol olvastam, nem is fontos. Teleírjuk értelmes vagy csak vad dolgokkal az idő elefántfülét.

*

Az asszony a férfit nyírta, aki az udvar közepére kitett hokedlin ült egyenes derékkal. Az udvar a hegyi tanyának a legkitakartabb része, az járkál alig éledő fűvén, aki vagy ami csak akar, a vaddisznók reggelig mindent összeturkálnak. Máskor egy őz jön, nyomában farkas. Megint egy őz, megint egy farkas, aztán a Göncöl halványulásáig semmi.

– Nem rossz – mondta az asszony, aki múlt éjjel medvét látott a tanya ablakából úgy éjfél után, mert nem tudott aludni. Meglehet, amit vágott s ahogyan vágta, az tetszett neki.

Hörgő bégetés, szűrszabós mekegés, lajbiszabós nyekergés. A pásztor birkanyelven kiabálja intelmeit, fenyegetéseit, jóslatait, ha jókedvében van, vicceit a rohanó nyájnak.

– Mi történik, ha egyszer csak megutálják a pásztort, mert örökké ott lóg fölöttük, botját hajigálja rájuk és közben bölcselkedik?

– Elfogják a szempillantás alatt üldözőből üldözötté váló pásztort és agyonlövik.

– A nyáj?

– Igen, a nyáj.

Hull a férfi fejéről a birka gyapjához hasonló szürke haj, minden ollócsattanás után egy bő tincs. A földre, fűbe, kövekre. Ha pedig valaki felszisszen a kijelentésre, ami jön, hű, ez minden istenkáromlásnál több, az ő dolga. Ez a föld, ez a fű, ezek a kövek: Erdély, a Keleti-Kárpátok, a címer páncélos könyökéhez közel. Nem éppen annyira, mint Háromszék, de szinte. Ezzel vége, és nem ragozzuk a szülőföld, a megtartó föld, a kegyes föld, az irgalmas föld, az egy életem, egy halálom-föld patetikus jelzőit. E jelzők gipszgubóit a völgyekbe görgeti az időnként föltámadó idő, ahol aztán kikel, ami csak bennük van. Vagy nincs, mert nem is volt, vagy nincs, mert egyszer majd lesz.

– Hogy a csodába van ez, hogy az ember míg fiatal, olyan, mint egy arckrémreklám. Amikor pedig megöregszik, visszaszőrösödik.

– Biztos megint Neander-völgyiek leszünk. Bár ez csak látszat, mert öregen már mindent tud az ember, azt is, hogy mit nem. Élete alkonyán mindenki bölcsessége zenitjén van éppen, és amikor meghal, egy Arisztotelészbe oltott Kant távozik az örök vadászmezőkre. Meglehet, ez a vissza nem rendezhető, ez az elimbolygó távozás az igazán nagy filozófia és a tiszta morál. Nagyjából mindenki így értelmezi, az egy távozó kivételével, ő még csak nem is értelmezi. Megpróbálja átélni halálát, ami nagyjából sikerül is neki.

– Túlélni?

– Dehogy. Átélni. Megélni. De beszéljünk másról.

– Most már lassan nem lesz más.

– Akkor hallgassunk.

A férfi már szinte kopasz, holott a haj ezután, sőt azután is a hangulatomtól, akaratomtól, a déli nap állásától, a greenwichi etalonidőtől függetlenül nő. A tán utolsónak is mondható ölelés felfokozott érzelmességétől, az örömlányok és szomorúfüzek közönyétől, a taxisok és a vándormadarak reflexmozgásaitól, az államelnökök és utcaseprők porkavaró és rendteremtő araszolásától, az inségeskedőket és betegeket a társadalom irgalmába ajánló pápai enciklikáktól, a Vezúv és általában az önérzetükben megalázott huszadik századi emberek kitörésétől, a Volkswagen évi termelésének futószalagadataitól, az AIDS-től, a szomszédban harcoló szerbektől és albánoktól teljesen függetlenül – mert ez a nemlétből sarjadó és a nemléthe visszahajló létezés automatizmusa – nő a haj. Egy tincs, egy csimbók van még a férfi homlokán (lásd Apollinaire: A zaporozsjei kozákok éneke, s ezt már mi tesszük hozzá: a szürrealizmus és a hatvanas évek fantasztikus találkozása). Amikor fiatalok voltunk. Aztán az is lehull.

*

Szerettem kicsi mindentudó lenni. Utólag belátom, egy mai, meglehetősen felületes kvízműsor szerkesztője vizsgáztatja a gyorstalpalón felkészült, harmincezer forinttal kezdő, s tán háromszázezerig eljutó játékost azzal a módszerességgel,

gel, amivel én készültem a mindentudásra. Hát azt tudod-e, hogy ki volt Kaproncai Sámuel, és mi köze volt Toldalagi Ferenchez, meg feleségéhez, Bánffy Katához? – tettem fel például társaságban az égvilágán senkit nem érdeklő kérdést, és e háromszereplős rejtvény természetes egyszerűséggel megutáltatott mindenkivel, ahová csak meghívtak. A zsúrban lehetett süteményt enni, teázni, csillagot számlálni, énekelni a Marinát meg Csaó bambinót. Ezt az undok szokásomat azóta se állítottam le. – Emlékszel-e Zénón nyíl-paradoxonára? – kérdeztem a múltkor egy északisark-utazót és vadászt. Hát persze, nincs hogyan emlékeznie szárnyas golyóinak piramisán. A múltkor lebuktam, és azt hiszem, örökre. A skolasztika nagy kérdéseiről beszélgettünk, hogy tényleg, teremthet olyan nagy követ a Teremtő, amit ő maga se képes fölemelni? Meg hogy alusznak-e az angyalok egyáltalán? Látják a magasságos ég szféráit a vakok? No meg a nagy kérdés, ami engem mindig izgatott, nem véletlenül: ha az utolsó ítélet annyiban egyezik a teremtetéstörténettel, hogy minden visszaáll-visszaszáll legkorábbi formájába, akkor hopp, az asszony mintha nem is lett volna. Ádám oldalbordája, az ébredés előtt. Ez ellen lázadtam fel, és kivetettek az égből.

*

Az angyal leghamarabb a kisállomás környékén mutatta magát, itt fedezte fel néhány vásárhelyi. Lebegett, csak lebegett a fagyos levegőben, aztán hirtelen aláereszkedett. Ez, néhány esztendő tapasztalatai alapján, kora este, hat óra negyvennyolc perckor történt, amikor az utcai lámpák már égtek, és csak néhány, a világ és önmaga ellen lázadó, ordas természetű férfiember járkált az utcán. A kisállomás környékén nem időzött hosszasan, tán mert tudta, annál több a dolga a főtéren.

Lakott annak idején három fényképész a főtéren. Herczeg volt az egyik, Kari a másik, és ha jól emlékszem, Kántor a harmadik. Egyikük, már nem tudom, melyik, minduntalan le akarta fényképezni az érkezés pillanatát. Lefotózta vagy sem, ki tudja annyi év után?

Volt továbbá egy Kökönyec nevű pasas is, aki a világnézeti dolgokat igazította a városháza hatvanhármas szobájából. Amikor meg szobán, sőt, házon kívül volt, egy tejeskávés színű Pobedával furikázott erre-arra, sőt, amarra, de mindig hatáságilag láttamozott irányban. Ez csak azért jut eszembe, mert Kökönyec egyszerűen nem akart hinni a szemének, amikor kissé előrehajolva kinézett a Pobeda szélvédőjén! Különben ez volt a baja mindig: sok mindent látott, csak éppen nem hitte. Amit pedig hajlandó volt elhinni, azt soha nem látta. Elhajtott Kökönyec a városháza előtt, s még mielőtt ráfordult a Sándor János utcára, a nagy ámulatban, hogy élőben látta az angyalt, szerencsésen bele is szaladt a közlekedést irányító milicista csupa üveg, csupa bádog kalitkájába, ahonnan nevezett hatásági közeg a szemafor piros meg zöld jelfényeinek ütemes váltogatásával dirigálta a forgalmat. Az angyal pedig, akár alápillantott a homlo-

kát tapogató Kökönyecre és horpadt Pobedájára, akár nem, már a Szántó utca földszintes házacskái fölött szállt. Addigra már állandósult a sötét, noha még csak hét óra ötvenkét percet mutatott a toronyóra. A Szántó utcában öszöreg gazdálkodó népség lakott. Giligáék, Gyéresiék, Barabásék a hóolvadástól késő őszig a Poklos-patakig tartó kisebb vagy nagyobb kertjeikben múltatták az időt. Ott guggoltak murkaik, hagymájuk, karalábéjuk ágyásainál, ők voltak a városban a falu. Gyerek ha volt is, már kinőtt ezekből az öreg családokból, sőt el is esett negyvennégyben a keleti fronton. Úgyhogy az angyalnak itt a mestergerendás, földszagú házakban nem volt sok dolga. Egy-egy januártól decemberig gyűjtögetett pontokra vásárolt gumicsizmát, babos fejkendőt csak úgy ráakasztott a kilincsre, azzal ment tovább. Sirokiéknál csak egy fiú és egy búbajos kamaszlány volt, kész téli vakáció; egy házzal arrébb viszont alaposan megizzadt, ha az angyalok izzadnak egy s más rendhagyó helyzetben. De az is lehet, a cseppekben alászáncózó verejték, s az izzadság szaga emberi tökéletlenségünk műszerpontos kijelzése csupán. Szóval, a szomszédban, Szásznéknál annyi volt a gyermek, amennyi csak belefér egy jótorkú kéményseprő romladozó sarokházába!

Namármost itt következik a feszültség.

A legkisebb, akit éppúgy hívhatnak Éliásnak is, mint Tóbiásnak, beöltözött aprócska, piros-fekete krampusznak, és a kéményseprő kéménye mögül figyelte a fagytól hol kifehéredő, máskor a sötét nagy táblái mögé vesző eget. Rendesen nyolc óra tizenhétkor pillantotta meg az angyalt, és valószínű, az angyal is látta őt, de szárnyának egyetlen rezdülésével sem árulta el, hogy felfedezte karneváli ellenségét a feketére égett kémény árnyékában. Ha nem tudnák, ez a világ két pólusa, nem feltétlenül a politikában vagy a hadászatban, a társadalmak egyidejűségében, hanem mindenekelőtt az emberi erkölcsben és viselt dolgainkban. Ha angyal van, akkor ördögnek is lennie kell, a jót szükségképpen ellenpontoszza a rossz, akár az egyszemélyű létezésben, akár a létezésen túl.

Mindmáig rejtély viszont, miért ez a legfiatalabb gyerkőc vállalkozott arra, hogy a világ (vagy csak a város, vagy csak az utca) tengelyében bukkanjon fel jószántából, és pontosan az angyallal szemközt. Akkor persze nem ez volt a legfontosabb, most sem. A gyerekkrampuszból igazi felnőtt krampusz lett, és ez a következetesség épp elég bonyodalmat okozott neki későbbi életében. Az angyal is következetes – nem dinamikus hős, mint akkoriban mondták, nem fejlődő jellem, csupán csak tökéletes. A tökéletesnél pedig sem fogalmilag, sem stílusosan nincs tökéletesebb.

*

Bizonyos púderok, hajsamponok abszolút idegenek attól, aki reklámozza. Láttam már gyöngyvirágsampon csalánnő kezében, trópusi krémet Antarktisz-asszonyon, a szeretkezés illatait utánzó dezodort liliomos lánynál.

*

Hé, még bent vagy? A csukott ajtón dörömbölnek, a fürdőszobában, ahol ablak sincsen. E tökéletesen zárt helyiség előtt ostobának tűnik a kérdés. Innen legfönnebb, mint Faustot az ördög, úgy tudna elvinni. A mennyezet piszkosra ázott beton.

*

A vízkereső ember kétszer próbálkozott, először a V alakú nyírfavesszővel, amit aztán ugyanolyan vasvesszőre cserélt. Mindkét eredmény ugyanaz volt: alattunk több ér tart a folyónak, pont a mi udvarunk alatt! Ezek keresztelik az északról délre húzódó ereket. Furcsa terepen élünk, mindenfelé fű, fa, virág, s közben fogalmunk sincs, mi van a talpunk alatt. A vízkereső, az más. Ő tudja, hogy tízméternyire alattunk van egy sós palaréteg, úgy mondja, tömzs, de még ő se képes kispukulálni, milyen vastag. Két méter, esetleg két kilométer. Hajdanában az ilyen helyeken, mint a miénk, egyetlen éjszaka leforgása alatt lettek a feneketlen, fekete tavak. Vízük vastag és átláthatatlan, még erős szélben sem vetett fodrot az egykedvű felszín. Ezeket az ereket, amiket megtalált a vízkereső, békén kell hagyni. Az ágyat nem szabad föléje tenni, mert álmatlan éjszakái lesznek az embernek azontúl.

A mester odaintett, mi pedig mentünk. A vasvesszővel lyukat ütött a földbe, majd csöndesen utasított: hasaljunk le, és úgy nézzünk át a lyukon, mint a kerítés hasadékán. Egy nagyjából ugyanannyi fényből és kékből álló helyet láttunk, mint a miénk. – Az ott az Atlanti-óceán – suttogta a vízkereső ember –, de nem vagyok biztos benne. Elég gyengén engedtek el az iskolából, és én se akartam tudományos ismeretterjesztő lenni a falusi brigádban. Ott, ni, a Gibraltári-szoros, abból sejtem, hogy ez az óceán. Amott pedig, a jótékony és távlattalan ködfüggöny mögött az amerikai kontinens. Ha olyan jó a szemük, amilyen gyenge az enyém, a brooklyni hidat is megláthatják, telezsúfolva a levéltetveknél nem nagyobb autókkal.

*

Ismerkedjünk! Ahol csak lehet – és ismerkedni mindenütt lehet. Miközben épp betörnek a sarki fűszereshez, vagy a gépfűrész levágja a fűtörésző cirkulás három ujját, vagy a szomszéd pitbull-tenyészte kiszabadul az utcára, ahol egy óvoda közlekedik éppen, ők is úgy indultak, hogy ismerkedni mennek a Zsazsa bohóccal, a városunkban turnézó vándorcirkusz sztárjával. Ismerkedjünk, bár ez olykor teljesen fölöslegesnek tűnik, mert mi rég ismerjük egymást. A szalámisorból, a milíciáról, a pártgyűlésről, strandról, szülészetről, kabaréból, viccből. Ez itt egy kicsit mellébeszélés, mert tulajdonképpen nem azokat kell

megismerni újból és újból, akiket így vagy úgy, de ismerünk. Az is lehet, hogy akiket nem volt alkalmunk eddig megismerni, ezentúl nem lesz miért. Világunk így teljes, és nem hiszek e teljes világ fokozhatóságában. Valakik szerint ez a világ így is a lehető legtökéletesebb.

*

Ott térdepelt minden madarak, borjak és disznók templomában, hamut szórt fejére: bocsássatok meg, többé nem foglak megenni benneteket.

*

A holt szúnyogot ráejtettem a pókhálóra. Látni kellett azt a felizgulást! A pók fontoskodott, úgy tett, mintha még élne áldozata, és keményen szembe-szállva megpróbálja kivédeni az elkerülhetetlent. Az az igazság, hogy a háló tízszer akkora rántásra se szakad el a szúnyog körül, a pók sunyisága is eddig még mindig bejött, ezért sem értem, miért futkorászik oly beteges izgalommal a szúnyogtetem körül. Befűzi, körbenyálazza, olykor ráver, mintha áldozata nyugtalankodna, és így tovább. Ez egy olyan állatmese, aminek semmi, de semmi tanulsága nincsen.

*

A Teremtő leghamarabb az eget választotta el a földtől. Nem azt mondom, hogy a lényegtelen földet az ég lényegétől, mert akkor istentagadó vagyok.

*

Nő- és ruhaneműekkel futottam össze ma délelőtt. Ott műfajtalankodtak egy lépcsőházban, a vasútállomással szemben, ahol sem lakó nem jár, sem pedig idegenek. Ebben a poros és idétlen csendben valaki mégis megkérdezte: ha a vasutasok, bakterek és pályamunkások egyfolytában sztrájkolnak, akkor ki viszi melegebb égtájakra az utasokat? Az a helyzet, hogy mi a peronon üldögélve várjuk a székely gőzöst, röptsen le a tiszta középkorba. Hari Batasuna felnéz az újságból: megyünk Segesvárra! Egyébként ő az első hőse ennek a feljegyzéssorozatnak, aki most másodszor is megjelenik, voilà! Én jobb szerettem volna viszontlátni Mioritza Vasconit, de még inkább Aloé Verát, de hát ez ízlés dolga, ugyebár.

*

Eltelt biz vagy három év is, hogy a papírra semmit nem írtam, csak ezt: I I I I I (55, néha ennél is több oldalon). Máskor meg, felajzott lelkivilágom

helyszínrajzaként, ezt: Qw Qw Qw Qw Qw – és voltak más, nagyon fontos feljegyzések is. Kiváló dolgok, amilyeneket az ember csak ritka pillanataiban rögzít. Például: 0 0 0 0 0. Utána pedig: □ □ □ □ □. A kör négyszögesítése megszállottjainak most is vissza kell húzódnuk fából vaskarika állásaikba. Már csak ilyen a világ. Ettől és mindentől függetlenül mit szóltok, ha a legújabb regény így kezdődik: – – – – –, és a drámai cselekmény hármas egységében kulminál, majd lelohad. Jóérzésűek lévén, nem szóltok semmit, tudomásul veszitek a tényeket, a szerző szándékát, hogy mit akart (kényszerült, óhajtott) közölni koráról. Ezért, de csak ezért rokonszenvesek az olvasók, még ha nem is tudják megfejteni a körök és kockák irodalmivá emelt rejtélyét.

*

Amikor minden emberi értelmet meghaladtunk, s még vagy már a cél se látszik: az otthon, a nyugodt öregség, irgalmas halál, akkor disznókká változunk.

Kirké, a varázsló szétnyitja testén az inget. Az enyéim vagytok, gyönyörűségek! – kiáltja, és felnevet. Mi pedig el se tudjuk képzelni, mihez akar kezdeni velünk, és miért lehetünk gyönyörűségek. Ezek után is akart-e valaki azzá válni? Amikor Kirkénél kikötöttünk, tudtuk, hogy valami történni fog. Ott sétált disznói között, egy villogó pofájú, fiatal kan a testőre, nem mozdult mellőle. Egy remete, berozsdásodott agyarával, lelkigyakorlatot tartott a korlát-nál. Egy báznai, mellén a kapitány vagy a kormányos sávjaival, aludni készült. – Megjöttetek, jófélék – néz ránk, combközépig érő csizmáját csapdossa korbácsával. – Megjött az új csorda, kiált hátra valakinek. – Tudjátok, mi a dolgotok. Azzal elvonult, mi pedig utána, és estére már mind azok voltunk. Jerikó falain a trombitás, vagy csak az ólaknál túlköl a kondás.

*

– Ha én Mazda lennék – énekelte Tóbiás, a tejkihordó a rádió reggeli reklámdalocskáját. – Az jó lenne, mondta kisfia, és úgy látszik, a két kívánság (az egyik nem komoly, a másik igen) egyszerre futott be a Nagy Átváltoztatóhoz. Tóbiás heves ütessorozatot érzett a talpától a feje búbjáig, és a következő pillanatban négykézláb állt az aszfalton, érdeklődéssel figyelte, hogy Mártonka fölkiabál a bérház utolsó emeletére: anyu, gyere le gyorsan, mert apu Mazda lett! – Amikor feljősztek, csattanós pofonnal illetem orcádat – mondta anyu, a barokkosan galamblelkű számítógép- és telefonközpont-kezelő. A számítógép Händelt, a telefonközpont Mozartot pötyögtette reggel nyolctól délután négyig. A szöktetést a szerájból.

A magas kultúra természetes és nemes egyszerűséggel székfoglalóját tartja lakásunkban, a hivatalban, az operett-, a film-, a kabaré-, és a színház-színházban. A villamoson, mi pedig éppen ezért állva maradunk, mert a székek száma korlátozott.

Anyu, gyere már, mert apu tényleg Mazda lett!

Erre anyu leslattyogott a ház elé, ha nem másért, hát hogy ott pofozza fel Mártonkát, és nem az otthonosan berendezett lakás biztonsági zárral és láncokkal fölszerelt ajtaja mögött. Ám a pofon elmaradt, mert a kapu előtt valóban ott állt egy szemlátomást gazdátlan Mazda, akkora, hogy arasznyi hely se maradt a gyalogosoknak, akik feltűnően idegesek lettek, hogy le kell lépniük a járdáról „a dög” miatt, és egy csoport ámokfutó tán pontosan őket tapossa bele az aszfaltba! Szidták a kormányt, hogy bezzeg fűt-fát ígért a választásokon, most pedig még egy mazdás-mézgás is azt csinál, amit akar itt, a város közepén...

Hát így akarunk mi bekerülni Európába? Rajtunk röhög az egész világ.

A kocsi ajtaja félig nyitva volt, a slusszkulcs a helyén. – Le kellene vigyünk a járdáról, mondta anyu. Beült, indítózott. Minden tökéletesen működött, a motor mégsem ugrott be. – Ha én ezt tudom, ebédre nem gulyáslevest eszem, másodiknak vagdalt húst hasábburgonyával, hanem megiszom két liter benzint – hersegett ki apu az önindítóból –, akkor oda állíthatnál 15 kilométeres körzetben, ahová éppen akar.

Az egészben az az érdekes, hogy apu is, meg anyu – akit melleleg Borbálának hívtak, és születése után csak jóval később, hosszú, de ártatlanságban töltött évek után lett Tóbiásné – legfőnnebb egy fél percig ha csodálkozott a sorsszerű átváltozáson, utána mindannyian úgy vették, ennek így kellett lenni. Anyu a szolgálatkész vendéglős segítségével letaszította a járdáról a kocsit. A Mazdává keményedett apu engedelmesen tűrte, és nem csikorgatta fékjét, amikor a két-, sőt többértelműen szolgálatkész vendéglős fénylő pillantással azt mondta Borbálának: hej naccsásasszony, ha csak egyszer az enyém lenne, lehajtanék a hétvégi házacskámba, húsz napig ki se tenném a lábam, nem sajnálnék semmit azontúl.

Ki, mi lenne az övé, kivel, mivel hajtana le a házikóhoz, kiért, miért nem tenné ki a lábát, kitől, mitől nem sajnálna semmit azontúl – nos, ez nem derült ki a holdvilágképű férfiú hablatyolásából, még Tóbiás sem tudta, tán nem is akarta eldönteni: az ő bőrére illetve zománcára, vagy az asszonyéra (természetesen bőrére) megy ki a játék. Az asszony, aki viszont mindig okosabb, mint a férfiak, nagyon is értette a szót, és ha történetesen legyező van a kezében, bájosan suhint a széptevő daliás mellére, így csak a huszonegyes gyertyakulccsal legyintett egyet pajkosan. Borogatás, álmatlan éjszaka lett a vége.

Ne fuss el véle! Másnap reggel Tóbiásné előkotorta berozsdásodott hajtásiját a fiókból, és elment Händelt meg Mozartot hallgatni a hivatalba. Útközben a trafikostól vett egy Kuka utas védő az észbe stb. stb. feliratú öntapadós matricát, egy plastik csontvázat a hátsó, és egy majmocskát az elülső szélvédőre.

Csak nem nyert a férje a televíziós kvízben, ki se néztem belőle, hogy tudja, ki volt Alaszka első demokratája és Honduras utolsó despotája, mi tartja pályáján a Földet, ki a Római Klub legnagyobb jövőképfestője – mondta

Jancsikám, a telefon- és számítóközpont negyedik legfontosabb embere. Amire Tóbiásné így replikázott: én nyertem a férjem ebben a Mazdában. Jancsikám belenézett a kocsiba, de nem látott férjet, mást se, úgyhogy azt gondolta, valami történt a nőszeméllyel tegnapról ma reggelig. Ám ha az ő földön csúszó logikája szerint történik is valami, ki tudja mi, bármi, csak éppen az nem, ami valójában megtörtént Tóbiáséknál, egész pontosan Tóbiással. Csak hát az asszony nem sietett elmondani a képtelen, mindamellett színigaz történetet, s a negyedik legfontosabb ember se konfidenskedett.

Azt mondja délután Tóbiásné Jánoskámnak: nem akarja kipróbálni? De igen, válaszolja Másnak-János, aki bezzeg nem olyan holdvilágképű, mint a vendéglős. Mennek-mendegélnek százharminccsal-százötvenessel, az úton rohanást fut mindenki és minden visszafelé. Ötvenhattól, dehogy, nyolcvankilencetől, és meddig? Egy kápolna az Anjouk liljomos, egy márványkút a Hunyadiak hollós-gyűrűs címerével. Kettészelt kerék az árkon túl, sas lebben a küllőkről. De hisz ezek a Rákócziak! Két, egymással szembe forduló hattyú álldogál víz mentén, nyakukon átlőtt nyíl a béklyó – ó, ezek a Bethlenek. A Corvin-közt éppen tatarozzák, bejáratánál két landauer: szegény Bánffy Kolozsvárról, szegény Teleki Marosvásárhelyről. A landauerek mellett egy-egy T-34-es harckocsi, a zaporozsjei kozákok ajándéka. Valami történhetett a lövegtalpat körbehajtó szerkezettel. Ide-oda-amoda mozognak az ágyúk, süvítve pördül, minden látható cél nélkül a páncéltorony. Vigyázó szemetek Párisra vessétek, de csak az egyik percben, és csak az egyiket; mert hol van még Sztambul, Bécs, Berlin, Moszkva? Úgy tűnik, vetett szemünk mások aratták, és emez aratást követően sírva tallóz, aki él. Vagy nincs a közeli, a távoli szomszédságnál több, sem kevesebb okunk sírni, akkor pedig csakis egy okunk lehet: élni.

Így mossza össze az okot és az értelmet a százharminc kilométer per óra menés-mendegélés, nekünk pedig egyvalamin kell vigyáznunk vetett szemünk: nehogy árokba boruljunk, ne ütközzünk halálosan az Európa-szerte más és más rendszabályok szerint megjátszott, nem ritkán eljátszott sajátosan nemzeti forgalommal, kényszerpályánk vaskorlátaival se.

Asszonyom, az öné ez a lábikó? Asszonykám, a magáé ez a páros márványoszlop? Szerelmem, a tiéd ez a nürnbergi órák domború üvegéhez hasonló drága hasika?

– Ne marhászkodj, már Mohácsnál vagyunk, már Rigómező panorámája bontakozik ki a kanyar után, már Augsburg felé repülünk, mint a nyíl. És füle van a kocsinak – hadarta az asszony az úti veszedelmeket –, tessék csak a várható időjárásról társalogni velem, a frontbetörésekről, a heti moziműsorról, és hogy mi áll jobban bodros hajamon: a mediterrán szalmakalap vagy a tiroli csepesz? Meg aztán megürült Komócsiné helye, az ufó vitte el, az ír szabadhad-sereg vagy nyugdíjba ment magától; Komócsinét két kerek ponttal jobban jegyezték, mint engem. Persze csak a hivatali, és nem az intim szférában. Mikor kapom meg azt az állást?

Ebből is látszik, egy tűzrőlpattant riporter és legalább öt stúdióvendég (stiláris, konceptuális) tapasztalata ötvöződött Tóbiásnéban, amit ő a legjobb lélektani pillanatban kamatoztatott, mert már mögöttük volt Széphalom. – Megkapja, asszonyom – higgadt le a tárgyilagos, mindamellet nagy ügy- és helyzetismeretre valló szöveget követően Másnak-János. – Megkapja, de csak ha én is megkapom. – Arról még beszélünk, de nem itt, és nem most. Ne komolytalanodjék, mert nem állok jól a kocsiért. Vagy a kocsi nem áll jól magáért, értünk, és akkor gudbáj. Valóban, Mazdához csöppet se illően nyekergett-nyöszörgött-visított-bömbölt minden, a műszerfal mutatói megőrültek. – De hisz láthatod, uram, hogy nem csináltam semmit, én csak a magam kicsi életét élem – kiáltotta bele az asszony a nagy semmibe, ami előttük volt (vagy lesz), és amibe platina villámként belevágódott a kocsi. Uram, igralmazz minden színeváltozásodban!

Jánoskám csak annyit látott, hogy egy középkori klastrom mellett száguldanak el, a szerzetesek vetnek, kapálnak, aratnak, csépelnek évszaktalanul. Úgyhogy nem firtatta, miért a (szerinte) hitbuzgalmi felindulás. Látta azt is, aznapra vége, akár vissza is fordulhatnak. Amit a Mazda jóleső dorombolással nyugtázott. Ott voltak megint, ahonnan elindultak. A legifjabb Tóbiás apu kedvenc samponjával és arcszeszével megjelent a kapualjban. – Most lecsutakolunk, kedvesem, hosszú és izzasztó volt az út – mondta a sebességmérőnek Tóbiásné. – Megcsalsz, bestia! – hörögte az önindító –, szemem láttára szemérmetlenkedel. – Bocs – mondta erre az asszony –, láthattad, még csak nem is kacérkodtam. Különben is: nem együtt néztük a tévében az adást a tisztviselőnők és a konfekcióipari dolgozók szexuális kiszolgáltatottságáról? Mindenki zaklat mindenkit lefelé, és nem dől össze a világ. Ha megkapom a két fokozatot a hivatalban, öt év múlva részletre megvehetünk egy valódi Mazdát. Akkor pedig belédülök, és elmegyünk az orvoshoz, hogy visszaoperáljanak.

Kérdés, létezik-e olyan precíz és erős acetilénhegesztő vagy ipari lézer, amivel a halhatatlan gépet halandóvá visszasebzi a sebész? Ha igen: megint teljes a család. Ha nem, akkor is.

*

Pesten ürülékkel (vulgo: szarral) kentek be egy köztelefont. Nem tetőtől talpig, csak a kagylót. Becsődölt, bűdös kommunikáció. Tessék megépíteni a lehetséges helyzeteket. Márs szakított a Murányi Vénusszal, mire a nő. Bánk Melindájával történt, ami történt, a nemzeti dráma záróképe csak utolsó csepp a pohárban. Jancsik és Juliskák táncoltak, jött a végbélernyesztő szentivánéji álom. Az első világháború hatszázezer magyar, nem tudom már, hány más áldozatára emlékeztet így egy zaklatott utód, ám az is lehet, a Batthyány tér piaccsarnokának árait sokallja. A helyzetépítés akármeddig folytatható, mert végül mindenért be lehet kenni szarral egy telefont.

*

Városkánk néptanácsa beköltöztetett egy nem túl gyakran alkoholizáló, általában káros szenvedélyektől mentes egyént a félig kész, azóta se kész csillagvizsgálóba. A „repartícióra” ezt írták indoklásképpen: hogy ne lopják el az épületet. Alatta, kisebb betűkkel, de olvashatóan: a világegyetemet.

*

Ugye, nem haragszol, de olyan ez a táj, mint egy szimpatikus tartály a cseppfolyós nitrogénben. Az abszolút nullán primán el lehet tartani például doktor Hakapeszi, a nagy maláj filozófus spermáját, de még a tiedet vagy az enyémet is, csak épp nem éri meg. Ez azért kiborított, hogy mínusz 273,15 Celsius-fokon az élet nem csap át az ellenkező minőségbe, a halálba, miközben itt, ebben a humanizált tájban mínusz huszonkét fokon megfagyott egy férfi. Nem az első és nem is az utolsó. Az illetőt korábban senki se látta, ettől függetlenül járhatott nálunk, sőt akár a harmadik vagy tizenharmadik szomszéd is lehetett. Egy különösen hideg, de nálunk megszokott, és a cseppfolyós nitrogén mélységeit meg se közelítő koraestén feltűnt az ellipszis alakú gyorskorcsolyapálya innenső gyújtópontjában, és nem sokkal utána már mindenki tudta, hogy mire készül. A huszonkét fokos hidegben a pálya körül lángoló reflektorok egy kicsi, de annál valódibb jégkorszak lényegére világítottak, és ez olyan tény (tanulságok nélkül), amire nincs magyarázat. A férfi felkapaszkodott a csőépítményre és diplomatafőnökéből elővett egy vastag folyóiratot, néha belepillantva vetközni kezdett. Az egyik ábra megtetszhetett neki, mert azt kezdte utánozni. – Te jó ég, ez a Diszkoszvető akar lenni – kiáltotta a fölöttünk lakó, balkonra kicsődült szomszéd, aki művészettörténész volt vagy mi az ördög, ezért leghamarabb nála hullt le. A hellén klasszicizmus fénykorában, ami teljes és arányos szerkezetű aranykor volt... – a többit szerencsére elnyomta az Észak-Dél tengely mentén pont akkor elhúzó gyors. A negyedben addig már mindenki hazatért, az emberek az ablak mögül bámulták a mutatványt, és csak akik a hideggel dacoltak, álltak ki a jeges szélbe. Na né, ez már a Gondolkodó, és ez a Haldokló gall harcos. A közönség, persze mit sem ért a hatásos élőképekből s a mellékelt magyarázatokból. Ők csak azt látják, hogy egy örült a huszonkét fokos hidegben anyaszült meztelenül különböző, egyáltalán nem gyors mozdulatokat végez; az sem kétséges, hogy még mielőtt hajnalodna, meg fog fagyni. Nem azért, mert munkanélküli, ők a parkban halnak meg, minden felhajtás nélkül. Sem mert a rendszer ellenzéke – a másként-gondolkodók általában felgyújtották magukat a szocializmusban, s felgyúlnak abban is, ami azután jött. Az emberek mindig felgyújtják maguk, mert csaknem mindig másként gondolkodnak. Végül pedig az is kizárt, hogy megcsalt és elhagyott férj önpusztító bosszúja pereg le szemünk előtt, ezt a hűtlen néember fényképével a kézben szokás elkövetni. Ha ilyen jól tudjuk a sok nemet, hogyhogy nem lelünk rá a tán egyetlen, és nem biztos, hogy boldogító igenre? Kék és egyéb fények,

szirénák az estébe belefeketült, és most mégis hidegtől kristályosan fehér tájban. Mi vagyunk a sajtó. Villogtatás. Nézzen ide egy rövid pillanatra, most mutasson az objektívbe, mint Dábelju Bush az iraki fronton, ember, nem akar maga még életében a legnagyobb példányszámú férfimagazin címlapjára kerülni? Ember, hát maga nem akar egy kalap pénzt keresni? Ember, szívesen lehúzó egy sorozatot. Ember, mi sztárt csinálunk magából, akkorát, hogy a Fehér Ház szóvivője fogja figyelmeztetni, álljon le, mert ez már nemzetbiztonsági kérdés. Miközben a sajtó élénken és rámenősen taposta egymást, a szenzáció legtövéből valaki elkezdett mászni fölfelé, csak úgy látszik, ami a szobroznak könnyen ment, ugyanaz a kucsma-sálas-főkabőr kesztyűs sajtó- vagy egyéb hiénának elérhetetlen. Még mielőtt elkaphatta volna a csőépítmény utolsó illesztését, visszazuhant, és alaposan megüthette magát. Legalább dolgot adott a mentősöknek, akik bosszankodtak, ki csődítette őket ide, ki a franc? Autóbaleset történt? Az áldozat kiugrott a tizedikről? Megkéselték? Fékfolyadékot ivott, de sörre szomjazott? Megérintette a huszonhétezer voltos vezetéket? Megkéselték? Túladagolta magát? Szívinfarktus, agyvérzés, diabéteszes kóma? Egyik sem, nahát akkor... A levegőben feltűnt egy helikopter, csak a fénynyaláb, pont mint az esti tévéfilmen, de nem annyira. Érces férfihang a fejek felett: felszólítjuk, hogy öltözzön fel, tarkóra tett kézzel hagyja el a helyszínt, különben közszemérembsértésért előállítjuk. Ismételjük...

Nyugodtak voltunk, mert tudtuk, reggelig mindennek vége lesz. Az illető nem valami rejtélyes, beláthatatlan, sem ellenséges törvények következtében, de kopogó keményre fagy. Amilyen a többi szobor, amit utánzott. Hellén, francia vagy holland, magyar munka, mindegy. A törvények – mondom még egyszer – megfigyelhetők, megtanulhatók, sőt, el is felejthetők, mint a fizika vagy a társadalom többi törvénye. De csak a következő, s az első pillanatban különösnek tűnő történetig.

*

Ez egy levél, Klárinak: Kedves Klári, én hol voltam, hol nem voltam. És hol nem voltam!

*

Most olyan vagyok, mint Franz Kafka parasztja. Ott ül a törvény vagy csak a jog folyosóján, várja, hogy szólítsák. De nem szólítja senki, a paraszt pedig ott öregszik meg a várakozásban, már halálán van, és akkor azt mondják neki: nem is kellett volna várnod, minden kopogtatás nélkül bemehettél volna, mert neked, csak neked vágták azt az ajtót. S hogy meghalsz, befalazzák. Ez egy megindító történet, csak éppen merre?

*

A választ a spektrum végletes (úgy is mondhatjuk: komikus, groteszk) elcsúsztatására Tertulianus, a kora kereszténység filozófusa, az egyik páter fogalmazta meg. Ezért kell olvasni mindent, mi az ember kezébe kerül az egyetemi könyvtárban, az ócskapiac ponyváján. Nem jó, ha – mondjuk – egy Marxszal, egy Kropotkinnal szegényebb, s közben szegény Tertulianust is hagyja ujjai között kiperegni. Ez a IV. században élt férfiú – hiszik vagy sem, hölgyeim és uraim – a huszadik század lényegét definiálta, amikor azt mondta: Credo quia absurdum. Ő tehát hitte, mert hihetetlen. Ebben a hit és a tudás mélységes ellentétét fogalmazta meg. A kora középkor emberének nem volt szüksége a tudásra ahhoz, hogy higgyen. Tegyük hozzá gyorsan: a XX. század második felében élő ember is erre rendezkedett be. Sétált esténként a lila levelű fák alatt, kék homokon futkosott évi rendes pihenőszabadságának napjaiban a Fekete-tenger partján, amelynek vize vörös, sárga vagy tejfehér lehetett, akár mindhárom egyszerre. Sokat sejtetően még azt is el lehet mondani, hogy voltak még ilyen szín- és világkép-torzulások az úgy látszik, mégsem előzménytelen hatalom feltűnésekor.

*

Mondtam már, kicsi szívem, csukd be az ajtót, ha ülsz. A szag belengi az átriumot, vesztibulumot, vomitóriumot, dormitóriumot, az istenek sarkát. A kis szökőkutat, az épp kitörni készülő tűzhányót. Pompejiben vagyunk, Csík és Udvarhely között, és még van jó félóránk, használjuk ki.

*

Aztán nehogy megfogd a lány fenekét az utcán, mert előugrik a stricije, és úgy megver, hogy csak. Igen, kisasszony, nem, kisasszony. Vijjogás. Tűzoltók, zsaruk, üdvhadsereg, mentők. A Margitszigeten gumipapagáj ücsörög a levegő vízszintes rúdján. Kisgyerek eltéved a zenegépek labirintusában, nemsokára a minotaurusz-trombon előtt áll, eltűnik, a szülők hajukat tépve kiáltoznak, hol vagy, ugyan hol? A gyerek nem kerül elő többé soha. A csillogó réz egyik hajlatában a nyál gubót von köréje.

*

A tizedelők: autók. A heti norma legalább egyszeri – sikeres! – tizedelés. A közúton minden tízes csoportból egy ember. A művelet azért elméleti, mert maga a csoport is fikció. Mindenki kutyájával jár, mindenki magában jár, mindenki magában hordozza szörnyetegeit. A kocsi felökleli az újabb áldozatot, a villanyfa marad. A levegő megtelik vijjogással. Újabban a fejünk fölött is megjelentek a tizedelők. Aeroplánok settenkednek zajtalanul a fejek fölé, valaki

a nyakához, a melléhez kap, összeesik. Nagy küzdelem a villamos pótkocsijában. A sötét utcán elsuhan a barátságos színekre mázolt üvegkalitka, ebben a pillanatban kap monoklit a szeme alá a tér egyik keményfiúja. Ártatlan (sőt, gyöngye!) női kéz, nagyfejű kapukulccsal sújt. Nem tenném tűzbe a kezem, de lehet, hogy Kung Fu mesternél tanult. Aeroplán újból, most már ártalmatlan. Hasán percenként változó fényreklám.

*

Rejtélyes, ugye? Már a negyedik nő tesz írásos bejelentést a rendőrségen, hogy megeresztették. Mindegyiket ugyanúgy! A szépség behajolt kocsijába, a hátsó ülésen kotorászott táskájában, szatyrában, akármiben. Hirtelen vad szorítást érzett a derekán, s hogy gömbölyű (vagy lapos) hátsójáról fölfelé csúszik a szoknyája, ami után már csak egy villámgyors és energikus – a bejelentések szerint férfias – lökés következett. Erről vicc is volt korábban, csak akkor a sütőkemencét varizsálta a szomszédasszony, aki a kerítésen épp átbámuló szomszédától azt kérdezte: nem látá véletlenül, az imént ki ereszte meg engemet? Hát ez még a hiánytalan agrártársadalomban történt, a natúrgazdálkodás kellős közepén. Azóta sokat fejlődött a világ, iparosodott, van már nemzeti gépkocsi-
iparunk is, úgyhogy nem kunszt behajolni. Miben módosítja a hátsó ülés esélyeit az EU, illetve a globalizáció, még nem tudni, de sejtelmeink azért csak lehetnek.

*

Eszem ágában sincs valószínűvé, több: hihetővé tenni a történeteket. Így aztán gyakran előfordul, hogy az egyéves gyerek hamarabb szólal meg valami idegen nyelven – svédül, németül, angolul –, mint anyanyelvén, holott kimon-dottan és bevallottan magyar apától, magyar anyától származik. Az sem ritka, hogy valaki addig mind kívánczozott a Holdba, míg vágya teljesült, s egy szép, teleholdas éjszakán felköltözött. Hajnalra nyoma se maradt, néhány ruhája az ágy körül, valószínű, az indulás sietős izgalmaiban hullatta el.

*

Egy lány, név szerint Kádár Kata a kútba ugrott. Előző nap még úgy egyeztek, hogy együtt hálnak meg, de az utolsó pillanatban a fiú, mint mondja, megcsúszott és önkéntelenül megkapaszkodott a kút fölé hajló ágban. Más szerint esze ágában se volt fellépni a kávéra, majd utánad, mondta, ne szenvedj halálom láttán.

Kádár Katát elnyelte a kút örök éjszakája. Harmadnap fehér liljomszál törte át a kutat fedő deszkákat, és vakítóan villámlott, ha valaki a közelébe hajolt vagy meg akarta érinteni.

A fiú nem egészen egy hónap múlva elvett egy Budai Ilona nevű kétgyermekes özvegyet. Úgy élnek, mint hal a vízben? Ez azért túlzás, főleg ha a régi szerető halálára gondolunk, akit, meglehet, ezeknek az ezüstös halacskáknak a vize nyelt el örökre. Élnek, mint még sokan a városban, a tartományban, az államban. Van egy kis megtakarított pénzük, s ha nem lesz háború, nem tör ki a pestis, nem változtatja sivataggá egy véget nem érő aszály a földet, akkor majd a férfi is, a nő is elmondja utolsó őszinteségi rohamában: nem hivalkodunk azzal, ami volt, mert most már értelme nincs ennek, se másnak, de nem éltünk rosszul.

*

Ez itt az írás fekete lyuka. Ha akarom, mindent beléterelek, és megszűnik írásbeliségem, ami a nemzeti írásbeliséghez hasonlóan volt pogány, bencés, jezsuita, reformatori, ellenreformatori, altruista, individualista. Tulajdonképpen nem az írásbeliség volt ilyen, hanem én. Csak sajnálhatom, hogy nem nőttem fel koromig. Én nem vagyok huszadik századi, én a századomnál jóval régebbi örökösödési és vallásháborúk, pestisek, felfedezések, városalapítások embere vagyok. Hogy kerültem mégis ide, ez a nagy kérdés.

*

Egyetlen éjszaka megöregedtem, ezt nem neked mondom, Klári. Neked csak el kell tűnöd ezt a villámgyors öregedést, aminek se oka, se következménye ezentúl. – Ez van – mondta a Nyárád menti székely a tíz vagy tizenöt évvel ezelőtti nagy kiöntéskor, amikor a sánc túlsó oldalára mentették a menthetőt, mert a víz mindent elvitt. Ez van. Ruháim egyetlen éjszaka megdohosodtak, csákómon a sapkarózsa penész, mi a fenét akarok még?

*

Azok a hajnali sörök az éjjeli menedékhelyen – a megyésítés tömegszállásain és még azután is – nagyon jók voltak. Megébredtél a nagy bizonytalanra, kicsiny szíved összevissza vert, előbb egy rokokó menüettet, rögtön utána egy tömegdalt („mi vagyunk a jövő, senki más”), erre lenyúltál az ágy alá, s a még gomolygó éjszakából felrántottál a hajnali fénybe egy üveg sört! Jó volt, mert elcsitította a pánikot, amit az új világ kapujában éreztél.

*

Megkezdődött a meleg légtömegek (a meleg tömegek?) beáramlása a Kárpát-medencébe. Az orvosmeteorológus (kezében barométer, homlokán gégetükör) óva inti a szívbetegeket és asztmásokat. A légzési és keringési elégtelen-

ségben szenvedők (hogya pontosan és szakszerűen diagnosztizáljunk) máris kitódulnak a ház elé, apró körökben koptatják a flasztert. Úgy látszik, nemcsak mindennapi sárkányaink ellen kell megküzdenünk, hanem sárkányainkért is. A valószínű ok ebben a városkában nem kevesebb, nem is több: a belátható múltban visszakapott (mások szerint visszaszerzett) joga a polgárnak elégedetlensége kifejezésére. Spontán, de fontos reakciója a rendszerváltás előtti, s már akkor világnagy felháborodásokat, tiltakozásokat, állásfoglalásokat kiváltó epizódnak, amikor vasárnapi sétájára indult a család, s ezt a négytagú kompániát minden magyarázkodás nélkül bekísérhették: mert háromnál több ember rendbontásra gyülekező tömegként már elítélhető! No, de mindez elmúlt. Mi pedig fiatalok voltunk, néha dörömbölt fölöttünk a levegő. Helikopter-angyal rúgta-öklözte. Igazából csak rajtunk nem múlt, mi történik aznap a Kárpát-medencében.

*

Rendszerint azt a helyet utálom, ahol éppen élek. Ez az a rettenetes ellenlogika, mi szemberakott a helybeliekkel, általában pedig az ottlakókkal, akik (ugyancsak rendszerint) elfogadják azt a helyet, ahol éppen élnek. Én azért nagyon szeretem Csíkot, ahol már nem, és Udvarhelyt, ahol még élek. Emberré válásom színhelye Csík, amit Udvarhely csak feldúsított. Még ha üvegfal mögül nézem is ezeket a vidékiségükben rokonszenves kisvárosokat, nem vitatom: el se képzelem így, utólag, hogy bárhol máshol élhettem volna. Ha van szívemnek kedves, mi több: pompázatos kényszer, akkor ez az; mert élhettem volna a Neander-völgyi törzsi demokrácia valamelyik hídjá alatt is. Mondhattam volna valami hülye nagyképűséggel anarchistának magam, miközben részeges csavargó vagyok. Hódolat Csíknak, Udvarhelynek.

*

Az országút teljesen néptelen, mégsem. Könnyű meleg felhőt húz maga után egy kiskocsi, körülbelül nyolcvannal halad. A kiskocsi előtt hirtelen feltérdel egy férfi. Ha öngyilkos akar lenni, néhány másodpercet késett. Világos, bocsánatos, természetes, hogy arasszal, de csak arasszal a férfi homloka előtt áll meg a kocsi. Ha egészen pontosak akarunk lenni (és mibe kerül ez nekünk?) akkor azt mondjuk, az Audi hűtőrácsa. Itt, napkeleten. E rendkívül szokatlan helyzetet a rendkívül szokatlan magatartás magyarázza. Illetve az még nem is szokatlan, mert körülbelül mindenki így szokott csinálni, aki ráunt amúgy is rövid életére, és azt akarja, hogy körülbelül, körülfelül egy autó gázolja el. A helyzet s a magatartás azért szokatlan, mert az illető tökéletes angolsággal arra kérte a nőt, hogy őt azonnal, és ott helyben ölje meg. A nő, aki olyan szép volt, mint a szép fegyverkovácsné Villonnál, míg tényleg szép volt, vagy megértette, mire akarja őt rávenni a férfi, vagy sem. Mindenesetre mondott valamit, tán hogy egy mukkot sem tud angolul (ezt persze nem angolul mondta), esetleg

éppen olyan kifogástalan angolsággal azt mondta, igenis érti, amire az úriember kéri, csak éppen főbenjáró bűn már a kötáblák, már a görög, már a római, már a justinianusi jogelvek szerint elvenni valakinek az életét, még akkor is, ha az illető tébolyultan erre kéri. Meglehet, azt mondta, várjon még egy napot, vagy számoljon magában háromszázig, vagy várja vissza őt, amíg befut a városba az Audin legalább egy vágó- meg szűrőeszközüért, egy kötélvégért; vagy ő most elmegy, és a következő autó egészen biztos egy dömper lesz, amelynek a fékje sem fog olyan fatálisan, mint az Audié.

Foglaljuk össze? Egy férfi a város szélén megállít egy kiskocsit, amit egy nagyon szép nő vezet, és arra kéri, ölje meg őt ott helyben. Az illetőt John Laszlonak hívják, pontosan úgy, mint az egykor Felvidékről Casablancába hajózott újságíró, akit a nagy Humphrey Bogart egyszerűen csak Lazlonak hív, és akivel a végén elmegy a nő, megszökik a náciak elől egy különrepülőgépen. De ne kavarjunk, mert itt egészen másról van szó! Laszlo (illetve filmkultúránk igazolásaként Lazlo) nem akar megszökni a nővel, különrepülőgép sincs a láthatáron. Laszlo érthetően (vagy érthetetlenül) azt akarja, a nő végezzen vele. Foglaljuk össze: az illetőt John Laszlonak hívják, és tulajdonképpen harmadik generációs kivándorló. Nézőpont kérdése: onnan, az országútról nézve, ahol mindez megtörténik, szükségképpen kivándorló. Nagytata meg nagymama ebből a napkeleti városból indult neki a nagyvilágnak, amikor a napkeleti város még jókora, délkelet-európai falu volt. Nem több, nem is kevesebb.

Mindenki és minden visszatér önnön halálához? Mondhatjuk így is. Összefoglalásképpen. Az illető John Laszlo, és mint kiderült, több köze van Erdélyhez, mint gondolnánk. John Laszlo természetesen nem beszél magyarul, természetesen angolul beszél. Természetes angolsággal beszél, mint bárki, aki harmadik generációs amerikai vagy ausztráliai be- vagy kivándorló. S aki éppen ezért immár nem bevándorló. A nagytata viszont az volt, úgy ment ki 1929-ben a válságkor, amikor egész faluközösségek váltak földönfutóvá. Ő is futva, ezen a földön, de csak az első kikötőig, ahol aztán behajózták az átalvetős tömeget, és irány a messzeség!

Pedig az öreg, aki akkor még legényszámba menendő volt, nagyon is ragaszkodott a földhöz. És mert földje nem volt, a szülőföldhöz, amely úgy ringott, mint egy bölcső a nem túl gyakori földrengésekkor. Úgy is mondhatnánk, szoros pszichés kapcsolatok kötötték a faluhoz és határához, amely mostanig nagyvárossá nőtte ki magát. Ezt is összefoglalásképpen. Nemcsak pszichés, hanem amorikus kapcsolatok. A pszichéamorikus kapcsolatok lényege (mint a latinoktól tudjuk), hogy a falu legszélén lakó szegény, de mutatós Ámor meglepi a boglya tövében szendergő Pszichét, aki viszont középparaszti család inkább szép, mint csúnya lánya. Vagy a közerdei tisztáson lepte meg, az erdőrészen, amelyet éppen akkoriban betábláztak, és a 29-es krach rengése ideig, az egykori bölcsőhelyig kiloccsant. Nem ez a fontos, és semmi sem fontos, csak az, hogy László János meglepte (sőt, meg is sebezte!) Elekes Annát. Sőt, többször is. A nadrágszíjhoz hasonló vékony földceskén – az egyiken a tizennégyből – egy

nagy gabonakereszt árnyékában; az erdőalji kaszálón, ahol egy gondosan összerakott boglyát dúltak szét a nagy meglepődésekben és sebzésekben; a tizenhét-falusi erdőben, amelynek hektárjaiból csak annyi kellett nekik, amennyin elérték.

Persze, fekve.

Ezt az erdőt pontosan egy hónap múlva dobra verik az iszonytató tartozás csekély ellensúlyozására. Zörren a dob Elekeseknél. Középparasztiságuk valami kis, semmi gazdasággá olvadt, ám még így is módosabbak voltak, mint kinek semmije sincs.

A történet ezen a ponton akár meg is törhet, ha latinból görögre vált. Ha Ámort hirtelen Pánná változtatják, mert az öreg Elekes elevenen megnyúzza, amiért egyszem leányával azt csinálta, amit. Az így lehúzott bőrt aztán kiakasztják az ismerős színhelyek egyikére. Egy cserjére. Szépséges madárijesztőnek, vagy száradni.

Ha az erdőt egy hónappal hamarabb húzzák ki Elekesék lábai alól, akkor bizony így történik. De a hónapnyi idő éppen arra volt elég, hogy Psziché elmondja Ámornak, valami történt a történések, s főleg teste élettanában. Valami nem jött meg vérvörös kopogtatással, ne részletezzük, hogy mi. Úgy-hogy a pszichéamorikus kapcsolat így változott egyik napról a másikra pszicho-amerikás kapcsolattá a két, s az eredendő büntől immár enni-inni sem tudó két fiatal életében.

Hogy hova mentek, amikor egész faluközösségek „mint tócsán a gyöngye jég”, s hogy hova ment a közbirtok, amihez fogható immár nem volt Európában, olyasfajta rezervátum volt a Székelyföldön, mint amilyet általában az indiánoknak meg a bölényeknek rendeznek be a huszadik század vége felé – nem tudni. A közbirtokossági erdőt egykettőre letarolták a vállalkozók, minden emlékével egyetemben. A gabonakereszt, ahol tán az első nagy meglepetés érte őket, nem vált kövé, amint a kenyér se. Behordták szépen a csűrbe, kicsépezték és az ocsútól elválasztották a búzát. De nem nekik, de nélkülük, mert ők már a hajón vannak, és néhány hét múlva az Újvilágban; egyelőre karanténban, később ideiglenesen, és végül soha nem véglegesen. Ne részletezzük az első generáció viselt vagy elszenvedett dolgait, mert a szak- és a regényirodalom legvaskosabb polcának köteteit kellene leemelnünk, pszichiáterek és Nobel-díjas írók munkáit. A második generáció is érdektelen számunkra, mert hisz nem a középső László térdel most az úton, hanem a harmadik, a legkisebb, aki már teljesen hazájának mondja Amerikát. Nem, mondjuk patetikusan, és ki tudja, hányadik összefoglalásképpen – John Laszlo meg akar halni mindenképp, ehhez nem fér kétség. Azért, mert tán elszívott legalább ötezer doboz cigarettát és még életben van? Azért, mert három nővel csinálta egyszerre, hátha valamelyiktől megkapja az ő névre szóló AIDS-porcióját? Nos, ez még nem halálvágy, ez cselekedeteink szabadoossága. Nem a risus sardonicus, de még csak a bergsoni hahota sem, amit a látvány gerjeszt a filozófusban, hanem: hogy bent legyek benned, bennebb legyek benned. Mindamellet az azonosítás lehetősége – hogy újból tudjuk,

összefoglalásképpen, ha netán darabokra szaggatja egy Audi vagy akármi más kocsí hűtőrácsa John Laszlót ma, holnap vagy akár egy évtized múlva – nem kizárt, sőt kétszeres. Körülbelül olyan, mint a ráismerés egy férfiúra, aki megáll a buszmegállóban, és zakójának hajtókáján a bizományi áruház cédulája látható, mondjuk a 8206/37081-es igazolószámmal. A kérdés viszont változatlanul fönnáll: csak a zakó vagy pedig a férfiú is ott hevert a bizományi raktárában egy hétig, egy hónapig, netán több évig. Ezek után egyetlen kérdés maradt függőben: miért pont a nagyváros legszebb asszonyának a kocsija előtt térdel John Laszlo, és könyörög, hogy satöbbi. Tán mert így hozta a véletlen, amely éppoly sorszerű, mint az előre kiszámítható dolgok; tán mert abban a pillanatban szólalt meg benne – és nem kívülről! – egy minden autódudánál erősebb és fémesebb hang, amely arra sarkallta, hogy átlépje a hihető dolgok határát? Meglehet, a törzs legszebb asszonya ült a volánnál, egy anyajogú társadalom Magna Materje, akinek életében a férfi: mint póknál a hím, mint a méhnél a here. Egyetlen dolog ösztökéli tudattalan: a fajta túlélése, a jövőendő bonyolult hálórendszerének vagy kaptárainak benépesítése. Vigyáznia kell, hogy mindig a felszálló ágba csináljon helyet magának, ahonnan, sajnos, vagy tanulságképpen a leszálló ág is látszik még – amint elsüllyednek a semmiben a torz arcú bábok, az összetépett testű álcák, a faj és a fajta, egy nép génjeit hordozó, ezért aztán átörökítésre is képtelen példányai. Amikor pedig megvan az örökös, a hím pók, a méh-férfi fölöslegessé, halálos ellenséggé vagy csak fölfalni való prédává válik. Úgyhogy a kérdés változatlanul fönnáll: miért él még mindig John Laszlo?

*

Elmúlt nyomtalanul a tamagocsi-láz. Az ember gép-klónja. A baba-klón. Egy valódi lény, akiben óramű programozza a napot, túlzás nélkül, az életet. Háromszor eszik, óvodába jár. Még kicsi. Iskolába, ha kicsit megnő. Apu és anyu is tamagocsi. Egyikükbe beprogramozták a vasöntő- vagy a kőművesszakmát. Nem lehetett volna a miniszterelnököt programálni? Hát akkor elmúlt a lyukkártya-jellemek kora. Az IC-memória szenvtelen: egy oszlopszent és egy sorozatgyilkos keveredik a gépi emlékezetben. Ez is lehetséges, ha egyszer tamagocsi az ember.

*

Judit, Judit, hagyd békén a kulcsot, ne nyisd ki a hetedik ajtót, ez a spájz-ajtó – énekli a Kékszakállú. Mert ha mégis, akkor halálnak halálával halsz. Judit kinyitja, és meghúzza a polc alá rejtett pálinkásüveget, amiben fékfolyadék van, rovarirtó, egyéb szörnyűséges marhaság.

*

Nem mindegy, hogy így vagy úgy nem fognak emlékezni rád.

*

Érdekes mestersége van Joákimnak. Rendszerint az ő telepén kötnek ki a lestrapált vagy megunt gépkocsik. Joákim bevontatja a varázsát vesztett Daciát, Ladát vagy Trabantot (szinte csak ez a három márka fordul elő nála), majd leül, megeszi tízóraitját, mert ami azután következik, erős férfit kér. Ez így nem igaz, mert a gép kell erős legyen, és nem Joákim. Ő csak áll és nyomja a gombot, miközben az óriásprés arasznyira zsugorítja a család egykor imádott járgányát. Joákim néhányszor már megkapta az életmentőknek kijáró érdemkeresztet. Egy, a világra kipottyantott csecsemőt felejtett valaki a műszerfal alatt. Mondhatom, banális, illetve – majdnem – anális történet volt, elég az hozzá, hogy Joákim legalább három órát dolgozott, míg szétvágta a bádogot (lánggal, hidegvágóval), és kezébe vehette végre a boldogan szundizó csöppséget! Szóval a prést mindig a legjobbkor állítja meg Joákim, például egy sokat szenvedett, és az autó csomagtartójába zárt nő homlokától arasznyira. De azt is tudjuk: még az életmentőknek se adják csak úgy, potyára az érdemkeresztet. Mióta a világ, mindenki azért nyávog, hogy pont ott dolgozik, ahol pont nem kellene. Erre csak ráadás a többi: hogy máshol szeretne élni, mást szeretne szeretni, és így tovább. Joákim hozzájuk képest pizsokul szerencsés: ha nem lenne ez az autóösszenyomó (munka? szolgáltatás? kényszer? kék?), akkor neki ki kellene találnia, mert ő pont oda-
való. Mint Pázmány az ellenreformáció szószékén, nyelvünk barokk ragyogásában.

Eddig, de csak eddig, gyönyörűségesen alakult a kociösszenyomó élete, a kociösszenyomás nemkülönben. Itt viszont egy olyan pont következik, amikor döntení kell, s a helyzetet törvény nem szabályozza, annyira előzménytelenné és sajátossá vált minden. Joákim behúzatott egy farmotoros Skodát a telepre, szemlátomást nem zavarta a koci hátsó ülését elfoglaló idősebb férfi, sem a korban (és meglehet, mindenben) hozzá illő nő. A szerelmespár sem vett tudomást a külvilágról, még akkor sem, amikor a koci futószalagra került, s a húszméteres mozgó pálya másik végén ott csattogott a prés! Nem és nem – a férfi az asszonyt ölelte, és tökéletesen lekapcsolták maguk a mozgásról, a zajokról, amint az sem volt fontos, hogy éppen nappal van, esetleg éjszaka. Vagy hogy hol vannak, s főleg hol lesznek a belátható időben.

Joákim lerántotta az indítókart (vagy beletaposott a fékpedálba, ki a fene nézi), a szerkezet pedig megállt. – Nem azért mondom, de most már ki kellene szállni – így kezdte a társalgást. Nem folytathatta, mert a skodás férfi közbeszólt: – Mi nem szállunk ki. – Eszünk ágában sincs kiszállni – kontrázott az asszony. – Mi azt akarjuk, hogy itt minden velünk legyen ezentúl.

– Olyan kedves ez a Skoda maguknak?

– Ez is, meg ami benne van: az ülés alatt kedvenc könyveink, a műszerfal alatti polcon egy Paul Anka- meg egy Bach- és egy Vivaldi-lemez, a kesztyűtartóban egy csomó fekete-fehér fénykép. Rólunk, a gyermekekről.

– Hát ami azt illeti, a világ nagyobbik része kimaradt a kocsiból – próbált kedélyeskedni az összenyomó, aki elég okos volt ahhoz, hogy belássa: kutya-szorítóba került. Mit csináljon ezzel a két vén lököttel, akiket a jelek szerint közömbösen hagy minden, ami nem az egyik, nem a másik, és nem a kettő együtt. S főleg, hogy nem akarnak lelépni ebből a tragacsból. Ők elhúznak, Joákim dudál, megnyomja a gombot, a prés pedig végzi a dolgát, hát nem? Hát nem. Mi mindenben múlik (mert múlik) az emberélet! Néha a csomagtartó felől alig hallható kaparászáson, vagy hogy pont akkor nézel föl a keresztretjtvényből, szexlapból, amikor kell. A megelőző pillanatok sora üres, a kiürült idő működik Krisztus születésétől, sőt, e születést is megelőzve. Üres az egyetlen pillanaton nyugvó időoszlop, még ha Traianus oszlopának vagy Nagy Konstantin diadal-ívének mondják is.

Megszólalt a skodás öregember: kutya gazember lennék, ha nem látnám be, hogy most rohadt helyzetbe került, és miért? Csak mert megjelentünk a maga roncstelepén (vehetjük úgy is, életében), és szemlátomást nem az a leghőbb vágyunk, hogy maga megmentse az életünk. Ellenkezőleg! Tessék megnyomni a gombot, és aztán egy kurta percet elábrándozni ezen a nem szép, de legalább nem is csúnya világon. Vagy a szomszédasszony garzonlakást érő mosolyán.

Lehet, hogy igazából csak most kezdődött meg az idegháború, amikor az állófront kétes biztonságában mindkét fél azt hiszi: csak türelem, mert a jól szervezett lélektani hadviselés előbb vagy utóbb meghozza gyümölcsét. A kívül-állónak nincsenek illúziói, legfőnnebb arra kíváncsi, megkapja-e az újabb érdemkeresztet Joákim, e nem mindennapi figura, s ha nem, akkor mi lett mégis a két öreg szerelmessel.

*

Oda s vissza vagyok a hangokért. Ha egy napomra azt mondom, süket, ez a lehető legrosszabb, amit rámondhatok egy napra. – Mindenkinek és mindennek ilyen vagy olyan hangja van. Amin fennen dicséri az Urat – mondja egy hangszakértő. Az illető kiugrott pap. Miredofaszolmiredó.

*

– Erősen szerelmes természetű voltam – suttogja Bonifác, miközben a fal felé fordul –, hányszor, de hányszor voltam Rómeó! Életem spirálpályája összefonódott a Júliáéval, körülbelül úgy, mint egyik matracrugó a másikkal. S amikor a nagy nyikorgásra befutott a rokonság, fejünk fölött indulatos nagybácsik, hisztériás unokatestvérek, képükből kikelt családfők kezdtek el veszekedni, nem

ritkán össze is verekedtek. Mi pedig csak feküdtünk egymás mellett, és nem érdekelt senki, semmi.

*

Ez akkor történt, amikor a Kemény-kastélyt, az Erdélyi Helikon nagylelkű törzshelyét, ahonnan Böződi György, a Székely bánja írója ki tudja, miért, de következetesen (avagy makacsul) hiányzott, átalakították bolondokházává. Pontosabban a kiskorú fogyatékosok államilag dotált hajlékává. Megjelent egy télikabátos alak, végigjárta a termeket, félrerúgott útjából egy ezüstkanalet. Ide tegyék a vasszekrényt a káderlapoknak, ami ezekről a kicsinyekről, a jövő építőiről készül. Nem azt mondom, hogy olyan tisztánlátók, mint mi vagyunk, de mert a tisztánlátók mi vagyunk, és nem ők, kétszeresen is rászolgáltak jóindulatunkra.

*

– Ha egy ötlábú kutya fut át maga előtt az úton, tíz méterrel arrébb meg a magasságos kétféjú borjú nézelődik a kollektív udvarán, erről mi jut eszébe? – kérdi Red Börszi a heverőn fekvő páciensről. A heverő az heverő, a páciens az páciens. Börszi pedig, ezt minden kertelés nélkül kimondom, pszichiáter a kisvárosban. Na, mondja szépen, mi jut eszébe az ötlábú kutyáról meg a kétféjú borjúról.

Az emlékezés öröme vagy örömtelenségén túl az emlékezés kényszerével is számot kell vetnünk. Teljesen mindegy, hogy mi indít ilyenkor, s az sem számít, merre, mert minden út jó, és minden eredmény fontos, mondja Börszi, aki most éppen ötödik végtagjával meglegyinti tréfásan sziámi iker-fejét. Ha igaz, nagy műtét előtt állunk, az élettanászok meg ítéletvégrehajtók dekapi-tációnak mondják azt, ami a politikusok zsargonjában decentralizáció, illetve a részletek autonómiája. Mindegy, na, csak lesz valahogyan.

*

Erdély Elemér annyira szereti Erdélyt („névadóm, otthonom, majdan sírom”), hogy a lakás fő helyén, egy üveges vitrinben ott van Erdély köve, ami pillanatnyi hangulatától, illetve a közhangulattól függően állandóan változik. Egyik márciusban egy eruptív kőzet volt a lakás fő helyén. Öklömnyi bazalt-darab a Hargitáról, amikor még tüzet hányt. A proto-, mezo- vagy poszt-terciérben? Egy évvel később, ugyancsak márciusban, egy üledékes palát állított közszemlére – már ha a köz éppen az ő küszöbét tapossa, látni, amit mutatni akar –, a Mezőség holt tengerének padmalyából szakította ki ezt a darabot, a kor lenyomatával. Spirálos vázak: a mindenség rajza, ezt Erdélyi Elemér mondja fellengzősen. Végül, tessék, minden fejlődés lényege ez a metamorf kőzet.

Aranyrak indult és szar lett belőle. Fordítva nem lehet? Hogy iszapként kezdi, és tizenhatal karátosan fejezi be. – Aki Júdraknak született, úgy is hal meg – mondja E. E., világképének rendíthetetlenségét is megvallva. Tulajdonképpen nincs fejlődés, az átcsapás a homlokegyenest más minőségbe egyenesen elképzelhetetlen. Nem fokozhatjuk amúgy is pazar tulajdonságainkat. Ezt úgy mondja, hogy közben pengeéles obszidiánt cserél ki opálra. Legalább három hétig ez az opál Erdély köve.

*

A családban a mostani képlet szinte ugyanaz, mint volt kétszáz évvel ezelőtt. A különbség csak annyi, hogy a mostani fiú korábban férje volt az anyának, s a korábbi alakzathól, úgy látszik, a lélek áthozott egy jó adag rajongást: az anya nagyon szereti fiát, ami érthető, ha arra gondolunk, hogy mi volt e két ember egymásnak. A mostani férj (a fiú apja) a korábbi létben ugyan-csak férje volt (ez a reinkarnáció következetessége), de csak azután, hogy az első férj (a mostani fiú) elment a tengerentúlra, többé nem is látták soha az innenső parton. A második férj (a mostani első) egy mélabús jöttment volt, ki tudja, milyen véletlen trükkel fogta meg a jó módú polgárásszonyt, elég az hozzá, felbukkant, és két hónap múlva már az oltár előtt álltak. Lehet, azért is ment olyan simán az egész, mert akkor már öt éve semmi hír nem volt az első férjről, a mostani fiúról.

*

Kis szobában kis parasztok, egy pipázik, de Kárpácit. Ezeken nem segít, íme. Falcs Kovácséról van szó, róla és feleségéról, Falcs Kovácsnéról. Udvar-tartásukról, az első, második és harmadik szomszédról. A negyedik, ötödik, hatodik szomszéd más, és ezzel hadilábon álló kör (kar, kúr, banda), a Farkas Deáké. Reggelig eldönthetik, hogy a kilós turkálóba menjenek, mert prima holland áru érkezett, vagy a tanács elé, tüntetni a rossz utak ellen (s a jó utakért), a kiotói egyezmény betartásáért (Amerika ellen), a munkanélküli segély negyvenszázalékos emeléséért (a mostani kormány ellen), a magyar nyelv pontos, mi több, árnyalt használatáért a bíróságokon. Ez azért is fontos, mert Falcs Kovács és Falcs Kovácsné, sőt Farkas Deák is félévente törvényszéki idézőt kap. Hol egy kis rendzavarásért, garázdaságért, parázñaságért, közszemérem elleni vétség egyelőre nem bizonyított vádjával, erre egy lapát pedofília, máskor pontosan az ellenkezője, a gerontofília is rákerül, a kis, közepes és nagy szadizmus változatos megjelenési formáiról nem is beszélve. Körülbelül az történt, hogy a törvényszéki orvostan professzora, Ander Zoltán kétkötetes alaplűvét különö-sebb gond nélkül megírhatta, miután behatóan megismerte nemzetközösségünk e két kiváló családját. Érvanyag, példák bőven, s európai uniós pályázatra valaki megírta újabb dolgozatát: Az egyéni, illetve kis- és nagyközösségi maga-

tartásformák devianciái a November 7. (hatvanöt évvel ezelőtt: Horthy Miklós, hetvennel: Szent György) utcában.

*

Volt Szebenben országgyűlés, hogyne. Akkor megint jót vágunk a románokon, pedig nem kellett volna. A még fiatal császárné a Pragmatica Sanctio rókajárataiból bújt elő éppen. A pozsonyi diéta dinasztikus hűsége megmentette a trónt. Ám nemcsak ez, hanem az erdélyi családok is, akik ezért királyi kamarási, bárói, grófi címeket kaptak, de fontos ez egyáltalán? Mária Terézia bevágta (mint a huzat a rokokó budi rokokó ajtaját) a novelaris artikulusokat. Ez Szebenben történt, még 1744-ben. S milyen megható volt, hogy Erdély és a török között megkötött minden korábbi szerződést töröltek! Tarts nyugatnak, mindig nyugatnak! Törölték továbbá az Erdély szabad fejedelemségszavától szóló törvényt. Ezzel Erdély megint vidék, sőt végvidék lett, egy se ilyen, se olyan tartomány. A románság a vallásbeli unió révén nem nyert nemzeti jogokat, és kerek-perec kimondták, hogy papjaik ahhoz a nemzethez tartoznak, amelynek földjén élnek és birtokuk van. Ráadásul mindezt akkor, amikor a három másik nemzet, a magyar, székely és szász fennálló egyházi és polgári törvényeit, jogait, kiváltságait újra megerősítették. Ez, kérlek szépen, egy olyan teréziánus bomba volt, ami hetven év múlva robbant, hogy aztán még vagy hetven teljen el, s szétszakítsa az országot.

Lakott a Régi baromvásár (azóta Lupény) utcában egy öreg hölgy, akinek az az ötlete támadt, hogy szuterénje ablakát épp 1990 márciusának utolsó napjaiban nyissa ki. Egyúttal kiadott valami székeket a verekedőknek, akik két roppintással széttörték a bútort, és gyerünk, neki a dorongokkal felfegyverkezett hodákiaknak! Az egyik szék rugói közé könyvet csúszattak be, tán még a múlt század harmincas éveiben, ami épp azon a márciusi napon hullt ki rejtekhelyéről, csakhogy azokban a percekben ki lapozott volna bele? Egykettőre széttaposták, mint egy lótetűt vagy egyéb idomtalan és kártékony szerzetet. Kár, mert ez és csupa ilyesmi volt a kötetben. S hogy mindez így vót, erre mérget vehetsz, mert miért írtam volna le, ha mégis másként lett volna vagy sehogy?

*

A lányt Elektrának hívják. A zsarú kiszúrta valamiért, most éppen igazoltatja. A látvány nagyon is megszokott mifelénk, annyira, hogy nem szaladoznak össze az emberek, ha a káplár rádreccsen s a személyazonosságát kéri. Az ég változatlanul kékül, a füvek zöldülnek, mi pedig annyit már tanultunk a fanarióta múltból, hogy nem kékülünk, nem is zöldülünk a félelemtől vagy a haragtól. Egyszerű, indulattalan mozdulattal elővesszük a személyit. Tessék.

A zsarut valahonnan délről szalasztották ide, nem beszéli nyelvünk. Az igazolványba pislog, aztán a lányra, és megint a papírra – hogy hívnak, te, olyan nyakatekert neve van itt mindenkinek.

Elektrát két és fél esztendővel ezelőtt láttam először. Az ostromlott városból menekítette ki öccsét. A városból, ahol minden padot összetörtek a korzón, s ahol immár két napja és két éjszaka állt a bál. Molotov-koktélok röpdöstek az egyik vonalból a másikba, balták; egy elszabadult teherkocsi a capinás-fejszés emberekkel nekirontott a görög katolikus templom homokkő lépcsőinek. E két nap és két éjszaka volt az utóbbi idők legnagyobb kollektív agyrázkódása itt nálunk, s nem csupán a főtér délkeleti szögletében. Mégis, akik akkor elpusztultak vagy megnyomorodtak, kivétel nélkül mind vágott, szúrt vagy husáng ütötte sebekkel kerültek a kórház intenzív osztályára vagy a hullaházba. Olyasmi volt az egész, mint egy asztal- és széklábakkal, a korzó padjainak léceivel megvívott polgárháború, amely egyetlenegy háborgó városállamban (a térképen legfőbb mikroszkóppal érzékelhető pontban) zajlott, mert a polgárháború lényege: mindenkinek, akár velünk, akár pedig ellenünk van, ugyanaz a személyi lapul a zsebében. Akárcsak most, a mellékelt ábrán. Viszont nem mindegy, hogy kinél a hatalom, s kire osztották ki, mint egy szerepet, az alázatot, ha már egyenlők nem lehetünk. Végül is ez az egyirányú és következményeiben is egyértelmű függés így mutatkozik a maga teljes banalitásában: áll a valahonnan délről jött zsarú az utcasarkon, bevár (vagy kivár?), amikor pedig egy vonalba kerültél vele, tesz róla, hogy soha ne érd be. Mint Akhillész a teknősbékát. – Elő a személyazonosságát! És Elektra előveszi, nekem pedig újra eszembe jut, hogy mászott ki egy török kamionból, hófehér zsebkendőt szorított az arcára, mintha fél óra leforgása alatt maga is törökké vált volna. Időérzésem nem hagyott el, a sarkon ácsorogtam, és a lángoló üvegek röppályáját figyeltem az éjszakában. S valahányszor csak annak ment, akinek keverték, valami Neander-völgyi eufória tört ki a csoporton, amire elkeseredett üvöltés volt a válasz.

Elektra megkopogtatta a könnyűpáncélosok gyűrűjén szerencsésen kívülrekedt, ám az események közvetlen közelében szerencsétlenségére ottrekedt török kamiont. Engedj fel, mondta a fiatal férfinak, aki, noha még csak március volt, könnyű trikóban üldögélt a kormánynál. Engedj fel – a török karján megrezzent a tetovált szirén és a Szabadság-szobor. – Gyere csak, gyere, bülbülmadaram – mondhatta anyanyelvén a török, bár azt hiszem, ez csak az én képzelgése, gyermekkori olvasmányok szárazvilláma, miközben az aszfalton lángol a benzin, s a derékig érő csípős füstben farkasszemet néz a két tábor, a hajszálvékony ütközőzónában pedig a katonák oly óvatosan járkálnak, mint egy ég és föld között lebegő gyalogösvényen. – Gyere csak, gyere, azt mondd, Elektrának hívnak?

A fülke ablakait sebtén elfüggönyözték, és csak jó félóra teltén nyílt ki újból az ajtó. A lány visszaereszkedett a morajló földre, most mindjárt hozom, el ne menj, szólt vissza a töröknek, aki a karjára tetovált szobrot nézte, de nem

biztos, hogy látta. Elektra a közelben lakott egy tömbház nyolcadik emeletén. A liftet kikapcsolták, gyalog ment föl, egy szatyorba bedobált két inget, valami alsókat, egy nadrágot, három konzervet és egy fél kenyeret. – Te most menj el innen – szólta oda öccsének; ne búcsúzkodjunk, tudod, hogy nem szeretem. Menj el akárhova, északra vagy nyugatra, próbálj ott élni, ha már itt nem lehet. A pecsétgyűrűt vidd el, a nagymamánkét, pont jó lesz a kisujjadra. Csak akkor add el, ha már senki és semmi nem ment meg az éhhaláltól.

Valami dinasztikus gyűrűt adott át Elektra az öccsének? Dehogya. Nincs kövébe metszve a Bethlenek két hattyúja, a nyakukon átlótt nyíllal. Köve sincs a gyűrűnek, a dísztelen lemezen mindössze két betű fonódik össze, két E betű: Erdélyi Erzsébet.

Elektra kézen fogta öccsét. Elindultak a második utcába, ahol a kamion vesztegelt. – Úgy vigyázz rá, mint a két szemedre. Ha valami történik vele, s a te hibádból, megöllek – mondta a lány, a török pedig pontosan értette a minden nyelvet és minden értelmet túlnövő kommunikációt –, hogy ha a fiúval történik valami, s az ő hibájából, Elektra lemegy a Boszporusz partjára, jéghideg haraggal egy kamionszofőr után érdeklődik, akinek bicepszére szírent meg Szabadság-szobrot tetováltak valami külvárosi szalonban. Ha nem találja, átmegy az ázsiai partra, és ha ott sem, akkor Európa nagyútjait fésüli át Plovdivtól Stockholmig.

Nem egészen huszonnégy óra múlva minden elcsitult. A kormány szelet vetett, és most babérokat aratott volna. A járdákon bokáig ért a bezúzott kirakatok szemete, s a törmeléken a medveűző furkósbot mellett egy rokokó szék ívelt lába hevert. Az egyiket úgy hozták be, fejük fölött lóbálva és ordítózva a falusiak, a másikat egy öreg hölgy adta ki szótlansággal a földszinti ablakból. A béke pillanatában (nem: a pillanat törékeny nyugalmaiban) a török kamionja óvatosan távolodott a főtérről, a várostól. Nyomorunktól, Elektra öccsével a másodülésen. Hol szállt ki a fiú? Tán csak a nővére tudja. Ha délnyugatnak mentek (egy arasszal balkánabbra), akkor most éppen lövik a házat, ahol meghúzta magát. Ha északnyugatra, akkor pincér, könyvügynök vagy gyógyfűkereskedő, és még a nyelvében él, mint a nemzet; ám ha túllépi a közösség és a még elviselhető elidegenedés határait, akkor fölszívódik a békés, bábeli tömegben. S akkor majd valaki megkérdezi Elektrától, mi értelme volt az egésznek? Mi értelme lett vagy lesz, teszi fel a kérdést önmagának Elektra, és nem tud válaszolni rá.

*

Hát a kis Bánffy-lány meg Teleki Samu, de nem az Afrika-utazó! Ha nem történik, ami mégis, akkor a vásárhelyi Telekik szépanyja Ágnes, és nem az Eszterházyaké. Bánffy Dénes lányát Terézia királyasszony elraboltatta, addig mind nyávogott neki a tékozló apa. A szülők különváltak, elég az hozzá, hogy a nagy kérdésre (mi lesz a lányom lelki üdvével, aki, lám, református, és el is jegyezték tizenegy évesen a szintén református Telekivel, aki elveszi, amikor a tizenhatot tölti – a későbbi kancellár, a Teleki Téka alapítója) bemozdult a

királyné, és Erdélyben végbement ezúttal a családi ellenreformáció. Bethlen Miklós gróf minden külön értesítés helyett 175 huszárjával megjelent Bánffy Dénesnéél, és elkapta a szende madárkát, felvitte Bécsbe, ott aztán jó nevelést kapott. 1768 januárjának utolsó napjaiban, az udvari kápolnában áttért katolikuskusnak, és Eszterházy János gróf felesége lett.

Ha minden úgy alakul, mint mielőtt még beleszól Trézsi királyné, akkor a Vásárhelyre ki- (illetve be-)telepített Telekik arcán ott a liljomos Bánffy-jegy, még akkor is, amikor téglagyári palacsapkodóként vagy rókatelepi fuvarosként próbálnak belenőni az új rendbe. Felnőni a korhoz s a dolgozók társadalmához, ahogy akkoriban írták a helyi napilapban.

*

Ezer pardon és bocsánat, de nem egy kortárs testőr-írónál olvastam ehhez hasonló szövegeket a Terézia császárazszony körüli időkből? Ó, azok a köréje simuló idők, mint egy hermelinpendely! S hogy alakul biza a Telekik élete, ha a kis Bánffy-lány református marad, s maga is Telekiné lesz Gernyeszegen? Ha ez az egyik osztópontja az akkor még nem is sejtett eseményeknek, annak a vonalnak, ami tán épp akkor kezdődik, és a huszadik században sincs vége, akkor (játsszunk a gondolattal): 1. Hitler meg se születik, hogy kitörjön a második világháború; 2. Jalta meg Potsdam nem több, mint amit eredendően e kisvárosoknak szánt a történelem; 3. Nem szakad ketté Európa, a történelmi családokat nem szórják bele „az osztályharc kohójába”; no és 4. Sztálin se születik meg (egy nem létező Hitler ellenpontozásaként). E sok és hiteltelen spekuláció után sem fölösleges a kérdés: miért kellett beavatkozni Trézsi királyasszonynak e csendes erdélyi vallásháborúval összekavart szerelmi történetbe?

*

A forma, a forma. V., a színész beleszeretett egy ragyogó és méla szőkeségbe, Hédi bárókisasszonyba. Gyakorta leskelődött a ház körül, esténként egészen a lópokróccal eltakart ablakig merészkedett. Hát, amint ott nyomul, még szerencséje is van. A báróék, rájuk nem jellemző módon, ez egyszer hanyagabbul tették fel a pokrócot, V. belesett az ablakon, látja, hogy az asztal szépen megterítve, a ragyogó damaszton két karos gyertyatartó. A porcelán meissen, az eszcájg ezüst, s a vacsora: hajában főtt krumpli! V., a színész erre leszédült az ablakpárkányról és lábát törte, ámbátor ez egyáltalán nem biztos. Az viszont igen, hogy e formaérzékeny ragaszkodás láttán eleve marhaság megkérdezni, hogy megéri-e vagy sem, vagy hogy esetleg idejét múlta-e (az arisztokrácia, a szokás, a családi porcelán). Az erdélyi nemesség ebben is egyetemes: merőben más keretrendszerben él, még ha héjában főtt pityókat eszik is, ezért természetesen mások a kérdései – ha kérdez itt valaki egyáltalán.

*

Bagaméri késő éjszaka szállt le a nevenincs vasútállomáson. Az egykori munkásjáraton két tucat félrészeg és szinte annyi tökrészeg paraszt zötyögött hazafelé. Minden jel szerint meg is érkeztek. Bagaméri nem igyekezett fölfedezni a vaksötét állomáson az Ősi Fészkét. Tulajdonképpen azért jött, hogy átvegye, ami a családé volt ötven évvel ezelőtt. Visszavegye. Az állomás előtt könnyű homokfutón, a bakon egy harminc-harmincöt éves férfi aludt, de mint ki a hirtelen és pontos ébredésekhez szokott, megmoccan abban a pillanatban, ahogy Bagaméri kilépett az épületből, amely váróterem, pénztár, csomagmegőrző, vasúti illemhely volt az egyetlen tető alatt, és akkor még az állomásfőnök irodáját nem is mondtuk.

– Jó estét. Vagy reggelt? Egyremegy – így köszönt rá a homokfutó bakján ülő férfi. – Maga nincs honnan ismerjen engem, én viszont nagyon jól ismerem magát. Nagyapám, aztán apám sokat beszélt magukról esténként. Tudom például, hogy magát kis gárdistának nevezték körülbelül hatéves koráig. Apja a vadászskutyákat szerette nagyon, van két leánytestvére, és édesanyjuk nevét akkoriban nem volt szabad kimondani még véletlenül sem. Apám akkor fiatal házas volt, a birtokon lakott.

– Anyámat Máriának hívták, és Kanadában telepedett le. Többet azóta nem járt haza, nyolcvanhatban halt meg. Nem vagyok biztos benne, hogy kinn született gyermekei, az én féltestvéreim tudnak-e legalább egy kurta mondatot magyarul. De nem is ez a fontos. Régóta vár?

– Azt nem mondanám. Vártam tegnap is egy kicsit, ma is, a napi két járathoz kijönni igazán nem nagy dolog.

– Miért?

– Nehogy nekiinduljon most éjnek idején a dombnak.

– Az utat jól tudom, pontosan úgy ismerem ezt a helyet, mint maga minket. Apám nagyon pontosan emlékszik arra, hogy az állomástól négyezerhét-száz lépésnyire van az útelágazás. Az elágazásban balra fordulok, az út a faluig visz. Átmegek a Kicsiszeren, Csűrkertén, Tószegen. Ott vagyok a piacon. Megint balra fordulok, elmegyek az iskola, a faluháza és a bolt előtt. A templomot, a parókiát is magam mögött hagyom. Pontosán a falu átellenes végében, a halastavak meg a település között félúton, ott a kúria. Tizenhárom lépcsője van, homokkőből kifaragva, az egyik lépcsőfok megsérült negyvennégyben a visszavonuláskor. Kicsorbult, amikor felrobbant egy kézigránát. A bejáró fölött gipszstukkó. A családi címer. Mi, Bagamérik kereskedők voltunk, nagyapánk, dehogyis: dédapánk címeres családba nősült. Rendkívüli férfi volt, dédanyánk meg bukott a szép, nagydarab, bajszos férfiakra! No, de mindegy. Folytassam az utazást most már a kúria belsejében? Hogy melyik szoba hogy volt berendezve, vagy hogy a nagymama éjjeliszekrényén egy nyakbavetős női óra volt, amikor bementek a foglaláskor. Néhány perc volt az egész.

Megérkeztek a homokfutós háza elé. – Még valami – fordult az éji gazda Bagamérihoz. – Nehogy azt higgye, hogy itt mindenki úgy tudja a maguk

történetét, mint én. Lehet, hogy több ez mint történet, lehet hogy történelem. A fiatalság fütyül az egészre. Saját boldogulásukon kívül senki és semmi nem érdekli őket. Múlttalanok, s ez mostanában nagyon jó. A múlttalanság kötelezően a teljesen kiürült emlékezetet jelenti? Az emlékekkel soha be nem írt emlékezetet? Nincs honnan tudják, nincs mit tudjanak.

Perc múlva az asztalnál ültek. Szalonnát faltak, túrót, a gazda bort töltött a demizsonból.

– Aztán mi van a kúriával? Ezt-azt hallottunk a városban piacozó falusiaktól. Már akinek volt bátorsága szót váltani apámmal fényes nappal.

– A kúriát szét akarták szedni, mert aki a maguk kitelepítését intézte, azt olvasta a Tolnai Világlapjában, hogy a franciák is így csinálták, amikor a forradalomban leszámoltak a régi nemességgel. Valami véletlen folytán mégis megmenekült a kúria. A város a gyerekek nyári vakációjára fogta be, pionírtábornak. De amikor megalakult a kollektív, magtár, raktár, szertár lett belőle. Emlékszik-e, mennyi vaddisznó volt valamikor ezen a vidéken? Falkában csatangoltak, s a széleken mindig a fiatal, erős hímek, a gyűrű oltalmában a kocák, a malacokkal. Odvas fa fekete árnyékában, mint a nyugvó téboly s a szunnyadó akarat – a nagy koca... Én már csak az utolsó napjaikra emlékszem: ötven, az is lehet, száz vaddisznó nyers bőrét tartották az emeleten. Három hét múlva olyan bűz ülte meg a falut, hogy mindenki elkötött arccal járt az utcán, úgy aludtak éjszakánként házaikban a falusiak. Utána a kollektív melléközemét rendezték be a kúriában. Kiütötték a közfalakat, hogy gyárias kinézete legyen a termelésnek. Vitték a seprűket, ha jól emlékszem, még Argentínába meg Egyiptomba is indítottak egy-egy exkluzív szállítmányt.

– Miért volt exkluzív?

– Hát kérem azért, mert aranyozott dróttal fogták össze a cirkot, és a seprű végére egy kutyafejet mintázó fogantyút illesztettek. A kutyafejet is aranyozták volna, ha lett volna technológia, és persze arany. Fehér meg sárga sztaniol volt bőven, úgy ment minden, mint a karikacsapás. Az elnököt behívták a megyeszékhelyre, különböző magas kitüntetésekkel árasztották el. A díszebédet a falu állta, mert milyen szépen betörtünk a világpiacra, most már dőlni fog a pénz. Ha pedig bővül a piac, akkor a vegyipari, a nehézipari és a faipari kombinát egy-egy részlegét s a fél traktorgyárat átállítják a hirtelen fölértékelődött háziiparra.

– Nem így történt.

– Hát persze, hogy nem. Egyrészt, mert nem tudták összehozni azt a hihető kerettörténetet, ami szerint logikus és természetes az átállás a nagyiparról a kis-, illetve a háziiparra. Másrészt pedig az exkluzívnak mondott mintaseprűk szórén-szálán eltűntek. A berakodásnál vagy kirakodásnál valaki eltérítette az aranyozott kötegeket, az is lehet, a gépet menet közben. Nem lényeges. Persze, még ezt is meg lehetett okosan és politikusan magyarázni: tessék megnézni, olyan jó az áru, hogy nem átallják ellopni, holott a sokadik generációs porszívókorszak fényében és kényelmében élünk. No, de tegyük pontot erre a kitérőre.

Mint az ennél sokkal, de sokkal nagyobb (és ellenkezőleg: jóval kisebb) dolgoknak, ennek is vége lett egyszer. Nyolcvankettő vagy nyolcvanhárom telén rengeteg hó lehullt. Előbb a tető ürege szakadt be, aztán az irdatlan súly össze-roppantotta a közfalak nélkül törékennyé, sebezhetővé vált belteret. Mint egy üres gubót. Még tiszta szerencse, hogy éjszaka volt, és csak a seprűnyélhegyző aggregátot (így mondta az elnök) meg a cirokkötő sámlikat temette maga alá az omlás.

– Ha jól tudom – szólt közbe Bagaméri olyan nyugodtan, mintha nem is a megérkezés első pillanatában emlegetett Ősi Fészek, az ő fészkük összeomlásáról beszélgetnének – ugye, jól tudom, hogy műemlék volt, s tán most is az?

– Jól tudja. Leszúrtak egy táblát: Monument-Baudenkmal-Műemlék, és senkit se idegesített a romhalmaz, mert minél régebbi valami, annál romosabb. Ez is logikus.

Bagaméri, irattárcájában a 83/1949-es kitelepítési rendelet névre szóló (pontosabban nagyapja és nagyanyja nevére kitöltött) végzésével és két, 89 utáni kárpótlási törvény néhány paragrafusának fénymásolatával üldögél egy vadidegen, de jóindulatú ismerős konyhájában és várja a reggelt. Akkor majd elindul, hogy visszaszerezze, ami megmaradt. S mi maradt, ugyan mi?

*

Ha a reformatákkal ilyen elbánás a katolikus Habsburg, akkor hogy s mint az erdélyi románokkal? A görög katolikusok – bocsánattal legyen szólva – háromszor jobbak, mint a kutyafejű kálomisták. Ezért aztán hajlamosak vagyunk nemzetibbnek mondani a religio reformatát a catholicánál. S ez csak egy érvünk a sokból.

*

Mint egy ajtókeretben, éppen most megjelenik Klein Innocentius. A püspök sorolja a felséges császárnénak követeléseit. Tömény nemzetiségpolitika. Okos ember ez a Klein! Azt mondja: az egyesült románok a hivatalviselésben legyenek teljesen egyenlők a négy bevett vallás követőivel. A mindenkori egyesült fogaras-gyulafehérvári püspöknek, mint kormányzéki tanácsosnak, szava és helye legyen az ország kormánytanácsában. A román nemzet nemeseinek – szerinte hétszázan vannak – románként (tehát nem magyar nemesként) joguk legyen az ország legfőbb hivatalaiba emelkedni. A fogarasi és Kővár vidéki főkapitányságokat, valamint a Hunyad megyei főispánságot csakis román nemesekkel töltsék be. De a királyi táblánál is három szék kötelezően e nemeseké legyen. Az országgyűlés három világi és három egyházi román nemzetiségű tagját, mint regalistát, a püspök javaslata alapján nevezzék ki.

– Klein püspök már megint írt – kopogtat a hopmester Mária Terézia ajtaján, meg kell adni, sokkal elegánsabban, mint éppen most egy „rekomandáttal” a

lábszagú postás. – Mi a francot akar ez már megint – töpreng jó közönségesen Teréz –, százötven évet várni a történelemnek mondott ízében, ráadásul nyakig, igazán nem nagy vaszizdász.

Hát nem neki lett igaza?

Kleint rávették, hogy mondjon le. Lemondott, Rómába költözött, ez a szebeni országgyűlés évében történt.

*

Slussz passz, ezzel vége a történelemnek (Fukuyama szerint legalábbis).

*

Öt nap esett szünet nélkül. Fríz gyalog indult neki a hegynek, zsebében hathavi fizetése. Leányvásárba jött, hát nem? Bedöglött terepjárót húz ki egy kétéltű. A terepjárón a leányvásárt felkonferáló színészek ülnek, lábuk feltartva, a kétéltűn katonák. Paszulykonzervet esznek, az egy vezető kivételével, akinek az útra kell figyelnie. A februaru rea meneu hodu utu rea. Menekültekkel tele. Fríz életében kevés ennél nagyobb próba volt. Megtalálja-e? A spermium törvénye: mindenki fel akar jutni a hegyre, de csak egynek sikerül. Agyagos lé sepri a tájat, a tömeg jajgatva gyérül. Rádiósok drótot feszítenek az Érchegység aranya, völgyei, falui fölé, rejtjelezett szövegeik lehetséges értelme: küldjetelek még kétéltűeket, könnyűpáncélos lövegeket, mindent, ami kell, mert a helyzet romlik! Sátrakat, élelmet. Nemzeti szolidaritást. A szakadó esőben egy csoport öregember, leázott a fejük, lehasadt a karjuk, derékban kettétépte őket a szél, mint a papundeklit. Itt született Avram Iancu, a havasok királya. A mócoké. Kár, hogy nem tudott megegyezni Kossuthtal. Szó sem lehet egy Román-Magyar Monarchiáról, a kérdés azóta is egyfolytában tárgytalan. Fekete fejkendős öregasszony, szakadozott folklóring, derekán bernyóc, lábán bocskor. Vesszejével meglegyinti a tehenet: gyerünk! A következő pillanatban elsüllyednek az agyagban. Hol a fogadóiroda? Rendőr irányítja a forgalmat: ki a történelemből, egyre fennebb, a sosem látott, napsütéses csúcsok felé! Itt változatlanul apokaliptikus a látvány, a hivatalosságok elmenekültek, a sátrakat elsodorta a víz meg a sár. Igazság szerint Fríznek nem lenne muszáj felmennie a leányvásár helyszínére, az út mentén szépségek sétálgatnak bugyiban, forrónadrágban, bár az idő egész jól lehűlt. Azért annyira csórók nem vagyunk. Kápé, apukám, s csak akkor szóljatok, ha már kivan a szakasz. Egy teljes század? Jöhet! Fríz józan fickó, ellenáll a kísértésnek, pénzét a vásárra tartogatja. A hegy tetején egyetlen, eladó-sorban lévő lányt látott, de az legalább gyönyörű. Hófehér arc a fénytelen, éjfekete haj keretében. Mehetünk, mondta neki Fríz, azzal csúszkálva megindultak lefelé.

*

Ez a híres holdas templom – mondta románul a férfi, ő pedig az első pillanatban nem értette. A holdas templom elé beszéltek meg a találkozót. A lány nagyon szép volt, anyja meg apja nagyon csúnya. Tulajdonképpen leánykérőbe jött, és nem rajta múlt, hogy a dolgok így alakultak. Jó, hát akkor találkozzunk a templom előtt. Azzal övtáskájába csúsztatta a telefont. Nagyon szerette volna, ha a szülők (akikkel itt, a holdas templom előtt most először találkozott) minden tétovázás vagy akadékoskodó ellenszegülés nélkül hozzáengedik lányukat. A lány is ezt akarta, ebben már hónapokkal ezelőtt meggyeztek, szerinte apja-anyja boldogító igenje csak formáság. „Ők mindig azt akarták, amit én.” Hát akkor menjünk be a holdas templomba, szólalt meg abban a pillanatban az apa. Most már nem emlékszik arra, hogy nézett ki belülről a templom, tíz vagy húsz másiktól mégis tudja. Mészfehér, az oltár és a padsorok között, állványon, ezüst ikonok: Mária a kisdettel s a templom védőszentje. Orrhangon éneklő diakónus, a merev bizánci kánonok szerint festett freskók. Otthon majd megnézem a szótárban, mi az a naos, aminek a sötétre tompult üvegharangja alatt állok, gondolta. Vagy lehet, nem is kell megnéznem, mert holnaptól már olyan természetességgel ejtem ki ezt a szót, hogy nem is kell tudnom, mit jelent. Benn voltak a holdas templomban. A két, nagyon csúnya ember a Sárkányölő oltárképe előtt térdelt, kezüket összekulcsolva szaporán mormolták az ima szövegét, olykor felsóhajtottak, az asszony kétszer is felsírt. Felálltak, keresztet vetettek, meghajoltak a kép előtt, a lándzsa hegye abban a pillanatban hatolt át a nyak pikkelyein és ért verőeret, amit az ikon festője tárgyilagos drámaisággal ábrázolt, ezzel indultak is kifelé. Nem adjuk magához a lányunkat, szólalt meg a férfi. Se most, se máskor. Erről ne is beszéljünk többet.

*

Szerette volna, ha apja gépkocsizó őrmester, és pontosan azon a hídon hajlik be a lehúzott ablakon a százados, amit nem egészen ötven perc múlva lebombáznak: hát akkor tudja, mit? Most szépen hazamegy, hol lakik, Vásárhelyen, és négy napig ki se mozdul az ágyból, mondta, miközben, homlokát törölgetve, cinkosan rákacsintott. Igazából csak mi tudjuk, mi mindent meg lehet csinálni négy nap s négy éjjel leforgása alatt. Jó lenne valami hasonló keletkezéstörténeti epizód, amelynek előjátékaként a homlokát törölgető százados meghal nem egészen ötven perc múlva, minden emberével együtt, és apját ugyanaz az ötven perc választja el attól, hogy bajtársai sorsában osztozzék, s hogy ő meg se szülessen, vagy ha mégis, akkor sohanapján! Sok háborús könyvet olvastam a háború után, állapította meg ebben a percben, és mindegyikben voltak ilyen meg szinte ilyen epizódok. Az emberek rendszerint nem irodalom- vagy filmszerű körülmények között születnek, és eléggé banálisan halnak is meg. Halálukkal meg se kísérlik meghazudtolni születésüket.

*

Azt a fényképezőgépet még nagyapám vette, ezt a kétökrös Leicát. Kispolgár volt, városi, mihez kezdett volna az ökrökkel? Három és feles Elmarja kissé hályogos, kissé lágyan rajzol, de azért felismerhetően. A legkisebb rekeszérték a huszonkettes, ez persze nem a híres csapda állapota. A huszonkettes csapdája egészen más képlet, amit a Leica megszületése után néhány évvel fedeznek föl a nyugati fronton. Ettől függetlenül a nők nálunk is kedvelik a citromsárga bugyit, és öt dollárért nagyjából mindenre kaphatók.

A huszonkettes rekesz végtelen élességében.

Az én gépem is Leica, csak éppen Zorkij. A nagybácsim Contaxszal dolgozik, nagy fényerejű Zeiss-lencsével. Ez egy fantasztikus optika, bár kezeletlen. Nincs rajta T-réteg, és így mondhatni, költőien rajzol: sejtelmessé finomítja a kép karaktervonalait. Hogy ezzel a látvány eredendő brutalitását dönti halomra? Nem számít, és semmi sem számít azontúl, hogy nagybátyám egy kis ukrajnai faluban fotózott, s a három vagy négy fotómodell mindmáig úgy úszik a levegőben, mint Chagall képein a vityebszki muzsikusok.

Karjuk-lábuk elhányva a repülés bódulatában.

Nagybátyám nem a kötélre exponált a bivalyerős, kezeletlen optikával, hanem a fénylő, késő délutáni égre, s ez a fény egyszerűen fölszívta a kender halálosan pontos és halálian vékony egyenesét. Ennyi az egész. Ha két értékkel többet ad az ellenfényre, akkor most másként tárgyalnánk. Így viszont...

A Leica, a Zorkij és a fantasztikus Contax mellé egy negyedik név kívánczik. Nagybátyám Kijev gépet vett a fiának, mert a Kijev körülbelül úgy Contax, ahogy a Zorkij is Leica. Érdekes, nem? Mindenikünk a maga világát fotózza, ez is természetes. A többszöri márkanévváltozás viszont annál izgalmasabb, mert minden benne van, ami a huszadik században is. Például a második világháború, a harmadik birodalom ipara és végnapjai, a békekötések, a kártérítések. Meg egy darab kultúrpolitika: a művészet a népé. A fényképezés pedig (ha nem paccermód csinálod) – művészet.

Hát igen, a dobtáras géppisztolyok kattogását más kattogtatás váltotta fel. Nem vitás, hogy a világ nagyjait a legyőzött Németország Leicaival, Contaxaival, kétaknás Voigtländereivel fényképezték. És most már azt is tudom, nem lódított a korabeli reklámkatalógus, ezek a szupergépek a pillanatot örökítik meg.

Valóban, Sztálin egyetlen pillanatra ereszkedett bele a fő helyre állított nagy karosszékbe Jaltán, és lám, legalább ötven évig ott maradt, noha a fotóriporterek egyhuszonötöd, az is lehet, egyszázad másodperc alatt elvégezték munkájukat, s a nyakukba akasztott gépekkel olajra léptek.

Így vagy úgy, a huszadik század egyik meghatározó pillanatát égette fel a délelőtti napsütés vagy a magnézium az emulzióra, és erre a felvételre még csak ráfényképezni sem lehet egy második, mondjuk polgári képet. Korrekcióképpen. Maga a korabeli német csúcstechnológia gondoskodott arról, hogy még véletlenül se duplázzunk az exponált negatívra: egyszerűen, de zseniálisan össze-

kapcsolták a felhúzószervezetet a filmtovábbítóval. Amikor tehát élesre töltöd a gépet, máris továbbvitted egy kockával a perforált filmet.

A filmet pedig tovább kell vinni, még akkor is, ha szinte ikerképek bukkannak fel az előhívóból azontúl. Berlinton Moszkváig vagy Tiranáig. Az egyiken egy szláv arcú (dehogy, tiszta szláv) szépség mosolyog a zord omszki télben. Széles pofacsontok, a fél világot lebíró derű. A pufajkát oly kacéran veti panyókára, amennyire csak lehet e fakabátszerű ruhadarabot a negyvenfokos hidegben. A másik képen szintén őt látjuk a budapesti VIT-en, a felvonulás egy igen megható pillanatában. Amikor tenyeréből éppen fölszáll a béke hófehér galambja. Mi ezt üzenjük a héjákat röptető imperialistáknak. A következő kép is mélyen kifejező, mint a kor fotóesztétái mondják. Egy bolgár kisgazda (szinte biztos, hogy Dancso Dancsevnék hívják) mosolyogva üti ki Szliven környéki tanyáján a határcölöpöt. Addig másfél hektáron gazdálkodott, attól kezdve háromezren. És még csak bele sem izzad!

A negyedik képet, nos, tán ezt ismerem a leginkább. A háttér agyagdombjait, a dombtetőn egymás ellenében felállított kereszteket. A kép politikai hibának minősült, ezért aztán soha egyetlen újság sem hozta. A fotós utolsó megrovást kapott: a két keresztet, az ortodoxot és a magyart hogyhogy nem irtotta ki retussal a lázas építkezések, a vívmány mellől? A vívmány pedig valahol az erdélyi gázmezőkön lokalizálható, amikor az Ágotát Botorkával összekötő vezetékét építették az első generációs barakkalakók. Egyikük, egy szalmakalapos mezősegi legény széles mosollyal öleli magához a mindenséget: a földet, az eget, a mozaikszerűen összerakott dombokat és a vezetékrendszer kilencvenfokos szögben meghajló könyökcsövét.

Képen innen, képen túl: a gép! Végül is nem igaz, hogy ha az arisztokratikus Leica Zorkij vagy Fed nevű tömegcikké válik, ez már a minőség halála. A legelső orosz gép körülbelül olyan volt, mint a legutolsó német kamera, s ez nem is lehetett másként; a hadisarc (kártérítés?) fejében-hevében felmarkolt mechanikai és optikai művek szerelővonalain nem a tegnapi, nem a tegnapelőtti, hanem a legújabb, tehát legjobb fotótechnika került a győzők kezébe. Mindamellet a törvény nem egyetemes; mert ha mégis, akkor el lehet képzelni, hová jutnak, ha felszállópályának használják a német végpontot.

Elvben, persze. A német ipar csúcsairól indulva, ha csak fél centit is emelkednek, megdöntenek minden korábbi csúcsot, kezdődhet az új mítosz, Európa ki tudja, hányadik elrablása. Közben kattognak a Fedek, Zorkijok, Kijevek, a hatszor hatos Voigtländerből előpattintott Ljubityel, a nem tudom melyik német hatszor kilencesből kihúzott Leningrád. Aztán amikor beesteledik, a vakuk kezdenek villogni, s az elrabolt, és éppen vetkőző Európé riadtan fedi el kezével födetlen mellét.

Ha mindenáron szentimentális képet akarunk előhúzni a memória nátriumszulfitos-fenidonos, hiperérzékeny előhívójából, akkor tessék. Valójában nincs ilyen negatív sehol, mert ez a szentimentális hiperérzékenység soha nem

fogalmazódott képpé. Európét nem rabolhatták el, Európa, hogy kivédje a rablást, föláldozta gyalogjait, a félpaszti társadalmak parasztjait a keleti végeken.

Ilyen egyszerű a művész, a kép s a gép együttes logikája. A fotólogika, amely úgy tűnik, jóval több, mint a pillanat látványának, s főleg a látvány pillanatának rendező elve. No de az ember többet fotózik, és akkor kevesebbet filozofál. Nagypám és nagybácsim végigfényképezték a lehetséges helyszíneket Németországtól Omszkig, ez az utolsó stáció volt a leghosszabb, kis híján négy évig tartott. Pesten is jártak, meg Bulgáriában. Én beérem Szovát-fürdővel, mert ott még a leggyengébb kép is szenzációs. Hihetetlen! Kezed-lábad kitartod a vízből, mégsem süllyedsz el. Kinn vagy az összes vizekből, mint itt mondják, s azt sem árt tudni, hogy a Medve-tó a mi Holt-tengerünk.

Ha rajtam áll, akkor most a piramisok örök árnyékát fényképezem a sivatagi homokon. Vagy egy halotthamvasztást Szumátrán, az Atlanti- és a Csendes-óceán egyé válását Patagónia legdélibb csücskénél, és azon sem csodálkozom, hogy Magellán volt a legelső és mindmáig legutolsó ember, aki arra járt.

*

Ágnes. A név sok évtized után is izgalomba hoz. A Mezőség egy kicsi falujában élt valami rokonságunk. Az ötvenes éveit taposó özvegyasszony, aki azon a héten, míg ott nyaraltam, az istálló paticsfalát taposta, majd a jócskán magasított falakat finom agyagos sárral megtapasztotta. A szomszéd, akit Grigorica bácsinak hívtak, átnézett a kerítésen, s az épp a falakon álló asszony hirtelen szétvetette lábát, térden alul érő szoknyája alól olyasféle sistergés hallatszott, mint amikor patakparton, sűgő közelében nézelődik az ember, és szinte abban a pillanatban vékony ér kezdett folydogálni a taposással tömörített falon. Az asszony harsányan felnevetett, és Grigorica bácsira, rám se pillantva folytatta munkáját.

*

Az arisztotelészi logika szerint – s ez a klasszikus logika – A vagy egyenlő B-vel, vagy sem. Harmadik lehetőség nincs. Úgyhogy nekem ne tessék hablatyolni, hogy úgy egyenlő, hogy mégsem, és nevelés, némi előítélet s főleg optika dolga, hogy egyszer így, másszor meg úgy. A valóság sokkal bonyolultabb, sziszegik a ködösítők, te pedig egy primitív dogmatista vagy, változatlanul kitartasz az arisztotelészi logika mellett. Ez a feketén-fehéren látás kortól s a dikció divatjától független dicsérete, és tudd meg, erre is szükség van.

*

1943 késő nyarán, amit rossz kedvében koraősznek mond az ember, jöttek haza öregeink. Karády énekel minden ablakban, a Zserbóban fagyaltotznak, a

Lánchídon egy 1934-es Opel halad át éppen. A nyilasok még nem vették át a hatalmat. A tábornok előrehajol, azt mondja a sofőrnek, nem árt magának tíz nap szabadság, fiam, ha jól tudom, erdélyi. Hazamegy, megnézi az öregeket, megvannak-e még, jobb kedvre deríti az asszonyt, azzal vissza!

*

A tizedelők újabb áldozata egy erdélyi, s épp a kínai vendéglő előtt. Malteres zubbonyával, másfél atmoszférával a fejében. Előbb felépíti az országot, aztán meg kiissza, így indult el otthonról. Zsebéből kilebben egy ezres, egy csöves észreveszi, rávetődik. Az ő emlékére pálinkáznak egész délután. A kínai vendéglőben aznap már a második majom agyát kanalazzák ki apró, szertartásosnak mondható mozdulatokkal. A majom kezdetben jól érezte magát. Elkábították, bár tudtommal az EU-s normákat csak a sertések, borjak, juhok és szárnyasok vágóhídjain alkalmazzák, a majom nem jelenik meg a keretszabályzóknak, sem a metodológiában. Ettől függetlenül minden oké. Jin Jang kis-asszony is jól érzi magát, őt is elkábították körülbelül akkor, amikor a majom már nem érzi magát. Dívátba jött ágyba bújni aprótermetű mongoloid szépségekkel, akiket rendszerint apró termetű élő majmok kikanalazott agyával szokás elkábítani. A kábulat nagyjából addig tart, míg az emésztés is a „belek alagútjain”. Nagyjából egyszerre három, bágyadt fehéren világító lélek indult az utcakereszteződésből a magasba: a két majomé, illetve az erdélyié. Honnan tudja majd a kapuőr, hogy melyiket kell beengedni a háromból? Ha igazat adunk Platónnak, akkor ez egyáltalán nem probléma, mert az állatoknak nincs is lelke! S amit a pogány filozófus elkezdett, azt a keresztény rendszerint be is fejezi: ha nincs lelke, akkor nem is üdvözl, mert ez kizárólag a lélek esélye és képessége az örök életre. Úgyhogy végre megnyugodhatunk, a mentők is elhúztak, egyenesen a hullaházba. Nem fogják összetéveszteni senkivel és semmivel, mint ahogy eddig se, sőt, állítólag ezerszáz éve nagyon jól tudják, kicsoda-micsoda szerzet az erdélyi.

*

Egy székelgyföldi kisváros buszpályaudvarának betonkorlátjára valaki fekete festékszóróval rásziszegte a székelgy-magyar eredettörténet számunkra nagyon is hízeltő szentenciáját. Hogy székelgy szarta a magyart. A csupaüveg-csupahideg váróterem ablakából a körülbelül százötven esztendős bölcsességre lát székelgyünk és megnyugszik. Az óvatos, de érthető körülírás, amely természetsszerűen behelyettesíti az egymondatos szöveg szókimondó nyersességét, azt kellene érzékeltesse, hogy ki jött korábban a világra, s a másodszülött hogyan. Csak találgatni lehet, miért fújjá földünk a fekete lángot korlátaira, amelyek korlátaink is. Nem az elsőszülött fölénytudatának korlátai, mert az – a fölény s tudata – korlátlan.

Míg csak ki nem menekülünk a nagyvilágba. De itt, a Székelyföldön magunk vagyunk. Mi választjuk a dózsét, a városi tanácsot, mi adjuk az utcák nevét, mi vagyunk a föld sója, bors. Mi úgy beszélünk, ahogy akarunk, és természetes, hogy úgy akarunk beszélni a törvény előtt, a boltban, a hivatalban.

Mi köze dózsességünknek a lángszórós felirathoz? Hát csak annyi – és e pillanattól kezdve szabadon találgatunk a Kriza János gyűjtötte népmesék kezdő formulájához ragaszkodva –, hogy az illető elindult szerencsét próbálni a nagyvilágba. Minden népmesén innen és túl a konkrét családtörténet ebben az indulásban ismétli magát: a nagyvárosban ismertem meg nagyanyádat – mondogatja apó –, a Vízivárosban volt cseléd, én meg jeget hordtam nekik, hajaj, mikor! Nagymama és nagytata megboldogult lány-, illetve legénykorában szomszéd falusi volt, és meglehet, soha nem találkoznak, hacsak a nagyvárosban nem.

Ezzel a legény föllépett a buszra, s ha szerencséje van, minden jégnél időállóbb munkákra szegődik. Mindamellettt nincs akkora fantáziánk, hogy megelőlegezzük: nagyapjához hasonlatosan ő is fölfedez egy szomszéd falusi lányt, akit száz év múlva a család ősanynjaként emlegetnek majd, és mindannyiszor hozzáteszik: ha ők ketten nem találkoztak volna a milliós nagyvárosban, akkor most mi sem ülnénk itt, az asztal körül!

Hol, mikor csorbult az utazó fölénye, alighogy elhagyta a várost, a vidéket? Orbán Balázs mind mondhatta, hogy Udvarhely nem a teljes világ, mellette ott van még Maros-, sőt Aranyosszék, átellenben meg Csík- és Háromszék, valahol egészen lenn pedig a Barcaság... Ha a marosludasi hegyen kezdődik a hacacaré vagy a tordai nagytemplom falainál, ahol három és félszáz évvel ezelőtt kimondták – először Európában! – a vallásszabadságot, ami viszont még Erdélyben sem jelenti a nációk szabadságát, mert az unitáriusok, akárcsak a katolikusok, a reformátusok magyarok ugyebár, de hol vannak az ortodoxok?, ha tehát ott kerül élbe valakivel, a helyszín még mindig az ismeretlen, de szűkebb pátria. És akkor a festékszóró is ennek megfelelően működik. A kor s a kortárs kötött jelzőit írja az egymás mellettiség purparlájában, visszanyilazva a bozgor, szittyá, netán ázsiai hun kifejezésekre. De nem, az utalás a közös eredettörténetre egyértelműen lokalizálja a sérelem helyszínét. Ezek szerint az álomlátó farzsebéből a negyedik típusú találkozás pillanatában egy csészealjlakó kiemelte az útlevelet teljes vagyonával, háromezernégyszáz forinttal egyetemben. Mindez még a Keletinél történt, s az illető a villanyfának dőlve azért látja korábbi álmát, mert ebben az álomban a tettes is ott van, mindmáig észrevétlenül. Vagy már elszegődött a budai soron (a Vízivároshoz közel!), a munka is jó, mert jó pénzt ígértek, de nehéz, mint általában a kubikolás. És a szombat is eljőve, de kifizetés nem jöve, sőt örökre elmarad. Netán a rokonság tessékelte a Metró-hotelbe a vidéki rokont, aki a Déli pályaudvar alatt a napi információzuhatagra hajtja fejét, két profimód szerkesztett napilapra? Az egyikben a határokon túli magyarságról írnak éppen. A másikban is. Hogy olyasmivel szerencsétlente egy újabb típusú találkozás, amit otthon is csak orcapirulással és fél-szavakkal szokás sejtetni, nos, ez kizárt, mert a világjárónak pénze nincs (lásd az

1. sz. helyzetváltozatot). Végül is minden megtörténhetett a félmúltban velem, veled, vele, amint nagyjából minden meg is történt velünk, velük. Veletek is, ez a ragozás demokráciája. Aztán amikor befutott a visszabusz a kisvárosi pályaudvarra, valaki utolsónak szállt le fekete lángú betűivel a régtől ismerős kora-éjszakában.

*

Óvakodj az AIDS-től, mert ha nem, úgy jársz, mint a Queen! Akkor én is olyan szépen éneklek a Barcelonát meg a többit? Olyan meghatóan, és világsztár leszek? Nem, te is halott leszel, te marha. Radírozd ki világképedből a pirosbugyogós lányt, de gyorsan.

*

Azt mondta a felséges császár a csíkiaknak: csak engem játsszatok, hadd kerüljek plebejusi figyelmetek középpontjába! Mire a csíkiak: szó sem lehet róla. A tandráma azért tanít, hogy valóban dráma legyen belőle. Ha jól meg-gondoljuk, minden tanítás dráma, ami egyszer a történelemről szól.

*

A mozgólépcsőn megtanultunk állni, az állólépcsőn mozogni, s ez nem kevés! És még valami: a természet mindentudó. A háborúban megtizedelt férfilakosság például 10-12 esztendő alatt pótlódik. A békében megtizedeltek tömegét valamivel nehezebb pótolni, de ez sem elképzelhetetlen.

*

Ha még nem untuk meg a helyzettudatból fakadó értelmezéshetőségeket, akkor tessék köldöknézőbe menni. Hogy mi vagyunk az ütközőnemzet (háborúban) és a hídnemzet (békében) a Kelet és Nyugat között. Szó sem lehet ilyesmiről, egyrészt mert önzőbbek vagyunk, semhogy képesek lennénk bármilyen világpolitikai vagy kontinentális szerepvállalásra. Meg aztán milyen egy törpeállam? Még bár Hófehérke szerepét se játszhatjuk el, mert ez már több mint nemi eltévelyedés, s leghamarabb a többi törpe nem veszi jónéven.

*

Homér újabb szokása, hogy bekapcsolódik a tévéműsorba. Ezt újabban úgy hívják: interaktivitás. Miért iszik? – kérdezi a „sómen” egy alkoholistától, a kérdésre természetesen Homér válaszol, magát a kérdezettet is megelőzve: Nincsen helyem így, élők közt. Zúg a fejem, gondom s fájdalom kicifrázva.

Egy házasságszédelgő volt az esti társalgóműsor fénypontja, akkor meg, karszé-
kében üldögélve, arcpirító dolgokat mondott, ilyesmiket: a harmadik feleség
gyapja sokkal természetesebb, mint a másodiké („a gyp, amit állandóan nyírni
kell”). Ezek után természetes, hogy a lehető legtöbb nőt begyűjti maga köré az
ember, nemcsak a szeretkezés, de a hasonlítás és főleg a különbségek izgal-
máért is. Mi minden nem volt Homér e minden esti szereposztásban! Tűzoltó
Velencében, önmagát is eltüntető bűvész, lánchídi öngyilkos, a Himalája meg-
hódítója, a Fehér Ház fekete szelleme, extróger és exkancellár, klónozott magzat
a retortában, Hab úr, aztán meg polgártárs a forradalom tortáján, s ez még
semmi! Amikor Trianon áldozataként jelent meg (önmaga s a nemzet előtt),
egész éjjel nem jött álom a szemére. Megcsonkítottak, s én hagytam magam,
Európa is hagyta, suttogta a sötétben, és kezét végighúzta a megcsonkítható
részekben – a Partiumon, ő, persze, belső-erdélyi –, de szerencsére minden a
helyén volt. Hát nem blaszfémia? A megaláztatás profán mítosza, vigaszdíj
pedig a magyar feltámadás ígérete.

– Ön is betétet használ az első erősebb napokon? – kérdezte ebben a
pillanatban a televízió, mire Homér gondolkodás nélkül rávágta: igen!

*

Kakó bá és Feri bú: két testvér. A hatvanas években nyolcvanon felül
voltak, az egyik Amerikát megjárta székely kovácsmester, aki boldogtalan volt,
mert senkinek se kellett már a kovácsoltvas. Összekaparta valahogy a hajójegyre
valót, hazajött. Annyija azért mégis volt, hogy a zsindelyt cserépre cserélte a
házon. Elvásott a kút stiftje. A gémeskúté. Az egyik ütötte, a másik föléje
hajolva figyelte. Hát nem orrbavágta a testvérét, svungból, a nagykalapáccsal?
Tisztára tönkrement az arca, mint amikor egy tükörbe ökölrel belevág az ember.
A szomszédasszony úgy kacagta, hogy szabályosan odapisilt, ment hátra a kert-
be, és húzta maga után. Colorado Street a krumpliágyások között. Az ajtóban
Nénje, aki minden nőies foglalkozást utál. Olyan, hogy nő is lehetne, meg férfi
is, de ő inkább kőműves, két kezével rakta fel a házat. A németek visszavonuló-
ban voltak, felmászott az állásra, ott vakolt. A katonák meg füttyögtek neki,
különbféle derűs trágárságokat kiabáltak. Néhány nap múlva az oroszok jöttek
nagyjából ugyanazon az úton. Nénje még mindig vakolt. Füttyülni ők is
füttyültek, ám gyanús gyorsasággal békén is hagyták, ami kész csoda volt.

Az oroszokat megelőzte hírük. Két történet forgott közszájon akkoriban:
hogy az orosz beleengedett egy sorozatot a berregő vekkerórába, s a másik:
hogyan ment végig egy teljes század a gödei molnár feleségén. Nem voltak
valami jó idők, az egyszer százaz. Most már tudom, hogy Nénje mutáns volt.

Nénje megemelte az új ház cserepeit. Amíg csupaszok voltak a fiókák,
nem ért hozzájuk. Amikor tollasodtak, megfogta, hopp! Levitte, egy fekete-
ribizli-bokor fölött a nyakukat egy kicsit elmozgatta, a küpüket le, akkorák vol-
tak, mint egy naposcsibe. Kibelezte, krampuszlábacskáikkal fölfelé, jó paprikás

lesz. Az utca gyerekei pedig ették, a lé kétoldalt lecsorgott állukon. Utána zöld almával dobálózta, valaki eleresztett egy követ is, amivel kidobta egy kis kopasz kölyök szemét.

*

Kurvamód túlélnek az embert a szivacsok. A savas vizeknek, éles köveknek, ragadozóknak, rákot okozó napsugárzásnak, tulajdonképpen mindennek ellenálló konyhai szivacsok. Ez a species a meleg áramlatokat kedveli. – Erről jut eszembe, hogy a Golf-áramlat le fog állni – mondja egy hétpróbás gyönyörűség, aki utálja a mosogatást, és egyáltalán nincs szokva a leállásokhoz. – Még egyet-kettőt csikordul rozsdásan az óceán mélyén, és aztán leáll. A Föld pedig megfagy és úgy marad.

*

Ó, dehogyis egynegyede, dehogyis egyötöde, a semmi látszott a Holdból. Valami kicsi, moslék fény látszott, és aztán az is eltűnt, maradtak a moslék felhők, csak szerencsére nem láttuk, mert egyedül a sötétet láttuk.

*

A fakuszt nem szabad, tán nem is lehet összetéveszteni a fikusszal, mert ha mégis, akkor madarakkal, sőt hullókkal ülteted tele virágcserepeidet a balkonon, s a szomszédok följelentenek. Manapság főbenjáró bűnnek számít a blokkrendtartási döntések, sürgősségi vagy szabályosan kihordott határozatok, a törvények, sőt a Törvény farba rúgása. Szabadság ide, demokrácia oda, rögtönítélők rögtön elítélnek, úgyhogy mehatsz a francba.

*

A tyúk rettenetes szájszebbel került állatorvoshoz. Ha e megállapítás így marad, akkor esetleg kezdődik a kekeckedés: szájszeb, ugyan, esetleg csőrseb, de ez is nehezen elképzelhető, mert a csőr tulajdonképpen szaruképződmény, ami nincs hogyan kisebesedjen. Pedig kisebesedett, a csőr lágy részeit megtámadta valami, s a szerencsétlen tyúk szájpremje (csőrpremje?), a nyelv alatti lágy rész teljesen lerothadt. (A csőrnek annyiban nincs köze a szájhoz, hogy egyik nyelvújítónk – akinek nyelve nem rothadozott a tyúkéhoz hasonlatosan, inkább gyönyörű hangok serkenését segítette, és ebben a harang nyelvéhez volt hasonlatos –, már nem tudom, Baróti Szabó vagy Barcafalvi Szabó volt, aki a szót kitalálta: csőr, az annyi mint cső plusz orr, az ilyenkor kellő és illő szóösszetételben, s a hegesztés varrata elviszi az összetétel második tagjának kezdő hangzóját, a szóvégi mássalhangzó is rövidül.)

Tessék hát eldönteni: szája, orra vagy csőre miatt kell levágni ezt a fehér tyúkot, ha már napok óta nem eszik, nem iszik, csak gunnyaszt a kerítés tövében, és sebe messzire bűzlik. Pedig azt a tyúkot mégsem szabad levágni. A tyúkot azért nem szabad levágni, mert az öreg leányunokájáé, aki most már elég jól pötyögi a szavakat, és aki életének legkorábbi kapitalizmusában sajátos tulajdonjog szerint leltározza a világot. A lényeg, hogy a macska meg a tyúk a Vikié, ilyenkor magára mutat. A tyúkhöz tehát már csak ezért se szabad nyúlni, s ha mégis, hogy cirógassa az ember. Az állatorvos a pácienseiből él, illetve a páciensek szponzoraiból, mert a pénzt, az emberi civilizáció e mindmáig felülmúlhatatlan találmányát csupán az emberek képesek több-kevesebb biztonsággal elkölteni több (és egyáltalán nem kevesebb) marhaságra. Megfontoltan vagy győzedelmesen óvszert venni, vattacukrot, sokszáz lóerős versenyautót, guppit vagy egyéb akváriumi díszhalat, s a halrajban valaki ottfelejtett egy piranhát is. Egy szó mint száz, lehet kombinálni és variálni napestig, mi mindenre jó a pénz – a szüzlánytól a holdrakétáig, hogy fölvezoljunk valami kétségtelenül szexuális indíttatású, intim fejlődéstörténetet a repülés ugyancsak személyes, de az egész emberiség által föl vállalt kollektív perverziójáig. Mert, kicsi barátom, mi nemcsak hogy fölszálltunk, egyenesen befúródtunk a Holdba, és ezután már csak a Mars következhet. Hátulról, persze.

Az állatorvos belenéz a pipi csőrébe, füttyent. Húha, ilyen ronda sebet még nem láttam szárnyasofán. A garatot szinte teljesen elzárja a gyulladás. Hogy létezik, hogy még létezik, mert már régen éhen kellett volna halnia! Hát úgy, hogy puliszkával, főtt rizzsel tömöm, fecskendőzöm begyébe a vizet.

Ebben a pillanatban a szike, amivel a csőr belvilágát takarította, mert valóssággal le kell hámozni az elhalt szöveteket, egy még élő véreteret sértett fel, és a pipi keményen folyni kezdett. Tampont ide! Egy, kettő, már öt tampon tönkrement. Ha elfolyik néhány deci vére, akkor volt, nincs. Valószínű, ez az elmúlásközel helyzet gerjeszti a kérdést: mi a biológiai létezés felső határa nálunk? (Intés szemmel a vérző páciensre.) – No látja, ez érdekes. A flamingónak, íbisznek, struccnak, gébicsnek tudom, hogy mennyi, ennek a tyúkusz domesztikusznak nem. És nem hiszem, hogy valaki is tudná ebben a városban, a környéken, még ha kiváló gazdasszony is. A tyúk elkapirgál egy-két évig, a háziasszony a házitojásért tartja, és aztán kötelezően eljön a vasárnapi ebéd képében a vég. Préslibundában vagy anélkül, a leveszöltség piros-fehér-zöldjével megkapóan feldíszítve, hogy az ember kétszeresen hálás a tyúknak: a gyomrot tölti, és ugyanakkor a nemzeti érzéseket is táplálja. Meglehet, ezért nem osztottak a régi világban tyúkot, csirkét az önkiben, még jegyre sem. Kelet-Európa eddig már megszárnasodott. A magyar tanyavilágban mindenki „tyúokban, kacsában, pulykában kezdett utazni”. Ez a piacgazdaság. Ha pedig a nemzeti ipart tönkrevágja a pekingi baromfi, a gazdák ellépnek Brüsszelbe, s a tyúk így is belekottyán a világ rendjébe, „holnapunkba”, ahogy még mondani szokás. Szóval ki nézné ki e hátsódudvari populációból ezt a hihetetlen karriertörténetet, amit akár tanítani is lehetne (sőt, kellene!) az emberi fajnak. Az a helyzet, hogy egy

rettenetes évszázad (két világháború, holokauszt stb.) második felében, egy baloldali diktatúrában viszonylag kockázatmentesen éltünk. Az is az igazsághoz tartozik, hogy e belátható múltból sokan elfogadják a baloldaliságot, most már annál kevesebben a diktatúrát. Az alapképlet amilyen vegyes, annyira megvalósíthatatlan, elfutunk jobbra (mondjuk, egy stabilan jóléti állam gömbölydedségében), de balos módszerekkel számolunk le mindenkivel, aki gátlástalanabbnak, esetleg ügyesebbnek bizonyul, mint mi ebben a gyűjtögetős szabadversenyben. Hát nincs itt milícia? – téveszti össze az amalgám pasas a „szervet” a renddel... Na jó, nem kockázatmentesen éltünk, hanem rendszerint apró kockázatokkal, amiben nem is a máskéntgondolkodók vitték el a soktonnás rizikót (mert mindenki másként gondolkodott), hanem a máskéntbeszélők, ők jóval kevesebben voltak, de még mindig többen, mint a tucatnyi máskéntcselekvő. Ha tehát azt mondja valaki, hogy el lehet puhulni még egy diktatúrában is, minden további nélkül elhiszem neki, mert az aforisztikus ténymegállapítás is éppoly igaz vagy hamis, mint a nem aforisztikus.

Márpedig mi elpuhultunk, és most jön a felemelő példabeszéd, az állatmese a tyúkról. Hát azért mégsem, mert szerencsétlen – minden pipettázáson, állatorvosi nagyviziten és tömésen túl – egyre csak fogyott, a végén már csak tollai maradtak, legfőnnebb a bőr, mi még egészben tartotta ezt a különös teremtet. Ha egyszer elég időm lesz, megpróbálom megfejtetni a rejtélyt, ami olykor eszembe jut: miért mondják például a románok, franciák animálnak az állatot (az egértől az elefántig, az orangutánig), amikor az ‘anima’ = lélek, legalább a klasszikus görög filozófia, s még előtte az animista törzsi varázslók szerint egyedül az embert illeti meg. Ennek híján még korántsem biztos, hogy az illető nem ember, evvel viszont mindenképpen az. A keresztény korokban egyenesen isteni adomány, amely alól kivétel a nő. Az asszonyi állat. Főleg a pater-nális társadalmakban, márpedig az egy matriarchátust leszámítva mindegyik az volt, és nagyjából most is az. Nagyon kegyetlen húzás volt ez, amit nem is tudom, hogyan lehetne helyrehozni. Az animal-férfi kevésbé lelkes, mint az animal-nő, és akkor tessék, a sors vagy az előítéletek iróniája, hogy a hivatalos kurzus szerint mindez így van, csak éppen fordítva!

A tyúkusz domesztikuszt bekötöttem egy kukazacskóba, ezt egy hét végén kellett megtennem, és a szemetes csak csütörtökön jár. Mindegy, jó hideg volt, úgyhogy kibírta.

*

Ha egyszer tiszta véletlenül nyelvész leszek, akkor majd megmondom, hogy a vazsgárda az teljes vagy csak részleges hasonulás. És bár a légión ideológiák évszázadában éltem, így se, úgy se tudok hasonulni. Bukarest a horror városa volt az öregek szerint. Mentél az utcán gyanútlanul, minden sötét volt körös-körül, egyszer csak a föld megnyílt alattad! Egy lappancson át a pincébe zuhantál, másnap reggel már disznóhús voltál, házikolbász a kampón,

két házzal arrébb, a mészárszékben. Ez azért nem éppen így történt, hanem úgy, hogy a vazsgárda meghiúsított puccskísérletének napjaiban így bánt el ellenségével. Vágóhídon lelőtte, majd kampóra akasztotta az áldozatokat.

*

Ehhez képest már csak a szintén zsidógyűlölő nyilasok tudtak némi újat behozni a képbe egy lyukkal arrébb, Budapesten.

*

S a mi drága kis, ám annál nagyobb elzárkózásunk! A nagy hegy oldalában, ami tulajdonképpen a Kissomlyó, már a pattintott kőkorszakban pünkösdkor előadások voltak. Kegyes tandrámények, s csak a véletlenül múlt, hogy az egyiket nem nézte meg II. József császár. Tán szerencsésebb így fogalmazni: akár meg is nézhette volna, mit veszít vagy nyer vele? Az egyik actióban így örvendez Júdás bukásán az ördög: oh gyöngyöm virágom, én kedves Júdásom! Néhány sorral lennebb pedig a szentencia: oh földem virága, jöszte velünk Alsó-Csernátonba! Ott ültek a hegy, hogy ne mondjam, a fekete pénteken megfeszített Istenfia lábánál nemes Csíknak és távolabb eső helységeknek főfő rendei, díszes tagjai minden renden, akármely Néven nevezendő érdemes tiszteletre méltó számos hívei, és tátott szájjal bámulták a pokoli történetet, hallgatták Júdás szánalmas nyivákolását. Alsócsernátonban pedig kevés kivétellel szinte mindenki járt, s ha nem, akkor holnap, holnapután mindnek eljő az ideje. Ha igen, akkor suttyomban, alkalomszerűen, vagy önként és hosszasan időzve a közöny és fájdalom éjsötét piacterén.

*

Szaladni kell borért a garázsboltba, ejsze nem zárt még a zsidó. Klein Ármin, ez a zsidó-örmény keverék, három szem cukorkával meglopta magát. Arra vigyáz, nehogy piros-fehér-zöldet tüntessen el öreg lóhoz hasonlatos pofájában, „mert ezzel is fogy a nemzet”.

K. Á. mítikus hős lenne, de hát csak az, aki. Az aranygyapjút árulja, lehet, hogy övé az érdem, lehet, hogy az angrósé, de leghamarabb a kuncsafté, akinek ez is, az is, minden kell. A Minotauromakhia társadalma ebben fantáziásabb volt, mint a mienk. Hagyták Jászont megküzdeni a sárkánnyal. K. Á. most éppen az ellenmítosz, jobbján két ementáli, balján egy láda marmaládé. Zárni készül. Egy gyerek bevágat, bor kell, három liter. Virágéknál ég a világ, sütik már a rántott békát. A miccset rogyásig, zimme-zumm. Nagyebed, mustárral. Megjelenik egy vértanú, négy sebből vérzik. Lesmárolta a németjuhász. A családfő az első pillanatban beijed, miért nem kiáltott be a kerítésen, maga szerencsétlen. Mert akkor még így se tudtam volna bejönni, mondja magában a vértanú. No és

mi kell cserébe, ha szépen megkérjük, senkinek ne szóljon erről az apró kellemetlenségről. A kutyát, sajnos, az idén nem oltották be veszettség ellen, de nem beteg egyáltalán. Mondja már, mit akar! Felajánlok egymilliót, kápé. – Az emberi alázat és méltóságtudat stigmáit akarom – mondta erre a vértanú, a családfő pedig egyből átlátja a helyzetet. – Tudjátok mit, adjatok neki enni, mert ez az ősi vendégjog, utána állítsátok oda az ajtókeretbe, és rúgjátok egy hatalmasat a sovány seggébe, ide többet ne jöjjön.

K. Á.-hoz a zárás (ezt értsük úgy: klimax?) előtti pillanatban belépett egy gömbölyded asszonyka. Maga a múltkor olyan jópofa dolgokat mondott, hogy egyből elment a magzatvizem. – No és mi lett az újszülött, fiú vagy lány? – érdeklődött előzékenyen Ármin. – Portás a génbanknál – válaszolta elpirulva az asszony.

*

Klein Ármin úgy röhög, hogy kis híján leesik a székről. Egy légy hosszú percek alatt pofátlankodott: hol a fejére szállt, hol a karját, könyökét lőtte be, aztán felfedezte az olcsó és elborzasztó szagú vinilinsaru résein át a parányi eleven sebet. Nem lehetett elverni, elhajtani azontúl. Amikor mégis sikerült, két méterre Ármintól letelepedve, a poros műköpadlón, száz szemét ráfüggesztve várta a kedvező alkalmat. Ármin pedig egyből leköpte, a becsapódás pontosságán maga is elámult. Mondhatjuk, ilyen pontos soha nem volt még, legfőnnebb házasságának napján az anyakönyvvezetőnél (felelősnél? brigádosnál? komisszár-nál?) és még egyszer, amikor Fellini filmjére csődült. Aztán hogy a Nyolc és fél volt vagy Az édes élet – hát lehet ezt tudni, hát lehet ezt nem tudni, mert egyébként mindenhol elkésett, sőt el se ment soha sehova! Barangolásait nyugodtan mondhatjuk irodalmi barangolásoknak, és ezzel egyből lefokoztuk a fantaszta, holdjárók és egyéb csodabogarak, a dög és egyáltalán nem ügyeskedő, sem stréber páriák kasztjába, akiket nem érdekel sem a gazda, sem a maguk boldogulása. Az irodalmat annak lehető legteljesebb személytelenségében élte meg, író egyet sem ismert, egyszerűen mert nem akarta ismerni őket. Vagy – szokta mondogatni egy elegáns fordulattal – Dantét meg Bulgakovot, Krúdyt. Joyce-t jobban ismerte mint kortársait, valószínű azért is, mert körülbelül úgy akarta ismerni akiket ismert, ahogy nem a többit, akik még vagy már élnek, s a szubjektív nyomaték (ki tudja miért) nem azon hogy élnek, inkább hogy még s már. De a többi sem akarja Ármint megismerni, bevenni éppenhogy nem, ezzel viszont csak azt cirpeli a boltos a leköpött légy fülébe: én is író vagyok! Öblös hahota, tényleg? Akkor meg mi a fenének erőlködsz hogy ezt az irodalmon kívüliséget irodalmi eszközökkel, csúf- meg szépirodalmiakkal vázold a legszűkebb és egyben legtágabb körnek: a családnak? Te családszomorító, te!

Éppen ezért, csakhogy, mert – kötőszózik a boltos, aki a szárazlaska mellé néha egy erkölcsös rímet (rima moralis), máskor egy egész táj- és világleíró strófát becsomagol a síró, és három, sőt öt gyermekét egymaga nevelő sörbor-pálinka szagú özvegyasszonynak, egy nyolcvanfokos metaforát a gusztusos,

arabs kancaformájú hajadonnak, aki kétségbeejtően hasonlít anyjára, nagyanyjára. Ármin ismeri mindkettőt, nekik voltak fantasztikus verslábaik! Tartogat továbbá egy allegóriát, egy helikont és egy párhuzamot, aki rászorul, viheti.

A légy a becsapódás pillanatában kilendült az ellenkező oldalra. Ármin már-már azt hitte, hogy feldől, mint egy kiskocsi a tengerparti autószerződésén, ha oldalba kapja a hihetetlenül pontos, és egyébként is ott a mérnöki számítások szerint elképzelhetetlen szökőár. De nem, a tapadókorongok a lábakon, az ízületek teleszkópos rugózása, az egyensúly visszanyerésének reflexkádenciái pontosan úgy működtek most is, mint máskor, a kisebb vagy nagyobb, zimankósabb vagy forróbb, az ennél is (irodalmibb, kritikaibb, népibb, szocialistább) realista vagy csak tragikomikusabb helyzetekben.

Lehunyt a száz szemét és elrepült.

*

– Te benézel a cső egyik végén, én a másikon, és nem látjuk egymást. Miért?

– Hát mert te Kanadában néztél farkasszemmel a csővel, én meg Göröcs- vagy Prófuntfalván.

*

Leibniz, akiről azt se tudom, ki fia-borja, csak azt, hogy belevaló fickó, szemrebbenés nélkül bevezeti az esetlegességek igazságát, amely a szükségszerű igazságokkal együtt a köznapok igazságát adja. Minden pillanatban várom, hogy a zsaruk dörömböljenek ajtómon, az előbb felfedezett igazságaspektusokra mutogatva. Én pedig egy váltás fehéreneművel, egy fogkefével, egy töltőtollal és egy szendviccsel máris ott állok a küszöbön.

*

A csukott ajtón, egy kisebb hordó szózott halon, egy rakás óvszeren és cipővaxon túlról idehallik Demagógosz dörgő hangja. Legyen Erdély ezentúl önálló nagyfejedelemség! Természetesen a népet is megkérdezzük, hogy akarja-e, hogy mi akarjuk. Az ENSZ-t, a NATO-t, Patrubbyékat. Jobbágyot és pénzt verünk, a főlap EU-s, a hátlap meg nemzeti, Bocskay, Bethlen vagy a Báthoriak címerével. Utóbbi, a három sárkányfogas a székeket még mindig örületbe kergeti. A Báthoriak jól odabalindoltak a székegy szabadságjogoknak vagy négyszáz évvel ezelőtt. A helyükben lesülne a képmről a bőr.

*

Itt nincsenek áttűnések. Itt minden meredeken és kezdetlenül önmagában kezdődik, sőt, sosem lesz vége. Ez így van még akkor is, ha az öt évvel ezelőtt lejáratos huszadik század oly távolinak tűnik, hogy lassan már nem is emlékeznek a két világháborúra, a holokausztra, Japán leatombombázására. Atomlebombázására. Emlékezni csak a profik emlékeznek, a történészek és a bérgyilkosok. Új metaforák és katasztrófák a láthatáron.

*

A vértanú mindvégig ott állt, ahol a helyét kijelölték az égi vagy csak a nevetségesen földi hatalmasságok (mint amilyen a családfő, aki az imént borért küldött), és azt mondta: nincs egyetlen igaz ember sem, mert nincs különbség, mindenki vétkezett, és híjával van az Isten dicsőségének. Ha ez így van, akkor valóban mind disznókká meg árnyékká változunk.

*

Mon captain, mon captain, dúdolja fogatlanul a Kiseleffen egy öregember. Igen, a Kapitány, akit meglőttek, ez volt a pont a ribillióra. Másokat itt, ezen a dombon, szökés közben. A jócskán megváltozott színhelyen, Gyergyóban, Vasláb vagy Alfalu felett meg is mutatta a kaszálót, ahol át kellett hogy fussanak a menekülők anélkül, hogy hátranézhettek. Orfeusztól elkobozták Eurüdikét, a vasgárdától a filozófusait. Nem tudom, mennyire jellemző, hogy a huszadik századi román nemzeti gondolkodás nagyjait ott látjuk a Capitan lábainál, amint felnéznek rá. Ez, mondják, nem a feltétlen alávetettség derivátuma, inkább az erő meg az egyén kiteljesedő metaforája, a vezetés így elképzelt, non-polgári, annál inkább társadalmi konvenciója.

Hari Batasuna útban Irak felé, ahol vagy túsul ejtett újságíróként, vagy rendfenntartóként működik a következő hónapokban, a tizenegy órai rádióhírekben hallja, két székelő pasi elindult a San Franciscó-i Yosemite Nemzeti Parkba, megmászni az El Capitan. A világ legnagyobb gránittömbjének 1200 méteres, függőleges falát. A technikai felszerelés négyezer dollárba került, olyan speciális kötelet rendeltek, amilyen jóformán nem létezik. Akkor meg hogyan másznak majd július 4–5-én?

*

Közben meghalt, s jó, hogy meghalhatott. A létrán állt, a foglalatba bele-törött égőt cserélte, csak az történt, hogy valami egetverő marha a null-fázishoz kötötte a feszültséget. Az esőcsatornát fogta, mindene megdermedt, aztán létrástól a cemente zuhant. Még élt kilenc napig, de jó, hogy meg tudott halni. Úgy járt, mint Superman, akit a ló levetett hátáról, csak hogy Superman rosszul fogott földet, mert még tíz vagy tizenöt évig úgy élt a tolószékben, hogy csak a

szemét tudta mozgatni, minden egyebe halott volt. Az én apámmal nagyon rendes volt az Isten, ezt a lánya mondja.

*

Tárgyaink lázadásának inkább okait, semmint tényét, a hatvanas években kezdtük boncolgatni, amikor egyszerűen, de annál hatásosabban megjelent az etikában, filozófiában s még egy csomó helyen az elidegenedés. Nem is az volt a pláne, hogy a szék fellázadt, inkább, hogy miért? No és tudja-e valaki, hogy miért? Minden lehetőség, amivel az okfejtő számol, a megismerés határain túl van, hogy most az egyszer divatos legyek.

*

A kis Muffnak megvolt az az eléggé nem csodálható képessége, hogy mindent magára vonzott (és közben semmit se taszított el), ami egyszer fémből készült. A kanalak a Ritzben felröppentek a hófehér damasztal letakart asztalról, és fején, mellén, vállain kötöttek ki. Csodájára jártak a népek! Mindenki meg akart bizonyosodni arról, hogy amit a kis Muff elművel, az nem csalás, nem ámítás, ezért megtömték a zsebüket szeggel, bádog fiastyúkkal. Valaki egy Kalasnyikov géppisztolyt dugott diszkréten a gatyája korcába. Ahogy beléptek a kis Muff szobájába, halk és megállíthatatlan suhanással szöktek el gazdáiktól a fém tárgyak, átszálltak a szobán, és kikötöttek a révben. Ez így ment egy darabig, míg valaki, maga is a nyájból, meg nem elégelte a különböző serpenyőkkel, vastüdőkkel és más fémtárgyakkal rohamozó csorda imádatát. Neki a csípői voltak fémből, ám mielőtt még a kis Muff érvényesíthette volna képességeit emez rozsdatemetői hangulatban, az illető tenyeréből egy inoxból vagy vídiából készült, mesterien megmunkált fallosz szállt fel és belefúródott a kis Muffba, akinél az orvosok nem egészen húsz perc múlva súlyos, végzetes belső vérzést állapítottak meg a halál okaként. Az ok – de még inkább az eszköz – a mindent átverő fallosz. Itt a vége, fuss el véle.

*

Amit a francia polgári demokratikus polgártársaktól benyelt az utókor: hogy előbb lenyakazták a királyt meg a királynét, utána az ellenzéket, legvégül pedig magukat, azt miért nem fogadta el Lenintől és elvtársaitól? Érdekes, hát nem? Még akkor is, ha a francia polgári újkor úttörői és nyakvágói fütyültek minden üdvtanra. Percig sem állították, hogy létezésük kizárólagos értelme csakis a köz meg az egyén boldogulása. S hogy Leninék ezt mondták, hát azt ki tudja manapság, miközben minden idők legnagyobb társadalmi átrendezésére vállalkoztak. Ebben a csupa szocialista vállalkozásban bejött, ami kapitalista volt: a bukás kockázata.

*

– Te nem kapsz csukamájolajat, mert nincs miért kapjál – mondta az osztályöntudattól foszforeszkáló óvónéni. A csukamájolajat a proletariátus gyerekeinek találták ki, ezért hullt a munkásosztály vére a nagy osztálycsatákban. Ezért a csukamájolajért. Te burzsuj vagy! Mindenki régi dögöljön meg, még az újszülött is. Hát szóval ez egy kemény érv amellest, hogy az ember ne nagyon higgye még azt se, amire pedig azt mondták, hogy muszáj.

*

Már déli tizenkettőkor ott lődörögtünk a nagyállami előtt, hogy a délutáni ötös nyitáskor valamit osztanak. Mama-nagyanyám, tata-nagyapám, Vera nagy-néném, Sanyi nagybátyám, Magda nővérem és végül én. A sorban, még ha egymás mellett is álltunk, tilos volt megszólalni, sőt, úgy kellett tennünk, mintha nem is ismernénk egymást. Mintha akkor láttam volna először nagyanyámat, pedig naponta láttam őket, s ha nem, hát sírtam. A déli zárás után, úgy három óra felé jött az elsuttogott hír: osztani fognak! Erre az addig céltalanul lézengő tömeg pillanatok alatt ötös sorokba rendeződött, és akkor már nem ő vagy te, esetleg én vártunk, hanem az oszlop. A személytelen, amorf valami akár szimbólum is lehet, például egy társadalomé. Így tárgyasul a tömegakarát, s az akarát tárgya ott várt minket a zárt ajtókon túl. Egyben könnyebb, másban nehezebb volt így a várakozás, s hogy miért volt nehezebb, azt is mondtam. Akik oly kedvesek voltak nekem, ott álltak mellettem, és nem szólhattunk egymáshoz, nem foghatták meg a kezem. Hetente két vagy három délután megvolt az osztás a nagyállamiban, monopolt adtak, fejenként fél litert ebből a kocsisoknak való fehérpálinkából. Nem volt szesztilalom, mint az Államokban a húszas években, tulajdonképpen azt se tudom, hogy miért nem lehetett piát kapni nálunk. Elég az hozzá, hogy már csak ilyen sorokkal ment az osztás, és nagyapám kocsmáros volt. A kocsmáros pedig kocsmájában bort árul, sört, pálinkát. Ha van. Osztáskor kiállt az egész család, és olyankor nem ismertük egymást, mert volt már úgy, hogy egy bőrkabátos, mindent látó odalépett a sorhoz, kiemelt egy férfit meg egy nőt. Maguk ismerik egymást, azon se lepődnék meg, ha kiderülne, maguk férj-feleség, és most halmozni akarnak. Na, mutassák csak azt a bulletint! Hát nem megmondtam, fordult diadalmasan a tömeghez, kétpercnyi silabizálás után, a bőrkabátos. Az egyik Sípos Ferenc, a másik Sípos Berta. És ezek után is azt mondják, hogy nem ismerik egymást? Hát jó, lássuk, hol laknak. Mindkettőjüknel az van beírva, hogy Malinovszkij utca 61. Így sincs egymáshoz közük, hát hogy van? Egy ágyban fekszenek, egy ágyban kelnek, és nem ismerik egymást, hát van képük így hazudni?!

Mi ezt akartuk elkerülni, ezért nem is pillantottunk egymásra. Nővérem egyszer rosszul lett a perzselő napon, és nem mama meg tata ültették le a kirakat tenyérszerű párkányára, hanem idegenek. De legalább nyitott a kocsmát, három liter monopolt vittünk haza, és még arra is vigyáztunk nagyon, nehogy egyszerre lépjünk be a kapun.

*

Az orfikus mozzanat tartósodik. A még kölyök Orfeusz leszáll az alvilágba. Éppen csak megvárja, hogy a Szántó utcában, ahol lakik, eldöcögjön a túrógyár Csepel teherkocsija és egy konflis. A néptanács Pobedája még a reggel Jedd vagy Koronka felé vette útját, csak este jön meg, a rettegett fekete kocsí pedig csak éjszaka jár, most egyáltalán nincs forgalom. Kölyök Orfeusz számára ez a próbaút az alvilágba. Eurüdiké nemhogy meghalt, de tán meg se született, ezért van, hogy minden szerelem és halál híján ez a mostani amolyan nyilvános főpróbája az igazinak. Fölemeli az út gerincén elhelyezett öntöttvas aknafedelelet, lemászik, de még mielőtt leérne, visszahúzza helyére a kerek fedőt. Egyből lazán fekete lett minden, elegánsan vagy megnyugtatóan fekete, ami nem éjfekete! A rácsos kanálisokon annyi törmelékfény beszítál, hogy néhány méternyit lászon. Talpa alatt folyik a lé, jobbról is, balról is sorba kötötték a házak szennykanálisát, egy csőszáj épp előtte kezd böfögni, majd befolyik valami váladék a gerincvezetékbe. Nagy ember volt Bernády, hogy közművesítette a várost, megcsinálta legalább száz évre. Ezt nincs honnan tudnia kölyök Orfeusznak, szegény ezt se tudja, s mi mindent még! De nem izgatja, életének e jó szakaszában a hiányt most még nem teszi kínzóvá a hiány tudata. A Petelei utca felé csúszkál az alvilágban, ez egy nagyobb osztópont a Szántó utcára merőleges tengely egyik szárán. A Poklos-patak a terminál, az osztópontban lakik Salamon Ernő özvegye. A költő tíz esztendővel azelőtt halt meg Ukrajnában, munkaszolgálaton. A tengely másik szára a társadalmi felépítmény súlyzóival tényleg úgy működik, mint egy megvadult hídmérleg. Itt van a törvényszék meg a börtön kübli-járata. Az út az alvilágban nyílegyenes, és ezzel máris ellentmondunk egy csomó korábbi elképzelésnek, vízióknak, amelyek szakadozottságát, fordulásait, önmagába zuhanását és – minden kiszámíthatatlansága mellett – fekete egyhangúságát emelik ki. Nyílegyenes, mert ebben, úgy látszik, meggyeznek az evilági és alvilági fizika törvényei, az legalábbis, hogy két pont között a legrövidebb bejárható az egyenes. Az osztópont sorsa osztópontjának bizonyult, egy percig ugyanis arra gondolt, ha addig elment négykézláb, tán tovább is mehet, egészen a Marosig, ahol a turbina betonvályúja beönt a folyóba. A kísértés olyan erős volt, hogy el is indult, megtartva a főirányt; csak aztán visszahátrált az iszapos csőből. Mire felért, már teljes volt a felhőszakadás, az áradat így is szinte visszasodorta, hogy örökre ott tartsa az alvilágban a kölyök Orfeuszt.

*

Eurüdikének az orvos megmondta a tegnap, hogy rákos. No nem azt, hogy rákos, illetve mégis, de így: valami foltyszerű elváltozás van a méhnyakon, s az sem kizárt, hogy rosszindulatú. – Mennyi van még hátra? – kérdezte Eurüdiké, holott pont fordítva kellett volna kérdezze: mennyi van még előtte.

Jaj, hát nem kell egyből ilyen meredeken, nagyságos asszonyom, mondta erre az orvos, aki szemlátomást megsértődött, mert senki sem gratulált neki az iménti felfedezéséhez. Előbb esetleg megmútik, de ismétlem, csak esetleg, és azt is csak azért, hogy lássák, tényleg nem rosszindulatú-e. A kiemelt mintából a kórszövettanász metszeteket készít, teljes bizonyossággal csak akkor fogjuk tudni. De addig se siessük el, szóval érti, hogy mire akarom barátilag és jóindulatúan kérni, mondta az orvos.

A férfi a Tilos teraszán üldögélt, és egy kávét szopott be éppen. Ezek nem akarják, hogy előre nézzek, s én nagyon akarom tudni, mi van előtte meg előttem. Másrészt minden olyasmi elrettent, amelynek a borzalom vagy a halál a szinonimája. Diplomatatáskájában ott volt egy röntgenfelvétel, nem merte átnézni, meg se kérdezte az orvost. Hátranéznie nem szabad, mert akkor elveszíti Eurüdikét, előre nem mer, ott üldögél az örökös jelennek mondott pillanat rácsán. Ha pedig ott üldögél és nem mozdul, s a rács se, abban a tartós tévhitben ringathatja magát, hogy minden így maradhat, így is marad mindörökké. Ebben az egészben, sajnos, csak a tévhit halhatatlan.

Hogy jó ismerősünk elhúzott Irakba túsznak vagy rendfenntartónak, itthon maradt a többi, eddig is éppen csak felvillant barátunk: Küs Róka Józsi, Kalamár Béci János, Csató Vijola Pista, ki a Balkánon, ki az ígéretesnek mondott Közép-Európában. XIII. Kovács Alfréd, akinek nem rokona Falcs Kovács, sem pedig Falcs Kovácsné, egyszer majd kiszabadul a börtönből, ahova különösen súlyos, nyugodtan mondhatjuk, részvétlen gázolás bizonyított gyanújával – tehát vádjával – került. Sobolánusz eddig már minden irattárat felgyűjtött, amit felgyűjthetett, egy fölöttébb kétes ízlésű, s a közhelyek tején lógó szobrász róla mintázta meg a forradalmi népakaratot, amit négyévnyi politikatörténeti tűnődés után átkeresztelt nemzetközösségi akaratra. Négy év pedig egy teljes kormányzati ciklus itthon is, kint is, úgyhogy csak találgatni lehet (de nem muszáj), a politikai váltórendszerben melyik erő, oldal, tendencia érvényesül újabban, és legalább akkora súllyal, hogy nyomot hagy művészünk címadásaiban is. Az én drágaságaimat, Aloé Verát és Mioritza Vasconit azóta se láttam, ezek szerint nem is volt miért látnunk egymást, hacsak itt, a Tilos teraszán nem. Állítólag élvezeti hányadot (illetéket, százalékot) szednek egy, a miénknél jóval nagyobb város bejáratánál, a körgyűrűn. Fizetek, mondta ebben a percben a férfi, s perc múlva már ott járt, ahol nem tilos.

*

Ha szabad mondanom, Hans Castorp nem tapogatta Madame Chauchat testét, minden ilyesmi spekuláció. A tapogatás egyébként is kizárt a tárgyilagos (hogy ne mondjam: prúd) analista Thomas Mannál. Nem volt ott tapogatózás, kérem, hogy bejárta a drága testet, az más. Kábé úgy, mint ahogy egy gyönyörű léggömböt, de belülről. Nocsak, ez a nemek esztétikája, makróban, így aztán nem is csodálkozom, hogy orvosok álltak sorban a pultnál, ha tíz darab érkezett.

A vegyesboltban két méterrel arrébb petróleumot, marmaládét, lókolbászt osztottak, ott más társaság tülekedett. A kórbonctanász magyarázkodik: tudja, drágám, én naponta szembesülök ezzel a belső tájjal, az is igaz, halott és rettenetesen degradálódott. Ahogy az egyszerű, békésen semleges tájból ipari táj lesz egyetlen hónap leforgása alatt. Savhalál, olajhalál. A leányka és a halál. Rösler Kari bácsi, a festőművész a kórházi kvartettben játszik, csupa orvos adja elő a Schubert-darabot. Mi köze mindehhez a kisvárosnak, és fordítva? Ha most mindenáron a közhely érintésétől két fokkal boldogabban térünk haza, ne feledjük: valaki bejárta valakinek a testét, a vér, az erek útjain (és a tüdők bolyhain, a belek alagútjain). S e halálban szép tájat a test univerzális törvényei alakítják. Ez nem a mikro- vagy a makrokozmosz, ez a kozmosz. Kari bácsi ebben a pillanatban megköszönte Kerényi Károly professzornak, görög antikvításszakértőnek, hogy olyan világban élhetett, amelyben feltalálták a kozmosz szót.

*

A világ pedig kozmikus és földi időtlenségében olyan, amilyen. A Szent György utcából, s főleg a Lavotta-tetőről nincs kit elvigyenek, ott szinte csak cigányok laknak, s a cigány nem magyar. Márpedig magyarokat kell bevinni, hasznos népség a Duna-csatornánál. A nádvágásnál a Deltában. Úgyhogy tessék csak nyugodtan pecázni, haverkodni a lipovánokkal, ők a híd a nagy keleti szomszéd és a szláv tengerben magányos latin sziget között. Az öreg Csifót meg Kerekest úgy elvitték akkor éjjel, hogy többé nem kerültek elő. Így van ez, ha túl sűrű a nád. El lehet veszni benne nyomtalanul.

*

A marólúgos „borkán” ott állt a küszöbön, ahova egy szerencsepatkót is fölszegzett a korábbi háztulajdonos. A gyerek körülnéz, tán tudja, hogy most rosszat tesz, tán nem. Beleszik. A következő fél esztendőben akármelyik pillanatban meghalhat, torokszükülettel hetente kétszer a város egyetlen itthon maradt gégespecialistájához hurcolják, mindannyiszor odapisil, amikor a gumi-csővet lenyomják a torkán. Üvölt. Megélni megél, csak a hangjával lesz valami. Kár, mert aki sorsába belelát, azt is tudja: Aranyszájú Szent János kellett volna, hogy legyen.

*

Micsoda mokány ragyogása van Báthori Zsigmond ezüsttallérjának! A Princeps Transilvaniae jobbra néző mellképe az előlapon, a homlok fölött kansörte. A hátlapon a Báthoriak címere, az évszám – 1593 vagy ‘96 – és a két betű, a verdejegy. NB azaz Nagybánya. Bethlen Gábor törpeezüstjén, az 1623-as vagy 1624-es obuluson, a főlapon a holdsarlón ülő Szűzanya látható a kisdeddal.

Patrona Hungariae. Úgy legyen, mondom a kétely s a hit választóvonalán. S mint minden választóvonalnak, ennek is az az értelme, hogy elválaszt, ugyanakkor pedig egyikre is, a másikra is szabad rálátást nyit.

*

Hol kap az ember választ kételyeire? Hát például a vasúti eligazítóban, ha arra kíváncsi, hány száz kilométerre jár a vonat, amiről lemaradt. A kétely megvan Descartes óta, úgyhogy nincs mit csodálkozni a kérdésen. A kétely Descartes előtt benne volt az emberben, viszont akkoriban lett életérzésünk etalonja. Ebben legalábbis nincs mit kételkednünk.

*

Hari Batasuna... Miért nem Székely Csongor vagy Hunor Magor, Vitéz Csaba, csupa ilyesmi? Hát ennyire le se köpöm az elődöket? Ha nem köpöm le, az se biztos, hogy leköpöm. Nem mondom, hogy rántok rájuk, mert lényegében („első fokon és végső soron”) tisztellem őket, de nem ájulok be egy kicsi, turistahülyítő panoptikumtól, amelynek őre, ha férfi, szundít, ha nő, állandóan horgol. Nem foglalkozunk egymással.

*

A fegyver – a jó fegyver! – oldalunkat bökdösi-verdesi. Keskeny ösvény, fényes ösvény. Ereszkedik egyre lennebb, a biztonságos hegy mögötte marad. Egyre több ellenséges megnyilvánulásra kell figyelni, még akkor is, ha az ősi fészek közelében járok. A fák koronáját kell fürkészní, s a háztetők! – Mit mind mászkálsz azzal az idéttlen vízipuskával, hagyd a fenébe a macskákat, szólta ki a félig nyitott ajtón a felesége. Ezzel csörömpölve össze is tört minden forradalmi álpátosz. Nem sodor a világmegváltó lendület, leteszem a vízipuskát, és megyek, ahová akarok. Ez egy eleve hősinek elképzelt helyzet tönkrevágása. Lehetett volna úgy is, hogy az ösvényen ereszkedik, s még mielőtt a köznapi, sőt, komikus rendreutasítás megtörténik, tűzharcba keveredik. Belefut a különlegesen kiképzett gerillavadász-egységbe, s a bokrokból, a fákról egy tonna ólmot nyomnak rá perc alatt. De ő túléli ezt is, mint minden korábbi, és ami csak ezután jön. Ő a megtestesült ellenállás, golyó nem fogja. Körül nem írható biztonságtudatában jő-jödögél, fenyőfa-vastag, oszlopvastag lábain. Combja csupa fitness, bicepsze jó reklám a szemközti pizzázó kirakatában. Szerette átülni az éjszakákat vagy csak azok felét az ablak előtt. A gyeptető volt, körülbelül húsz méterre a kerítés, pontosan a kapu előtt az utcai lámpa. Vad halogén. Ott bezzeg fény van, itt meg sötét. Sebaj, telik így is.

*

Erdély legújabb összevisszaságairól. Mi legyen Erdéllyel? Ezt nem a jó isten kérdezi, hanem egy székely hidalgó. Beállt a seregbe, és most dönteni kell. Fejedelemség legyen, amit majd ő, vére hullásával. Ha pedig principátus lesz, akkor kivel szövetezik s ki ellenében? Patagóniával meg a Húsvét-szigetekkel természetesen semleges, bármikor barátira fordítható kapcsolatot ápol. Közeledjen-e a románokhoz? Távolodjon? A magyarokkal megvolt az unió, s a két világháborús békeszerződések ezt a kétdátumú uniót törték össze. Százados úr, sejhaj, százados úr, sejhaj, ha felül a lovára. Egy herflis elhatározta, hogy addig herflizik, míg Erdély autonóm lesz, esetleg fejedelemség. Ezért gyephokizik a gyephokizó. Ó! Ezért teniszezik egy teniszező. Ó! Kerekezik a kerek. Hess. Az önrendelkezésre márpedig szükség van, épp úgy kicsiben, mint nagyban.

*

Apám és a nyitott kocsiablakon behajló százados története, hogy ott találkoztak az ötven perc múlva összeroskadó hídon, smafu. Az az igazság, hogy Bukarestbe mentek, ebből tiszta kár s vétek valami valachofiliát kibogozni. Apáméknál nem úgy tevődött, hogy szeretjük vagy utáljuk a románokat. Apámék tudomásul vették, hogy Erdélyben rajtunk kívül még mások is vannak (véletlenül? készakarva?). Bukarestben pedig szinte csak ők, hiába tért vissza valami okostojás a Guinness-rekordként is tálalható felfedezéssel: Bukarest a legnagyobb magyar város Romániában, mert százezer magyar lakik a „Dambovitza” partján. Bukarest változatlanul a legnagyobb román város, ahová apám és öccse a több pénz reményében ment. Utaztak egy napot s egy éjszakát, mindez elég ahhoz, hogy az öreg ne álljon ott a hídon egy 1934-es vagy hányas Opelrel, amelynek ablakán behajlik a százados, és azt mondja, húzzon haza, fiam, csináljon egy gyereket az asszonynak!

Ami úgy is lőn, hogy megtörtént a nőn, mondaná a narrátor. A kórusvezető a 2300 éves tragédiában.

*

Gyapjas az ég. Mintha egy hasban feküdnék.

*

Ortó Manus, az ortopédus fölfedezte a lyukat, mint közösségformáló erőt. A lyuk történetesen egy födetlenül hagyott akna volt a Gyár utcában, amely mint neve is mutatja, igen jó forgalmú hely. Ortó Manus házacsájában élt boldogan, ámde annál szerényebben, míg egy éjszaka valami ócskavasgyűjtő el nem lopta az aknatetőt. Tél volt, későn virradt, s a hajnali töksötétben legalább egy tucat

gyárba igyekvő melós lábát törte. Ortó Manus, az ortopédus csekély hárommillióért gipszelt a város kórházában, és amikor a mentők besivítottak gyors egymásutánban húsz pácienssel, és mind az ő utcájából, mi több, az ő háza elől, s ez így ment a második, harmadik huszonharmadik napon is, hogy a gyár leállt, mert a kétkeziek, irodisták már mind gipszben feküdtek, ki otthon, ki meg a kórházban, azt mondja Manus: na kész, én ezt a tömegbalesetet elfogadom spontán közösségsszervező elvnek. A mormonok, a másként (vagy ellenkezőleg, ugyanúgy) gondolkodók, szakácsok, diplomáták, lesbik, régipénzgyűjtők, szabadkőművesek rég hogy együtt fordulnak elő, újabban neten tartják a sokszor életre szóló kapcsolatot. Mi lenne, ha a Gyár utcában balesetet szenvedettek nem is kicsiny csoportját bejegyeztetnénk, mégpedig ezzel a programmal: bennünket még a gipsz se gátol a politikai pártok és a piaczgazdaság építésében! A mozgalmat (pártot) minden hepciáskodás nélkül bejegyezték, miután Ortó Manus kellő számú tagsági aláírással igazolta, igenis van helyük a nap alatt. A legújabb hír szerint most abban jár, hogy privatizáljon. Egy magánfektetőt épít (EU-s támogatással) házának udvarán, a helyi napilapban már megjelent a hirdetése, apróban: nem alkoholizáló kőművesek és becsületes, jó magyar csontkovácsok jelentkezését várja ezen és ezen a telefonszámon. Amikor az egyik szomszéd megjegyezte, hogy be kellene földni a közveszélyes aknát, Ortó Manus felüvöltött: ez a párt ellen elkövetett aljas támadás, s a gazembert csak azért nem nyilvánítjuk persona non gratának, mert a gipszelőnkben szeretnénk látni mihamarabb. Akkor aztán megnézheti magát!

*

Kicsi fiam, meg kéne már egyszer komolyodnod, ezt nagyanym, született Nyerges Vilma mondja, nyilván ő se komolyan, s ha mégis, lehet, hogy nem fogadom meg, bár nagyon szeretném.

*

Ez egy mindmáig figyelmen kívül hagyott szöveghelyzet. Ott sétál Justh Gyula, a függetlenségi párt elnöke Valentsik doktorral a főtéren. Az állomáson már megvoltak a díszbeszédok, a céhek zászlóik alatt vonultak ki, Nagy János pedig a helyi, függetlenséggel politikai házasságra lépett polgárság nevében megígérte, hogy a harci lobogót a város soha nem hagyja el! A lovas bandérium után a Justh-párti vöröstollasok jöttek, szemre egyáltalán nem csúnya népség. Mindezzel meg lehetett elégedve a nagy látogató, nemkülönben az ebéddel, amely egyesek szerint vacsora volt, lévén hogy az estébe nyúlt. Jó ebéd volt a Budapest szállóban (amit pontosan tíz év múlva egyetlen nap leforgás alatt át is keresztelnek Bucureşti hotelra). Megállnak a millenniumi emlékmű előtt, azt mondja Justh: tudod-e te Feri, mit nem bírok bennetek minden marha nagy becsületességek ellenére? – Mellett – veti közbe Valentsik, mire a kegyelmes

úr megismétli: ellenére. Szóval én azt nem bírom bennetek, hogy olyan rajongók vagytok. A rajongás nem a legrokonszenvesebb valami ebben a kiábrándult korban. Arra viszont jó, hogy az embert retardálnak nézzék, úgy is bánjanak vele, mint valami hülyegyerekkel. A miénknél civilizáltabb országokban utoljára ötszáz évvel ezelőtt még megvolt ez az egyéni, sőt kollektív képesség, amit aztán máglyán égettek meg. – Csak nem az orleans-i szüzre gondolsz, kegyelmes uram? – De biz én rá, senki másra. (Ami azt illeti, körülnézhetünk az itthoni helyszíneken is, mondta magában a vendéglátó, szüzek vannak itt is, bár nem ez a couleur locale.) Justh folytatta: ha szabad kérnem, ezentúl ne legyen rajongás se nagyban, se kicsiben. – De hát ti is rajongók vagytok, és nem kisebb ügyért, mint a függetlenség, Deákékkal száznyolcvan fokos ellentétben. Szerintetek nincs kiegyezés, se dualizmus, a Monarchia eleve olyan, mint egy érvénytelen házasság. – Ez nem rajongás, ez csupán csak alternatíva – mondta erre Justh, majd folytatta: nem morál, sem etika, egyszerűen csak alternatíva. S hogy mire gondolt, meglehet, a székelység sorsával szoros közelségben, nem annyira fontos, mint amire nem gondolt az emlékezetes látogatáskor. Utólag bevallhatjuk, a magyar polgári újkort egy csomó nem nagyon szerencsés alternatíva kísérte hű ebként.

*

Enyhén naftalinszagú úr kérdezi szinte csak mellesleg Kaptafejeőt, a városi ipartestület elnökét: csak nem a nagy Justhot látják szemeim? – Juszt is Justh – válaszolja erre nagyon szellemesen Kaptafejeő, majd a beavatottak mindentudásával hozzáteszi: ő most azért jött városánkba, hogy fellájítsa legalább annyira Deák, mint a deákizmus ellen a jónépet.

A bejelentés pont jókor jött, negyvenhárom évvel a kiegyezés után, amikor minden visszájára, s mi visszáján volt, színére fordult. Addigra már Ferenc Jóskából, a kelet- és közép-európai Edward királyból nyájas, népeinek boldogulását kormányzó császár és apostoli király lett. Erre érkezett – pont jókor! – Justh városunkba, ahol volt egy jó ebéd, egy tucat torokköszörüléssel szónoklat „a haza javáról és felemelkedéséről”, „a magyarság szent és nagy hivatásáról ebben a felbolydult világban” és persze „a székelység szerepéről az egészséges nemzeti fölfejlődésben”. Független pályán! Érdekes, hogy a székelység kettős szerepvállalásban jelenik meg, ami esetleg megtévesztő is lehet! Hol „előcsapat” (a honfoglalást is megelőzve), hol „utóvéd” (a Kárpátokon túli világ felé). Ha mást nem zavar ez a kettős helyzet- és küldetésértelmezés, holott elől is, meg hátul is egyszerre nem lehettünk, bennünket tényleg nincs miért.

*

Justh folytatja (ez még a séta Valentsik doktorral, lassú körjáratban megkerülték a millenniumi emlékművet): e legjobb esetben is gyermeteg rajon-

gásról jut eszembe, ahogyan ti János Zsigmond fejedelem kezére adtátok Pál-falvi Nagy Györgyöt meg Gyepesi Ambrust. Már az szar dolog volt, bocsánattal legyen mondva, hogy a fejedelem, Erdély princepse ellenében a mindent ígérő osztrák Ferdinándhoz pártoltatok. Szabadságjogaitok visszaállítása zsibvásári érvelés. S amikor bejött a társaság, ti magatok fogtátok el a két vezért, mert Bánnak volt annyi esze, hogy még idejében meglépett. Ti választottátok meg, ti adtátok tálcán hóhérkézre. Ez volt az 1562-es felkelés, aminek szégyenéül megépítették veletek a Székely Támadt várat. Nincs messze, sétáljunk egyet a Csonkavárig! Mire Valentsik doktor: Gyula kedves, ne is folytassuk. Lehetünk infantilisek, sőt hülyék, de nálunk a szabadságnak nincs alternatívája. – Elnézést, a szabadság illúziójának – válaszolta erre epésen Justh, mert az igazi szabadságban soha de soha nem volt részetek, még ha azt hiszitek is.

*

December 31. estéjén teljesen elcsitulnak a határok Kelet-Európában, még Románia felé is. Délen és északon, keleten és nyugaton. Kocsik sehol, és nagy pelyhekben hull a hó.

*

A vágás előtti pillanatot, a hús félelmét hányan, de hányan átérték a háborúban, kocsmában, egyéb professzionális vagy alkalmi ölhelyeken. A húsban feszültségeket kelt a félelem, annyira, hogy nem ritkán szinte ehetetlenné válik. Még tiszta szerencse, hogy nem vagyunk emberevők, mi a civilizált Európában élünk. Ezt akár Milosevic egyik tábornoka is mondhatta az utolsó Balkán-háború akármelyik napján, miközben egy bosnyák falu teljes lakosságát az árokba lövette.

*

– Hát, ami azt illeti, nem nagy ez az ország, de szép. Hamarjában nem is tudok egy másikat, amire azt mondom: itt szívesebben élnék.

– Ott – javította ki a másik lovas az előbbi –, mert az itt, nyilván a mi hazánk.

Nos, az ott a patakon túl kezdődött. Más világ, más emberek. Vagy csak a világ, csak az emberek.

A két lovas szolgálatot teljesít. Egy hétig minden délben a forrástól indulnak, s este, rendszerint már a patak beömlésénél távcsövezik a tájat. A térkép léptékközelítésében számolva pontosan huszonnyolc kilométer-hatszáz-negyven méter a zóna. És mi történik a patakkal? A patakkal semmi sem történik azon kívül, hogy fölszívódik egy még nagyobb patakban, amit (a térképre pillantva) bízvást kicsi folyónak mondhatunk. A nagy patak (vagy kicsi folyó,

optika kérdése az egész) északról délre halad, s ahol az országhatár nyugatnak fordul, egyszerűen kinnfelejtí magát a szomszédos államban. Ha ezt egy honpolgár követi el, azt mondjuk, disszidál. De itt szó sincs lelépésről, a tiltott sáv éjszakai megkísértése emberi dolog, s a bűnvádi minősítések bármelyike hidegen hagyja még a folyócskát is. Az öröket nemkülönben.

– Valami zörög a cserjésben – áll meg az egyik lovas. Biztos, hogy ők, emlékszel? Itt, vagy fennebb, vagy lennebb.

– Azért meg kellene tanítani kesztyűbe dudálni ezt a patakot – mondja a másik, mintha nem is hallotta volna, mire figyelmezteti társa. – Ha rám bízzák, én megtanítom, meg én.

– Ne mind taníts, a tanítómesterek kora lejárt. Meg aztán milyen a kesztyű, ha dudál? Te hallottál már kesztyűt dudálni?

– Én nem azt mondtam, hogy a kesztyű dudál, hanem kesztyűbe dudál.

– Kicsoda?

– Kicsoda, ki, hát ez a patak, amelyik ukmukfukk lefut a mi térképünkről. Átfut az ellenség térképére.

– Mondd csak, szükségszerűen, netán véletlenül köt ki az ellenség térfelén, akarom mondani, térképén?

– Mindig egy szükségszerű véletlennel zárul a kaland, mint olyan, a szomszéd is arra való, hogy ellenség legyen. Látásközelben. Karnyújtásnyira. Nem kunszt, ha a kicsi zöld marslakók ellenségesen viselkednek velünk és viszont; a java akkor következik, amikor megjelennek és éjjel benéznek az ablakon, és te azt hiszed, álmodsz, valójában az ellenséged látod.

– Mi nem nézhetünk be az ő ablakukon? S ha benéznénk, minket ellenségnek mondanának álmukban, amely tulajdonképpen a legéberebb ébrenlét? – kérdezte a határőr, aki úgy látszik, egy kicsit nehézfejű volt.

– Mi még nem fejlődünk oda technikailag, hogy benézhessünk a marslakók ablakán – mondta a rangidős, s ezzel a kérdés le volt zárva.

– Valami zörög a cserjésben – ismételte meg társa az oldalpillantást –, biztos megint itt vannak, csak mi nem látjuk őket.

Azzal fegyveréhez nyúlt, ezt a reflexmozdulatot főleg az idősebbek ismerik, akik megjárták a világháborút. A mozdulat: reflextüzelés. De kire, mire a senki földjén, senki-semmi határán, amelyet mint a lakott világot, fákkal, bokrokkal, kövekkel, honcsoktúrásokkal szórt tele a természet, és ami mégis annyira más, mint a benépesített vagy benépesíthető világ. Itt mintha betonból volnának a fák, a cserjék, a szögesdrót. A honcsoktúrás egy-egy ólomkráter, s a cinkék a levegőben cinből, a verebek szürke vattából, a füstí fecskék a semmi füstjéből... Nem tűnt fel neked semmi?

A kérdést követően a határőr egészen fölrántotta a ló zabláját, annyira, hogy az már két lábon táncolt, s mintha ragyogó hályog fedné szemét: csak a zománc fehérje látszik.

– Ne kínozd azt a lovat, akár van valami a cserjésben, akár nincs, így nem bánhatsz vele.

– Jól van, de esteledik, s a nagy dolgok mindig este, éjfél tájban szoktak megtörténni ezen a szakaszon – mondja az idegeesebbik.

– Ugyan mi, halljam? Hisz még nem is voltunk a világon, amikor itt legutoljára történt valami. Néha erre gondolok, és szinte kívánom, hogy történjen már valami megint. Amíg nem történik valami, nincs jogunk a történethez se.

– Miféle történethez?

– Hát, ami megtörténik veled vagy velem, velünk. Utoljára a múlt őráratot megelőző, s tán azt megelőző őrárat idején történt valami, de hogy mi, pontosan nem tudom. Azok mondták, akiknek joguk van a történethez, mert velük megtörtént, és ami megtörtént, amellet nem lehet csak úgy elmenni, mintha meg se történt volna.

Nos, megnézzük őket. Igen, ott a határcserjésben, senki földjén. A hold feljött. Telehold. Óvatosan széthajtogatták az időtlen cserjés ágait. Ott állt megint a falka, mintha bronzból öntötték volna valamennyit. Legszielén a fiatal hímek, kék holdfénnel agyarukon. Középen az árnyék és a hímek oltalmában az anyakocák, és apró sivításokkal a csíkos kismalacok. Leghátul, a nagy fa legsötétebb árnyékában ott dőzsölt a Kényúr, a társadalom vagy csak a törzs despotája. A Kan. A Vezér, aki bármit megengedhet magának és bármit megtilthat másnak. Egy kidölt fatörzsnek támaszkodva vakarózott, nem is, láthatatlanul beleolvadt a tájba. Kitéphetetlenül és örökre, vagy csak addig, amíg meg nem jelenik a gyér fényben a nála is erősebb hím, ugyanazt a fegyvert használja a párharcban, mint ő – kunkori agyarát, és az az agyar erősebb, mint az övé, mindennél és mindenkinél erősebb – mint a szenvedély, mint a hatalomvágy, mint a téboly.

*

Az üveg hűtőpult fölé hajlik, azt mondja az eladónak: azt kérem! Rámutat Hófehérkére, aki mínusz tizenhét fokon alussza örök álmát közszemlére téve, de még ez se zavarja. – Megkérdzem a főnökasszonyt, mert úgy tudom, hogy dekoráció... – Rosszul tudja, fiam, egy halott soha sehol nem dekoráció! Tessék csak kivenni a hűtőből, megmérni és ideadni, mert ha itt kekeckednek, meg se állok a fogyasztóvédelemig, és akkor aztán megnézhetik maguk! Mit volt mit tenni, Hófehérkét kivették az üveg alól, lemázsálták, perc múlva már egy kocsi csomagtartójában utazott az ismeretlenbe. Erre bezzeg nem gondolt sem a mesemondó, sem pedig a hét törpe.

*

Akarsz-e műkedvelő hasbeszélő lenni, kisfiam? Há má hogyne, igazából erre születtem. Ráadásul csufadék se lesz több, mint volt tennap.

*

A mai napig se tudom, hogy búsuljam, vagy pedig adjak hálát az istennek, hogy nem lettem szász. Mi az utolsó székely faluban laktunk, tőlünk öt kilométerre az első szász falu volt. Apám átjárt az öreg Simon bácsihoz kaszálni. Simon bácsinak sok birtoka volt. Hétfőn átmentünk lóval, szekérrel, pénteken jöttek az asszonyok. Egyszer Simon bácsi felesége ott tartott éjszakára, apámnak azt mondta, istenkísértés elvinni a gyereket, nagyidő lesz. Tőlünk a fél falu átjárt a szászokhoz. A nagyidő ki is tört nemsokára, mi a Gogánból néztünk a falu felé, miközben a korai estében villámok sisteregtek, mindegyik a völgy mélye felé. A templom falán pedig minden csattanás után a villám fényében megvillantak a faltokban megmaradt falfestmények, egyesek szerint a paradicsomi kiűzetés, míg mások szerint a szászság dél-erdélyi bejövételének képei ezek a templomi freskók. A kettő természetesen nem egy és ugyanaz, ezért is csodálkoztam később az elemzés pongyolaságán. Az viszont tagadhatatlan, hogy ezek az emberek, ahogyan az öreg szász elmesélte nekünk, úgy kerültek el egy Rajna nevű folyó mentéről, hogy aztán itt kötöttek ki Erdélyben. Simon bácsi felesége jóval fiatalabb volt, mint a gazda, első pillanatban nem is értettem, hogy találhat két ennyire különböző korú ember egymáshoz, mert inkább lányának mondhatná, nem feleségének. Ezt bárki megállapíthatta, hétköznapi nem annyira, mert akkor soha nem fordultak elő együtt, inkább a vasárnapi templomozáskor, amikor együtt léptek be a vártemplom zömök kapuján és elfoglalták helyük a mindig más és más alakban megjelenő, ámde örök kísértés kígyója alatt. A nagyidő javában fortyogott még, amikor egyszer csak megkérdezte tőlem Simon bácsi felesége: mondd csak, akarsz-e olyan lenni, mint mi vagyunk? Miért, ti milyenek vagytok? Mi szászok vagyunk, akarsz-e szász lenni te is? Ezt úgy kérdezte, ahogy azt szokás kérdezni, akarsz-e boltos lenni, kőműves, harangozó... Na, és mi van, ha akarok? Simon bácsi felesége egészen az arcomba hajolt, és azt suttogta, szájából forróság dőlt szemhéjamra, hogy csukva kellett tartanom a szemem: akkor a mi szabályaink szerint kell majd élned, némelyiket kedvelni fogod, mást nem, de megszokod. Kezét bedugta ingem alá és eljátszadozott a mellemen. Most azonnal el kell döntened, ha szász akarsz lenni, nincs idő a gondolkodásra. Meglásd, mi jól megleszünk egymással, Simonnal nemkülönben, mert ő olyan, mint egy falás kenyér. Én a helyedben nem tétováznék. Hát nem is, mire az öreg Simon felesége egy furcsa formájú fazakat tett a tűzre. Nemcsak a fazék formája volt furcsa, szinte leírhatatlan, hanem az oldalát sűrűn befogó rajzok is: a nyársformájú kard markolatát páncélos kar tartotta, körülbelül úgy, ahogyan a régi szabad királyi város címerében is, csak hogy a kard pengéje szíven, medvefőn, galambon s egy csecsemőn hatolt át. A fazék másik oldalán egy furulyás ember látszott, akit hol patkányok, hol emberek, hol megint patkányok, patkány formájú emberek követnek. A fiatalasszony négy-ötféle füvet, porokat, meg cseppeket szedett elő az ágy alatt tartott faládából, lemez-, pálcika-, meg karikászerű valamiket hányt bele a fővő vízbe, közben mormogott, ha szóltam hozzá, nem válaszolt. A következő pillanatban kinyílt az ajtó,

belépett Simon bácsi, odament a tűzhelyhez, és egy vödör vizet zúdított a lángokra. Erre most nincs idő, mennünk kell. Csak később tudtam meg, hogy Ukrajnába vitték mindkettőt, az egész falut. Amikor pedig évek múlva végre hazajöttek, Simon bácsihoz úgy hozzáöregedett a felesége, hogy semmi különbség nem volt kettejük között. Én is felnőttem, az asszony tán meg se ismert, de ha mégis, úgyse lettem volna szász.

*

Hazánk melyik pontján kelt a nap 4,50-kor úgy, hogy majd 20,36-kor nyugszik? Ugyanott, holdkelte: 0,44, nyugta: 11,14. A pontosabb betájolás kedvéért 1991. június 4-én, kedden. Aznap semmi rendkívüli. Azelőtt, meg azután se. Az országban ugyanakkor, s ugyanazon az eddig még nem is sejtett helyen ki és miért volt kíváncsi az időjárásra, közéleti, szakmai és felekezeti hírekre, közlekedésre, sportra, lottóra, tévéműsorokra, hobbira, lapozgatóra, véleményekre, ügyeletekre. Ki klikkelt és hányszor az utazásra, üdülésre, szabadidőre, pénzre, és még több pénzre, piroslámpás házra, iparra, mezőgazdaságra. Beleketort a reklámokba, olasz bútor, svájci bicska, vatikáni valuta, spanyol paprika, spanyolcsizma, spanyolnátha, spanyolviasz, feljöttek ezek a spanyolok az EU-ban, az egyszer igaz! Nyaraló eladó. Telelő megfagy (ha csőlakó). Bérleti jogot keresünk. Híradástechnikai és háztartási gépek javítása. Már megint elromlott szívógépünk, a Mancsi. Itt van Amerika! A szerdai Hold-Uránusz szextil sugároz biztos és egyértelmű jeleket, hogy mikor érdemes vállalkoznia. Vagy hogy mikor vesse be magát a szerelembe, és mikor a Dunába. Terheit jó árban elteherfuvarozza a teherfuvaros. – Dolgunk könnyíti, hogy sok helyen már csak egyetlenegy lapra tesznek fel mindent a helyi rádióban, s az országos hírcsatornákat (médiumpok, spiritizmus) immár lehetetlen megkülönböztetni egymástól. Nem is lehet, nem is kell. Dehogyan köll! Egyformák. Továbbá az is e szimpatikusan unalmas állapotokat jellemzi, hogy a nemzeti gazdagok és a nemzeti szegények egyforma kitartással szidják a zsidókat és az idegeneket. A jelzősítés módját, jelzőik számát és elhelyezését leszámítva igazán semmi közös a két társadalmi végletet leképező populáció életében.

*

Gyuri bácsi egy rém kedélytelen feleség mellett (de inkább ellenében) élte le életét. Az asszony természetesen soha nem énekelt, még a lakodalmán se, a férfi szinte mindig. – Biztos, hogy ez népdal? – kérdeztem néhányszor tőle. – Hát persze – vágta rá szemrebbenés nélkül. Osztan miért? Hát csak abból, fiam, hogy én vagyok a nép!

*

Mindenki ül kis budijában és mereng.

*

– Feküdj a földre, te mocskok! Ott maradj, mert ha nem, szétrúgom a valagad!
– mondja fülembe cérnavékony hangon egy legfőnnebb hatéves kislány, aki a hátamon térdelve megkérdezi: akarod-e, hogy ismertessem jogaidat? Hagyd, mondom, mert tudom. Jogom van hallgatni, továbbá egy ügyvédre hivatalból, és így tovább. Ez a gyerek júdózik – állapítom meg magamban, amikor föl pattan, a hátára ejt, és minden erőlködés nélkül elindul. A többire nem emlékszem.

*

Ez a város olyan kicsi, hogy maximum három kilométer sugarú körben történt eddig még minden gyalázatos és minden nagyszerű dolog. Ez minden jó és rossz lehetőségünk végső határa. Ami ezen túl történik, az már nem mi vagyunk, azt már a jövevények követik el (értünk, ellenünk), vagy csak a személtelen idő. A kör peremétől, akármelyik pontjától számítva másfél kilométernyire található a szakrális pont, ahol a jó és a rossz kioltja egymást. Tökéletes nyugalom, semmi se rezdül. Beleköltözünk az isten szemébe.

*

Karcsikát le kell fényképezni, az apja át akarja vinni a határon. Karcsika most pont huszonkét esztendő, teste mint egy hét-nyolc évesé, értelmé szerint másfél-két éves. Valami történt Karcsikával még amikor három-négy hónapos magzat volt. Megszületett, akkor még nem lehetett tudni, hogy baj van vele, de amint az évet töltötte, már látszott, kívül-belül. A fotós a gyerekágy fölé hajlik, amiben a huszonkét éves fiatal férfi gögicsél. Kezében piszkosfehér rongy, rázza. Gugugugugugu. Nézzél rám, Karcsika, úgy na, most maradj egy kicsit, jól van na, puff! Megijedtél egy kicsit a blicctől, ugye? Nem mindennap lesz sztár az ember. Légy jó, nesze, ezt a kicsi rágót nagy szerencsével forgathatod a szádban, s ha nyersz, akkor pont.

Tulajdonképpen minden tönkrement ezen a testen és ebben a fejben. Ki se fejlődött, az öntudatot és éntudatot harminc méter vastag betonszarkofág borítja. A nagy semmit, mert a beton mögött fekete lyuk, ami a semmit nyeli. A fénykép, ami az útlevelebe kell, már megvolt, amikor telefonált a főorvos: elnézést, én vagyok a hibás. Egy másik kis beteg ágyához vittem, ezek mind olyan egyformák. Kérem, ne jöjjön még egyszer, van fényképezőgépem, még ma megcsinálom a képet az igazi Karcsikáról és postázom, így jó lesz? – Tökéletes – válaszoltam neki, és utólag mind azon gondolkodtam, hol itt a tökéletes.

*

Beteszel egy galambot a kalitkába, és amint (egy óra, egy nap, egy év múlva) kiveszed, természetesen az a galamb lesz. A gyerek lehajol, nem látom az erkély műkö borításától. Tesz-vesz, szöszmötöl, a szárnyak verdesése áthallik az ablakon. Valami turbékolás – kétségbeesett, lázadó, lehet, hogy belenyugvó, ezt most már nem tudom. Aztán csend lesz, a műkö lap egyik repedésében megjelenik egy vércsepp, lefut a falon. Tán négy vagy öt arasznyit megy lefelé, csillogva megáll. A gyerek most fölegyenesedik, megint látom. Kezében ott a galamb. Visszateszi a kalitkába. A turbékolás, szárnyverdesés folytatódik.

*

– Legyetek jók mindhalálig – mondta az a seggfej, álszent nevelő az iskolában, miután végigpofozta a társaságot. – Elvárom tőletek, hogy azután is – tette hozzá egy Prekup nevű idióta, aki szintén álszent volt és ateista, valami iskolai komisszió elnöke, kantinfelelős. Otthon aztán a tükörbe nézett, mármint ez a Prekup, és nagyot ütött a pofájára: ha engem ezért följelentenek, hogy a halálon túli élettel foglalkozom, akkor kirúgnak a komisszióból, kantinból, megnézhetem magam. Nagy marha vagyok, az ám! Attól kezdve senkit nem buzdított arra, hogy mindhalálig, vagy hogy egyáltalán jó legyen, egy francot!

*

A szerető szeret. Diszkréten, mert felesége is van, csak itt né, a harmadik blokkban. Elbúcsúzott kicsiny, de hercig nőjétől, én akkor a messzi falvakat búvom hét végén, szerussz, jó legyél! Azzal átment a titkoshoz, akit a kínaiak második feleségnek mondanak, így mondták a Ming-dinasztia végnapjaiban is. Harmadikra sajnos nem telik ebben a hitvány világban, a fizetés olyan, amilyen, tudjuk jól mindannyian. Azt mondja Mucika Macikának, akár így, papucsbanházikabátban is levihetné a szemetet, hogy aztán az égvilágán semmi ne állja útját szerelmeskedésünknek. A férfi le is viszi, ki tudja, hol jár az esze, hazahajt feleségéhez, az elsőhöz. Úgy, ahogy van, egy idegen szemetesvödörrel a kezében. Belép, mit lát az előszobában? Egy vadiúj szemetesvödört, a félig nyitott ajtó mögött a felesége viháncol, közbe-közbebrummog egy nagybögőhangú férfi. Ezt csak azért, hogy ne tessék megijedni hasonló helyzetben, elvégre más-sal is megtörténik, hogy elnézi az ajtót.

*

Nagyon szűken vagyunk a lépcsőházban. Nem mintha eddig jobban megfértünk volna, de lehet hogy mégis. Amikor ki ezért, ki meg azért (és persze ki innen, ki onnan, ki ezzel, ki meg azzal) lopakodott haza, és a lépcsőház sötétjében egyik a másikat a szuszogása, köhécselése, mormolása, láncainak vagy csak kulcsainak csörgése alapján ismerte fel és azonosította. Ez a minden hely- és helyzetismeretet felülmúló képességünk néhanapján életmentőnek bizonyul;

illetve megmenti az éppen vészhelyzetben lévő életét, ha már a földszinten bekapcsolja, és a tizedik emeletig járhatja. Mint egy biztonsági rendszert, mint egy radart, feltéve hogy a tető alatt lakunk, ahol már csak a denevérek, és ahonnan csupán a csillagos ég. Életet is mindössze egyszer mentett volna ez a homlokunk elé, a sötétre összpontosító figyelem, utólag most beismerem. Amikor megjöttek a paplanvarró fiáért a hatodikra. A gyerek valami kanálopásba vagy kanáriröptetésbe keveredett. Semmiség. Minden jobb helyen bekísérik, jól megpofozzák és aztán hazahajtják az anyja szoknyájához. Szóval jön haza a kölyök, azok ott az ötödiken lesbenálltak, ami igazán nem nagy kunszt, fekete tehén az alagútban, ráadásul éjszaka. A kölyök a másodikon a fiatalok villámgyors biztonságával azonosította az örökre összenőtt szerelmeseket (lakás nincs, az öregek állandóan otthon ülnek és esznek vagy veszekednek), a harmadikon Kész nénit, aki a félig nyitott ajtóban hallgatózik. Persze hogy ő is mindenkit játszva azonosít – minden fölfelé igyekvőt és minden ereszkedőt.

Kész néni a ház ősanja. A kőművesek, a szobafestők, a víz- és gázszerelők, a villamosságiak armadája még ott lődörgött az állványokon meg az állványok alatt, amikor megjelent, és nevét bekiáltotta az akkor még töksötét lépcsőházba: Kész vagyk!

Abban a pillanatban a teremtés befejeződött, és a melósok őt magasztalva fennen elhúzták a csíkot. Azóta háromszor, sőt négyszer is cserélődtek a bérlők egy-egy lakásban. Kész néni maradt, és maradt az örök sötétben fogant és megpecsételt konvenció is: tudtuk hogy ez az öregasszony mániája, s ebből nem csinált senki kázust. Nem cirkusztunk, nem rángattuk elő farzsebünkől az emberi jogok nyilatkozatát, amelyben egyebek mellett az áll (oldal, fejezet, paragrafus), hogy senki nem korlátozhatja mozgásában a másikat, mert minden ilyenfajta korlátozás: a személyi szabadság ellen elkövetett merénylet. Az egyéni szabadság farba rúgása. Az is igaz, a polgári öntudat e tűzijátékára Kész néni csípőből visszalő, amikor ezt mondja: eredjen már, ejsze kivettem a lábam a folyosóra, hogy uraságod nekem itt hasra essen ...

No és a megfigyelés? A diszkrét, ámde kitartó figyelem a pincétől a padlásig, amely mindössze kétszer adta be a kulcsot, most ne részletezzük, mikor s hogyan. Erre is akad passzus az emberi jogokban, de minden jogos vagy több mint jogos vád: falra hányt borsó; különben is, ahol a közerkölcs szintjén él és hat a megfigyelés, nemcsak megkérlik, de meg is zsarolják a polgártársat hogy megfigyeljen, nos, ott ki merné kifogásolni Kész néni államilag és hatóságilag védjegyzett-fémjelzett szórakozását?

Ment a kölyök, Kész néni még megjelent a monitoron, aztán mintha rövidzárlat vetné sötétbe ernyőstől a képet. Az ötödiken nem volt mese, a zsernyák ráugrott, de a kölyök fürgébb volt, félrekapta magát, és usgyi, lefelé! Pechére a ház előtt elakasztotta egy hülye stréber civil, a zsernyák meg, aki ezalatt odaért, puff! Maguk is látták hogy késsel ugrott nekem, mondta, miközben a még füstölgő stukkert visszatette a pisztolytáskába. Látták, és ezt tanúsítani kell majd, ne én maradjak a szarban.

Erre becsukódott egykettőre minden ablak, és azóta is csak viccből nyitogatják némelyiket, általában a legtávolabbt. De ennek nincs jelentősége, egyáltalán semmije sincs. Olyan, mint egy szegénylegény, sarkáig kitárt Rózsa-sándor a szamosújvári börtönben, széllélbélelt Angyalbandi a huzatos bitófán.

Történt, ami történt a gyerekekkel, egy ideig megsokasodtak a suttogások, csoszogások, kopogások, krákogások, lánccsörgések a lépcsőházban. A nyáj a bot mennydörgő suhogása, a farkas üvöltése ellen úgy védekezett, hogy összefarolt és megállt a sötétben.

Ami kívülről bolyhosságnak tűnik az infravörössel földerített célkeresztben át nézve, az belülről mindenképpen tömörség, tehát az erő és az ellenállás képzetét aládúcoló valami. Már csak azért is jó volt a lépcsőházban járkálni – egyesével, kettesével – sifitelni a láthatatlan mozaikkockákat, hozzáérni tiszta véletlenül a másikhöz, s az egész olyan természetes volt, hogy még bocsánatot se kellett kérni.

A négyszögesített spirálon (mert ez a lépcsőház, attól is függetlenül, hogy soha nem látta még senki. Ablaka nincs, és a világítás menthetetlenül leégett még mielőtt kigyúlt volna) mindenki le- s fölmege napjában legalább kétszer, de inkább többször. Nem érintkezünk egymással, nem érintjük meg a másikat. Nem akarunk senkit és semmit azonosítani. Ez a befelé fordulás nemcsak a kinti világ iránti közöny, mindazé, ami e tágasnak is mondható világ leltárában megjelenik, hanem a sötétség semmibevétele. Ha nem is lefitymálása, mindenképp indulattalan és nem tudatos kirekesztése érdeklődésünkből. Nem túlzok, ha mondom: életemből és életemből.

*

A kötelet egy barátságos kisvárosban gyártották, és a férfi odavaló. Nem azt mondtam, hogy kötélrevaló, csak azt, hogy barátságos kisvárosi. A férfi besúgó volt, ami egy sajátságos másodállás nálunk a negyvenes évek végétől hivatalosan 1989-ig, nem hivatalosan azután is. A besúgó az államhatalom teleszkópos szeme és füle, ez is egészen természetes, ha az ököl a milícia meg a szekuritáté volt. Csak nem képzele bárki, hogy a hatalom vak meg süket óriásként csapkod maga körül, amikor látását-hallását a végtelenségig növelheti, mert a honpolgárok tíz-, sőt százazezeit kizárólag arra biztatja, ámde rendszerint kényszeríti, hogy kémleljenek, füleljenek, és aztán jelentsenek. A Zománc becenevű (és Adminisztrátor fedőnevű) férfinak is ez a dolga. Ott üldögél a Julika bárjában, szűrös cigarettáját szívja, Kárpácit, és a háta mögött ülőket hallgatja. – Miért cserélték ki mindenütt a képeket? – kérdezi egy férfi, arcát nem láthatja, mert a tarkóján nincs szeme. Na, miért? Hát mert csak az egyik füle látszott, s már kezdték sajnálni, hogy félfülű. A Julika bárjában az volt a jó, hogy csupán hat asztal volt, ezért aztán mindenkit és mindent hallhatott Zománc, látni egy kicsit nehezebb volt, mert fényes nappal is tömény félhomály ülte meg az ivót. – Három államfőt szállít a repülő, tízezer méter magasban. Sztálint, Hitlert meg Csaut. Ezt

tudjátok? Hát azt, hogy sor van a tegnap estétől a mészárszék előtt, arra hajt a hivatalos gépkocsisor. Ezt ismeritek, kérdezi, aki az előző (meg kell adni, gyenge) viccet elsütötte. Ismerjük, hogyne, és mi mindent még! Amikor az állami gazdaságba látogatott, s az almákat előbb szép pirosra festették, majd zöld cérnával kötözték az ágakra, legyen szép a termés... Igazság szerint Zománcnak már a könyökén jön ki a sok vicc. Ha nem forog közszájon legalább háromezer az illetőről meg családjáról, akkor egy se. Nekezol-viccek. Ez a nagy népi ellenállás nálunk. Vicceket mondanak, jót röhögnek saját nyomorukon, azzal kész. Múlt szombaton az unokahúgom esküvőjén azt mondja a násznagy: most elmondok egy viccet, szinte annyit ér, mint az ajándékom. Hát nem, többet ért, mert ráhúztak másfél évet a százötvenhármassal.

Zománc-Adminisztrátor megmaradhatott volna mártírnak, de lám, besúgóként végezte. Az ötvenhatosoknak itt, Erdélyben nincs akkora kultusza, mint Magyarországon, ez is érthető. Itt nem voltak harcok, akkor pedig sokat nem azért vittek súlyos esztendőkre a Deltába vagy Szamosújvárra, mert valamit csináltak. Itt a szándékot honorálták tíz-tizenöt év börtönnel, vagy például a viccet. Ami vagy vicc volt, vagy sem. Azt mondja a nyolcvanas években (tehát mindenképpen közelebb napjainkhoz) a családfő: figyelj csak ide, anyjuk, ebben az országban minden negyedik ember besúgó, mi pedig négyen vagyunk. Lehelke és Tündike kizárt, mert még kicsik, beszélni se tudnak. Hogy döntjük el, hogy kettőnk közül melyik az? A poént elfelejtettem – bosszankodik Zománc –, de a férfi megúsza három évvel. Ő – mármint Zománc – nem volt ilyen szerencsés. Az is igaz, 56 neki nem volt vicc egyáltalán! 57-ben bevarrták még három tanár kollégájával együtt, lehúzott hat évet, és amikor végre kijött, szem- és fülpolgárként. Előbb két-, majd háromhetenként kellett találkoznia, és a lehető legnagyobb részletességgel elmondania, kivel mit beszélt, ki mit mondott.

E ponton azt kell hinnünk, hogy az államhatalomnak tökmindegy, hogy ki elégedetlenkedik, ha felviszik a monopol meg a vodka árát, és ki gerjed be, amikor bejelentik, hogy korlátozzák az emberi jogokat, amilyen például az utazás, a kapcsolattartás joga a más országban élő rokonsággal. Az állam nem az ilyen meg olyan gyökerű, ilyen vagy olyan témájú és műfajú elégedetlenségre csap le, az állam az elégedetlenséget honorálja azzal, hogy dutyiba küldi az elégedetlenkedőt, ráadásul ráveszi vagy megzsarolja, hogy besúgó legyen. Ami a két ember – Zománc és a Százados – között történt, nincs honnan tudnunk, mert az egyik felkötötte magát, s hogy kicsoda a Százados, tulajdonképpen ez is az ő titka volt, amit magával vitt a másvilágra. Úgyhogy ne kreáljunk hatásos, de fiktív helyzeteket és párbeszédeket. Az egészben az a fontos, hogy Zománc ha nem válik („züllik”, helyesbít ilyenkor buzgón és kíméletlenül az utókor) Adminisztrátorrá, akkor előbb-utóbb tarajára kapja a jó konjunktúra, mesélni kezdi történeteit a demokrácia zsenge nemzedékének, hogyan harcoltak életük kockáztatásával a nagy ügyért, nem fegyverrel, hanem minden golyószórónál meg páncélöklőnél hatásosabb rüsztunggal. Utólag azt is tudják, hogy a társadalom teljes és végleges felszabadítása akkor két egészen apró banánehéjon csúszott

el. Az egyik apróság, hogy az oroszok bevonultak Pestre és leverték 56-ot, a másik, hogy nálunk is sürgősen bűnbakok kellettek, s jól tudjuk, micsoda-kicsoda a bűnbak, fején a füstszűrős sipkával.

Zománc beleszippannt füstszűrős Kárpáciájába. Déli tizenkettő, és a Taps tér nagyórája ezt rendszerint hiánytalanul érzékeli. – Ütött a párt órája – szólalt meg ebben a pillanatban egy üde kamaszhang, de mire megfordult, lám, ki mondja, az illető felszívódott a sokaságban. Igazság szerint nem búsult, hogy nem sikerült szemügyre venni a pártórás fickót meg a többieket. Utálta, amit csinált, de nem volt kiút, s hogy eleget tegyen a rendszerint ingerült követelésnek, ő maga talált ki napi egy viccet, amit aztán úgy adott elő, mintha a Julika bárjában hallotta volna vagy a műjégpályán, esetleg A mosoly országa című nagyoperett felvonásszünetében, a kultúrházban. A villanyok már halkultak a nézőtéren, amikor megszólalt lassan, tűnődve egy Balassi Bálint nevű szerszám-géplakatos, és azt mondta Tinódi Lantos Sebestyénnek, kollégájának és ivóciimbórájának: te, hallottam egy viccet, hogy Csau elhúzott vaddisznóvadászatra, megérkezett a nagyerdőbe, és azt kérdezi a mögötte álló székely vadászmestertől... Ezzel a trükkel lehetett zsonglörködni egy darabig, legalább az első lebukásig. Mert amikor azt kérdezte Balassi, szintén lassan, tűnődve, félbehagyva a vaddisznós viccet, megszakítva a csupa mosoly Lehár-operettet, hogy Vitézek, mi lehet e széles föld felett, szebb dolog az végeknél, mire Tinódi ugyancsak fennhangon, a megszokottnál drámaibban hangsúlyozva válaszolta: az mi keveset írtam, igazat írtam, a közönség felháborodott, többen kiabálni kezdtek, hogy nem azért áldoztunk kemény lejeket a kultúra oltárán, hogy két habókos pasas összevissza szövegét hallgassuk, és vigyék innen őket az ördögbe, hol van ilyenkor a milícia?... Ilyesmi persze csak nagyon ritkán fordult elő, úgyhogy Zománc hazudozhatott tovább és gyárthatta rosszabbnál rosszabb, vadidegenek szájába adott vicceit, mert mindegyik olyan volt, mint egy petárda – senkiben nem tett kárt. Körülbelül két évbe telik, míg egy Mikszáth Kálmán nevű nagy-pofájú viccmester megfigyelési anyaga nyomozati anyaggá érik. Az illető mondott már eddig is néhány olyan viccet, amiért megindulhatna ellene az eljárás, de várjuk ki türelemmel, hátha egy kis államellenes összeesküvés is bejön a képbe, és az lesz a korszak bűnpere, mert minden ilyen nagyságrendű felforgatás – szándék vagy tett – eleve nem egy emberre szabott. Egy egész csoportot kell majd figyelni, és azzal is számolhatunk, hogy Erdély nagyobb városaiban (sőt, kisebb falvaiban is) le kell leplezni az ellenforradalmi tevékenységet, illetve megbüntetni az ellenforradalmárokat.

Egyvalamivel nem számolt Zománc: hogy az általa gyártott és klasszikus nevekre hallgató rendszergyánús, egyenesen rendszerellenes egyének szájába adott viccek, mintha nem is lennének falak a szeku intézménye körül, úgy kiszállnak a városba meg a környékre. Behatolási távolságokat meghatározni eleve nem lehet, két hét múlva esetleg Új-Zélandig jut egyik a százból, ezen sincs mit csodálkozni. Úgyhogy a szerencsétlen besúgó földi és 1989 decembere előtti életében most másodszor is nemzeti hős lett. Amit az ország magyarlakta

vidékein meglehetősen pontatlansággal kisebbségi hősnek mondanak, holott a hős rendszerint nem kisebbségi és nem többségi. Egyszerűen csak hős. Ő lett a korszak első számú viccgyárosa, s közben műveit másoknak adta, ezért aztán soha nem ő, hanem mindig alkalmi ismerőse lett az ellenzéki, a máskéntgondolkodó. Akit besúgott, mert ő változatlanul a besúgók kétezer éves, tömény gyűlöletben úszkáló jelzőinek súlya alatt fuldokolt, maga is százfokos gyűlöletben.

Másnap a tömegbe lőttek Temesváron, a negyedik napon pedig bejelentették a rendszer bukását. A nép rohant, hogy felkoncolja a szekusokat, és közben feldúlta az irattárat, ahol a besúgók dossziéit őrizték. Némelyek szerint azért is kellett ez a nagy rohanás, hogy a forradalmi lendületben ki-ki saját maga vehesse kezébe a kompromittáló dossziét, és ne a szomszéd. Elég nagy bizonytalanságban telt a délután, aztán megcsörrent a telefon a Fürdő utcai lakásban, az Adminisztrátort kérték a vonal túlsó végén, történetesen a szomszédok. Ekkor ment fel Zománc a padlásra.

*

– Ki tudja, hátha egyszer engem is elvisznek a Duna-csatornához, mert én olyan szókimondó vagyok. Én megmondom még az állam elnökének is. E bejelentés időpontja 2005 márciusa, úgy tizenötödike körül, amikor a déli harangszó után nem sokkal már mondják is a Talpra, magyar-t. Miért nem volt olyan szókimondó a csatornás pasas mondjuk a múlt század közepén, amikor a csatorna-láz olyasmi volt Romániában, Erdélyben, Vásárhelyen, mint a trópusi láz a trópusokon. Szemlátomást akkor is élt, sőt, fiatal volt. Az illető tovább nyavalygott: ez a szókimondás olyan rizikó, mint az üveges tótnak a hanyatt-esés, a bankárnak a csőd, s persze a bankrablónak, hogy golyót kap a fejébe. Kicsoda, micsoda a pasas? Vidéki néptanító, aki elemi erejű szókimondását az elemi iskolában gyakorolja? Rőfös, trafikos, borbély? Siklódi, a város egyik közismert figurája bezzeg lepisilte a dísztribünt (a néptribunokkal). Nem a márciusit, hanem a május 1-jit vagy az augusztus 23-ait. Akkor is főleg részeg volt, és csak mellesleg ellenzéki. Amikor hajánál fogva elrángatták a tetthelyről, azt kiabálta, hogy én vagyok a császár. Ez még egy olyan erősen népi demokráciában is sok volt, mint amilyenben éltünk. Szóval Siklódi a Duna-csatornához került, ő legalább nem nyavalygott, mint a szókimondó ismeretlen. Mi pedig attól kezdve nem hallottunk többé róla. Meglehet, pontatlan vagy elnagyolt volt figyelmünk iránta, illetve a helyzet iránt, mert az sem fordul elő mindennap, hogy a tartományi vezérek ott állnak a tribünön és szalutálnak az épp díszlépésben elhúzó tűzoltóknak, integetnek a mosolygó pioníroknak, és akkor valaki puff, orvul rájuk engedi a sárgát. Az sem kizárt, hogy Siklódi letartóztatását, majd elhurcolását követően olyan dolgok történtek a városban, amelyek mellett eltörpült egy újabb Duna-csatornás esete a közbeszédben (a közsuttogásban). Akár így volt, akár másképp, meg se próbálom rekonstruálni hősünk életének e fejezetét. Nincs értelme, amikor e fejezet több ezernyi csatornára ítélt sorsába

tény- és tárgyszerű kegyetlenséggel beleégett. Az azt hiszem, hogy így volt, de történhetett úgy is, nem az elbeszélés értékét, hanem erkölcsét kérdőjelezné meg. Itt nincs helye a találgatásnak. Úgyhogy maradok a biztos terepen: amikor még nem volt öreg Siklódi, s eléggé fiatal se Vásárhely, akkor hogy vót?

*

Nekem nehogy azt mondja valaki, hogy a háború után nem voltak bérházak („a lakóknak ez a háziúr által gyakorolt kizsákmányolási formája egyszer s mindenkorra megszűnt”), mert a bérházak megmaradtak, csak éppen állami kezelésbe kerültek. A műveletet éppen ezért találóan államosításnak nevezték. Megszűnni megszűnt a bérlet magántulajdonra jellemző szabályzórendszere, amivel természetesen nem azt mondjuk, hogy kitört az anarchia a bérházak gangján, az udvarban vagy a családok közötti, egyszer ilyen, másszor olyan kapcsolatokban. Gyermekekoromban ezen a helyen épp egy akkoriban államosított kopár bérház állt a még kopárabb, örökké mocskos bérudvaron. Az utcáról egy szakadt vaskerítésen át léptél be, a földszinten három család lakott, az elsőn illetve másodikon szintén. Ez összesen kilenc család. Mindegyik szinten, a gang végében ott volt a budi. Valami szinkron-forgatókönyv szerint egyetlen nap lezajlott a puccs. A földszinti budit Hacsekék, az első emeletit Mártonfiék foglalták el, a másodikon Baranyaiék kiáltották ki maguk. Az összetűzés, majd a foglalás végül is logikus volt, csak épp nem számolt a többi hat sokat szemetelő, sokgyerekes, a havi takarítási rend alól rendszerint ezzel meg azzal kibúvó család élettanával. Hogy ha esznek (nem zabálnak, mert arra nem telik még a háború után néhány évvel, más kérdés, hogy idő múltán még annyira se), akkor ürítenek is, mert az anyagcsere a nagybetűs Élet alaptörvénye! S mert akkoriban a néptanácsnál az osztályharccal voltak elfoglalva, itt pedig mind osztálybarát, pontosabban az Osztály verekedett, lábát a hol megnyíló, hol pedig csukódó budiajtó részébe helyezve, maguk kellett ráleljenek a megoldásra. A következő héten hat kicsi budi épült a kerítés mellett, az utcáról eléggé láthatóan. Erre csak azt mondaná Siklódi, ti hülye prolik, le vagytok szarva a saját buditokban.

*

Ugye, nem nehéz elképzelni, hogy a város kistársadalma úgy működik, mint a nagy rendszer, a teljes és életnagyságú társadalom. Siklódi tehát a rendszer alapjait rongálta, amikor a Maros fővenyét lopta. Még azt is megkockáztatom, ez nem az ő egyszemélyű partizánakciója volt, ő egy csavarkája, fogaskereke, alátétje lehetett az összeesküvésnek. A városban nem előzménytelen az ilyesmi, nem a fővenylopás, hanem az összeesküvés, főleg ha tudjuk, a Makk-féle konspiráció részvevőit, Gálfit, Horváthot, Törököt („a székely vértanúkat”) 1854-ben a Postaréten végezték ki. S hogy rongálta Siklódi a rendszer alépítményét a Hétfáktól lefelé, miközben néha a hídvégi szakaszon is le-lecsapott? A

fuvaros úgy ismerte a Maros padmalyát, mint a tenyerét. Tudta, hol finom a homok, hol nő az aprókavics, mint a gomba, hol vannak a nagyobb gomolyakövek. Behajtott a lovakkal, és amikor vékonyukig ért a víz, megálltak. Sötét volt már, de hogy megrakja a szekeret, ahhoz nem látni kellett, hanem emelni. Úgy összefurkálták ezek az alaphontogatók a medret (mert ő csak egy volt a sokból), hogy tele lett a Maros gübbenővel. Csak beléptél, elkukkantál, kész.

Napközben Siklódi a kocsmában elitta az így szerzett pénzt az utolsó vasig, amit a szekér fővényekért kapott. Jó sokat kellett igyon, hál'istennek erős pénz volt az. – Mindenkiel leszámolok! – bömbölte tökrészezen, és tényleg, mindenki, akivel le akart számolni, ott ivott, vakarózott, röhögött, köpködött vagy az asztalra borulva hortyogott körülötte.

*

Kövesi kilesett a padlásablakon: nem nyitotta be a kaput valaki? Nem. Az ócska szegesláda mögül, valahonnan a falból elővett egy zsíros rongyokba csavart pisztolyt. Kövesit a városközei faluból kényszertelepipítették hozzánk, volt egy nagyon okos és nagyon csendes nagyfia, egy széparcú lánya, és egy minden iránt érdeklődő, rokonszenves félnótás kisebbik fia. Kettő plusz három, az öt. Egyetlen tizenkét négyzetméteres szobában. S még ők köszöngették az utcafelelősnek meg a nőbizottság elnökének, a román-szovjet baráti társaság titkárának s persze a vízgázvillanyleolvasónak, még jó, hogy így sikerült és nem rosszabbul, mert lehetett volna háromszor hármas, stílusosan másfélszer kettes is az a kriptá, amit öten belaktak. Kövesit kulákként toloncolták ki a faluból, ahol egészen addig éltek. Az öreg az olajmalomban napszámoskodott, amelynek éjjel-nappal nyitott kapuján egy Csepel teherkocsi dördült ki, és csaknem elütötte az épp arra surrogó konflist, benne Bubával és új pasasával.

– A marhán is szemellenző van, nemcsak a lován? – érdeklődött előzőkenyen a csepeles, holott a vak is látja, pont neki nincs igaza. Kövesi a padláson előbb halántékához, majd homlokához illeszti a fegyvert. Csövét szájába veszi, nem megy. Szívtájékon tartja még egy pillanatig, aztán sóhajtva visszateszi a falba. Visszaereszkedik a recsegős létrán a nyomorúságba. Kinéz a gyér forgalmú utcára. Hát nem a szemközti ház falát támogatja Siklódi, az a lump alak, és lehazugozza Szászt, a kéményseprőt, az is megéri a pénzét, hogy a Városháza tornyára csak ő tudja feltenni a csillagot, de csak ha megiszik egy-ültében három deci fehérpálinkát, mert az a legjobb orvosság a szédülésre. Siklódi ezt se hitte, mást se, és ez lett a veszte. A hit sokak véleményével ellentétben nem teszi kiszolgáltatottá az embert, az viszont valószínű, hogy függés alakul ki alanya és tárgya között. S ez nem kiszolgáltatottság? De, csak ne beszéljünk róla.

*

A Kövesi-sztorinak még nincs vége! Tán egy évre rá, hogy beköltöztek, a mellettük levő lakást kiutalták egy népi ülnöknek és feleségének. A férfi minden reggel nagy, disznóbőr aktatáskával a kezében a törvényszékre ment, ahol fontos, az állam biztonsága és alapvető érdekei szempontjából halaszthatatlan feladatait látta el. Kövesi előre köszönt neki, ülnök úrnak szólította a lakótársat, ennyi volt és nem több. Csak Siklódi röhögött a markába, hogy olyan az udvar, mint egy kínzókamra a tízórai szünetében (ha lehet így kapcsolni a szezont a fazonnal): mert az egyik akár hóhér is lehet, a másik meg nettó áldozat. Ülnek, alusznak, élnek egymás mellett, s tán várják, fogyjon el a tízórai.

*

Ragyogó villámlás, felforrósodik a levegő. – Én vagyok a szabadság madara. – Te egy nagy hülye vagy, és annyi. Vége a szabadságmítoszoknak, a szabadság-szimbolika olyan elavult lett, mint egy falusi népszínmű össze-vissza fércelt díszlete. Mi az, hogy szabadság madara (kacsintás a sarokban ülő, és hitvány borát kortyolgató Siklódira), szabadság babérkoszorús, olajágas nemtője, egyéb tizennyolcadik századi dagály. A szabadság lehetőségeink felismerése? Lehetetlenségeinké éppúgy, mint mindkettő felismerhetetlensége? A képletben minden benne van, noha ezek után sem teljes.

*

A tábornok behajolt az Opel szinte teljesen lehúzott ablakán. A sofőr mellett üres volt a szék, a hátsó ülésen elterpeszkedett a hadtestparancsnok, aki nem egészen ötven perc múlva meghal a robbanásban. A robbanás a hidat emeli magasba három, legfőnnebb négy másodpercre, majd visszaejti a két part közé. Mindez Nagyváradtól nem messze történt. A másnapi frontújság szerint (amit a hadtestparancsnok már nem láthatott) a váradival azonos erejű robbanás történt az esztergomi Mária Valéria-hídon, és pontosan úgy, ahogy nálunk: a tábornok behajolt az Opel szinte teljesen lehúzott ablakán. A sofőr mellett üres volt a szék, a hátsó ülésen elterpeszkedett a hadtestparancsnok, aki nem egészen ötven perc múlva meghal a robbanásban. A robbanás a hidat emeli magasba, három, legfőnnebb négy másodpercre, majd visszaejti a két part közé.

*

Aki idáig kibírta, van egy üveg söre.

*

Mindez valamivel azután történt, hogy Jojó megkérdezte tőlem, akarok-e tőle örök emlékül ötmilliót? És elővette bukszájából az ötmillió dináros bankjegyet, amiért a múlt héten, amikor még otthon volt, nem egészen egy rágógumit

adtak. Jójt pedig az apja nevezte el Jójonak pontosan másfél hónappal ezelőtt – amikor a szerbek a falut lőtték aknákkal, egy színmagyar községet. Jóska a lángok és a füst láttán annyira megilletődött, hogy azontúl így mondta a nevét: jójóska. Mindegy, dadogjon csak, ha akar. Valamivel azután, hogy majdnem milliomos lettem, jött a pályázat híre. Nem a pályázó dolga eldönteni, hogy az írásokat elbíráló bizottság megütközik-e vagy sem azon, hogy ha a feladó, címéül a 4150-es kódszámot, illetve Odorheiu Secuiesc-et írja, miközben a körpecséten az első, román-magyar határmenti magyar település neve olvasható, Biharkeresztes vagy Ártánd. Esetleg Debrecen, esetleg Budapest székesfőváros. Találgassunk csak: az illető épp nevezett helységek egyikében volt a feladás pillanatában (még szép, hogy nem máshol!), és egyszerűen nem bízik a román postában, amely, mint mindegyik utódállam postája, meg sem közelíti régi idők pontosságát, ha úgy tetszik, biztos bürokráciáját. A régi postán egyetlen képeslap se tűnt el, amit Pöstyénből írtak nekem – dohog nagyapám –, itt meg zsákszám, mintha a Küküllőbe öntenék. Hogy lehet ez?

Úgy, hogy utódállam lettünk, nagyon sokkal azután, hogy XIV. Lajos kijelentette, márpedig ő a saját álla („az állam én vagyok”). Ez az idő vagy a történelem döntése, nem a mienk: hogy állunk mellé még egy utódállat is növesztettünk. Illetve mint akinek előbb szétzúzzák az állat egy sötét utcában, és mi marad, ugyan mi? Utódállá összevissza tört, és azontúl bármi is legyen, nincs az a plasztikai sebész, aki eltünteti a hegeket.

Elég plasztikus a hasonlat, nemde?

– S még mi mindent mondott nagyapám! – dicsekszem Jójonak. Tájszótárában ott volt Fiume és az Adria egy jókora partszakasza. Ott volt Komárom, Kolozsvár, sereg más város... Nagyapám, akit azért rúgtak ki az impériumváltáskor az irodafőtishti állásából – amikor tehát utódállá nőtt –, mert nem akarta letenni az esküt az új rendre. Pedig mi az: fogadom, hogy satöbbi. Ezzel át is estünk a ceremónián.

– A fene egye meg – mondja erre Jójó –, nagyapád képtelen volt ezt megcsinálni, mert minden balkanizmus csak ezután kezdődött. – Szerinted mi a balkanizmus? Majd megnézem a Larousse-ban, a kicsiben, hátha hozzák. De ha nem, akkor majd ahogy megismertem élőben... Ahá, szóval tudod, honnan fúj a szél. Egy biztos, nem földrajzi és nem csak diplomáciai műszó a Balkánból képzett balkanizmus. – Én is azt mondom, a középfokon képzett balkanista. – Szóval hogy volt az öreggel? – Az öreg egy gyenge pillanatában bevallotta nekem (sokkal az impériumváltás után, amikor már ki volt rúgva, és kisvendéglősként tengett-lengett a kármentő s a kályha között, amire egyszer rázuhantam, még szerencse hogy nem történt nagyobb baj); az öreg tehát bevallotta nekem, hogy az ő öregei a görög katolikus temetőben vannak eltemetve. Ami azt jelenti, hogy románok voltak. – Akkor meg miért nem esküdött fel rájuk? – Hát ez az, amit értek is, meg nem is. Ő, az első generációs mélymagyar, miközben a kisvendéglő vendégei, az iklandi parasztok bőfögve-botladozva járnak az udvar hátsó felében, és azt kiáltozzák, sose halunk meg! Az öreg olykor első világ-

háborús nótákat is énekelt, hogy megállj, megállj kutya Szerbia, nem lesz tied Hercegovina. Én akkor még nem tudtam, mi az a Szerbia, és hol van Hercegovina. – Hát persze, mert olyan szépen leterítették az egészet a jugoszláv hímes kendővel.

Bámuljuk egymás utódállát. Jojó meg én. Pedig egymás nemzetállát kellene néznünk, mert mindennek tán ez az oka. A bontás, persze ott náluk nagyban megy. Ott a konyhában áll a mészáros, és azt magyarázza, hogy a sertés darabjaira vágva jó, és felküldi az egészet a füstre, miközben a falakról patakzik a vér, s hogy a látvány kettőződjk: bíbor tükröt szereltek a lámpa fölé. Nálunk a Hős Felszabadító szobrát bontották meg egy kissé, tán mert nem szabadultunk meg igazából semmitől, tán mert nem érzékeljük, ha felszabadultunk is, a szabadságot.

Szóval, bontják a szobrot, az egyetlent, ami '89 után ránkmaradt. Nem is lenne jó, ha megfognák az egészet úgy ahogy van, s elvinnék a begyűjtőhöz. Maradjon valami szép is közttereinken – és beérik annyival, hogy markából lehegesztik a géppisztolyt. Igen, de a csizmák. Az egyenruha. A csákó. Minden hadi metafora! Meztelenre vetkőztetik a hegesztőpisztollyal, lehúzzák csizmáit, leveszik csákóját – igen, de a villogó nézése és az a háborúsan-zord profil, azzal mi lesz? Úgyhogy most már tényleg el kell takarítani ezt a kan-Nikét, aki éppen a balkáni-görög Nikétől nem tanult semmit, a lebegést a legkevésbé. S hogy torzóban maradjon, mert minden befejezett győzelem: az illúzió halála. Maradjunk csak a befejezetlenség illúziójával. Mire Jojó: életed nagyobbik felét egy világ, illetve egy értékrend szorításában élted, fejtágítón is voltál néhány-szor, mit akarsz még? Há-hát ne-nem látod, mi van nálunk? – kezd dadogni, látszik, mennyire felindult. – Nyugi, kiscserkész, most nem arra akarok rázendíteni, hogy Erdély mellett nem jó lakni, mert sok fát kell hasogatni... Én röviden és velősen csak annyit akarok, hogy ha elküldöm a pályázatot, ne kelljen más országba mennem a postával. A biztonságot akarom dolgaiban: hogy ha itthon teszem föl azt a levelet Ausztráliába, minden tűnődés nélkül tudjam, meg is érkezik. Veled, velem, nagyapámmal, az iklandi parasztokkal, légipostán, vagy egy világtengerjáró fedélzetén. A többi, ha lemarad, sebj; a félig elbontott Felszabadító, és egész balkániságunk, ami szerint élünk és olykor meghalunk.

*

Viktóriának, a gyerekkirálynőnek nem szabad egyedül lemenni a pincébe, „mert ő még olyan kicsi buta”. Aki tehát a padlást választja, felnőtt és bizonyos nagyon okos. Még azzal is számol, hogy minden lépésének belátható és beláthatatlan következményei vannak. Ezt a függőben maradó, ernyedten himbálózó helyzetet csak bonyolítja, hogy abszolút belátható dolgoknak rendszerint abszolút beláthatatlan következményei lehetnek. Lebotorkálunk a szánalom és a hányinger lépcsőin, a padlásról a pince éjsötétjébe. Csak nem a Tower napszint alatti világában járunk, Viktóriám? Ha igen: miért? Ha nem, hát nem. Az

angolokat soha nem érdekelte Közép-, sem Kelet-Közép-Európa. Erdélyt esetleg a németek, a románokat esetleg a franciák akarták kolonizálni. De Zománc története nem azért alakult úgy, ahogy, mert minket a németek akartak, és legyen ez a Szárszó a történet végén.

*

Nem tudom elhíttetni vele, hogy az a lyuk kamrájának hídlásán, az én kamráam padlásán tulajdonképpen műhiba. A múltkor bekopogtam hozzá, nem kis utánajárással megszereztem a tömbház eredeti rajzait.

– Nézd, a lyuk nincs berajzolva sehol, és akkor fölösleges, az is lehet, káros, mert gyengíti az ellenállásszerkezetet. – Mit akarsz ezzel mondani – kérdi bizalmatlanul –, csak nem azt, hogy tömjük be egy vödör mittudoménmivel? – Cementes habarccsal, betonnal, szurokkal, kóccal, amije éppen van a mesternek – pontosítok, mire lecsap: áhá, megint a szeparatizmus! Mikor lesz már vége! A tévében bezzeg egyéb sincs: dunavölgyiség, jószomszédság... Tudjuk mi jól, hova céloztok, s hova lőttök.

Hazaballagtam egy emelettel lennebb, mert a szóváltást utálok még egy, a témáiban banális kenyérsorban is, nemhogy a Duna-völgyben. Éjjel fél három és három között térdig, az is lehet, derékig érő veszekedés ömlik le a felső lakásból.

A szeparatista mennyezeten lyuknak hagyott lyukon.

Oda se kellett figyelnem, úgyis tudtam, most jött haza a leányzó, ez a balkániasan koraérett, és egyáltalán nem biztos, hogy korán is öregedő teremtés. Azért a cirkusz. – Ha másra nem is, legalább arra ügyelj, mit pletykálnak a szomszédok rólad, te szerencsétlen!

Meglehet, az én fülemnek szánta ezt az utolsó feddést – de úgy kell neki, ha nem engedi, hogy szeparatista legyek! Vackolódás, néhány köhintés fejhangon, máris mindenki alszik. A fekete lyuk fölött és alatt, a lyukban is, ami talán külön univerzum. Másnap reggel finom regáti zöldségtokány illata hömpölyög le hozzám, amit én sebtén egy lábas székelgyűlés párájával semlegesítek. Kvittek vagyunk!

Könnyed nyikorgással nyílik ott fenn a kamra ajtaja. Pisszeg. Kinyitom én is az ajtót, fölnézek. Csak a száját látom, a lyukra szorítja. – Hallottál-e valamit a múlt éjszaka?

Türelmetlensége sürget.

Vakarózom, ásítok, kinyitom, majd újból magamra húzom a kamraajtót. – Miért, mit kellett volna hallanom?

Száz emberből legalább kilencvennyolc felrobban, ha kérdésre kérdés a válasz. Ezek szerint pszichológusnak sem vagyok utolsó. – Megállj, te csirkefogó, majd megmondom én neked, hogy mit kell hallanod s mikor! De akkor nem lesz mentség, azt fogod hallani, semmi mást, akár tetszik, akár nem. Feltéve, hogy még meglesznek a füleid.

Döndülés. Egy energikus mozdulattal villámgyorsan lefödte a lyukat szeparatizmusomon. Az utolsó téglát éppen ő illesztette helyére, és így tényleges lett, s ami a legfontosabb: élt, működött, mint minden, az elvekből a tapasztalatba belenövő konstrukció.

Mi itt, Erdélyben sok mindenen átmentünk, voltunk hegemon nemzet, s míg azok voltunk, ők, hogy megmaradjanak, szinte föloldódtak a természeti világban. Ezzel viszont nem azt mondom, hogy a mienk egy teljességgel művi (tehát teljességében természetidegen) világ. Ezzel csak azt mondom, hogy a természeti népek természetszerűen kíváncsiak, még a huszadik század nagy diplomáciai győzelmei, mondjuk egy Trianon után is.

Sőt.

Legfőnnebb fél órán át bírta. Déltájban újból hallom a szösszögést, s hogy négyszer-ötször is szólongat valaki a kamrából. Benyitok, mi kell. Megint csak a száját látom, amint egy petrezselyemlapi mögül suttogja: tett halála az okoskodás, lám, tudod-e, ki mondta? A fene egye meg ezt a sok okoskodást, valószínű, ezért érezzük oly kicsinek magunkat a Teremtő tenyerén. Ti vertétek belénk a kisebbségi érzést! Mi is átmentünk egyszer-kétszer a tűzön, és mégis úgy vagyunk, mintha el se indultunk volna. Ráadásul be akarod tömni ezt a lyukat – nyöszörög álnokul –, hátha ez az egyetlen járható lyuk Európa felé... Hej, te magadnakvaló, még életedből is kirekesztenél! – Te engem. A tietekből. Az éjjel is hallottam... – No, ugye, hogy hallottad – kiált föl diadalmasan –, és mit szólnál, ha most büntetésből lebombáználak?

Azzal rápottyant a fejemre egy kisujjnyi murkot. – Ne ijedj meg, a szerbek nem murekkel bombázzák a horvátokat, a horvátok a szerbeket, a szerbek és a horvátok a muzulmánokat. Ugye, nem akarod, hogy nálunk is úgy legyen, mint ott, a déli szomszédságban...

Őszintén szólva ez a bombázóhelyzet se tetszik nekem. A lakáshivatal, minden alárendeltségek kinyilvánítója rendelkezett így. Ő engem meg tud dobni onnan fönről, én ha megpróbálom, visszahull, amin aztán kacag, mert én dobálom magam, nem ő, sem egy harmadik, s közben egyre idegesebb leszek.

– Egyszer majd, amikor olyan jól leszünk, hogy csak, meghívlak egy pofa cujkára, egy sörre. Itt, a lyukon engedem le egy spárgán. Úgy teszünk, mintha koccintanánk, és egyszuszra felhajtjuk a piát.

Tűnődik egy kicsit, hogy vajon mikor lesz békénk cujka- vagy sörpuccsa. Én se tudom, csak állok a kamrában, mint egy oszlopszent, holott már tíz perce ég a rántás a kályhán, s az erdélyi gombóclevés helyett valami fekete lötytyöt eszik majd megint a család. Nála is ez a gond – lakásából a kamrán keresztül egyre vastagabb füst ömlik kamrámba, lakásomba. – A hétszázát, odaégett a birkahús! – kiáltja a petrezselyem mellől sietősen, s már csak a távolodó dobogás meg a szentségelés jelzi, hogy néhány pillanattal korábban nagyon komoly jogi (egész pontosan: kisebbségjogi) kérdésekről dumáltunk. Egészen sajátos körülményrendszerben. Csak hát a demokrácia kiskapujában (petrezselymes kamrájában?) minden helyzet sajátos, mert ha mégsem, akkor elég az őshelyzet-

re vetni egy hosszú, analógiás pillantást, és máris kész a megoldás. Ami olykor könnytől, máskor vértől terhes. Vagy (most már tudjuk) vannak bársenyos megoldások is. Egyvalami viszont abszolút biztos: hogy Európa e térségének nem Hollywoodban írják a forgatókönyvet. Meg aztán mihez is kezdene egy hollywoodi filmes egy olyan politikai színjáték forgatókönyvével, amely úgy kezdődik, hogy két pasas beszélget a kamrában egy lyukon keresztül, s közben az egyik, az alsó, minduntalan arra gondol, hogy tömhetné be azt a lyukat a mennyezeten. Anélkül, hogy netán örök harag lenne e végső soron szükséges és természetes beavatkozásból.

*

A kiszúrt szemű disznó ott feküdt a havon. Megkapta a kegyelemdőfést a bal szemébe, hogy csak félig lássa, maradék fél szemével, saját halálát.

*

Gyémántné a lakást takarította éppen, és amikor a csillárról letörölte a port, ez itt, ni, a kezében maradt. Ez a telefonzseton nagyságú, ám annál valamivel vastagabb izé, s az asszony, bár életében akkor látott először ilyet, rögtön tudta, micsoda. Minket lehallgatnak. Úgy, ahogy volt, egy kabátot kapott magára és lebuszozott a házgyárba. Zsebkendőbe csavarva magával vitte felfedezését. Férjének a mindig sötét irodai folyosón elsuttogta, hogy takarítás közben hozzányúlt a csillárhoz, és tessék. – Minket lehallgatnak – ismételte meg a férfi, amit korábban az asszony is mondott. Annál többet sem ők, sem más nem tehetett ebben a helyzetben. Délután a történet folytatódott. Az asszony a kanapén üldögélt, s a férfi, szokásától eltérően nem állt be a Három tetűbe, hogy megigya az étvágycsinálót: Ha jól esik és többet iszom, még az is megtörténik, hogy elszólom magam, s az ügyeletes, a fejhallgatójára figyelve egy hamis hangszúlyból arra következtet, nagyon helyesen, hogy tudunk az installációról. Ott ültek még egy darabig a kanapén és a férfi jó hangosan, mintha süketeknek magyarázna, azt mondta: a mi házgyárunkban az a nagyszerű, hogy a dolgozó tömegeknek épül korszerű, és nem egy hétre vagy hónapra való otthon! Erre a felesége így kontrázott: a megyei lap tegnapi számában olvastam, hogy gyáratokat retechnologizálták, és ennek következtében megháromszorozódik a teljesítmény. Csak győzzék összehegeszteni ezeket a négy plusz egyszintes csupa beton- meg bécséa-csodákat, aminél hangulatosabbat el se tudok képzelni az új rend építője és családja számára. Akik szintén az új rend építői, vagy ha még nem, hát azok lesznek. Ebéd után rögtönzött kerekasztal következett, s a téma: teljesítjük-e az ötéves tervet négy és fél év alatt? Az asszony szerint mindenképpen, a férfi derülátóbb volt, lehet, hogy négy év is elég. Este nem felejtették, hogy mellesleg megemlítsék Csótiékat (örök ellenségük), hogy nem rajonganak a rendszerért, és minap azt mondták bizalmas társaságban, hogy a nagyfőnök és

felesége jobban tenné, ha eltűnne már egyszer egy öregotthonban, amit róluk neveztek el. S hogy minél meggyőzőbb legyen a helyszín és a történet, emellett pedig gyanútlanóságuk, a férfi jól hallhatóan, ámbár láthatatlanul közeledett az asszonyhoz. Sötétnek sötét volt, de a mikrofon tökéletesen működött, mindketten erre gondoltak. Két hétig így ment e kisemberi színjáték. Egyik délután, amikor szokásosan otthon voltak, valaki csengetett. Pé Gyémánt ment ajtót nyitni. Az ajtóban egy se kicsi, se nagy, se öreg, se fiatal, se sovány se kövér, se ilyen, se olyan férfi álldogált. Na, figyeljenek ide! Én vagyok az, aki lehallgatom magukat, s akit maguk hülyének néznek. A kerekasztalaikba, ragacsos ágyukba, álvitáikba a rendszer felsőbbrendűségéről már nagyon beleuntam. A harmadik nap leesett a tantusz, azt mondtam, ilyen nincs, hogy egyfolytában ökörségeket beszéljen két ember, ráadásul a biztonságosnak vélt falak mögött. A férj-feleség kettesben veszekszik vagy hallgat, jóval kevesebbet kommunikálnak, mint e természetesnek mondható kapcsolatból következne, és rendszerint egy csomó banális dolgot, meg pletykát. Hogy valaki szemináriumot tartson, és minden délután otthonában, erre még nem volt példa, Nos, ebből rögtön tudtam, hogy lebuktunk. Kérem, most rögtön adják ide a mikrofont. A lehallgatás tényéről, idejéről és módszereiről természetesen mi döntünk, ha úgy döntünk egyáltalán, hogy megérdemlik. Meg kell mondanom, kiábrándítóan viselkedtek, amikor nekiálltak szerepelni a mikrofon előtt. Mintha a világot jelentő deszkákon lennének. Hát mit képzelnek maguk? Azzal a férfi ledübörgött a lépcsőházban, azt se mondta, félkalap. Pé Gyémánt és Pé Gyémántné pedig kissé megbántva csukta be az ajtót. Csak a fontos embereket hallgatják le, mondta a férj. Mi pedig mától nem vagyunk fontos emberek.

*

Julcsi minden reggel fél hatkor kel, hatig tornázik. Bekapcsolja a táskarádiót: Ó, édes ország, gyönyörű föld. A legszebb az én hazám. Ha a párt szólít, jelentkezem. Munka hadának élén ő áll. Karunkkal leírunk egy teljes kört, még egyet, gyorsabban. Térdhajlítás. Futólépés helyben. Egykettőháromnégy, ekehá-négy, nem alszunk, nem lankadunk, némi tehetséggel és sok edzéssel felállít-hatjuk a helybenfutás európai rekordját. Tekintetünk a mestergerendára függesztjük: jó, ükapa, te egész éjjel ott gubbasztottál a mennyezeten, mint egy denevér? Nem fáradtál el? A név tótágast áll a mestergerendán. Amikor Julcsi is, ez a fél órás torna egyik legjobb mutatványa, elolvassa nyolcszáznegyvenharma-dikszor: KEDVES JOZSEF 1843. Már csak az ezresem hiányzik, az ezredesem, de az nagyon. Ismét meghajtjuk térdünk, derekunk, ha a csigolyák ropognak, az se baj; ez az erő, az egészség, a töretlen bizalom jele. Gondoljuk át fél hat és hat között a test és a hit, a rendszer és a rend élettanát, és akkor hosszú életűek leszünk e földön. Záródal: a győztes holnapot építi a nép. Ma reggeli tornánk ezzel véget ért, jó munkát kívánunk.

Julcsi megissza a pohár tejet, aztán biciklire ül, és elkarikázik a farmra. Minden paraszt fazekában egy tyúk főjön vasárnaponként. A városba bemene-
kült parasztok kuktájában. Leszünk mi még jobban is, a fazék marad, de a tyúk
elrepül a vágóhídi villanyáram kék ütésével a lábán a messzi Arábiába, Kongóba
vagy a nyasszákhoz Nyasszaföldre, ott földögél majd a törzsi üstben.

Mint egy eltévedt hittérítő százötven évvel ezelőtt.

Történész ez a Julcsi, a gyarmatosítás, netán a misszionárius mozgalom
délkelet-európai kutatója? Dehogy-dehogy. Julcsi hat óra huszonkilenckor befut
a csirkefarm bádogkapuján, harminckor blokkol, és harminckettőkor már egy
nagy falapáttal szedi ki az élők alól a holtakat. Ha csak minden kétszázadik
pusztul el estétől reggelig, az már jó. De akkor húsz tetemet kell föllapátoljon a
kicsiszekérre. Mintha gumiból lenne mindenik. Mintha a vidámparkban lennének
mind, a körülöttünk léggömbként lebegő madarakkal. Fény, sok fény. Ím, föl-
értünk a teremtés- (illetve a fejlődés-)történet csúcsára. Nehéz volt, a világban
világháborúk, a zsoldosban zsoldosháborúk, olykor vallásháborúk, a szakadatlan
függés és a folytonos függetlenség örökösödési háborúi, de megérte. Mondotta
is valaki a legutóbbi munkalátogatáson: e korszerű betonfarm a legszebb példája
annak – elvtársaim! – hogyan lett az Archeopterixből jóféle csirke, és az ember-
ből óriás. Totyogás, csipegetés, csipogás. A koncentrált takarmány: ó, igen. A
hiperkoncentrált világnézet – még inkább. Zúzánk-májunk oly funkcionális,
hogy mást nem is vesz be. Minden egyebet kilök magából mint osztályidegent.
E logikát tovább hegyezve magától értetődik, hogy egyedül az egység, a
szolidaritás és az elvhűség osztálya képes föl- s megemészteni magát.

Vegyetek, egyetek, hadd nőjön a begyetek.

Julcsi, mint mindig, most is pontosan tudja, húsz lapát holt anyagot kell
bemozgasson a kicsiszekérbe. Mindenütt van egy elhullási százalék, még itt is,
pedig ötszázas villanykörtek napszaktalanságában – igen, örök fényében –
serken és bokrosodik az élet; növekszik, aminek nőnie kell, és elhull a gyenge.
Még nálunk is!!! Kajátok-piátok biztosítva, mi kell még? Mindezt úgy gondolja
végig, hogy közben már a negyvenötödik csirketetemet löki be a szekérébe. Az
ördögbe, mi történt az éjjel, ugyan mi? Az ördögbe, miért pirosak ezek a
leghornok, amikor a tegnap még olyanok voltak, mint a hó? Az ördögbe, hol van
ezekről a hófehér leghornokról a tollú? Elolvadt a múlt éjszaka. De nem is volt
éjszaka az ötszázasok örök fénykörében – akkor honnan tudták mégis, hogy
éjszaka van?

Erőtlen totyogás, süket csipogás, csipegetés életre-halálra. Ne fald föl
felebarátod, még akkor sem, ha kínoz a kalciumhiány. Ha kifeledték a tudomá-
nyos szakszerűséggel összeállított étrendből, s mit számít, hogy minden egyebet
belekeverték. Ne csipkedd le a tollat szárnyaimról, szárnyam a testemről, mit
érek szárnyak nélkül? Julcsi rohan az irodába, baj van a tápszerrel, honnan érke-
zett az utolsó vagon, és mindenik zsák ilyen? Ki kell hívni azonnal a megyét, a
várost, az állatorvost, az ügyészséget, a milíciát, a biztosítót; még néhány óra, és
véresre vetkőztetik egymást ezek a megvadult csirkék, már most csupa bíbor a

csarnok. Az igazgató pedig, miután meggyőződik, hogy a leányzó nem túloz, s miután kiterül vagy kétszer a vértől síkos padlón, még mielőtt nyakát szegnék (bár nem biztos, hogy megússza), sürgős kapcsolást kér: 1. a szupertitkos telefonvonalon (amelynek kódját csak ő tudja, és nyilván, a hívott fél). 2. A titkos vonalon, amelyet rajta kívül még egy tucat nagyobb vállalat igazgatója is tud, használják a határesetekben. 3. A bizalmas vonalon, amelyen már az iskolaigazgatókat is kapcsolják, az utasítással: gyorsan mondják el amit akarnak, mert a szál általában túlterhelt. Következnek a nem rendhagyó (de nem is rendes) beszélgetések a megyével, a várossal, az állatorvossal, a koordinációs főosztállyal, az ügyészséggel, a milíciával, a biztosítóval. A képes magazin szerkesztőségével és fotósával semmiképpen. Akkor meg hogy a fenébe kerül ide az a langaléta – olyan szeplősvörös mint egy ír, de valójában nem is olvas, csak fotót fotóra gyárt, hogy kerül ez a kapuhoz?

Egy kis vívmányért jöttem, nagysám, s ha maga lenne az, egészen biztos, húsz évvel többet élnék. Nem engedem be, egy kis üzemzavar, jöjjön holnap, a következő ötéves tervben, jöjjön púposnapján, kiskedden. Csak most ne. Mert ha mégis, akkor Julcsi a csarnokban áll, a falakról vékony, nem apadó patakokban ömlik a padlóra a vér, s puha, élettelen halmok mindenütt: mögötte, előtte, alatta, még fölötte is, mert a pusztulás törvényét nem zabolázza földi gravitáció. Ott áll Julcsi vakító fehérben (mert ez csak fénykép és nem ténykép ugyebár), mosolyog a látvány cukorkásbácsijának. Aztán megint eljő a teremtés ötödik napja, és a drótokkal-betonlemezekkel körülhatárolt terep, amit mi olykor úgy hívunk: a mindenség, újból benépesül repdeső madarakkal.

*

Egy fiatal férfi a kézdivásárhelyi Becsali bárban szíven szúrta kedvesét, a kármentő mögött álldogáló, nagyjából vele egykorú hajadont. Mondtam már? A férfit, akit a következő pillanatban őrizetbe vettek, O.I.-nak hívják. Körülbelül ugyanakkor O.I. megérkezett az Újvilágba (számolnunk kell az ilyenkor kötelező időzóna-különbséggel, ha Kézdin éjszaka van éppen, akkor Amerikában fényes nappal), barátságosan, de nem feltétlen rajongással üdvözölte kedvesét, aki fél évvel (már majdnem azt mondtam, évszázaddal) hamarabb érkezett az atlanti partra dolgozni. Csakhamar munkába állt egy hamburgergyártó óriásközpont anyagbeszerzőjeként. A napi szükséglet tonnákban mérhető! A kólát, ami a kajával egyszerre elfogy, ciszternáskocsik hosszú sora szállítja a tethelyre. Végül pedig O.I. a fene tudja, hogy került a Párizs-Dakar rali leggyilkosabb szakaszára, most épp a hátán fekszik, elhaló hangon hörgi: vizet, vizet! Az egyidejűségek nem idegesítenek és nem nyugtatnak meg, egyszerűen csak vannak.

*

Bűnözők. A két kiskorú ebben a pillanatban lépett be a boltocskába. Öt perc múlva a kassa üres volt, további három és fél perc múlva mindketten a földön feküdtek, kezüket ruhaszáritó kötéllel kötözték össze. A két jópípa előző este bent járt a boltban, egy széparcú leányka állt a pult mögött. Barátságosan elbeszélgettek, hogy te milyen jó lennél nekem. Az én apum kinn van magyarba', anyum spanyolba', nővérem Izraelbe', én meg a fenébe'. A leányka vette a lapot, valamivel nagyobb volt, mint a két egyébként jónövésű gyerek. Szinte sajnálták, hogy holnap ide vissza kell jönni és elvenni a pénzt, esetleg rászkoccsolni a székre, ha ellenkezik. Csakhogy másnap, amikor ismét beléptek a boltba, nem a leányka, hanem egy asszonyság árult. Ez sem zavarta őket különösebben. Az asszonyság szemüvege felfogta a sprayt, állítólag könnygáz volt, az orosz piacon vették. A nő nem esett pánikba, ők idegesebbek voltak, az egyik (nem amelyik a könnygázt kezelte) kitépte a kasszafiókot, mindenestől a műanyag zacskóba borította, azzal kirohantak. Az eladó utánuk, azt kiabálta, hogy fogják meg, rablók! A főtéren lebzselő cigánykölykök a két rabló nyomába eredtek, egy pillanat alatt utolérték őket, a többit tudjuk. A rendőrségen azt kérdezte az asszonyságtól a szolgálatos, be akar-e menni a rács mögé, hogy megpofozza a két fickót? Nem akarta, de addig mind unszolták, míg végül bement, lekevert egy-egy pofont a gyerekeknek. A pénz megvolt az utolsó vasig, a jegyzőkönyvet aláírta, azzal lelépett. A gyerekek pedig, miután szabadulnak, esetleg stukkerral nyomulnak be a kisboltba, nehogy még egyszer lebőgjenek.

*

Hatalmas platánok voltak az udvaron, és téглаégető kemencék. A platán nagyon érzékeny, a legkisebb szellőre is megsussan. Iszonyúan félelmetes volt éjszaka kilépni az ajtón, amikor a szellemek járnak, és az eltévedt gyerekekre vadásznak, akik valamiért ki kell hogy menjenek a házból. Végigmenni a hideg, zöldessárga fényben bágyadó törzsek között a fenyőszagú, tiszta új budiig, ahol ráadásul egy másik dimenzió, egy másik világ, tán a másvilág is hirtelen megnyílik alattad. A gyalult fába kapaszkodsz, nehogy belezuhanj. Félúton a ház és a budi között volt egy kecskeistálló. Mancsi, egy éjfékete nőténykecske lakott az istállóban, ahol a fal szinte teljes hosszában egy gyönyörű szép, bajuszos férfi arcképét tartották a téglagyári irodisták. A keretet köröskörül pirosra festett bádogcsillagok díszítették, s a derűs tekintetű, sólyomszárnyhajú férfit úgy hívták: Jozsif Visszarionovics Sztálin, a népek atyja.

*

Ha van valahol egy hely, ahova mindig szeretett volna eljutni, hívja ezt a telefonszámot. Következett a szám, utána meg egy bődületes rock, és Bakóc egy hosszú percig a kezében tartotta a telefont, mert neki volt egy kedvenc helye, ahova mindig szeretett volna eljutni. Aztán szépen helyére tette a kagylót, nem

foglalkoztatta többé az ajánlat. Akik kimentek eddig, szintén valami kedvenc hely ígéretében, ami vagy bejött vagy sem. S akik maradtak: a kedvenc helyen. És megkapták, amit? A kérdés értelmetlen. A kérdés nem értelmetlen, feltenni nincs miért. A válaszok. Igen. Nem. Ellenkezőleg. Sőt. Dehogysis. Dehogynem. Azám. Dehogy.

*

Domonkos Kaczér ott állt karfafont karjaival az ablaknál. Tombold ki, te özönvíz, tombold ki magadat – mondta pátosszal teli hangon, és az özönvíz minden felszólítástól függetlenül tombolt. Kaczér ama függöny- és kulissza-hasogató színészek fajtájából való volt, akik oly kedvesek a népnek. Ezt egyébként ő is tudta, olykor vissza is élt vele. Félénk, de egyben-másban elszánt szülők vitték lábaihoz csemetéiket. Még mindig jobb, ha a nemzeti dörgelemek klasszikusai mutatnak utat az új nemzedéknek, mint a Trei culori. Ez nem is a vészkijárat, hanem a fölötte pislákoló fény, lehet, hogy száz évben csupán egyszer kell tudni a járást, de akkor nagyon. Kaczér az özönvíztől Jónás és a cethal történetére váltott. Jónás pedig ott kalimpált el az ablak előtt, a vízözön hol tarajára kapta, hol meg beforgatta a mocsokba. Mi sem példázza jobban az emberi sorsot – bölcselkedett Kaczér. Ez a Jónás már nem nagyon képes tartani a frontot. Lám, ilyenkor fogna jól a testté vált Ige, mert egyedül a cethal menthetné meg a pusztulástól, ám a cet – akárhogy is nézem – nincs sehol.

*

Már megint találtak egy levágott fejet a városszéli szeméttelen. Ilyenkor ha a televíziós hírműsorban (kora- vagy későeste) bejártsszák a szörnyű esetet, rendszerint a guberáló csövest kérdezik meg. Az is elég érdekes, hogy a románok például boszketárnak mondják a csövest, ebből tán felületesen, tán találóan arra lehet következtetni, hogy a román társadalom még mindig természetibb (ha nem is természetesebb), mint például a magyar, ahol a bokrot és egyéb zöldségeket kiszorították a vas-, bádog-, azbeszt és ki tudja még milyen csővezetékek. Az esti fő műsoridőben most nem a román bokorlakó, hanem a magyar, és ezen belül is székelymagyar csőlakó az átélt sokktól kiabálva meséli el, hogy tiszta véletlenül megturkálta az egyik gyanúsak tűnő halmocskát, tulajdonképpen nem ez a dolga, de ha már ott volt, akkor ő és csakis ő dönti el, hogy mi a gyanús és mi nem. Amint botjával megkaparásztta a háztartási hulladékot és valami fűrészpont, hirtelen az az érzése támadt, hogy nézik. Megérzése igaznak bizonyult: egy félig csukott vagy inkább félig nyitott szempár bámult rá fénytelenül. A csőlakó azt is elmondta, hogy ő ehhez hasonlót egyszer már látott a tengerparton, amikor még fiatal volt. Egy pasas beásta magát a homokba, fejnek tette magát, s a szakszervezeti hangulatú nyaralásokban még az sem volt feltűnő, ha az illető fej hol itt, hol ott jelent meg a

plázson, rendszerint a tébolyítóan jó nők közvetlen közelében. Mindazonáltal ez a fej nem az a fej, mert ez, ahogy a csöves botjával hozzáért, egyből a fülére esett, és a vágott nyaki részen látni lehetett a keresztbe metszett nagy verőeret, a lilásra szikkadt izomkötegeket, amik a fejet tartják, végül pedig az enyhén horzsolt felületű csigolyát. Mit csinál ilyenkor a székelymagyar csőlakó? Természetesen megdöbben (mint mindenki, akár fajtánkbeli, akár pedig stockholmi vagy szófiai). A székelymagyar óvatosan körülnéz: na, ha nem látott senki, akkor én most elhúzólok, mert a zsaruk még kiverik belőlem, hogy én vágtam hidegre, ez pedig életfogytiglant jelent, de legjobb esetben is húsz évet. A második verzió is az olajra lépés mellett szól: ha a pasi valamelyik maffia tagjaként működött földi életében, akkor a bandája kinyír, mert ugyanaz a véleményük az ügyben, mint a zsaruknak. Végül ha a rivális csoport szerinti harmadik verziót vizsgálom meg, az sem különb az előző kettőnél: én vagyok az egyetlen szemtanú, akit pont azért kell kinyírni, mert látta, mi történt. A csőlakónak még az is eszébe jutott, hogy a levágott fejet bedobja a folyóba, amivel esetleg a felismerhetetlenségig összezilálja a körülményeket, és hiába venné kezébe akár a nyomozó, akár a gyilkos vagy az áldozat családja a most még csak nem is sejtett történet szálát, visszagombolyítani nincs hogyan, hogy hozzá eljussanak. Ha valahol tíz vagy húsz kilométerre a víz partra sodor egy koponyát egy hónap vagy egy év múlva, abból nem sok mindenre lehet következtetni. Mégsem dobta be a vízbe a levágott férfifejet, ahelyett leszaladt a szemétdombról, ami itt-ott még füstölgött, végigfutott a töltésen, szedte lábát a házak felé, közben meg ezt kiabálta: egy emberfej van a szemétben, ember feje a szemétben!

A nyomozók H.-val, a törvényszéki orvostan főorvosával érkeztek a helyszínre. Azt mondja H., mint egy amerikai krimiben marhamód kedélyeskedő kollégája, akit ő titokban irigyel: hát ebből a pasasból több megmaradt, mint a legutóbbiból, akit a nagy hegy oldalában égettek el egy erdei tisztáson. A tűzben már csak három vagy négy csigolya parázslott, meg egy lábfej. Lefogadom, DNS-próbának.

A pontosság kedvéért el kell mondanunk, nem ez az első eset, amikor levágott emberi fejet találnak. A történelem rendszerint megismétlődik, mondja a történelemtanár, akivel a könyvtár olvasótermében néha egymás mellé kerül az ember. E betegesen leegyszerűsítő kijelentésnek nem kell tapsolni, mert akkor a mechanika is éppígy, ilyen rendszeresen megismétlődik, mondaná a mechanika-tanár, sőt a kézimunka, de még az állampolgári ismeretek tanára is. A tudományos szocializmusról, a kettős állampolgárság elszalasztott üdvтанáról, továbbá Jóbotú Arnold és Nagyreményű Fruzsina szexuálpszichológusok közös, nem ritkán csoportos felvilágosító óráiról („a megvilágosodás hosszú perceiről”) nem is beszélve, utóbbiak rendszerint szombat délutánra maradtak. A történelem néha, máskor meg az unalomig ismétli magát. Ez így tán közhelyesen, de nem rosszul megfogott igazság.

A fejet H. főorvos sajátkezűleg tette be egy dobozba, ami úgy nézett ki, mint egy társasutazó vénkisasszony hűtőszatyra.

– Ezt a szatyrot még az afganisztáni kalamajkában használták az amerikaiak – mondja a doki. Ott biza kiújultak a lefejezések, a foglyokkal ilyen középkoriasan végeztek.

A francia forradalom az ész századának és gondolkodásának jegyében fosztotta meg fejétől saját magát. Ezzel az erővel a konvent akár önlefejező is lehetett volna. Semmi értelme nem volt, hogy megvárják, míg egyik frakció végez a másikkal. Amelyik pillanatban kinyírják a régi nemességet, az Ancient Régime bádoggallérosait és rozsdafillettereit, a polgári gondolkodók önként és jószántukból nyaktiló alá fekszenek, a színen pedig semmi más, a világ eddigi legellenállóbb társadalma marad. A polgároké, akik, lám, máris megszabadultak perverz forradalmáraiktól. Utóbbiak csinálták meg nekik az utat. Két évvel ezelőtt egy Goldberg nevű csendes amerikait az arabusok fejeztek le, s utána még vagy húszat. Az arab terroristák, fejükön csuklya, s közben olvassák a halálos ítéletet. Borzalmas volt, az ítéletvégrehajtó egy nagy konyhakéssel, csöppet sem idegeskedve módszeresen körbevágta a nyakalji részt. Ez lenne az arab, az iszlám másság, s az európaiától lényegében különböző magatartás- és ízlésvilág? Lehet, hogy ők, lehet, hogy más ide, Délkelet-Európába is eljutott, és most már így lesz ezentúl: hogy egy-egy levágott fejet talál az ember olykor a legváratlanabb helyeken. Például az esketőteremben, pontosabban abban a vasszekrényben, ahol az anyakönyvvezető a nagykönyvet meg a trikolórt tartja. Vagy az önkiszolgálóban a hűtőpolcon, a tizenöt-, netán harmincféle tejfől meg joghurt társaságában. Vagy egy autómosó szerszámoskamrájában a sok szivacs meg illatmosó közé elrejtve. Aki fölfedezi e halmazban az egyetlen, szempontjainkból figyelemre méltó dolgot, ezt a véres kakukktojást, bónuszt kap. A fejet pedig hűtőkamrába teszik és mindaddig ott marad, míg nem kerül ismét testközelségbe. Vagy míg hivatalosan ki nem mondják, hogy többé nincs miért várni, mert a testtel bármi megtörténhetett, miközben a fej csodával határos módon megmaradt. A rendőröket pedig, akik lázasan kutatnak azóta is a tettes vagy tettesek után, szerencsére mindez hidegen hagyja, őket nem a feltételezett gyilkosság elméleti közelítései érdeklik, és a bűntényhez, illetve a bűntényt elkövető személyhez így vagy úgy kapcsolt asszociációk. Sem az a fekete kultúrtörténet, amiben a bűnözés szubkultúrája megjelenik. A rendőrséget egyetlen dolog érdekli csupán: hogyan kaphatnák el a lehető leghamarabb a gyilkost. Szempontjainkból viszont épp ez a legkevésbé fontos. Kit érdekel, ha történetesen Drakula Erdélybe szakadt dédunokája az illető rém. Ennyi idő, a fél történelem épp elég volt e finom famíliának, hogy teljesen átvegye szokásainkat, nyelvünket, egyszóval annyira azonosuljon velünk, hogy nemzeti ünnepeinken immár ékes és büszke népviseletben jelenjenek meg a főtéren. De hátha a nagy Bin Laden a fejlemetsző, vagy alvezére, aki megtelepedett Erdélyben? S ha mégsem anarchisták, terroristák, válogatott pszichopáták követik el e rémséges gyilkosságokat, hanem például a kakasos néni vagy a fagyaltos, netán az autóbuszjegyeket árusító asszonyosság? Ott az a deli szépség, akinek bódéjában a molyirtótól a cucliig minden kapható, még ő maga is. Az eddigi sajnálatos

tragédiák pedig körülbelül így történhettek: a bódében, az ablakocska mögött, ott ahol nem láthatja senki, egy guillotin van. Az illető bedugja fejét a lyukon, erre általában rájátszik a fagyis vagy kakasos, a deli szépség, mondván, amikor valamit kér a kuncsaft: már elnézést, de nem értem, tessék hangosabban mondani! Immár üvölt a kuncsaft, a nagy igyekezetben egyre bennebb tolja fejét a kalickába. És amikor bent vagy már jócskán, egy pedállal működésbe hozza a szerkezetet, ami cakk, le is hull. Lehet, hogy ideológiai, vallási vagy politikai felhangjai sincsenek a kivégzésnek. Az illető nem tagja sem egyik, sem másik, netán harmadik pártnak vagy szövetségnek. Nem indult, nem indított sem az etnikai egység, sem a polgári sokszínűség jegyében a legutóbbi helyhatósági vagy parlamenti választásokon. Ezért is több mint rejtélyesek a most még megoldatlan kisvárosi gyilkosságok.

*

Ezt úgy hívták annak idején, hogy gyűjtőtábor. Nincs mit mondanom róla, mert nevében minden benne van. A kortól s főleg hatalomtól függően hol ezt, hol meg azt gyűjtötték, egyszer a komcsikat, máskor a nyilasokat, a vasgárdát, a királyság végén pedig a monarchistákat, a kizsákmányolókat, és (mondjuk az akkor használt kifejezéssel) az osztályellenséget. Itt állt a központi barakk, sajnos csak a helyét tudom megmutatni. Nem robbantották fel, nem égették le, nem kapott találatot a háború utolsó napjaiban. Látványtalanul, de annál hatásosabban széthordták a kisváros lakói. Mi nem dúskálunk az épületanyagban, a kő, a fa drága dolog. Úgyhogy amikor a tábort bezárták, a falusiak előbb a szögesdrótot göngyölítették le a kerítésről, éjszakánként egy-egy kört. Aztán a cölöpöket ásták ki, és amikor ezzel is meglettek, bontani kezdték a tetőt, a falakat. Ami új ház van a környéken, kicsiben vagy nagyban, innen került ki anyaga. Itt közbeszólt egy turista, úgyhogy az idegenvezető megállt: mondja, maguk hogy képesek ott élni, ahol mások meghaltak? – Nézze – válaszolta erre az idegenvezető –, mi nem nosztalgiázunk. Önnek természetesen igaza van, amikor ezt mondja. Mi viszont nem engedhetjük meg magunknak a fényűzést, hogy veszni hagyjuk a sok drága anyagot. Majd, ha olyan gazdagok leszünk, mint maguk, akkor változik a kép. Tulajdonképpen egyetlen falubeli sem volt a tábor lakója. Igazság szerint mi nem voltunk se jobb-, sem pedig baloldaliak, mi parasztok voltunk. Ezt a tábort is úgy telepítették a nyakunkra, anélkül, hogy különösebben akartuk volna. Ez a rajtunk kívüliség minden közömbösség oka. Nem azt mondom, hogy nem indít meg az emberi nyomorúság, a tragédia, de az élő rendszerint így vehet csak elégtételt mindazért, ami vele vagy mással megtörtént. Szórakozóhelyet csinál fájdalmai helyszínéből, szállást a kínzókamra köveiből. Csak így képes belátni, ezek az anyagok és helyek elsődlegesen nem arra valók, amire a hóhérok használták. Tudom, ez nem a legjobb filozófia, de pillanatnyilag nincs elfogadhatóbb.

*

Végül miért nincs esélye Trombitásnak, akinek apja dobos volt, nagyapja Czimbalmos, egyik dédapja Furulyás? Dehogy, a másik dédapjának a felesége volt a furulyás, a Klánétás lány, akit úgy ismerünk azóta is. Nem olyan belevalók mint mi vagyunk, ezt is el kell ismernünk, de azért. Mert a belevalók mi vagyunk, s mert ő és általában a felmenők teljes népi zenekara nem, mindamellettt kétezerben, sőt azon túl is rászolgáltak jóindulatunkra. Mi magunkat tisztának látjuk, ami persze távolról (sőt, közelről) sem jelenti azt, hogy tiszták is vagyunk.

Trombitás – akinek legtávolabbi, de a leghalványabban még látható felmenőjét az iskolában tanítják, két fülhúzás között a nagy kérdés, kit emleget Anonymus, ha ezt se tudod, akkor mit tudsz te egyáltalán, hát a csacska hegedőst, dehogy, a hegedősöket, mert annyian vannak, mint a legyőzhetetlen armada, ebből a fajtából egész csordákat szabadított a Duna völgyébe az Úristen – a kis kackiás trombitás meglehet, azért nem sikeres, mert a gyöngéd virágénekek hegedűjét czimbalomra, furulyára, dobra, klánétára, sőt csöngettyűre cserélték az ősök. Akkor sikeres, ha e bűbájos hangszereket puskaporra, karabélyra, szakállas ágyúra, tarackra, legkorábban pedig újra-lándzsára-buzogányra cserélik. (A gyilokfolyosón kacagva balra el.) Trombitásnak nincsenek jó fordulatai. Szinte csak rossz és rosszabb fordulatai vannak. Ettől és mindentől függetlenül gyúrjunk hőst belőle úgy, ahogyan harminc vagy negyven éve hangsúlyosan és szokványosan nyom a latban: kreáljunk típust Trombitásból. Prokopiusz vagy a Nagy Döblingi csendestársát az örületben?

Ha nem lesz öngyilkos és meglesz a Hitel, akkor most Alfa Rómeóm karambolozik Alfa Júliával, a dianetika, a természetes gyógy módok és a fehér mágia felkent papnőjével. Így csak szerény, de mutatós Trabantommal megyek a falnak, a villogó osztályharcos öntudat foszforeszkáival a katonai arisztokrácia civilizált civilárnyékában. Mindegy, ami most megtörténik, történhetett volna akkor is. A történelmet értük vagy ellenük! Egy ország a tét. Másnap már jöhet az új nemzedék, a jövő építője, a holnap hitével. Kenyéren és vízen. Vagy azon se, mert megvonják legalább egy, legfőbb három napra tanítómestereink, a nevelők. Noi suntem mândria țării – ezt az öndicséretnek, tehát gyalázatnak is beillő dallamot a felsőloki javítóintézet muzsikuskedvű lakóiból összevissza gyúrt, egyébként trombitásból, dobosból, czimbalmosból, furulyásból, klánétásból, végül pedig nem csacska, csak éppen naiv és eltájolódott hegedősökből álló zenekara adta elő. Kisváros nagy ünnepein. Május elsején, augusztus huszonharmadikán, a fejedelemségek egyesülésének kerek, az ország villamosításának gömbölyded, és a baráti csernobili atomemlékmű keletkezésének szögletes és durva valahányadik évfordulóján. A tamburmajor egy falloszalakú botot tartott az ünneplő fejek felett, a falloszon kréta porral korábban ragyogóra sikált virgácsok és olajosan csillogó lufik lógtak kétoldalt. És vonult a sok kicsi, ámde icipici kipirult pofácskájú és csillogó szemű kistrombitás, kisczimbalmos, kisdobos és nyilván ksfurulyás, akik ksfurulyáztak minden záróra előtt. Noi

suntem mândria țării! A gyengébbek s azok kedvéért, akik fejében meg se fordult akkoriban, hogy lesz még egyszer nyelvvizsga a világon. Majd ha elmúlik a vész haragja, s a kisebbségi indítványok sorra elvérzenek a parlamenti csatákon. Akkor meghúzzák újra lelkesedve, s a kisvárosi tömeg derűsen hujjogtatva tapsol a markecolók, piti szélhámosok, Hermészből és Afroditéből összegyúrt csodafajzat, valami legújabb kori és sajátosan keleti mitológia monstrumainak zenés felvonulásán.

Szóval így Trombitás, aki éppen most lépett be a turiba, ahogyan a turkálót jasszosan-népiesen mondják, és lázas igyekezettel belefúrta magát egy naftalin- meg öblítőszagú, nadrágokkal, kimonókkal és természetesen bemonókkal teli fehér bálába. A bálában olyan sötét volt, mint a cet gyomrában. Meleg, fehér sötétség, s egy-egy vállfa: mint a korábban megzabált halak szinte teljes bordázata, amit a gyomorsav képes csak szétmarni. Idővel.

A nagy hal mindig bekapja a kisebbet, így van ez most is ezzel a nagy, fehér bálával. Hopp, egy matrónadrág, matrózsipka, bojtos. Itt spártaiak haltak meg, lovas tengerészek, ó, lord Elgin. Matrózlépés: egy rend rum, stampedli málnaszörppel, jól felszódázva. Öt-hat ilyen lépés a Titanic, ami épp most imbolyogva süllyed alá. Az utolsó, igen, az utolsó pillanatban a fedélzeten sapkádhoz emeled a kezéd, mint a filmekben. Köröskörül Erdély vízzé és hullámokká változó hegyei, és minden gránit-, kása-, üveg- meg vízhegyen túl Szerbia, Albánia, északon meg az írek. A nagy belfasztok, a katektikusok, prosztatások, és közöttük, most már a senki földjén három, lobogó lánggal égő gyerek, illatos viaszfáklya a keresztényi türelemnek, irgalomnak, oda- meg visszaadásnak. Ennek az egész, középkorból a huszonegyedik századba átavaduló vallásháborúnak. Uram, visszaadták őket neked, holott te kellett volna visszavegyed majd, ha jó valamikor a jó halál.

Az övök volt ez elfojtott sóhajtás.

Trombitás kézzel-lábbal turizik. A fehér bálából kifelé tolatva propellerébe akad egy hatvannyolcas nadrág. Prágai divat. Lerúgja, még mielőtt valami jóvátehetetlen történe, még mielőtt megtörtént volna. Például az, de nem biztos. Ott áll egy szál alsóban, s hogy jobban odanéz, uramisten, mit lát? Az egyik kimonónak lakója van! A negyvenöt kilósra préselt bála tulajdonképpen kétszer-negyvenöt kiló. Hogy nem tűnt fel ez a mai határok és a nemzeti kereskedelem pártatlan védőinek? Másként kérdezve, muszáj az agráriánusok, neoliberaisok, kereszténydemokraták, parasztpártiak, a társadalmi igazság, a polgári szövetség, a nemzeti egység, az alternatívok pártja vagy akár az RMDSZ, a romák pártja, a nagy kisebbségek meg a kicsi nagyságok, sőt kismagyságok, bármi páholy vagy társaság tagjának lenni, hogy feltűnjön?

A kérdésre egyszerűen nincs mit válaszolni. A nagy fehér bálát körülbelül Hollandiában préselték a negyvenöt kilós szabványnak megfelelően, s hogy kilencvenkilósra sikeredett, ez is érthető, ha megpróbálunk visszaosonni a keletkezés vagy inkább a gyűjtés körülményeihez. Ezek szerint a rotterdami protestánsok nem kolduló, inkább csak önérzetesen és hangyamód gyűjtögető rendje

abban az utcában is szedegetett, ahol a nők úgy üldögélnek a házak kirakatnak átrendezett ablakaiban, mint kik tudják, nincs férfi, akit hidegen hagyna a látvány.

Trombitás ideges, még ha nem is feltűnően. Soha nem járt Hollandiában, és a nyelvi logika, ez a játékos démon megint megvicceli. Ha engem hidegen hagy, akkor majd jót röhög a markába Priaposz, akinek örökké áll. Ha pedig melegen hagy, akkor a többit tudjuk, s ha nem, hát sejtjük. Dehogy, dehogy. A turizó nem fekete zokni a fehérek között, és nem fehér fuszekli a sok kicsi fekete között. A turizó (hogya is mondjuk) lerobbant értelmiségi a Balkán és Európa választóvonalán. Csak annyit mind ajrópázunk mostanában, hogy nem szívesen írom le ezt a geopolitikai betájolást. Az ösztöneivel és ingerkészségével nincs baja, s ami Baja, az már szinte Mohács, arasznyira a nemrég elzúgott új-balkáni háborúktól. Tudomásul veszi és magáévá teszi mindazt, ami tudomásul vehető és magáévá tehető. Azt hiszem, ez a lehető legprogresszívebb beállás a neopolgári kor hajnalán. De az is igaz, hogy Cromwell, ha most is úgy élne, mint háromszázötven évvel ezelőtt, a klasszikus kapitalizmus első napján, csak az egyik szemével figyelne az angol-ír vallásháborúnak álcázott szecessziós háborút. A másikkal tán a kelet-európai szecessziókat kukkolná, a szükségszerűnek (tehát nem véletlennek!) mondott szakadásokat és szakításokat a keresztény és iszlám világ törésvonalán.

Lovat, lovat, városállamom, faluállamom, utcaállamom egy lóért! Jellasi (pontosabban Jellasić), aki Trombitásékhöz volt hivatalos (ördögöt vacsorára, egy pofa sörre, s közben megy a tévé), Jellasić az egykori jugoszláv néphadsereg karrierkatonája, aki káplárként visszamaradt a seregben, és 1992-ben, amikor átigazolt a horvát nemzeti gárdába, már dandártábornok volt. A neves stratégát, akit történetesen és lehet, hogy véletlenül, az is lehet, készakarva úgy hívták, mint az 1848-as horvát bánt, aki Petőfink szerint Bécs felé megfutott, gondolhatod, örömmel átvették, mert valóban nem mindennapi szakértelemről (és tizenkilencedik századi tényleges vagy névrokonától eltérően) romantikátlan hazafiságról tett tanúbizonyságot hol a szerbek, hol pedig a bosnyákok ellenében, s mindkét esetben az új horvát állam védelmében. Beszélgettek erről-arról, tulajdonképpen a vendég beszélt és ők hallgatták. Mint ki Ilionból érkezik, apja emlékével vállán. Köpönyege hamu s csak félig holt szikra. Tömegsírok. Bosnyák halottak. Szerb halottak. A horvátok szerencsére viszonylag hamar kiugrottak. Nekik sikerült, megúszták tömegsírok nélkül.

Még mielőtt a történelem, vagy a kontemplatív időérzékelés egyéb fikciója nevében hangosan gratulálna valaki, Trombitásnak meg kell fejtenie a nagy, fehér bála rejtélyét. Hát igen, az úgy történt, hogy a hollandok, amint ott gyűjtögettek, felmarkolták az egyik ház elé kikészített, szemre gyűrött fehérneműt, amelyben ott volt a kimonó is. A kimonóban pedig egy, a rizsre és a távol-keleti ölekezéstechnikákra szakosodott leányzó utazott előbb a segélyszolgálat gyűjtőraktárába, majd az autótérn áthozta Kelet-Európába, történetesen Romániába, mert arra a hétre Románia volt bejegyezve az irgalmasnapárba.

Kész csoda, hogy a leányzó hogyan tudott átmenni a háromemeletes raktárház pincesorában berendezett bolhátlanítón, a mosodán, a fehérítőn, a keményítőn, végül pedig a bálázón olyan közönyös csendben, ami több mint gyanús például, ha egy mozdulatlanul heverő ember fölé hajlunk a Duna, Maros vagy Szamos partján. Nem szisszent, nem pisszent, nem jajgatott, amikor a két és fél mázsás prés az összegyűjtögetett, majd szépen rendbetett ruhákra ereszkedett, és mértanná változtatta azt, ami színes és szívesen adott fölösleg volt az egyik helyen, a másikon meg ínség álcája. Ez az, amiről Trombitást leszámítva az égvilágán senki nem tudott, és ez, sejtjük, ugye, kész csoda. De vannak még csodák ezen a földön! Elmaradásuk ebben a helyzetben, nos, az lenne a csoda, úgyhogy lényegét és felbukkanását tekintve ez a csoda a legtermészetesebb valami.

*

Jellasítyt elkapták valamelyik egzotikus szigeten, Hágába vitték. Ebből arra következtet, nagyon helyesen az ember, hogy nemzeti hős ide vagy oda, a horvátok sem úszták meg. Tömegsír van, csak épp nem horvátok, hanem történetesen krajnai szerbek fekszenek a gödörben. A horvát még véletlenül se áldozat, hanem véletlenül hóhér, nemzeti hős. Meglátom, milyen lesz az éjszákám, reggel majd eldöntöm, hogy Hágába megyek (Nemzetközi Törvényszék 1899-től), vagy Rotterdamba (kurvák). Minden van Hollandiában, és minden úgy van jól, ahogy van. A királynő biciklijét néhányszor már egészen biztos megpróbálták ellopni, persze, sikertelenül. Az öreg nemzeti hölgy, minden kollektív és polgári önérzet mércéje rendkívül megfontolt volt az idők folyamán, ami azért súlytalan érv egy kerékpár ellopásakor. De olyan szeme volt, mint a sasnak, és ez bizony sokat jelent mindenkor.

Ha úgy vesszük, még e nagynevű, és növésre se kicsi tábornok a legbecsületesebb az egész bagázsiból. Ő nem harcol Nagy-Horvátországért, a horvátok különben sem vitáznak a szomszédsággal, számukra egyértelmű és zárt a geopolitikai tér.

*

Azt álmodtam, hogy a kert végében állok, nővérem már elindult az erdő felé, én a felső kerítésdeszkát fogom, utánakiáltok. Nem felejtettél itt valamit? Felemelt kézzel inti, hogy nem. Átjött hozzánk a vénasszony a szomszédból, soha nem voltunk valami jól. Most is zsémbelt, kipakoltam. Az öregasszony megsértődött, szó nélkül kifordult a kapun. Egy pillanattal később néztem csak utána, hogy ne kelljen látnom, hát ömlött be a kapun a víz. A kapu a következő pillanatban kiszakadt sarkaiból, a sasfák meg a deszkák már a murkok meg hagymák fölött úsztak. Megtelt a pince, ott álltunk derékig vízben, és nagyon nyugodtak voltunk. Te emelted a szoknyád a derekadig, vagy a víz, szép

gyöngéden, látod, erre nem emlékszem. Ott sétáltunk az uborkás üvegek, kompótok meg az üresen sodródó hordók között, én csak annyit kérdeztem, ki az úristen engedte ránk a vizet. A vízözön túlsó partjáról nem válaszolt senki, a telefon megsüketült, abban a pillanatban hátán fekve Bokor Rózsika fordult be a ház sarkánál, a gyér szövésű szemfedő alatt. Ez pontosan tíz évvel a háború után volt, életem első halottja lehetett. S utána a többi: a fél utca, majd az egész, a fél város, majd az egész – ha én voltam a legfiatalabb, illetve mindenki más tisztességben megöregedett, csak én nem. Jól emlékszem, és nincs miért rosszul emlékezmem, mert olyan vagyok, mint a családi biblia hátsó oldala. Akármennyire is eseménytelen legyen ez az élet, azért csak felkerül az utolsó lapra az a kevés, ami megtörtént a várossal meg velünk. Hogy például teljesen leégett ekkor vagy akkor. Vagy ellenség dülta, máskor meg szövetséges, mert erre is volt példa. Vagy hogy beporoszkált Kolera Úr, másnap már ötvenen fetrengtek magas lázban, a rá következő éjszaka ismét meghaltak harmincan. Az árvizek alamusziak voltak ahhoz képest, hogy mit rongált a tűz, akár a folyó tört be, akár a hegyi patakok vagy az égi áradat, ahogyan a legutóbb is történt. Ez egy nem jó hely, szólalt meg valaki téován, egy hét alatt négyszer öntött el a mocsok. Menjünk el netán? Mi, kérem, ezerszáz éve itt vagyunk. Nem, nem, nem, nem, nem, nem, nem megyünk mi innen el, míg a gazda, házigazda bunkósbottal ki nem ver. Az ezerszáz évre jön a román csattanó: ők kétezerszáz vagy kétezerkétszáz éve itt vannak. Az albánok még ráhúznak szinte háromszáz esztendőt, mert az illírek lakta Dyrrachium, a mai Durres, ez a főleg cigarettájáról és nem az albán nemzeti tudattól elhíresült város már a Nagy Sándor-i időkben megvolt. Itt ezer években mérjük a katasztrófa e műfájának hiányát, nincs is ezzel semmi baj, mert kézügyben vannak egyéb típusú katasztrófák. Ebben a pillanatban megcsörrent a mobiltelefon, megint van jel, térerő vagy hogy az ördögbe mondják. Egy hang, érezhetően idegen akcentussal: ha a víz annyira növekszik, másszanak ki a tetőre, az időközben felszálló helikopterek majd észreveszik, főleg ha valami ronggyal, ruhadarabbal integetnek... Szerencsére nem kellett kimászni a tetőre, mert az áradat, amilyen gyorsan csak jött, éppúgy el is vonult a vasúti töltést áttörve a folyó felé. Az utolsó elvonuló egy öreg férfi volt a Mező utcából, napokig keresték tetemét, míg megtalálták.

*

Stíróxelnak eszébe jutott, hogy át kellene úszni Albániába. A reggel szépnek ígérkezett, s a parttól északra égiszerű hegylánc kékllett. A bóják jól látszottak a felkelő nap fényében, s a vízen nagy volt a forgalom. Elhúzott két halászhajó, kissé távolabb suhogó hálókival működni kezdtek. Megjelent két bizalmatlan őrnaszád is, a kormányos két keze a kormányon, a rádiósé a rádión, a kapitányé a könnyű fedélzeti géppuskán, ha még nem ment ki a divatból. Stíróxel azt mondja, a szárazföldről a sziget csücskéig legfönnebb ötven percnyi az út. Ha felmegy az északi végébe, ami egyesek szerint hatvan, mások szerint nyolcvan

kilométer, onnan karcsapásnyira Albánia. Lehet, hogy ruhástól ugrom be a vízbe, mert nevetségessé teszem magam, ha fürdőnadrágosan kikapaszodom a térre, ahol most is, mint mindig, egy politikai tömegrendezvény zajlik. Stíröxelt jókedvre derítette a tömegek kitartó és következetes büvölete, de vigyázat, ő sem léphette át saját árnyékát, ő csupán egy volt a tömegből, éppen ezért a tömeg volt, amennyiben a rész az egész jellemzőinek és meghatározóinak hordozója. Ő is képes volt lelkesedni, hát nem? Felindulni a szenvedélyes szavakra, amelyek mindig a dísztribünről hullnak alá az emberekre, rózsaszíromként, ha a jövő ígéretét mondja az első és egyetlen, tonnás kövekként, ha el nem végzett, de ránk szabott feladatainkat veszi számba. Vagy az imperialistákra dörgi átkait. Vagy a szovjetekre. Vagy mindkettőre. A különutasság a két világrendszer között lavírozva nem lehetetlen, csak hogy e harmadik lehetőségként nálunk a legvadabb és legprimitívebb személyi diktatúra honosodott meg. Stíröxel e régi reflexektől hajtva húzza magára farmerét és ocsmányul kifakult fekete pólóját, beleugrik sarujába, amit jól felbogoz bokájára. Karóját leteszi, nem vízálló. S másodszor is leteszi, mert szeret nyavalyogni: hátha nem érek át a másik partra, mert elragadnak a hullámok, vagy rosszul leszek, az én koromban már akármi megtörténhet. Vagy a parti őrség emberei nem hiszik el, hogy van még egy ember, aki minden kényszer nélkül beúszik az örökös tapstól csattogó térre és nem mozdul, csak amikor vége lesz a tömegeseménynek. Megnézi, mit követtek el a tömeggel, egyáltalán mit lehet még a tömeggel elkövetni, és ezen elgondolkodik. Tömeg holnap is lesz, a hipnózis tárgya, mert a tömeget büvölni lehet pont olyan hatásosan és egészségtelenül, mint az elmúlt huszadik században. Stíröxel leghamarabb a borbélyhoz megy, levágatja ezt az undok, és a mocsok moralisták állán (de inkább pofáján) akár méteresre is megnövő, lecsüngő kecskeszakállt, a kecskeszakáll levágása egy rítus vége: ezentúl nincs mekegés a cinkosság kollektív megjelenési formáiról. S hogy ez bűnrészesség volt vagy valami más? Kész, vége, és nincs szükség utólagos magyarázatokra. Ha akkor egyetlen szóval se ellenezted, miért elleneznéd most, főleg, hogy elmúlt?

Pontban délután ötkor (miután megivott két sört) beugrott a sziget legészakibb partján, és tudta, hogy legalább egy Európa-bajnok tempójában kell úsznia, hogy még sötétedés előtt odaérjen, őt pedig senki és semmi nem tanította meg úszni abban az időben és rendszerben, ahol rendszerint mindenkit mindenre megtanítanak.

*

Hát nem úgy elaludt, hogy ágyúlövessel se lehet felébreszteni? Ágyút csak később húzatnak ide a törökök, a velenceiek, a franciák, a hatodik kultúrétegben legfönnebb egy fából ácsolt ló van, és a felgyújtott Trója. A ravasz akháj pedig itt alszik karnyújtásnyira a plázson. S mert ravasz, lehet, hogy csak teszi magát, valójában pengeéles pillantásával belátja az egész tengerpartot. Nauszikaa a parton labdázik egy csomó lánnyal. A labda most megáll hősünk

fejénél, ez a találkozás pillanata. Hogy hívnak? – kérdezte Nauszikaa az alvó hőst, miközben belekortyolt koktélijába, amit Szpirosz, a pincér ebben a pillanatban tett elébe. Csak mondom, a hős ravasz, ezért nem válaszol. Akkor se válaszolna, ha a phaiák királylány ajtóستól rontana a házba és valami egészen más érdekelné. Azzal hangos hortyogásba kezd, minden szusszanása egy évszázad, nyújtózkodik, ez ötszáz év, kinek van türelme kivárni? Ám kivárjuk, mert ez egy hős. Annak mondták még a huszadik században is, a tizenkilencedikről nem is beszélve! A világ megszabadult a romantikus heroizmus béklyóitól. Lord Byron nem jön meghalni Missolonghiba. A hőskultusz halt meg, ő is, csak jóval prózaiban. Hát nem egyszerű és nagyszerű? Előbb megénekled saját halálod a görög szabadság védelmében. Aztán megválasztod halálod helyszínét, ha lehet, idejét, ez is kötelező következetesség. A mondott időben ott vagy a helyszínen, szerencsésen meg is halsz. Mint Petőfi Fehéregyházán, ami egy, a helyi méretek szerint sem nagy falu Erdélyben, Székelykeresztúr és Segesvár között. Petőfi oly százszázalékos biztonsággal halt meg a helyszínen és az azóta is pontos időpontban, hogy haláláról jóformán semmit se tudni, hiába, hogy időközben eltelt szinte százhatvan év.

*

Maradt még egy helyzetformáló lehetőség: ha Odüsszeuszt nem Korfun veti partra a víz elég giccsesen Nauszikaa lábainál, hanem két és fél kilométerre a szemközti parton, ami dehogy Görögország, inkább csak Albánia.

*

A kisváros annak idején főleg szász volt, s ezek a szászok minden idők legjobb harangöntői voltak. A Székelyföld szinte mindegyik régi harangja a műhelyükből került ki. Gyakorlatilag minden harang innen indult a falvak és mezővárosok templomainak tornyába, csak aztán némelyik idővel megrepedt, más elégett a török dúlások során. Mint mindenütt Kelet-Európában, ahol mindennapi veszedelem gyanánt mindez megadatott. Ne érzékenyedjünk el! Szóval a szászok minden idők legjobb harangöntői voltak. Ebből csak az következik, hogy a magyaroknak maradt a hajdúskodás, ha emlékszünk még a régi aranyköpésre, hogy a hajdú ne foglalkozzon a harangöntéssel, ez persze fordítva is igaz. S a románoknak mi maradt, ha a hajdú meg a harangöntő is mesterségének szabályaira hallgat. A románoknak semmi se maradt, ha eleve úgy tárgyaljuk, hogy a társadalom csak hajdúkból meg harangöntőkből áll. Ők se itt, se ott, és lényegében mindenütt! A kisváros óratornyában minden egészkor megjelenik, és alattvalói felé suhint a halál. Van, akit elkap, más megússza a következő suhintásig. A tömegben is működik legalább egy tucat, olyan is lehetne körülöttük a tér, mint London volt a nagy pestis napjaiban. A kispiac meg a nagypiac tele van pestissel, ám a véres hányadékukban fetrengő patkányokat nem látni

sehol, pedig ez minden ragály kötelező előjátéka. Ha úgy vesszük, Aloé Vera is egy haláli nő. Manöken, manökenbe oltott márkaügynök, az egyik nagy parfüm-meg szappancégnek teljesít, máskor pedig egy sajátosan hazai (tehát sajátosan sajátos) italgyárnak. Olykor elég jól kell rakosgatnia a lábát, hogy hazaérjen. Ha meg nem megy, akkor ott a mindenre jó taxi, és a félig borostás, sildes sofőr mindent megold. Aloé Verát is, csak erre még nem volt precedens. De mindezek után is a leghalálabb Anna Szkarjatyina, aki most szállt le a székelgy gőzösről. Mit keres nevezett gőzösön, és mit keresett a Székelyföldön, hát azt ki tudja? Pontosabban csak az a cég tudja, amelyiknek az a dolga, hogy mindent tudjon, de tényleg. Szkarjatyina olyan, mint általában az irodalmi és nem feltétlenül birodalmi oroszok – álmatag és szlávós, ezt már az első pillanatban tudjuk. Nemsokára azt is, hogy ő annak a Grigorij Jakovlevics Szkarjatyinnak az ükunokája, aki itt, a kisváros határában vezényelte rohamra a cári ezredet, és Bem apó, aki igazi (szuper meg tökös meg minden a fene) tábornok volt, ráhúzatott egy hatfontossal. Hát persze, ha egyszer minden hatfontoson túl ő volt a legfontosabb! Ott állt Szkarjatyin a magaslaton, lábainál ott hullámozott a tábor meg az ellentábor, egyik kezében a messzelátó, teleszkópos, a másikban szablya. A következő pillanatban aztán totál felrobbant ez a panoráma. Bem úgy eltalálta, hogy csak! Szkarjatyin pedig, mint kit már az elemiben megtanítottak a haza-isten-cár hármasegység eredendő értelmeire, Szkarjatyin még elhörögte, hogy cárom, hazám, istenem, némileg változtatva az egyébként se kötelező sorrenden, s egy végső, ezek után azt is mondhatjuk, semmitmondó hörgéssel kiadta lelkét. – Kilehelte – helyesbít líraian Anna Szkarjatyina, akiről most még fogalmunk sincs, hogy ő a nagy Szkarjatyin szép ükunokája, s az ükapát maga Bem apó intézte el egy mesterien célzott ágyúlövéssel a határban, ez valamikor 1849 nyarán történt. Az eset nem vert fel akkora port, mint a becsapódó nehézlövedék, de mégis. Amikor meglelt a határban az ütközet színhelyén a kő-oroszlán is, valódi emlékköből, akkor kezdték el rebesgetni, hogy tényleg nagy ember volt a megboldogult, mert ha kisebb lett volna, esetleg nem kapják el a vengerszki-kosutszki tüzérek. Szkarjatyinát az egykori ellenfél iránti lovagias-ság, lépéssel hamarabb pedig az ükapja emléke iránti vágy indította útnak az egyik moszkvai pályaudvarról. Nem tudom, változott-e az ősrégi szokás – hogy mindegyik vasúti kocsí végében ott üldögél egy szolgálatkész KGB-s asszony, aki állandóan teát főz az utasoknak a gyorsforralón és kétnaponként megtakarítja pisztolyát. Ám ha az utasok főleg teáznak, a foguk közé csippen-tett, nehezen olvadó kockacukron át akár egy vödör teát is beöntenek, akkor csak mellékesen utaznak, de lám, egyszer csak megérkeznek, amint ez az el-bűvölő nőszemély is.

– Kto gávarit pá ruszki? – ez volt az első kérdése, amikor a kocsí hágcsó-jára tette gyönyörű lábát, mire az állomáson lebzselő tömegből kivált egy csoda-bogár, aki hobbiból az egykori szovjet tagköztársaságok fene tudja hány nyelvét beszéli tűrhetően. Már tud litvánul, lettül, s ha van ilyen, vótul, csecsenül. Az illető enyhén lökött, ezzel az erővel az atlantiszi nyelvet is tanulmányozhatná, ez

is, azok is jó mélyen a víz alatt, és ezen most már nincs mit tűnődni Kelet-Európában. Mindenki tanult valamit ebből az alámerülésből, de ha bennünket, kelet-európaiakat nem érint közvetlenül a Birodalom összeomlása, akkor ez az egész tanlecke marad csupán. Így viszont jóval több – már amennyire a meg-szenvedett valóság több minden tanleckénél a kellő és illő tanulságokkal.

Azt mondja Aloé Vera, hogy menjünk be a Római Császárhoz és igyunk meg egy angolkeserőt. A pincér rozsdás tálcáról akasztja le a tört angol-keserőt. Hiába, ez még kevés, hogy felnőjünk a nyugati magasságokig. Csak fel ne törjön belőlünk az ilyenkor és mindenkor szokásos összeomlás utáni frusztráció – mondom Verának –, elvégre eltelt már tizenöt év, bár tény, volt már százéves háború is. A székely gőzös kitolatott a képből, kazánja alatt eloltották a tüzet. A masiniszta álomra hajtotta fejét, miután lekecmeregte az ötven kilométeres távot. Nagy dolog ez a mi kicsi és nehezen mozduló világunkban! Az is jó, hogy útközben nem rabolták ki, mint egy postavonatot. Ezek szerint még van köz-biztonság, köz- és vasútjainkon immár gond nélkül közlekedhet az ember, nem nyúzzák le bőrét, nem veszik el a bugyellárist, mint egyszer-kétszer megtörtént Angyal Banditól az oroszokig. Már megint ők, holott ez történelmi nonszensz, az oroszok felszívódtak a ködben, éppen ezért csak részben érthető, mit keres Anna Szkarjatyina hazájától, lakásától, barátaitól távol, mindentől, ami olyan, mint a személyazonossági igazolvány: csak az ő nevére szól, más ha akarná se tudná értelmezni, mert kódjai kulcsok, amik nem nyitnak. Sehova, semmit.

Hát nem betörték pont ebben a pillanatban a Római Császár ablakát? Az egyik halál volt a számtalanból. Addig mind idéetlenkedett kaszájával, a tábla-üveg túlsó oldaláról fenyegette a lumpoló közönséget (jaj, de megijedtünk!), hogy nem is láttuk, mikor érinti meg az üveget, s a hét milliméter vastag tábla nagy robajjal összeomlott. A pincérek kirohantak, hogy elcsípjék az idétlent, de az hirtelen fölszívódott. Mi persze kikacagtuk a halált, ez az ősrégi gesztus ebben a pillanatban tört fel a lélek s a létezés legmélyéről. Ez nem a halál megszenteltetése, mert a halál nem szent. Legfőbb egy Mihály nevezetű szent igazítja utam s utad az árnyékvilágból az árnyak birodalmába. A halál kikacagása a sírás behelyettesítése olyasmivel, ami lényege szerint nem különb s nem alantasabb a sírásnál. De akkor meg mi ennek az egésznek az értelme? Ami a vidám temetőnek Máramarosban, Szaploncán – elégtételt venni a halálon. A halál pedig rendszerint hagyja magát kikacagni, mint az idő, vagy az emberi gyarlóságok, vagy a világmindenség. Jobb híján a pincérek összedobják a kirakat árát, velünk dobatták össze anélkül, hogy szólnának, s a Római Császár megint régi fényében ragyog. Mint egy csillag. Mondtam már, hogy hívták úgy is, Vörös Csillag? És itt megint bejönnek a képbe az oroszok. A királytalanítás után történt, s a római császárt még csak nem is kellett némi alsóneművel és három napra való élelemmel, meg a dinasztia arany eszcájgjával kiengedni Nyugatra. A császártalanítás egy karóval történt, az egységfelelős felállt a bejárati ajtó elé kitett székre és leverte a vendéglő cégérét. Valaki kárt csinál. Mit tesz? Átértékeli és továbbfejleszti önmaga tökéletességének mítoszát, és akkor

átminősül a kár, nemcsak bocsánatos, egyenesen üdvös vagy kívánatos lesz. Úgyhogy abcug Római Császár, üdv Vörös Csillag! Levert vagy, barátom. Ki vert le? No, de épp elég a régi rend ostromozásából. Elég. Szeretném hazám érdekeit képviselni két évig Párizsban, újabb két évig Stockholmban, a harmadik két év Londonban találjon, és aztán lehet szó Ausztráliáról, Délkelet-Ázsiáról, ahova mindig vonzódtam. Azután pedig már nyugdíjas leszek, úgyhogy vége. Hazajövök és beülök a középkorba. Az asztal alatt fogdosom Aloé Verát, amit egy nyugdíjasból ki sem néznének a nemnyugdíjasok. Veráról azt leszámítva, hogy él, igazából nem tudok semmit. A visszazuhanás a középkorba persze tovább tart. Az örökösödési háború – de melyik, az osztrák, porosz, spanyol? – kultúrrétegei mellett elsuhanva a Pragmatica Sanctio borzolja idegeink, s ha szabad így mondanom, hátunkon a szőrt. Hát persze, hogy a Habsburg-Lothringenek a leányágot is császárrá koronázták, így lett a legnagyobb közjogi méltóság Mária Terézia. S hol vannak még a szászok, e békésnek tűnő kisváros alapítói? Hol vannak már a szászok, ezt pedig a nyolcvanas években volt szokás ily nemes egyszerűséggel kérdezni Erdélyben. És nem felelt senki! Vagy hangtalan szörnyülködtünk: ez is megtörténhet, hogy úgy adják el e haza polgárait, mint holmi rabszolgákat Capua kapuinál? Itt nem lett népfelkelés, gladiátorok se voltak. Mária Terézia a svábokat hozta be Erdélybe, Arad, Temesvár, Szatmár környékére, s ez itt, ahol a jelek szerint ilyen kiadósan lebzselünk, s ahova befutott Szkarjatyina is ükapját megkeresni, szász hely. Így mondták saját hazájuknak s a miénknek nyolcszáz évig: Siebenbürgen. Land des Segens. Zíbenbürgen, hét vár földje, Kolozsvár, Temesvár, Segesvár, s ami még vár, ha egyáltalán vár valamire.

Szkarjatyina, a tündéri szépségű nőszemély egyszer csak azt kérdezi: sto éto: szabadság, szerelem? Természetesen ezt is olyan búbájosan szlávós lágyításokkal adja elő, hogy az embernek tisztára keményszik, de ez se baj. Sto éto? Kéznel van a delnei vagy kecseti műfordító, akinek, lám, még munkát is ad a melankóliás, de annál hálásabb utókor. Ámbár a szabadság meg a szerelem megértése szerintem nem fordítás, és csupán csak félig értelmezés dolga. Aki e két kulcsfogalmat elemzi, mindenekelőtt azzal kell számot vessen, hogy a szabadság a legteljesebb szerelem, a szerelem pedig a totálisan megélhető szabadság. Továbbá azt is tudnia kell, hogy újabb korunkban ezért szerelemtelen a szabadságában korlátozott ember olyannyira, hogy magának a kornak is lényegévé válik e fosztóképzős állapot. Az emberi természet gyönyörű és teljes. Minden porcikánkkal ezt érzékelnénk minduntalan, ehhez közelítünk az ontológia tolvajjáratain, mert az ontológia a szubjektumtól s a szubjektum tevékenységétől független létről szóló tanítás. Valójában pedig a legtestibb fogalmak, mindenki számára át- s megélhető, olyasmik, hogy leginkább nagyszerű közhelyekben fogalmaz az ember, akár egyik, akár a másik meglétéről vagy hiányáról beszél. Sto éto?

Aloé Vera meghökkentő javaslattal hozakodik elő. Azt mondja, tudod mit, ma van Petőfi halálának napja. Ha te is úgy gondolod, és néz rám borostyánkő-

pillantásával, amibe a földtörténet minden bogara belefagyott, akkor stoppoljunk egyet az emlékműig, ott szeretkezhünk. Miért, itt a Római Császárban nem lehet, az első vagy második emeleten, miközben a középkori sokadalom lantosai végváraink siralmas elvesztéséről énekelnek. Várad gyászos elestéről, Temesvár megvételéről, Kolozsvár megtiprásáról. Itt nem lehet? Itt nem lehet, ebben a rettenetes hangulatban, mondja, mert nekünk most el kell mennünk az emlékműhöz. Hol akarod, a tövében, vagy lépéssel arrébb, az önmagával párbajozó kukoricásban, tényleg, hol akarod? És mit akarsz, szabadságot vagy szerelmet, miközben velem ölelkezel, ha már leintettünk egy traktort, egy Mercedest, s a gyász meg a mi örömünk színhelyére értünk. Ahol mostanig már elcsendesedett minden. Ezt az emlékezés előtti vagy utáni csendet nincs hogyan és nincs miért feltörni.

Nem hagynátok abba a baromkodást? De igen. Most, rögtön, azonnal, vagy a kétségek bunkósbotja verjen agyon. Aloé Verával nem tudom, találkozom-e még. Azt is leszámítva, hogy folyton együtt vagyunk, ez sem mellékes kérdés. Ez egy teszthelyzet, lám, mire lennék képes nélküle. Semmire, úgyhogy illetlenül visszahátrálok a csapdából, és úgy teszek, mintha az égvilágon semmi se történt volna. Ülünk, csak ülünk a Római Császárban, eléggé el nem ítélni állapota ez az intellektusnak, és isszuk a rozsdásan tört angolkeserűt. Úgy kell nekünk, kis hülyék. A tömeg kint egyre féktelenebb. Hát nem ez a középkor lényege, a vadság – hogy a lángfúvó a lángot szomszédja arcába fújja, s a kardnyelű lenyelesse bökőjét a mellette haladóval. A középkor lényege nemcsak ez, hanem az is, ami ennek pont fordítottja. És hogy mi történt, és mi az, ami visszajára fordult, erről szól a történelem.

Éjfél felé a jólányok is beálltak. Addig csak Aloé Vera működött kezével, pókhálóharisnyás lábával, a combjára valaki egy vitorlást, darazsat, kisgyereket, skorpiót, fene tudja még mit tetovált. Tessék elővenni az álmoskönyvet, attól okosabb lesz a néző. Kérdés, ki nézi Aloé Vera combját, kinek adatott meg ez az isteni ajándék. Vagy ki kukkol, mert ez is elképzelhető. S még mi nem!

Lehet, hogy Aloé Vera úgy járt egy távol-keleti tetoválószalomban, hogy senki nem tudott róla? De miért kellene tudni vagy nem tudni erről az útról? Ebben a pillanatban megtelt az amúgy sem üres Római Császár. Mi is ott voltunk zsigereiben. Egy összevissza tépett csoport erősen vérző fiatal férfit hozott be, a testet fölfektették a bár sárga-fekete pultjára. A sokadalom ott hömpölygött a főutcán, a torony tövében, a várfal mégsem túl nagy biztonságában, amikor valaki leugrott vagy lehullt a magasból, és egyenesen a Hirsch ház vaskerítésébe csapódott. A nyíl- és dárdahegyeket utánzó kovácsoltvas kerítés több helyen átdöfte a férfit. A mellén, jobb karján, medencéje tájékán, egyik forgója kifordult, valósággal kirobbantotta a pika, és mindkét térde összezúzódott. Most már itt marad velünk, ha tetszik, ha nem.

Újabb kérdés, fog majd kelleni nekünk mindez? E rettenetes grammatikával összehordott valami mindamellet egy dologban igaz: a természetes vágy

kifejeződése, hogy tényleg kell nekünk ez az 1849-es epizód, ami a jelek szerint minden különösebb nehézség nélkül átültethető a mába.

Kérdés, hogy kérdés avagy állítás, netán tagadás e legutóbbi kérdés.

Gyorsan telefonáljunk Arafatnak, aki most tiszta véletlenül nem a palesztinok életfogytiglani elnöke, hanem mentős. Míg a megyeközpontból ideér, tán nem vérzik ki a szerencsétlenül járt ember. Mi történt, ugyanbiza mi szokott ilyenkor történni? A páciens a jobb ágyi (jobbágyi?) alantas demokrácia viaszkosvászonnal letakart asztaláról a polgári demokrácia precíz és megbízható orvosi műszerekkel felszerszámozott asztalára fektetik, így tán megmenthető. Az is lehet, ennek a futó epizódnak nincs miért nagy elő- és háttérre kerekíteni, elvégre minden népünnepélyen, banzájon, farsangi és egyéb hacacárén előfordul, hogy valaki nem jó helyre áll. A brazil nagymenetnek évente három- négy tucat áldozata van, miközben a csodálatosabbnál csodálatosabb szépségek szambáznak! Az egyiknek egy igazi gyémánt van a köldökében. Ugyanez nem mondható el a Szkarjatyin, illetve Petőfi halálának színhelye közelében felépített impozáns szálloda árnyékában delelő nőszemélyekről, akik gyémánttalan várják a török kamionsofőröket. A szállót tehát az 1849-es kozákroham és az 1989-es fordulat egyik egyáltalán nem jellegtelen helyén építették fel, ennek főleg a tranzit dömperesei örvendeznek. Ez egy rutinszerű pont a bevétel és a profit logisztikai térképén, megtűzdelve a környező falvakból ide csődülő szépségekkel. Ugyhogy rendkívül jó napra ébredünk, ha tegnap estétől lehunytuk szemünket egyáltalán.

A fiatal férfi megmoccan az asztalon, vizet kért, erre következtettek rebbenéséből a körülötte állók. Vizet, honnan, amikor még a falból is vodka meg hamisított bor folyik. Sajnáljuk, de nem készültünk fel az ilyen és ehhez hasonló helyzetekre. Továbbá azt is kijelentjük, hogy minden egyezés a véletlen műve, amiért természetesen nem vállalunk felelősséget. Vizet, vizet! S.O.S.! Ez a helyzet paradoxona: rendszerint a hajótöröttek, a vízbefúlók S.O.S.-elnek, első sorban a pusztuló népség megmentésére találták fel ezt a mindenki által ismert jelzést. Tititá, tititá, tititá. Mentsétek meg lelkeinket! S a tönkrezúzott férfi tényleg nem túlzott, amikor elszállni készülő lelkére hallgat, s ez az üzenet valóban a mentésről szól. Megmentheti valaki?

Próbáljuk meg elképzelni, hogy megérkezik a mentőcsoport. Fekete álarcosan, villanygumibotokkal, de főleg kézfegyverekkel dúsan ellátva. Tényleg ők a három testőr? Korunk szövevényességét ismerve akár az ellenkezőjét is állíthatnánk, hogy terroristák, azok is fekete zubbonyosak, álarcosak, robbanó öv karsú derekukon. Annyira uniszex lett a terrorizmus, hogy férfiak, nők vegyesen művelik. Elvegyülnek a tömegben, és ahol a legsűrűbb, kioldják a bombát. Magukat oldják ki ezek a szerencsétlen állatok, és ötventől ötszázig az áldozatok száma. Mind meghal, aki (milyen véletlen!) ott van közelükben. A nagymama, aki unokájával sétál. A szerelmesek a Szűz útját járják, amikor pont mellettük felrobbantja magát valaki.

Hadd nézzünk ki a kirakat táblaüvegén és lássuk, amit pedig sem lelki, sem pedig valóságos szemeinkkel egyáltalán nem akartunk látni. Az Apokalipszis

egyik lovasa kocog ráérősen a város egyetlen valamirevaló utcáján. Nem néz se jobbra, se balra. Hogyne, hát megértettem, ez világom vége, amit a kocogás határol be. Járd be, ha még nem jártad be a bejárhatót, közben működtek buzgón a fő-, al-, segéd- és segédebb vállalkozók körülötted. Akár a fesztivál szervezői, akár a fehéregyházi csata stratégiái.

Az olajnyomatot, eléggé tökéletlen munka volt, a nagymama ágya fölött láttam, érdekes volt és szenvedő – a költő az erdélyi rögről fölemelkedve még egyszer az égre veti fájdalmas, és a földi világtól elszakadni kész pillantását. Jobb csuklójánál elejtett kardja, s ő csak nézi, nézi az eget, mintha onnan érkezne valami megoldás. Igen, de mire? Jobb így, mint valami szibériai ólom-bánya foglyaként akár húsz év múlva is? Vagy inkább életben kell tartani a költőt még legalább húsz évig, mindegy hogy hol, csak éljen!

– Meghalt – szólalt meg a sebesült fejénél álló nő. Ruhájának redőiből előhúzott egy tükröt és a fiatal férfi arcához tartotta. Nem nézett vissza senki, pára se volt. A tükör teljesen kiürült, moccanatlan tájat sugárzott vissza, amelyben azontúl nincs nappal és nincs éjszaka, sem a tökéletesnek vagy csak megszokottnak mondott dolgok. Mi sem.

– Nem akartok mulatni egy kicsit? Ezt a sarkig tárt nagyajtó küszöbéről bömbölte felénk valaki, akinek úgy látszik, fogalma se volt arról, hogy itt ebben a percben meghalt valaki. Valaki, akiből ha igaz, nemzeti hőst csinál az utókor.

– Hát csak gyertek ki, mert nagy élet van itt!

Valóban, csak ki kell tenned a lábad, s a legelső sikátorban minden, mi szem-szájnak ingere. Kisbaba alszik békésen a kőfal tövében, szülei ittfeledték vagy elsodorta őket a tömeg. Lehet, most már kétségbeesve kiáltoznak, keresik a visszautat, hiába. A menet megtorpan, valaki belehajtott a tömegbe, és ez vagy igaz vagy sem, akik elől vannak, azt mondják. De – teszik hozzá gyorsan – arról is információink vannak, hogy komolyabban nem sérült senki. Úgyhogy derűsen megfeddtük a figyelmetlen sofőrt, akinek ezek után vagy volt kedve elhajtani, vagy maradt velünk. Szóval, csak semmi pánik!

A fal védője néhány perccel ezelőtt meghalt, a kunkori bajuszkás fiatal-ember, akiről azontúl hogy meghalt, most még, illetve most már semmit sem tudni. Halálának kétségtelen tényét irodalomtörténeti és XIX. század-történeti eseményekhez kötjük, történésközelbe állítjuk, és akkor meg azt hisszük, hogy minden kérdésre megvan a válasz. Pedig ez éppúgy nem igaz, mint általában a nem igaz dolgok.

*

Minden egyformán fontos és fontatlan. Ez a mai jótanács. Ha megfogadjuk, akkor Hamupipőke sincs többé, aki bögve mered maga elé, taknyos orrát törülgeti és azt mondja: a lencse balra megy, a kolbász meg jobbra. Mi a fontos és mi nem, többé nem kell eldöntenie, annál inkább azt, hogy ami fönnakad a morál finom rostáján, immorális-e vagy csak amorális.

Ezzel tulajdonképpen nagy kő esett le a lencse mázsáihoz szokott Hamupipő szívéről, mert az idők folyamán szinte mindig itt adódtak a legsúlyosabb döntések: megmondani egy rövidebb-hosszabb időtávra, mi erkölcsös és mi nem. És mi azt is tudjuk, hogy minden erkölcsös egyben magasan vagy mélyen emberi is, és minden, ami ennek az ellentéte, tehát erkölcstelen, az is. De Pipő másként tudja. Az ő dolga most és azontúl, hogy akár félálomban is, de teljes biztonsággal mozgassa a morál rostját minden ellenében, ami non-morál. Aztán majd meglátjuk, mint gyűl az ocsú – az erkölcstelen vagy csak erkölcsi érzék nélkül való. A kettő legfőbb a mi tudatunkban mosódik össze kuszan és a megkülönböztető értelem félálmában, ami ennyiben Hamupipőke álma is. Jaj igen, majd elfeledtük: nem az erkölcsös és erkölcstelen közötti, olykor borotva-éles nyaktiló a legsúlyosabb választóbíró, hanem amikor meggyőződéssel erkölcsösnek mondd azt, ami voltaképpen erkölcstelen, mert mindig az volt lényege szerint. A következményekről majd máskor.

Hamupipőke szortíroz. Leül az üres söröshordók, konzervborsók, vadbarmok, kilőtt tárú kalasnyikovok, önként vállalt és önkénytelenül tiltott politikai divatok halma elé. Ez mehet, ez a liberalizmus, ez nem, ez a royalizmus. Szocdem, eremdész, konzervatív, sőt ókonzervatív. És hol vannak a parasztok? Előbb mondtuk, kis szobában. Ez majd csak. Ez most még. Az már. Nekiáll kísértetkastélyt építeni a csupa fontos és csupa fontatlan dologból.

Hát abban biztos lehetsz, hogy ő aztán nem filozófus. Ő lázadó. Ő nagyon sokat fog szenvedni, míg meghal. Minden ellen lázadt saját életében, saját halála ellen is fel fog lázadni. És ezért hal meg kínok között.

Jellasić, még mielőtt az egzotikus szigeten kikötött, ott állt küszöbünkön, jóestét, mondta, én vagyok az a Jellacity, ezt tökéletes magyarsággal mondta, horvátul se beszélhetne szebben magyarul. Jöjjön be, már vártuk. Iszik egy sört? A tévében Kórogy, Szentlászló, a mosztari híd, Vukovár, Brcko. Otthon vagyunk, nevet a férfi, majd elkomolyodik. Itt mindenki mindent módszeresen lerombol, úgyhogy mindent előről kell majd kezdeni. Van, amit nem lehet előről kezdeni, mert máris örökre megtörtént. Na, nekem nehogy azt mondja, hogy csak a félig elvitt dolgokat lehet szétszedni. Minden berobbantható, minden újrakezdődik egyszer, még akkor is, ha befejezettnek mondták, és valóban: nem csalás, nem ámitás, helyére illesztették a zárókövet. Tudja mit, én nem szeretem a közhelyes bölcselkedést a dolgokról és kezdetekről, én a sört szeretem.

S hogy állunk az áldozatokkal?

Ebben a pillanatban valami mást kezdtek mutatni a tévében, esti mese gyanánt. A Medencét, ami jöllehet iruló-piruló szüzlány medencéje, meglehet a tisztviselőtelep úszómedencéje, Kiss úr vagy Nagy bácsi kéjesen nyögdecseve éppen most ereszkedik belé és kihúzza magát és megint belecsobban, jaj be jó, jaj be csodálatos. Aztán szárad kókadozva, csukott szemhéja mögött az élvezet szárazvillámai vakítják.

Ez lenne a Kárpát-medence? Ha lehet: lehet, ha nem, hát nem. Jellasić a fejét fogja: micsoda történelem! De nincs idő újratekinteni, mert az ajtóban megjelenik Sajtfej asszony, angolul Mrs. Cheesemittudoménmi, és nekilátunk, miközben a családi fotókon lábujjhegyre állnak a szeretett hozzátartozók: lám, mire képes ez a Mrs. Cheesehead itt, Kelet-Európában, mennyire futja türelméből, s ha begurul, elgurul-e, hagyja a löporos hordó fészkes fenekébe ezt az egész átkozott Balkánt.

Ahány elvarratlan szál, annyi elvarratlan történet. Ha nagytata azzal kezdi a napot, hogy Szarajevóban megölték Ferenc Ferdinándot (a fordulat a pánszláv Hašeknél, a Szejkből ismerős), akkor ez a legelső világháború legbeláthatóbb indítéka. Mindegy. Hogy zárja a napot nagytata? Becsoszog a szekrénybe nagytata, mert a világ megint fordult egyet, sőt, úgy forog, mint egy propeller. Ma pedig már nem sikk egy lövészárokból kuksolni Hemingway-jel, akit csak Ernestnek, sőt Ernie-nek mond nagytata. Orwell is nehezen illeszthető be bármiféle világképbe, miután hódolatát odahelyezi Katalónia átlőtt szívéhez. Nagytata a szekrényben – ami a Sagrada Família kicsinyített forgácslemez-mása – olyan, mint az öregedő Gaudí, aki hipp-hopp fává, egyenesen bútorrá változott. Jól érzi magát, és gyakran az az érzése támad, hogy akár meg is gyónhatna a félhomállyal keveredő hűvösségben, a kő, a fa, az öreg ruhák és a régholt bajtársak örökre kihűlt világában. De kinek, minek? Egy spanyol, akit egyszerre és hatásosan örült spanyolnak mondtam, mert szinte csak azért jött Madridból még kilencvenkettőben, hogy megpróbálja kimozdítani egy nyomással Ábel obeliszkjét a Székelyföldön, most már tudom, Farkaslakán, azt mondja, tudod, az a polgárháború olyasmi volt, mint Pamplona, csak más. Pamplona az Pamplona, igazi bikákkal, és a bikák előtt sportosan menekülő férfiakkal. A polgárháború Guernica volt, és Guernica a Balkánra költözött, csak ide, a Duna átellenes partjára.

*

A nagy lakoma szétszedett, szertecsavározott díszleteit hordozgatják a színpad alakú tér bal oldaláról a jobb oldalra. Ez az indító kép. Külön az asztal lábait, lapját. A székeket egyesével, kettesével. A kicsiszékeket, ülőpárnákat, a fazekakat, lábasokat, tányérokat, kanalakat, késeket, villákat. Csak miután végeztek a dolognak is mondható leltárral, azután kezdik hordani az ételt. Két asszony vállig felgyűrt blúzban a húslevest viszi nagyfazékban. Mögöttük másik asszony, egy kakassal a kezében. A kakas nyaksebéből csöpög a vér. Születésnapokon, névnapokon, keresztelőn, lakodalomkor, ezüst- és aranylakodalomkor összejön a család, ilyenkor vidámak. Toron ugyanígy összejönnek, de akkor szomorúak, elemlegetik, milyen áldott jó ember volt a megboldogult. Mit mind kínlódik nagymama, hogy bár félévenként összehozzon minket? Nagymama örökifjú, a gyerekek koravének, helyben vagyunk. Nehéz, újabban töknehéz idők! Egyik vagy másik történelmi korszakban (van történelmietlen korszak

egyáltalán?) hamiskodni kell: nincs hús, jöhet a hamis tokány hamis krumplival. Hamis uborkából hamis savanyúság. A szoba végében tévé. A szerbek, a horvátok lövik egymást. Fogjatok valami mást. Pornót ne, mert a gyerekek még fent vannak. Majd ha lefekszenek, és mi is lefekszünk.

Te vén disznó, hogy neked miken jár az eszed!

A bosnyákok késsel támadnak a szerbekre. Tulajdonképpen minden primitív társadalom bicskázik. Befulladt agrártársadalom vagyunk mi is, és amikor igazságérzetünk nagyobb, mint vélt vagy elszenvedett sérelmeink, bicskát rántunk. Rántott pityókára rántott bicska. Ezt a családfő mondja, aki, ha matriarchátusban élünk, történetesen az Anya. De mi magunk is, leendő pátriárkák, a törzs, a nemzetség Nagy Öregjét hallgatjuk éppen, akinek az első adandó alkalommal eltörjük mindkét lábát, elföldeljük a küszöb alá, hogy ne kísértsen többé.

Az ülésrend: Apa. Az asztal átellenes oldalán a hosszanti tengely másik végében Nagyanya. A többi igazából esetleges. Még az is szinte mindegy, hogy Anya az apánk jobbján vagy balján foglal helyet. A foglalás nem szakrális, a rendezőelv inkább a sorshúzás esetlegessége.

Család az asztal körül. Többek között az sem világos, ki adja fel a levest, a másodikat, majd a tésztát, ha már mindenki elfoglalta a helyét, és a kép attól kezdve statikus: még játszani se gyűlnek ki a gyerekek az előtérbe, ami tulajdonképpen az asztallal párhuzamos, bútorokkal be nem szerkesztett tér. Valakit hazahoznak Nyugatról, haljon meg itthon. Hordágyon beviszik a házba. Némi késése volt a járatnak, nem fatális. Ezért igazán nincs mit cirkuszozni. Keresztanyánk, ángyónk, Feri bátyánk, Vilmos unokaöcsénk fiát vagy lányát hozták hordágyon, leteszik a fal mellé. De hátha esze ágában sincs meghalni, akit hazahoztak? Családfő, levesre vár. Újságban együgyű négertörténet. Asztot mongyák, ojanyok vagyunk, mint a négerék. Asztot szeretném én látni, hogy ojany legyek, mint ez a suvickos néger. Vagy te, Hunorka! Esztet nem mondhatják mások, csak a vátrások. Ki ne lötyögtezd nekem a drága levest, nyomot hagy a szőnyegen. Még mindig nem montátok meg nekem, ténleg ojany vagyok én, vagy Hunorka, mint itt, ezek a négerék? A rabszolgák. Münk nem vagyunk rabszolgák, münk szabad székelők vagyunk.

Erre mondja Trézsi nénénk: én tulajdonképpen a mindenkori kisebbséghez szeretek tartozni. Mert a mindenkori kisebbség mindenkor szelídebb, keresztényibb, mint a mindenkori többség. Ez a történelem nagy tanulsága, ha úgy tetszik, morálja. Ha én magamévá teszem, akkor morális lény vagyok. De aki engem tesz magáévá, az sem immorális. Ti is így gondoljátok?

Lány: valaki követett a tegnap. Diszkréten, de követett. Apa: az még nem baj, legfőbb katasztrófa. Mi is követtük. Össznépileg, össz-társadalmilag, egy emberként, és most tessék. Diszkréten nem énekelt diszkrét tömegdalokat a diszkrét követő? Lány: nem vettem észre. De ha észreveszem se szabad észrevennie, hogy észrevettem. Anya: diszkréten követett, azt mondod? Lány: lyukat fúrt a napi sajtóba, a vezércikken át kémlelt utánam. S az újságban, hogy szabadok vagyunk! Trézsi nagynéni: és vajon mit akarhatott ez a diszkréten kitartó,

kitartóan követő pasi? Apa: munkát, kenyeret. Hatalmat, húst a dolgozóknak. Trézsi: nem ideológiai természetű ez a settenkedés. Nem politikai, nem világnézeti. Nem felekezeti. Némi követés, akár perverznek mondható leskelődés nem árt. Anya: szóval megint helyben vagyunk. Kis kerted gyümölcsét akarta rossz fogaival megharapdálni. Apa: kiütöm, ki én.

Trombitás, akiről ebben e percben még azt sem tudni, a nemzetség tagjaként, netán vendégként (tanúként?) van jelen a lakomán, most el kell döntse: a luddikus-erotomán vagy pedig a politikus-historizáló megoldásokat kedveli most és ezentúl. Tény és való, egyik sem túlzottan népszerű a Székelyföldön. Az első azért nem, mert nem, és e tautológiánál okosabb most nem jut eszünkbe. A másodiknak ugyan lenne még valami esélye, csak ez a népség annyira megszokta, hogy a folyamatos félmúltban (sing-múltban) éljen, kizárólag abban, fel sem tűnik neki a folyamatos jelen. Aztán egyszer majd kétezer után valamikor (ami éppúgy lehet 2001, este tíz és fél tizenkettő között, mint 2999): most pontot teszünk a nagy törzsi kajálásokra. Különben is mi vagyunk a legutolsók ebben a tájban. Utánunk az özönvíz, ami hóvá és jéggé fagy.

Utolsó kép, csak a természetben. Piknik. Gólyák? Darvak? Vadlibák? Dehogy. A vándormadarak útja egészen más. Utoljára még úgy volt, hogy mi vagyunk. Tévedsz, mi már nem vagyunk. Mi ha vagyunk, nem mi vagyunk.

A hűtőpult fölé hajlik, Hófehérke üvegkoporsójára a mélabús királyfi. De ő most nem mélabús, sem bélamús, inkább mindenre elszánt. Mi mindenre? Ilyesmiket azért nem tanácsos kérdezni. Amikor már nem bírjuk tovább, benzint csorgatunk a fejünkre és meggyújtjuk, ne legyen semmi azontúl. Kár a benzintért. Belehalt sebeibe az az ír katolikus lány, akit protestáns barátjának házában lőttek le előző éjszaka.

Milyen jó, hogy nem vagyok ír. Milyen jó, hogy nem vagyok katolikus. Milyen jó, hogy nincs barátom.

Üres töltényhüvelyekkel van tele a lakás. Ágy alatt, szekrény alatt, lavórban. Zsaluk mögött. Kénköszag, lőpor. Szent isten, mi volt itt, forradalom? Dehogy. A szegeket lőttük be a falba, kis, gyengéd emlékképeinket csak fel kell tenni valahova. S minden lövésre kinyíltak a szomszédság jobbágykék ablakai. Káricsálás, dús káromkodás. Te, ezeknek elege van szinte mindenből, és mégis allergiásak a lövöldözésre. Szekrények forradalma avagy nyugi, mert mégis a helyére kerül minden. Ha nem most, hát a jövő évszázadban, évezredben, jól mondom?

Ó, ezek a fenyők! Ó, ez a borvíz! Óeza, óeza. Egy rakás apróra vágott fa előtt. A borvizes üveg szakadt címkéjén: SANCRAIENI, BIBORTENI, CASIN, a vizek végezetéig. A sajtóban, igen. Azt mondja apuka, hogy azt írja az újság, hogy holnap délután, de legkésőbb a hét végén kitör a Hargita.

Nocsak, a sajtó. Nem egészen huszonnégy óra áll az ad hoc katasztrófa-tanács rendelkezésére, ennyi idő alatt kellene elköltöztetni a hegyalji községeket. Kápolnást, Kicsi- meg Nagyláthfalut, a tanyákat. Utóbbiakat még a legkönnyebb, csak leakasztod a gumicsizmát a gerendáról, az oltó mellől, bele-

ugrasz, mehetsz máris. Földnélküli Székely János onnan az Ivó magasából ment világgá, sőt, minden világon túl.

Terep, madártávlatból. A hamu- és koromhegy magasából. Lennebb kell menni, ha az emberi viselkedés, a lélek alapképleteit akarod látni a huszonnegyedik órában vagy csak a huszadik század végén, ennyivel vagy annyival a vulkán kitörése előtt. Ugyanbiza nem vogymuk mi magunk is por es chomuw, mert akkor isa valánk vulkán is.

Evés közben nem szabad olvasni, mondja Apuka. Hörböli a finom műtyúkhúslevest. Nem szabad olvasni, mert nem tesz jót az egészségnek. Sem evés előtt, sem pedig utána. Tátikázni, az a fasza szórakozás! Így lesz Jennifer Rush a leányzó. Madonna! A fiú meg Freddie Mercury, de akkor az Öreg agyonveri, mert Freddie-ről mindenki tudja, hogy volt életének egy enyhén szólva különös szakasza. Apu kit tátikáz a műhúsleves fölött? Apu a tökéletes imitátor. Apuka mindig tudja, kit kell tátikázni. Akár demokratikus komolysággal, akár komolytalanul, mondjuk ki: viccesen, és ez is demokratikus.

Óeza. A tűzhányó tényleg ki fog törni, csak nem akkor, amikor a fővárosi lapok tippelik. Ha jobban megnézzük, a tipp légből kapott – van bár egy jövőszakértő kézjeggyel ellátott vélemény, prognózis, akármi arról, hogy? Hiába, az újságírók most is hazudnak, mint mindig. Úgyhogy faljunk csak nyugodtan tovább. Minden alkalomtól függetlenül, csak az éhségtől nem.

A kiköltöztetést megelőző pillanatban aki csak teheti, Svédországot (vagy ahogy mondják: Svégországot), Ausztriát, Németországot, a viszonylag szigorú bevándorlási törvények miatt jóval kevesebben Ausztráliát, Svájcot, az USA-t jelölik meg letelepedésük és későbbi életük színhelyéül. Összeül még egy utolsó, nagy lakomára a család. Ez a búcsúlakoma tulajdonképpen minden korábbi eszem-iszom hologrammja. A születések és temetések, az ezüst-, arany- és nagyon ritka gyémántlakodalmak, kicsengetések, konfirmálások, bérmlások, katonabúcsúk, névnapok ropogósra sült disznóbőrébe, báránybőrébe, kappanbőrébe kötött, tyúk-, liba- és kacsatollakkal megjelölt emlékkönyvét most rögtön átadjuk az utókornak, és közben tudjuk, az utolsó lapon ott van minden korábbi, sőt, maga a legutolsó is. Ebben a legutolsóban az a legeslegeslegutolsó, ha egyáltalán vége lehet valaminek az egymással farkasszemet néző tükrök közönyében.

Székelyudvarhely, 2005.

„Úgy szeretem az írást, hogy megvannak a kedvenc tintás tollaim”

Interjú Oláh Istvánnal (Új Magyar Szó / Színkép, 2006)

A Székelyudvarhelyen élő Oláh István költőt, aki tanulmányai elvégzése óta nyugdíjba vonulásáig napilapoknál – legutoljára a Romániai Magyar Szónál – publicistaként tevékenykedett, a Hargita megyei önkormányzat ez év májusában Életmű díjjal tüntette ki. Oláh István az utóbbi években összegző szándékú nagyobb lélegzetű prózai alkotással készült el: a Zsebregény című mozaikszerű esszéregény első fejezetei éppen az RMSZ Színkép mellékletében jelentek meg folytatásban. Az időközben elkészült, általunk jelentősnek ítélt mű kiadás előtt áll. Erről, illetve emberi-alkotói tapasztalatáról kérdeztük a szerzőt.

– *Mit jelent a nemrég kapott Életmű-díj életedben, pályafutásodban? Számítottál-e rá? Változtat-e valamit rajtuk?*

– Az Életmű-díj akkor jelent valamit az embernek, ha élete valamit is ér, ha szereti életét. Én pedig nagyon szeretek élni a magam csendjében. Rendszerint a köz szolgálatában betöltött (vagy kitöltött) szerepet és minőséget jutalmaznak ilyen, olyan, esetleg amolyan díjakkal. Nálam ez nem működik, mert soha nem volt bennem semmi tudatosan vállalt szerep. Én nem készültem hősnek, sem hitszónoknak, aki a történelmi romantika nagy freskóján mutatja az utat. Nekem egy teherkocsi sofőrje mutatta az utat, ő vitt rá, amin ma is járok. Csík meg Udvarhely felé, amikor a két város oly mikszáthosan hajbakapott (nem először), hogy hol legyen a megyeszékhely. Csík fontos állomása emberré válásom történetének, de legalább 16 éve Udvarhelyen élek. A díjra természetesen nem számítottam. Életemen, pályámon nincs hogyan változtasson. Legfőnnebb akkor változtatna, ha egy úticsekket is mellékelnek, és azt mondják, két évig járkalj az asszonnyal a nagyvilágban, barátom, s ha a cunami vagy a terroristák ott nem marasztalnak valahol, ám gyere haza. A közéletiséggel, sokszor oktanul, a sajtót szokás meggyanúsítani, tehát én is érintett vagyok. Erre van egy jó sztorim: öreg néni feldöcögött a busszal egy Nyikó menti faluból, hogy elpanaszolja, megszökött a menyé, a fia nagyon elengedte magát, nincs ki gondozza a kisgyereket. Nem lehetne kiírni az újságba, hátha előveszi jobbik eszét, hazajön... Tíz tojást hozott, igaz, nem éri meg (mármint a menyé), de hoz még egy ennyit, ha előkerül. S hogy nem jött a tojással, ebből ki lehet találni, hogy hazatalált-e vagy még mindig bolyong valahol a bolondos kedvű menyecske, nemkülönben a sajtó hatékonyságát is.

– *Több versköteted jelent meg, prózáat viszont eddig csak lapokban közöltél. Mi vezetett e „lomha műfaj” felkarolására?*

– Valószínűleg az, hogy több lett az időm. Vagy a türelmem magam s az emberi dolgok iránt. Vagy tényleg lomhább lettem, ha már – kifejezéssel élve – e lomha műfajt választottam. Tulajdonképpen rájöhettem, az emberek rendszerint nem versben beszélnek egymáshoz, a költők az a furcsa szerzet, akik azt hiszik (tán joggal), hogy ez a természetes kommunikáció. A történetek, amiket elmondtam és ezután is mondani fogok, groteszk, egyenesen abszurd dolgok, és rímtelenek. A költészet csak azért halott, mert számomra az. Ez a még vállalható parafrázis. Az irodalom (amiből most már végleg kimaradtam) számomra azt jelenti most is, ülök a cellánál nem sokkal nagyobb cellámban, és a fal felé fordulva írok. Sem a kortárs író társadalom, sem a hatásra élesített műhelylélektan nem érdekel.

– *Zsebregényed keletkezéstörténete érzésem szerint nem tegnapra, nem is tegnapelőttre nyúlik vissza. Miért „zseb” és mi benne a „regény”?*

– Egy ötvenlapos iskolai irkát hosszában kettévágok már vagy harminc éve. Nem biztos, hogy mindig ugyanazt! Ez az irka ki nem kopik a zsebemből. Ilyesmiket jegyezgettem bele: honnan tudja a harangozó ott fönn, a toronyban, hogy mikor kondítson, ha már a pap a cinteremben kimondta az utolsó szót (és tudja!). Vagy: mi történt a Telekikkel, Bánffykkal, Keményekkel Erdélyben, s mi Orfeusszal a marosvásárhelyi alvilágban. Hogyan kerültek más-más járdára a baszkok és baszmegek, e két igen figyelemre méltó náció Európában. S mond-e valamit önnek a marcona férfinév: Hari Batasuna, legalább annyit, mint a Petőfié a sosemvolt szabadságban, és a mindig-lesz szerelemben. De ugyanbiza ki az ördög ez a Hari Batasuna, mert hogy Petőfi ki s mi volt, nagyon jól tudjuk még 157 esztendő teltén is, Fehéregyházaink örökös veszedelmeiben. Továbbá, hogyan került vidékeinkre egy, a távol-keleti ölelkezéstechnikákban módfelett jártas leányzó Nyugat-Európából, egy protestáns szeretetszolgálat révén. S protestánsok mellett nemcsak a katolikusok, de a görög katolikusok, sőt ortodoxok is megjelentek előbb az ötszázszor csonkolt füzetben, és aztán a Zsebregényben. Az erdélyi nációk és felekezetek, a késő középkori, olykor azt hiszem, örökösen középkori erdélyi társadalom. Mindamellet regény, és nem szín-, főleg hogy nem vígjáték, de nem is tragédia ez a könyv, ez a szándékos torzó.

– *Hosszú évtizedeken át élted, s éled ma is feltörekvő kisvárosok ambiciózus, ellentmondásos mindennapjait. Mennyire kicsik e városok és miképpen tudják mégis leképezni, térben és időben a téged foglalkoztató univerzumot?*

– Ha a kérdés arra várja a választ, önéletrajzi elemekben tobzódik-e vagy sem a könyv, azt mondom, igen, sőt. De hát ez mindenkinél így van, mert mindenki

saját magát írja, aztán hogy ritka jó esetekben egyetemes kulcsai vannak az egyszemélyű emberi habitusnak, külön szerencse. Én Marosvásárhely, Csík-szereda és Székelyudvarhely háromszögében éltem. Másfél-két órányi az út, és máris ott vagyok megint, ahol kezdtem. A történelmi Székelyföldön, egyszer mégis megkérdezték, vagy csak nekem tűnt úgy, hogy akarok-e szász lenni? Másszor meg azt, akarok-e román lenni. Természetesen nem akartam, de a kérdés baljós: mindig az erősebbik kérdezi, s csak ha jó kedvében van, hogy akarsz-e olyan lenni, mint én. Mert ha morcos, meg sem kérdezi, bekap! Ezeket a kisvárosokat pedig úgy szeretem, hogy rendszerint nem szerettem, amikor egyik vagy másik polgára voltam. Csak miután átköltöztem oda vagy ide, fénylett fel a régi hely, de ez mindenkivel így van.

– *Írói-újságírói munkásságodra következetesen jellemző a népek, fajok, típusok, különböző emberpéldányok megértésének szándéka. Milyen személyes gyökerekből táplálkozik mindez?*

– A megértés mindennel és mindenkivel szemben civilizációtörténeti adalék, főleg miután a civilizáció tüzzel-vassal térített az Újvilágban, újabban pedig az iraki kőolajmezőkön. E paradox hatás alakította viselkedésem, s a másik, amiből a balkáni Ivo Andric gyúrt irodalmat – a kicsi s a nagyvilág egyidejűségeiből. Ez a világ és ezek az egyidejűségek hozzák: nem véletlen, egyenesen szükségszerű, hogy mellettünk, velünk, sőt bennünk, genealógiánkban más népek, vallások, nyelvek, társadalmak, méltó dolgok és aberrációk lenyomata létezzen. Ennek írói műhelygyakorlata is foglalkoztatott jó ideig: ha úgy megtanulnék románul meg németül (sőt, szászul!), hogy olyan biztonsággal írjak, mint magyarul. Csak ami a svéd-magyar költészetben több mint érdekesség, mert érték, hogy van egy magyar költő, aki ott fenn svédül is biztonságosan ír, azt nálunk egészen másképp fogadnák. Nálunk az együttélés, de még az egyidejűségek is eléggé kacifántosan alakulnak. Nemzetiségi alapokon szerveződő kistársadalmunk, ha lehetne, még most is olyan endogám lenne, mint volt az első világháború előtt, és annak lassan száz éve. Ez a helyzet a Székelyföldön.

– *Ha értékelned kellene igen terjedelmes és sokfelé ágazó, sajátos hangvétellű publicisztikai munkásságodat, mi az, amit maradandónak tartasz belőle?*

– Világéletemben napilapoknál dolgoztam. Tehát nem béklyózott a poszteritás. A napilap egyetlen napra való, olykor még annyira se, és amit én kedvelek, lényegében néhány parazita műfaj, gyűjtőszóval: publicisztika. Megülnek a hír testén, és hol szívják, hol meg pumpálják. Tulajdonképpen ezt az értelmező elménckedést se kellene kedvelnem, s ha mégis, hát mert nagyon szeretek írni. Én egy grafomán pasas vagyok, ez pedig a freudi önimádat egy formája. Vagy olyan frusztrációké, amit így vagy úgy, de kompenzálni kell, hogy ne menjen a turbinának (Oltnak, Küküllőnek) az ember. Úgy szeretem az írást, hogy meg-

vannak a kedvenc tintás tollaim, a kedvenc tintáim, papírjaim. A számítógép, ez a zseniális találmány enyhén szólva hidegen hagy, még ha okosabb is, mint én. Nincs rá szükségem, és ezt mindmáig el tudtam fogadtatni mindegyik szerkesztősséggel, ahol csak dolgoztam.

– *Hosszú évek óta esti korrektorként olvasod szinte naponta az Udvarhelyi Híradót. Legelső olvasó lévén működik-e még nálad a lapban újrateremtett hírvalóság varázsa?*

– Én akkor is írnék (legalább), illetve újsággal foglalkoznék (legfőnnebb), ha egyedül lennék egy lakatlan szigeten. De a korrektúra nem a hírvalóság varázsa, hanem a figyelem, még egy-egy hír kisebb világkatasztrófának is felfogható robbanására sem. A korrektor a lencsét szemelgető Hamupipő. Betűcsere, betűkihullás, rossz szóelválasztás, kisbetű helyett nagybetű és fordítva, ha egyenes, miért nem kurzív, s a kurzív miért nem egyenes, szóval ez egy unalomig fegyelmezett műszak. Úgy látszik, e két végletet is nagyon szeretem egymáshoz közelíteni. Fegyelmezett vagyok magam is és unalmas, nemde? Ezért is hogy leültünk beszélgetni. Ha azt mondom, el se tudom képzelni, egyszer csak kikerülök az újság közelségéből, elhúzódom e számomra rokonszenves ifjú társaságból, akkor is őszinte vagyok, bár én világért se akarom úgy megértetni magam a fiatalokkal, mint mondjuk Déry Tibor a Képzelt riportban, és minden riporton túl. Ettől függetlenül ha akarnak, értsenek, s ha tudnak, értelmezzenek.

*

A Zsebrege az interjú megjelenése után hamarosan piacra került, s mivel én voltam a szerkesztője, a kiadó megkért, vezetnék le néhány író-olvasó találkozót Székelykeresztúron, Székelyudvarhelyen, végül Csíkszeredában. Kellemes hangulatú, baráti beszélgetések voltak ezek, amelyek ma már épp úgy emlékek, mint annyi minden más múlt időbe tett életünkben.

Oláh Pista továbbra is Udvarhelyen babrál a tollaival, korrektorkodik. Az idén nyáron kétszer is meglátogattam, egyszer ott is kapott az éjszaka, hajnalba nyúlóan beszélgettünk a bennünket foglalkoztató kérdésekről, ötletekről. Egyik legutolsó megállapítása az volt, hogy lemond a további irodalmi babérokra. Nem hiszi, hogy még egy könyvet kellene írnia. Élvezi az életet (Epikurosz) és művelgeti kertecskéjét, szürcsölgeti söröcskéjét. Hiába is győzködné valaki, ez feltett szándéka, és punctum!

Azt hiszem, ilyen méltóságteljesen és a kiismerhetetlenségig talányosan viselkednek a jéghegyek is.

Csíkszereda, 2008. október 15.

Cseke Gábor

Oláh István (Marosvásárhely, 1944. ápr. 16.)

A Babeş-Bolyai és a iaşi-i Al. I. Cuza Egyetemen végzettje. 1968-tól a Hargita munkatársa, 1985-től az Előre, 1989-től a Romániai Magyar Szó székelyföldi tudósítója. Díjak: Marosvásárhelyi Írók Egyesületének díja (1978, 1984), MTI-Press díj (1992, 1993, 1994), Széchenyi Társaság díja (1991). Verskötetei: ***Álom a csodalúdról*** (1971); ***Gazdátlan tenger*** (1974); ***Kőkert*** (Kv. 1977); ***Az alakítás avagy a kísérleti költészet esélyei*** (1978); ***Sötétkamra*** (1980); ***A második északon*** (1983); ***Üvegharangjáték Csíkban*** (Bp. 1992), ***A virágmindenség fényképe*** (1999).